

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Sapiente Fructuoso Epistolares Libri quinque

Bonifacio, Juan

Ingolstadii, 1606

[urn:nbn:de:hbz:466:1-51159](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-51159)

Th. 2971.

J. VI
6.

PETRVS VILLALVA Prouincia-
lis Societatis IESV in prouincia Ca-
stellæ ex peculiari commissione, quæ
mihi est ab admodum reuerendo Patre Clau-
dio Aquaiua nostro Generali Præposito,
opus de SAPIENTE FRUCTVOSO imprimi
permitto quinque epistolaribus libris com-
prehensum, cuius author est Pater IOANNES
BONIFACIVS nostræ Societatis, in nostro
Vallisoletano collegio commorans, quod ex
eadem Societate viri permulti graues & docti
examinarunt, & approbarunt. In cuius reite-
stimonium hanc schedulam mea manu sub-
scripsi, & mei officij sigillo muniui. Ex nostro
collegio Vallisoletano, nono die Iunij, anni
1588.

Coll. Soc. Jesu Paderb.

PETRVS VILLALVA
Prouincialis.

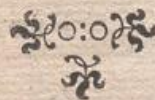

MC 2 . OPVS

QUOD PVS hoc, de sapiente fructuoso,
quinque epistolaribus libris com-
prehensum, nulla in re aduer-
satur sacrae nostrae fidei, aut bonis moribus,
quin immò ad ipsarum maximarum rerum
institutionem mihi videtur utile & fru-
ctuosum, & à viro sapiente & fructuoso
perfectum. Madrit decimo septimo Ca-
lend. Octob. anni 1588.

PETRVS LOPEZ DE
MONTOKA Doctor
Theologus.

FRAN-

FRANCISCO
REGNOSO,

ABBATI HV-

fillensi.

JOANNES BONIFACIUS

S. D.

OGITANTI mihi, di-
gnissime Francisce, li-
brum hunc de *Sapien-*
te fructuoso, cui potissi-
mum nuncuparem,
tu occurrebas dignus

hoc munere, qui & sapiens fructuo-
sus es, & eos, qui ita sapiunt, ut salu-
tares hominibus sint, honorare, fo-
uere, & amare non desinis. Ad hoc
enim munus, officiumque præstan-

)(3 • dum

dum natura te peperit, consuetudo
exercuit, felicitasque seruauit. Nam
cùm esſes tua ſponte beneficus, & quæ
mundi liberator ac vindex CHRIS-
TUS, Apoſtolo teſte, dixerat, men-
ti penitus mandauiffes, multoq; eſſe
beatius dare, quàm accipere, tibi fa-
cilè perſuaſiſſes: à ſummo illo, ſan-
ctiſſimoque Pontifice Pio V. vt vo-
luntati aliqua ex parte reſpondere,
facultas poſſet, impetraſti. Amauit
te ille quidem vehementer, qui ne-
minem, niſi qui dignus eſſet, diligere
conſueuit, tuamque fidem, pruden-
tiam, religionem, conſtantiam, mi-
ſericordiam admiratus talem ſe inue-
niſſe gloriabatur, quales Romano-
rum Pontificum dignitas poſcit, ne-
ceſſitasque deſiderat. Cuius iudi-
cium incorruptum euentus ipſe com-
probauit. Quid enim aut dicis, aut
facis, quod illo viro dignum non ſit,
quem talis ac tantus Pontifex adama-
rit? qui ſapiens, ſanctusque eſſet, eius
tu ornandi vel author, vel certè ſua-
ſor extitiſti: multosque humo exci-
tandos

tandos curauisti, in quos Cæcilianum
illud cōueniebat: *Sæpe etiam sub palliolo
sordido latet sapientia.* In ista autem
Palentina Ecclesia, vbi tam multa sa-
pientiæ ac virtutis decora sunt, domi-
cilium ac sedem post Pij V. obitum
collocasti: illorumque socius ac pro-
pe conuictor esse voluisti, quos tui
similes esse videbas, id est, sapientes
fructuosos. Amorem enim & vitæ
coniunctionem morum similitudo
conciliat. Et quoniam sapientis est
in posterum præsentire ac providere,
seminarium ex sacrosancti Triden-
tini Concilij decreto saluberrimo re-
duce in ista vrbe erectum est, quod in
tua benignitate conqueuit. Quid
autem nostra tibi Societas debeat, &
nostrum quisque præ se fert, & noui
templi parietes illi declarant, qui non
tam manu artificum, quàm eximia
tua liberalitate crescunt, surgunt, at-
tolluntur. Accipe igitur tui Bonifa-
cij munus exiguum, grati animi pi-
gnus & monimentum, in quo de eo
sapiente agimus, quem tibi omnium

)?(4 . maxi-

maximè probari sentio: non enim
aut oratorem, aut concionatorem ad-
miraris, qui prodesse non soleat, qui-
que sola delectatione contentus ani-
morum vulneribus minimè medea-
tur. Et quia genus hoc sapientum fru-
ctuosum volumus esse perpetuum,
de seminariis quædam hic dicimus,
quæ, ut existimo, non leges inuitus.

Vale, & hoc habe munus à me, cu-
ius tenuitatem humanitatis
tuæ magnitudo sub-
leuabit.

IOAN-

IOANNES BO- NIFACIVS,

Pio Lectori.

E Pistolarum multa esse genera & ex
Cicerone intelligimus hoc ipsum
in epistolis affirmante, & res etiam
ipsa doctissimorum hominum usu & consue-
tudine recepta & testata demonstrat: quo-
rum praestantissimum atque optimum illud
est, in quo argumēti utilitas inuenitur. Et-
si enim laudatur epistola, quæ nil certum, de-
stinatumq; persequitur, suaq; se infinitate
commendat, si quid arripuit, in eo exultat,
familiaris, amica, placens, arguta, seuerita-
tis minimè expers, iocos non excludens ar-
gumentum sine argumento pertexit: tamen
longè melior illa est, quæ finem expectat,
itaq; est respersa salibus, ut salubritas magis
appareat, neque aut longius, aut liberiùs ex-
currat, quàm constituta questio patiatur.
Marcum illum Varronem doctissimum, e-
ruditi-

ruditiſſimamq; Romanum res grauiſſimas
epiſtolis explicaffe accepimus, eamq; viam
muniuiſſe, quā maximis ſcriptoribus vide-
mus eſſe tritiſſimam. Tullius enim mirus ar-
tifex ſcribendarum epiſtolarum cū in iis
literis, quas tum ad alios, tum maximè ad
Titum Pomponium Atticum amiçiſſimum
dederat, omnes omnium atatum ſcriptores
ſuperaffet, ſe tamen ipſe facile vicit, in illa
aurea epiſtola, qua Quinto Ciceroni fratri
ſuo precipit, quemadmodum ſe in prouincia
adminiſtratione gerat, comprimendæq; ira-
cundiæ, ad quam Quintus ipſe Cicero paulo
erat propenſior, & grauiſſimum & amantiſ-
ſimum ſe præbet monitorem: eſtq; talis epi-
ſtola, vt non ſolū magnitudine, quippe quæ
longiſſima ſit, ſed etiam dignitate reliquis
omnibus antecellat. Horatio non tam lyrici
verſus, (qui tamen tales ſunt, vt nil poſſit
accedere, laſciua ſemper excipio,) quàm illa
grauioris numeri epiſtola authoritatem
conciliauerunt: quæ verò ad Piſones de arte
poëtica eſt, tantum habet ponderis, vt eius
laudanda nullum finem faciant ſapientes.
Epiſtolam enim & eſſe, & appellari debere
doctiſſimi viri cenſuerunt, à quorum iudi-
cio diſ-

cio dissentire non ausim. Omitto cuiusque
libri præfationes, quæ vel epistolæ sunt, vel
epistolarum instar habent. Quis nescit Sene-
cæ ex alienis, & si multa dicit, quæ à nostris
moribus aliena non sunt, Ambrosij ex no-
stris, item Hieronymi, Augustini, Gregorij,
Bernardique & aliorum epistolas inter gra-
uissima opera numerari? Mihi qui-
dem sapientium virorum, quales hi fuerunt,
quos modo nominavi, de rebus gravissimis
in epistolis differendi consuetudo semper pla-
cuit, non ob eam causam solum, quia tempus
in scribenda utili materia præclarè ponitur,
sed etiam quòd epistola scriptor nulla est vel
multa colligendi, vel omnia persequendi ne-
cessitate constrictus. Nam qui libros se consi-
cere profitentur, elegantiam adhibeant, ne-
cesse est, & quæ tractanda susceperunt, ab-
soluere oportet, ad exitumque perducere. Quin
etiam ab iis istis distributionem, ordinemque
requirimus, & ut sunt tempora, recòditam
eruditionem, exquisitamque doctrinam flagi-
tamus. Sed quas leges non accipit, earum le-
gum negligentiam non timet epistola, quæ
illius, ad quem scribitur, approbatione con-
tenta quid alijs sentiant, non laborat. Ex quo
etiam

etiam efficitur, ut epistola neque breuitas
accusari, neque longitudo debeat, quæ enim
vult, tacet, quæ breuiter dicere non libet, illa
amplificat, atque persequitur aliquanto la-
tius, & diffusius, est quæ pro lege voluntas.
Quod si illa, quæ ad amicos scribimus, liben-
ter ij legunt, quibus non placere sine culpa
possumus, vel accuratior scriptio causa est,
vel ipsa lectoris affectio. Quorum alterum
cupimus, ab altero longè absumus, & quia
nil in hisce nostris epistolis magnum agno-
scimus, spem omnē in lectoris beneuolentia
collocamus. Enim vero prius quam ad operis
huius partitionem, distributionem, atque or-
dinē venio, inscriptionis causam exponam,
quæ tibi Christiane lector noua fortasse vi-
debitur, si rem primo aspectu iudices, neque
animi mei consilium attentius, considerati-
usquæ perpendas. In eo etiam mihi esse aduer-
sus videor, qui & me libri scriptorem esse
negem, & has tamen epistolas librorū more
inscribam, in quo quid sequar, quidquæ spe-
ctem paucis explicabo. Ego ab ipso ætatis ini-
tio in meis vel studiis, vel scriptis id vnum
mihi proposui, ut & salutarem sapientiam
amplecterer, & illius amāda aliis me admo-
nitorem,

nitorem, suasoremq; praberem. Hoc autem
nisi fructuosi sapientis vel exprimenda, vel
quia hæc facultas nō datur, utcumq; adum-
branda imagine consequi me non posse arbi-
trabar: quare cū hac species in animo insi-
deret, nunquam vel ad fratres meos, vel ad
externos amicos literas dabam, quin in eis
tanquam in tabellis huius picturæ partem a-
liquam, & quasi lineam designarem. Non
enim otij consumendi causa scribēda epistolæ
sunt, præsertim à religiosis hominibus, lu-
dusue in illis quarendus, cū superuacanei,
redundātis, minimeq; necessarij verbi red-
denda ratio sit, vitæq; omnis causa dicenda
illo in die, quo ante Christi tribunal stabimus
mercedē pro factis accepturi. Nihil seuerissi-
mus ille iudex non vocabit ad calculos, ne-
minem non puniet, qui puniendus sit, nemo
bonus non premio afficietur. Cū autē om-
nes omnium temporum epistolas, quas ali-
quando scripsissem & colligere sparsas, &
undique collectas limare statuissem, animad-
uertī de sapiente fructuoso totū prope illud,
quod quarebam, ex coniūctis partibus confi-
ci componiq; posse. Illud etiā vidi, epistolas,
quæ didascaliam haberent, aliquidq; doce-
rent,

rent, ut Calius ille ad Ciceronē scribens cen-
set, versari inter manus posse, ac libetere rele-
gi. Ergo epistolas in unū quasi aceruum col-
latas amicorū rogatu distribui, libris, quæ-
stionibus, tractatibusq; distinxī, & volumen
epistolare de fructuoso sapiente inscribendum
putavi. Ita sit ut neq; epistolarum iura im-
munitatesq; non teneam, & argumenti uti-
litas, si vlla est, lectori præmōstretur, quam
ipsa ostendit, vel potius spōdet, ac promittit
inscriptio. Nā sapientia, quæ hominibus pro-
futura est, eloquentia iuncta esse debet, ob
eamq; rem de eloquētiæ lineamentis primo,
post de pigmentis ipsis scribimus. Et quæ ver-
sus cū oratione coheret implicitus (nemo. n.
bonus orator non modo quemadmodū dicat,
sed quemadmodū etiam currat, & quæ sit ora-
tionis numerus, nō laborat) de versibus illa
tantū diximus quæ dicenda esse videbantur.
Mitto Christiana pōesis dignitatē, quæ per se
maxima est, & fructuoso sapiētī nō indecora.
Sine virtute intelligi sapientia nō potest, de
virtute tantū, quantū satis esset, attigimus:
illaq; adiungimus, quæ ad oratoris & poëtæ
institutionem pertinebāt. Restabat illa pars
ampla de perfectā concione, sacra confessio-
ne, pu-

ne, publica Theologia interpretatione, fructuosa cum hominibus congregatione, horum omnium non tractatus, sed epistolas lector inueniet. Non omnia dicimus, non seueri semper sumus, ne epistolae leges ignorare videamur, non omnia silemus, non voces & verba iactamus, ut tituli, & inscriptionis memores simus. Nam quae nil agit, quaeque nugatur, & sine scopo est, me nunquam epistola delectauit. Et nimirum haec illa ipsa sunt, quae in eo libro promissimus, quem de libris Christiano more educandis edidimus. Quae enim illic inchoauimus, hic absoluiamus, neque sapientis pueritia contenti ad virile eius aetatem, senectutemque peruenimus, perfectamque sapientiae imaginem adubramus: expolire nostrum non est, palma haec maximis ingenii reservatur: sapientis non vita solum, sed etiam mors ipsa fructuosa est, de morte in extremo quinto disputamus. In nostri temporis hereticos pauca quaedam ad omnium ingenia accommodata collegimus, ut pietas radices agat in animos eorum maiores, quod illa fuerint cognita & precepta maturius, quibus religio confirmatur, à calumniisque defenditur. Vt. a. quorundam ad quos epistolas mittimus, nomina tacerentur, *charitas*

ritas fecit, quæ omnibus gratificari studet,
nam cum ad omnes, quos diligo, quosque ha-
beo charissimos, literas dare non possem (li-
ber enim ille esset immensus, qui caperet
omnes) quasdam sine nomine epistolas edi-
di, quæ etsi cum vno loqui videantur, ta-
men ad multos pertinent, qui in illa immen-
sitate delitescunt. Dum enim neminem no-
mino, omnium me illorum cultorem lauda-
toremq; profiteor, quos non licuit appellare:
quo etiam fiet, ut de me iure conqueri ille
non possit, cuius nomen prætermisi. Habes
hoc munus à me Christiane Lector, quod
sentio, quàm sit exiguum, in eo tu si non
rem, at voluntatem, & ani-
mum intuere.

Vale.

DE

DE SAPIEN- TE FRV- CTVOSO.

Epistolares libri quinque.

Cuidam rudimentorum præcepto-
ri perpetuo.

*De muneris præstantia, quod in spe-
ciem humile est.*

NON tam nano gigas excellit, In hac pri-
ma epistola
de fructuose
sapientis,
quasi inces-
sabilis a-
gitur, illeq;
laudatur,
qui hac
tractat hu-
milia, sine
quibus ma-
gna constan-
tia non pos-
sunt.
quàm tu rudimentorum do-
ctor stabilis mihi præstas Rhe-
toricæ artis præceptori: nos enim ali-
ter atque vulgus existimat, de rebus
iudicare, & sentire debemus, rectissi-
maq; illa norma est, qua res non splé-
dore, sed pondere ipso metimur, &
pendimus. Ergo sapientibus, planeq;
perfectis hominibus nihil abiectum,
vile sordidumq; videtur, quod illi im-
perent, & imponant, qui tanti apud

A nos

nos esse debent, ut eorum vel voluntatem, vel nutum, quasi diuinam aliquam legem obseruare necesse sit, & quoniam quæ Dei nomine imperantur, parua esse non possunt, certè qui ea libenter, & ex animo facit, & est, & habetur maximus. Magna ducuntur ex magnis, tu rudimentorum doctor te ipso quotidie maior es, ergo rudimenta ista parua non sunt, quæ te mirabilem effecerunt. Artium minimam ingenuarum scimus esse Grammaticam, quintæ verò classis doctor infimis inferior, & minor est minimis. Concio, cuius præceptra Rhetorica est, extulit se multò altius, quæ summi Dominatoris, ut Iris illa Poëtarum, ad homines mandata perfert, duxq; in cælum iis esse solet, qui eam sequi & audire volunt. Sed tamen est cur tibi Rhetor, cur etiam cedat Orator. Mitto diuinos illos homines, quorū horratu & sapientia ciuitatum est salus constituta, nihil loquor de angelicis concionatoribus, quos fama prædicat, quorū similem si quem inter tot concio-

concionum adulteria sum nactus, admiror, artem cum arte non comparo: quantum enim inter infima, summaque interest, tantum est inter Grammaticam, Theologiamq; discriminis: hominum hæc est cōtentio, non munerum. Elementorum loquendi magistrum & præceptorem non omnibus, quod quidem esset absurdum, sed pluribus concionandi magistris, atq; artificibus antepono. Nam pauci ita se vincunt, ut pueros doceant præsertim diu, qui verò è suggesto dicant multò sunt plures. Iudicia populi cōtemnere, artibus, quas multas, bonasque didiceris, quasi nuncium remittere, animi constantiam retinere, balbutire cum pueris, hominem doctrina excultum nomina, & verba declinare quotidie, istam incudem quaterre semper, tantam habet laudem, quanta est operis difficultas. Equidem istius modi viros nunquam aspicio, quin me mei pudeat, & mihi ipse valde displiceam. Nobis nostra tractantibus, librosque enarrantibus campus

A 2 se sæpè

se saepe offert, in quo excurrat, & ex-
ultet oratio: tu inter rudimentorum
spinas, & dumeta versaris: ego ab aliis
doceri coeptos erudio, ipsaque inter-
dum designatio talis est, ut me à per-
pingendo deterreat, & eorum, quæ
sunt tradita, præstantiam persequi me
posse diffidam, tu omnino rudes, pla-
neque vacuos instituis, atque imples:
me paulò grandiores attentius audi-
re solent, tibi necesse est murmur cõ-
pescere minutorum: rego, corrigoq;
pauciores, plurimi rogandi tibi sunt,
cognoscendi, vrgendi, castigandi: me
Tullianæ orationis nitor ipse dele-
ctat, quid te humanum capere possit,
& oblectare, non video: qui sermonis
elegantiam adhibet Rhetoricus audi-
tor iure suspicitur, nemoq; in gymna-
sium latinus hospes ingreditur, quin
eos discipulos admiretur, qui politè
eloquantur, eiusq; eruditionis con-
temptum præ se ferant, quæ non sine
inquinati, barbariq; sermonis merce-
de contingat: estq; præceptor gloriæ
discipulus eruditus, & elegans: tu ex
ma-

maximo isto labore fructum magis speras, quàm percipis. Veruntamen tua mi Pater principia his meis perfectionibus longè anteponeâda censeo. Nam præceptiones tuæ, & quæ de virtute tractant, & quæ texendæ orationis latinæ, atque struendæ initia, primordiaq; tradunt: quia omnium prima docentur, vacuum animi sedem, occupant, atque imbuunt, illisq; puerorum mentes, vt cera imprimuntur. Assuescunt pueri te magistro in primo aditu, vestibuloq; Grammaticæ non modo idonea, lecta, latinaq; adiectiua cum idoneis, lectis, latinisq; substantiuis copulare, atque connectere, verba celeriter declinare, oratiunculas multas Hispanas latinis verbis explicare, & Romanas facere, sed literas etiam cum virtute coniungere. Quæ enim vel dictas, vel etiam dictitas, sanctitatis igniculos iaciunt, viamq; ad elegantiam sermonis, stylique muniunt. Puer verecundus, virtus amabilis, libido pestilens, vitium execrabile, humani generis liberator

A 3 Chri-

Christus, coelestia contemplor, diligo Deum, seruo praecepta, fugio mendacium, odi loquaces, recordor mortē, & quae sunt huius generis. Nulla oratio praescribitur à te vernacula lingua vt fieri solet, explicanda latinè à discipulis, quae admonitio non sit. Trita illa non dico, tuisque auditoribus decantata, praestat disrumpi, nosque diuidi medios atque discindi, quam peccare. Vide videntem te Deum, o momentum, à quo aeternum, aliaque horum similia, quae pueri celeriter arripiunt audita de te, neque vt magna pars loquendi causa, sed ita viuendi. Et vt nasci, quam aut augeri, aut crescere maius, admirabiliusque est, ita tibi à quo nati discipuli sunt, multò plus debent, quam illis, à quibus incrementum acceperunt. Scio primario cuidam viro vehementer & placuisse & profuisse, quae tuus quidam discipulus ipsius nepos ad mensam memorabat authore te, & serio praeptore. Nempe ardebat puerulus, & summæ authoritatis auunculum calefecit.

lescit. Quantum discipuli proficiāt,
te minimè poenitet, in istisq; pusioni-
bus erudiendis horas & tempus malè
collocari non putas. Aut enim illi no-
bis, aut illis nos prosumus. Si boni, si
verecundi, si modesti fiunt, & etiam
docti euadunt, vtilis illis sumus, & sa-
lutaes: si leues, si impudentes, si mo-
lesti, si ineruditi, improbiq; sunt, nos
illi profectò exercent, eorumq; leui-
tate constituenda, frangendis furori-
bus, reprimenda licentia, moribusq;
perferendis, nostra quotidie si inertes
& pigri non sumus, augeri virtus po-
test. Scitum est illud S. Bernardini, cui
per Senensis vrbs plateas eunti petu-
lantes pueri à tergo insequentes illu-
debant, in eiusq; nudis pedibus ingre-
dientis apertum calcem lapillos sub-
inde iaciebant: ille ne semel quidem
respiciens pergebat itinere suo: socius
autem indignè ferens non animad-
uertis, inquit, proteruitatem puero-
rum? Cui Bernardinus, faciant sanè
quod volent, materiam frater nobis
isti præbent, vnde sempiternæ gloriæ

*Apud Sa-
rium de
vitis San-
ctorum,
mensis
Maij.*

coronas pertexamus'. Dum enim molesti, iniuriosiq; nobis sunt, patientia nobis occasionem suppeditant, qua patientia possidebimus animas nostras, & cœlorum regna promerebimur. Immortalis ille Deus mi Michaël, cuius omnia numine continentur, nutu & voluntate gubernantur, vtrumq; curat in nobis: nam & qui se præclare gerant, plurimi inveniuntur, & qui nobis occasione ipsa profint, minimè defunt. Equidem reor si Diocletiani, Dacianiq; essent, Iustos, & Pastores non defuturos ex nostris, sed malo Diocletianos, Dacianosq; deesse, erunt sine illis pestibus Iusti, erunt Pastores, erunt qui fortissimi martyris Babylæ Antiochenæ Ecclesiæ Episcopi tres illos discipulos Urbanum, Prilidianum, Epolonium, quantum in ipsis positum erit, imitentur: quos ab vno patre genitos Imperator Numerianus sæuissimè cruciatos interemit: ex quibus natus maximus duodecim duntaxat annos vitæ complerat, medius nouem, ultimus

*Simeon.
Metaphra-
ses de vitis
Sanctor.
habetur in
eomis Alo.*

mus septem: & tamen id ætatis de im-
manissimo hoste, deq; superbissimo
tyranno triumpharunt. Cùm enim
magistri sui Babylæ religionem tueri
ac retinere se velle dixissent, neq; eos
verbera fregissent, quæ pro annorum
numero quisque pertulerat, ferreis
sunt vnguibus Numeriani iussu dila-
cerati, quem dolorem forti animo to-
lerabant, magisq; doctoris sui crucia-
tu, qui in eculeum impositus imma-
nissimè torquebatur, quàm suo com-
moti imperatorem his verbis accusa-
bant, erubescere, erubescere, tribusq; mi-
nutissimis puerulis longè inferiorem,
imbecillioresq; te esse fatere. Tu
quidem ardes iracundia, nos his tor-
mentis tanquam vernis floribus exor-
namur, plagarumq; vestigiis notatum
atque adeò impressum corpus enite-
scit. Numerianus magistri præsentia
confirmari puerorum animos arbi-
tratus doctorem & discipulos sedibus
locisq; disclusit, seiunctisq; à Babyla
præceptore puerulis alia donabat, alia
promittebat: non ignari tres fratres

*ysij Lipo-
mani, me-
minit ho-
rum trium
puerorum,
S. Chrysost.
in homilia
de SS. Iu-
uentino,
& Maxi-
mo.*

A s quo

quo animo illa darentur, pro donis & pollicitationibus tyranno hæc verba reddiderūt, qd nos insidiosè coluber decipere, & vt auiculas in laqueos conaris inducere? nec à fide Christiana deficiemus, nec magistrum Babylam deferemus. Hæc audiēs ex carcere Babylas, & ex eo loco, in quē erat inclusus macti, inq̃t, virtute filioli, disciplina mea, 'gaudium meum, lætitia mea: per amplum educationis istud est præmium, laboris mei hodierno die fructum mirabilem capio: grates tibi ago summe Deus, qui talium me discipulorum magistrum esse voluisti: hæc Numerianus perinuitus audiuit, Babylæq; denuo persuadere cœpit, vt simulacra veneratus acerbissimæ mortis tormenta defugeret; quem cū de sententia dimouere non posset, vnà cum pueris capitis condemnauit. Mortem pueri constanter pertulerunt, pōst iugulatus magister est Babylas, qui à tyranno cōtenderat, vt pueri præmitterentur ad necem, veritus ne si prius ipse necaretur, constancia

stantia puerulos firmitasque deficeret. Non est negligenda mi pater ætas puerilis, quæ huiusmodi coronis redimita fulget in cœlo. Quorundam verò improbitati ita demum irascamur, ut meminerimus nostros illos esse tortores, qui & quæ olim admisimus, & quæ quotidie peccamus, viciscuntur. Etsi tua errata spero esse leuissima, qui animum tanquam arcum semper habes intentum. Quàm autem Deum amemus, qui pro nobis factus est puer, hæc eadem patientia, patientiæque effectrix charitas declarabit. Quare eo animo simus, ut non tantum pro pueris, verum ab ipsis etiam pueris, si ita res ferat, mortem patiamur. Cur enim diui Cassiani sortem recusemus? qui à suis est discipulis, iubente tyranno, ferreis stylis confixus, quorum quo erat manus debilior, eò cruciatus grauior, diuturnioresque fuerunt. Nam qui ludimagister est, tot stylis conficitur, quot sunt errata puerorum. Te appello, me etiam ipse testabor: hæret

*Prudentiam
in Peristephan.*

hæret enim in vtriusque nostrum animis sollicitudo sempiterna, neque solum timemus quod palam reprehendi solet in pueris, sed etiam veremur ne quid cum animo cogitent, quo ille rerum omnium molitor & effector Deus, possit offendi. Quid sis dicturus exquirere, meditari, præuidere haud magni negotij est, præcipiendi, rogandi, regendi, percontandi, reposcendi, sæpius eadem iterandi, puniendi, ventiliandi, parentibus & propinquis satisfaciendi tædia perferre molestum puto, graue, difficile. Sed parturiendi dolorem partus ipse compensat. Filioli tibi iam sunt, gaude, vides nunc lactentes & paruos, non multò post magistros videbis, rectores, & duces.

In Troade. Senecæ versus illos recale, qui te in isto cursu pergentem incitabunt.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

Sic ille magni paruos armenti comes,

Primisq, nondum cornibus findens cutem,

Ceruice subitò celsus, ac fronde arduus

Gregem paternum ducit ac pecori imperat.

Qua tenera caso virga de trunco stetit,

Par

*Par ipsa matre tempore exiguo subit,
Vmbraſq; terris reddit, & cælo nemus.*

Igitur vt est in fabulis Troia euerſa
in patriam Græci non ante redierunt,
quàm Hectoris filius Aſtynax paruus
& infans eſſet extinctus. Timebant
enim ne ſi relictus ex tanta cæde re-
ſtaret, Troiam reſtitueret, collectiſq;
reliquiis hoſtes bello laceſſeret, paren-
tiſq; & aui necem vlciceretur. Neque
nos diſſimiliter malus dæmon exagi-
tat, odit, inſectatur: quos videt Ioiadæ 2. Para.
cap. 23.
ſacerdotis exemplo in ſumma vaſti-
tate rerum, in tanta bonorum inopia
virorum regiam ſeruare ſtirpem, quæ
adulta dominetur, & occiſa Athalia,
id eſt impudentia reſpreſſa, atque edo-
mita pudorem introducat, qui ſancti-
tatis & religionis diuturnus eſt cuſtos.
Non enim boni ſeduliq; magiſtri ali-
ter mundo prodeſſe exiſtimantur, at-
que ille profuit, qui in arcam à ſe fa-
bricatam beſtiarum atque hominum
genus incluiſit, conſeruandiſq; ſemi-
nibus prouidit, & cauit, ne rerum vni-
uerſitas interiret. Etenim literarum,
virtu-

virtutumq; doctores: *Viri misericordiae sunt, quorum pietates non defuerunt, cum semine eorum permanent bona, hereditas sancta nepotes eorum.* Vale, & corpus istud cura laboribus, morbisque confectum: tua saepe valetudo tentatur, sed tamen erecta mens est, expectatione vitae melioris. Quod enim vni praestas ex minimis istis, Deo praestas, *qui dolorem, laboremq; considerat: qui improbitatis punitor est, remuneratorq; virtutum.* Teque cum Petro Sanctio, & Ioanne Alfonso coniunges, qui minimos quosque discipulos in nostra Societate toto vitae tempore summa cum voluptate docuerunt, quorum nominatiuis nomen debetur immortale.

CVIDAM MAGNO RHETORI.

De studio utilis eloquentiae.

QUID tibi mi Martine in mentem venit ista petere, qui magistrorum magister es? An tu solus hospes in ista vrbe versaris, nec ad

nec ad tuas aures illa venerunt, quæ
iactari tam sæpè à multis solent, qui
Italiam non viderint, eos limatulos
esse non posse? Equidem qui de me
demissè opinantur, ac sentiunt, eos
non valde vituperem. Vituperem?
immò verò vt eius sententiæ fauto-
res, in qua ego sum, complectar, at-
que ornem. Ij enim sumus, qui a-
liis summa omnia largiri, nobis ne
mediocria quidem tribuere solea-
mus, deq; rebus magis, quàm de ver-
bis laboremus. Ergo in eo libello, in
quo pueros instituimus, balbutire
nos delectauit: exiles verbis, senten-
tiarum figuris non ita magni fuimus,
ne in plano tumeremus. Adolescen-
tiæ nostræ rudimenta illa fuerunt,
& ineuntis quasi quidam ludus æ-
tatis: accesserunt præli, & typogra-
phiæ vulnera, quæ Burgenfis cura-
uit impressio. Sibi quidem docti &
sapientes persuadent, elegantiori-
bus esse nobis si liberet, licuisse, ar-
gumenti, & quorundam inscien-
tiæ, qui quæ sunt altius elata non
cal-

callent, rationem habuisse: memet
ad puerorum captum accommodasse:
in quo eos, qui ita censent, fortasse nō
fallit opinio. Quod si ulli secus existi-
mant, per me sanè licet. Non enim
meum est, aut præscribere quid quis-
que sentiat, aut quo minus quæ velit
opinetur, & fingat, impedire. Sed de
his hætenus, instat enim mihi episto-
la tua vehemens, atque sollicita, qua
exigis, ut de erudiendis ad fructuosæ
eloquentiæ artem discipulis disseram
& disputem. Quod ego tuum postu-
latum quid sibi velit, ignoro. Illa enim
poscis, quibus abundas Marte tuo, &
quæ pauci à me fortasse cōtenderent.
Sed quæ tandem sunt illa, quæ præci-
pere possem, si tu is esses, cui citra ru-
borem præcepta dare possemus? quid
tam tritum, vulgare, cognitum, de-
cantatū, & scitum? Nota tibi est Pauli
Manutij aurea illa ad Saulium episto-
la de imitandi Ciceronis noua & pul-
chra ratione. Ex Verrinis, Philippicis,
cæterisq; Tullij orationibus te aucto-
re multa discipuli sumunt, in philoso-
phicis

*Lib. 1. epist.
epist. 4.*

phicis eiusdem Tullij scriptis, in Rhetoricis, in epistolis hærere iubes, vt non modò eleganter, sed etiam vtiliter loqui consueſcant. Nam qui Ciceronis imitator eſt, orationis vehemẽtiam & ſalubritatem cum ornatu & nitore coniungit. Quin etiam in Cæſare, Liuiο, Terentio volutare cogis, fitq; vt quaſi æs Corinthium auro argentoq; melius ac lucidius confluiſſe videantur. Apparet enim non fures eſſe impudentes, ſed callidos imitatores: ita namque ex alieno mutantur & ſumunt, vt in dicendo ſint planè ſui, vel vt melius loquar, tui. Dicam equidem apertè quod ſentio. Non modò tu, cuius eloquentiam & interiores literas admiror, ſed illi etiam, quos docuiſti, verecundioſiorem me in dicendo, & interpretando facere ſolent, ita ſunt præclara q̃ partim docente te, partim ſuo ductu didicerunt. Hic tu me ad præcipiendum vocas, & iudicium requiris de re Latina meum. Ne tamen nihil tibi reſpondeam, breuiter illud habeto, omnia

B

omnia

omnia, me in magistro ponere solere, quem esse in primis eloquentem necesse est, tum suorum discipulorum callidum æstimatorem, postremò laboris valde patiètem. Sequitur enim magistrum auditor docilis, elegans non fit nisi ab elegante doctore discipulus. Barbarus à barbaro multo facilius. Nam in vitiis facilis contagio est, virtutum imitatio difficilis. Nam sordidus & inquinatus magistri sermo subitò arreptus atque haustus serpit, & diffunditur, pura verò & emendata loquutio ægrè & à paucissimis expressa permanat, ac permanet. Quare Nicias ille apud Platonem à bono & laudato præceptore Socrate maximè institui voluit, ne perpetuò discens dediscere videretur. Agnoscuntur enim in omnibus discipulis vitia magistrorum, virtutes si ullæ sunt, in ingeniosis tantùm elucent, & sedulis. Ergo in Demetrio Phalereo Theophrasti suauitas apparebat: in Demosthene Isæi vis ostensa est, in illo autem Ciceronis hoste Marco An-

*In Lache-
te.*

*1. Officio.
Iuuenalis
Satyr. 3.*

Antonio (nisi si Tullium animi per-
turbatio coëgit errare, ac de inimico
mentiri) magistri vel infantia, vel re-
missio monstrabatur: quæ se in ple-
risque solet ostendere. Librorum
lectio bonorum, qui magistri quidam
sunt, per necessaria mihi esse videtur
ad rerum & verborum quasi supel-
lectilem comparandam. Tales enim
ferè efficiuntur, quales scriptores lecti-
tamus. Nam cum in illa Italia, quod
te minimè fugit, quæ bonorum au-
thorum & oratorum quasi fœcun-
da parens nullo cum fine laudaba-
tur, multis ætatibus & seculis foren-
ses & senatoriæ literæ siluissent, pa-
trum aut certè auorum nostrorum
memoria à Ciceronis imitatoribus
studiosis vetus illa & florens reuo-
cata eloquentia est, quorum stu-
dium celeriter complexæ illæ na-
tiones, quæ ad Septentrionem spe-
ctant, tanto puriùs Ciceronis phra-
sim expresserunt, quantò longiùs ab-
erat à Latina, Gallorum, Sarmata-
rum, & Germanorum lingua vulgaris.

2. Philippica.

B 2

Boni

Boni tamen oratores aliquantò sunt
feriùs à nostris hominibus vel recepti,
vel cogniti. Cùm enim eloquentiæ
pulchritudo, & species vel longè po-
sita nostræ gentis mouisset oculos,
Tarraconensis Hispaniæ magistratus
eos præceptores accersuerunt, à qui-
bus orationis elegantiam trium ciui-
tatum, atque adeò regnorum iuuen-
tus addisceret: eo ipso tempore cura-
tum est à Lusitaniæ rege, vt eloquen-
tes magistri adolescentiâ expolirent,
quæ Hispaniæ communi fato verbū
verbo reddere, & quasdam gramma-
ticas argutias, vel ineptias potiùs pre-
mere ac persequi tantummodò con-
fuesset. Apud Vacæos, Bardulos, Car-
petanos, quorum ex gente nos sumus,
item apud Bathicos doctissimi Ne-
brissensis opera quæ bellorum causa
in tenebris diu iacuerant, paululum
oculos literæ sustulerunt. Sed doctri-
næ, quàm dictionis & eloquentiæ
studiosiores adhuc fuimus. Deerant
namque doctores & magistri, qui si
non omnes, quod esse non potest,
at ali-

at aliquos politè eloqui docerent.
Etenim vt diximus, in docente sunt
omnia. Qui enim discipulorū inge-
nium naturamq; perspexit diligens
intelligensq; præceptor, & quate-
nus progredi, ac procedere quisq;
possit, est odoratus, neque in eo do-
cendo torquebitur, quem viderit tar-
diorem, neque quos idoneos ad elo-
quentiam aptosq; repererit, non fa-
ciet eloquentes. Natura, arte & exer-
citatione Petrus Perpinianus conse-
quutus est, vt eo dicente Roma ob-
stupefceret, & homini Hispano in e-
loquentiæ laude concederet. Multi
commentatione, labore, ingenio ad
Ciceronem Hispani proximè acce-
dunt, tu fortasse propius quàm alij,
penetraſti. Mihi quidem nostrorum
hominum mores, & naturam confi-
derāti, & in patriam nostram linguā,
quæ à Romana fluxit, id quod vox
ipsa paululum in fine corrupta de-
clarat, intuenti neque inepti ad Lati-
nam dictionem, & planè Tullianam
videntur Hispani, neque quia otium

B 3 & per-

& perseverantiam res tanta desiderat, si volunt, non constantes. Hæc enim ut pleraque in animi inductione sunt posita: non autem velle non poterunt, si commodè à magistris eruditi, præmiis inuitati, ipsa que orationis pulchritudine, quæ in magistri loquentis ore splendeat, allekti, quem ut supra admonuimus, eloquentem, copiosumque esse necesse est, tantum temporis, spatiique sumet, quanto opus erit, ad magistri se voluntatem nutumque fingent, se totos in imitandis probatis authoribus collocabunt, nunquam non scribingent, loquentur, disputabunt, declamabunt. Neque verò si in externis hominibus summa hæc iam sunt, mediocria in nostris contemnam. Illos iam diu exercitatos, in Cicerone volutatos, optimis & librorum & magistrorum præfidiis communitos, labori deditos, natura lentiores non nisi maxima decent: nobis in viam nuper ingressis, à libris imparatis, à magistris non ita adiutis, moræ impatientibus vel ipsa medio-

mediocritas esse debet gloriosa. Illo igitur doctore opus est, qui cum vera, certaque doceat, eorumque similia, à quibus hæc omnis facultas extitit, tamen facilitate ipsa præcipiendi discipulos excitet, promoueatque studia multorum. Equidem illis assentior, qui rudem, integrumque puerulum ad elegantiam Ciceronis instituunt, in ipso Grammaticæ artis ingressu, cum eo tamen ut caueant, ne quid fiat inuita Minerva, id est natura repugnante. Quare author tibi sum, qui cum monere posses, vis admoneri, ut puerilem captum pericliteris & tentes, patere discipulum fieri sapientem, qui eloquens esse non possit, laudabilis doctrina est ipsa per se, nec parum fructuosa. Multi cum in utroque excellere cupiissent, alterum, quod apprehendere non licuit, reliquerunt, altero contenti & sibi & aliis non vulgariter profuerunt. Accedunt tempora, quæ nostris conatibus experimur aduersa: instat filio parens, nec dum politioribus his literis exco-

B 4 latur,

latur, & perficiatur, exspectat, sed semilatinum ad altiores artes, disciplinasque traducit, priscae normae institutionis in multorum animis insidet, vetus & inepta Grammatica parum secundo populo relegatur. Quare ita nos geramus, ut discipulis sine invidia & offensione prosimus. Nam ita res agatur & illorum, & nostra commodius. Quae ex vetusta illa praecipienda ratione, quam proxima, quamque superior aetas coluit, retineri sine detrimento possunt, retineamus, novitatisque invidiam, & temeritatis notam, quoad nostra fides, Societatisque dignitas patietur, fugiamus. Quae vero magistri, quae discipuli partes sint, quidam ex nostris docet his verbis: Illa porro à magistro huius artis requiruntur, ne multa cuiusque generis utilia inutilia congerat, in unum locum, sed delectum habeat, utilia retineat, illa repudiet, quae nihil, aut parum profutura videantur: ne in alienis confutandis diutius commoretur, ne minutis aut spinosis disputationibus ingenia discipulorum atte-

*Petrus Perpinianus
oratio. I.*

attenuet, ut egregium aliquem oratorem proponat ad imitandum, & in eo quæ maximè excellent, sedulo demonstret, ut eos crebris exercitationibus ad omnem dicendi copiam, varietatem, grauitatemq; traducat. Exercitationes autem sint principio minores, quotidianoq; sermoni proxima, deinde quanta ad facultatem adolescentiū, tanta ad exercitationum magnitudinem fiat accessio. Auditorum officia partim cum doctoris officiis cōiuncta sunt, quæ quoniam ex illis sine mea oratione ipsa per se intelliguntur, non attingam: partim propria ipsorum. Ea mihi videntur esse primū, ut magistrum differentem diligenter audiant, deinde si quid non benè intellexerint, ut interrogent, tum ut omnia iam animo percepta & cognita memoria comprehendant: postremò ut in exercitationibus quotidianis omnia sibi summa proponant, ut ea vel mediocria consequantur. Neque magnopere laborent, quàm multum, aut quàm citò dixerint, vel scripserint, sed quàm benè, hoc est quàm variè, quàm numerosè, quàm abundanter, quàm illuminatè & rebus & verbis. Hæc ille de eloquentiæ magi-

B s stro

stro & discipulo: attende nunc Latini auditoris instituendi rationem, & ordinem ex præceptis Manutianis, qui ordo seruandus est, vbi puer Grammaticæ artis fundamenta iecit, syntaximque & cætera rudimenta cognouit.

Argumentum (inquit ille) propriis dilucidisq; verbis exponatur, adhibita cura, ut ex eo, si res ferat, præceptum aliquod eliciatur, vel integritatis, vel prudentiæ comparanda: tum ad sententias perfectè explicandas industria conferatur, postremò singula verba ita perpendantur, ut & quibus eorum quodq; rebus aptari possit, ostendatur, translationum lumina, & earum diuersa generantentur. His enim vel maximè exornatur oratio: contraria contrariis relata, similium copia, quæq; à Rhetoribus paria dicuntur, & omnino quidquid orationi aut vim, aut splendorem addit, cuius utriusque generis plurima sunt, id obseruari, & exponi diligenter velim.

Pueri & adolescētes cū Latina Latinis interpretantur, barbarā loquutionem tanquam scopulum vitent, verē dum enim est,
ne dum

ne dum copiam perquirunt, pro emendatis vitiosa colligant. Quod praeceptorum culpa saepe cōtingit, vel quia quod optimū est, ignorant, vel quia negligunt. Ita fit ut illa deteriora facile à pueris reperta diutius hareāt in memoria, quàm illa ipsa ad imitandū proposita. Quòd si facultatem is qui docet, hanc non habet, ut pro Latinis Latina reddat, praestat uti sermone vulgi, quàm inquinatè loquendi morem confirmari.

De verborum dispositione laborare paucos videmus, at ea tanti est, ut vno interdū verbo malè collocato tota ferè labi, & concidere sententia videatur. Hinc exoritur numerus ille, qui vel si reliquis careat ornamētis, ipse tamen per se mirabiliter aures animosq; delectet, iam de sententiis connectendis ut ab altera ad alteram commodè transeat, non levis est animadversio. Hæc de ratione interpretandi Manutius, de exercitatione autem sic idem:

Epistolæ sententiis moralibus aspersæ tertio quoque die componendæ argumento dissimili proponantur. In his acerrimè velim exerceri puerorum ingenia, sic ut non solum ornamenta latina linguae, sed etiam
si fieri

si fieri possit artem inuentionis aliquam perdiscant: nec dubitandum quin paucis mensibus hoc exercitationis genere, praesertim si praceptor labori non parcat, tantum proficiant, ut ad orationes & audiendas & scribendas traduci possint. In orationibus nil omittatur, quod ad artificium pertineat, quae porro excellunt, detur opera, ut imitando exprimantur: in quo studio si biennium ponatur, pari docentis & discantis cura emergent oratoria virtutes ex praestantibus ingeniis, & illa vetus eloquentia, cuius exemplum iam hodie prope nullum superest, quasi ex tenebris in lucem reuocata suam aliquando dignitatem obtinebit. Hec bonus ille Paulus. Audito nunc Bartholomæum Ricium in hac eadem, cura versantem Tullij imitandi, cuius haec sunt verba.

*Lib. 3. de
imitatione.*

Vt ad securius, atque splendidius loquendi genus meum discipulum traducam, me totum uni Ciceroni do, atque addico: in hunc unum studiosius incumbo, in hoc hareo, huic uni penè omnem operam do: id autem hoc modo. Sumo mihi partem aliquam ex eo, quae magis libeat, eam illi in nostrum sermonem

monem dicto, quam mihi latinam ut faciat, iubeo. Paret, refert, corrigitur. Quo sedulo perfecto Ciceronis locum assero integrum, confero, discipulum quæ eius sunt, doceo, quæ communia cum Cicerone, hortor, sic reliqua: ubi is sit paulò pressior, contrà Cicero ornatior, uberior, admoneo. Ut monitus aliàs meminerit, suadeo, qui sonus ex suorum verborum aspero concursu nascatur, qui ex Ciceronis structura nobis concinnius moduletur, ut sentiat, curo diligenter. Contra verò quando item indiligens diligentia minimè ingrata sit, ac vocalium hiatus molle quid habeat atque asperum, quod etiam si aurium iudicio respuatur, non tamen inepti, & parum consulti hominis esse commonstro. Postremò cum longo nimis verborum anfractu orationem suam determinet, ut eam intra moderati spiritus conclusos terminos contineat, tamen si contrà, eam angustet nimis, quoad laxanda sit, sedulo commonesacio. Hæc Ricius. Plura tu & fortasse meliora ex meo Italo discas, quando te discipulum esse delectat, meum iure appello, quem genui, cuius incunabulis præfui, sed eum Ro-
ma

ma perpoliuit. Hic Ciceronis quasi mysteriis, quæ in vrbe traduntur, initiatus te magna docebit & mira. Sed quoniam nostri homines pueros exerceri in loquendo maximè volunt, sunt mihi pergrata, quæ facimus. Pueros enim ad dicendum aptos paulatim & sensim nostri præceptores ita locupletant, atque instruunt, vt loqui vel ex tempore & subito possint. Ne autè dicenti deesse possit oratio, inuentio- nis præcepta perficiet, quæ multa traduntur: & loquendi assiduitas, quotidianaq; scriptio. Non soleo, vt fit plerunque in externorum scholis discipulum cogere, quidquid ei dicendum sit, latinè vt id proferre conetur. Plus enim damni, quàm commodi ad latinam elegantiam, quæ vna quæritur, ista res affert. Et quidem præceptor bonus latinæ orationis cum perpetuitate, tum puritate consequitur, rarò vt hæsitent exercitati discipuli: & in maternam linguam relabantur.. Quid enim tam absurdum atque absonum quàm verbis magistri Latinis Hispana dis-

na discipulos reddere? in concertationibus autem quotidianis, quibus nostra mirificè Hispania capitur, ingenium aliàs acuitur, aliàs memoria exercetur: ingenij periculum fit obiiciendis illis, quorum explicatio iudicium peracre, & animi lumen exposcit. Vt cùm scriptoris, quem magister explanat, dictum aliquod infirmatur, de rei propositæ veritate ambigitur, inter duo, quæ videntur esse pugnancia, diiudicatur, aduersus sibi fuisse scriptor monstratur, sententiæ, quæ defenditur, ratio exquiritur, quibusdam positis quædam concludi debere ostenduntur, neque hæc spinosiora horridè, sed politè, nitideque tractantur. Exercendæ autem memoriæ, vnaq; augendæ multas nostri inueniunt, atque incunt rationes. Aut enim ex probatis authoribus: & Cicerone præsertim multa ad verbum pueri ediscunt, aut quæ paulò accuratiùs scripsere, & didicere pronunciant, aut declamitant, aut à præceptoribus narratas historias, scriptorumq;

rumq; difficiliores locos expositos recolunt, aut artis præcepta repetunt, aut auium, herbarum, piscium, colorum, artificiorum, rei vel nauticæ, vel militaris vocabula egregia coniungunt, & congeriunt, ut latinam linguam efficiant pleniorē: aut denique ad Ciceronis Brutum de claris oratoribus, Virgilijq; pugnas, ubi tam multa virorum propria sunt nomina, tanquam ad scopum exercentur. Ita fit ut quorundam gymnasiorum Hispanos nostros externi, domestici, inuidi, amici, docti, indocti, maleuoli, beneuoli discipulos admirentur. Quod scribis exercitationibus te non interesse meis, damni profectò nil facis, desunt ingenia, & illa tempora requiro, quæ nosti. Declamationes pro Adonia, contra Adoniam mittimus ad te, quas videris exigere, sed mihi crede, non sunt tantæ, quantæ sunt visæ cum haberentur. Erat declamatorum mira lepiditas, ita ut vel qui Latini sermonis omnino rudes erant, diligenter attenderent: placuit argumentum & quia

quia petatum ex sacris literis, & quia
in quæstionem res dubia venisset.
Nos & attentionis excitandæ causâ,
& quodam honestæ voluptatis aucu-
pio, alia ex foro, alia ex theatro, sce-
naq; sumpsimus. Nam Salomonem
& regem & iudicem in solio consti-
tuimus ornatu regio, aderant armati
milites Adoniæ custodes, quæ reum,
atratum, squalidum, & vinctum cõ-
pedibus induximus, quædam de no-
stro addidimus, quæ etsi Scriptura
non dicit, tamen euenire potuerunt.
De orationibus amo te, nihil illis or-
natius. Vale.

PRO ADONIA ORATIO.

Ordine præpostero ipsi accusationi
præposita, vt falsitati respondere ve-
ritas possit, quæ veritas in accu-
sante, non in defendente
reperitur.

N VLLA grauis est causa, poten-
tissime Salomon, cuius me non ex-
orsus, principiaq; commoueât va-
rios & ancipites rerum euentus metuen-
tem

tem, forensis oratoriiq; muneris difficultatem cum animo reputantem. In hac vero causa, qua grauior esse nulla potest, tanto perturbor vehementius, quanto est grauior is, qui defenditur. Dico enim pro capite & fortunis Adonia Salomonis fratris, dico apud regem Salomonem, quo rege nemo sapientior aut fuit, aut erit, dico ex tempore atque imparatus, id quod in re tali fieri necesse est, rege iudicium non modo exercente, sed etiam maturante. Exterret me illud etiam interdum, quod illo & iudice & auditore de atrocissimo crimine dicendum mihi sit, contra cuius vitam immansissimi sceleris consilium inisse arguitur Adonias, ut quantum accusati necessitas studij mihi afferat, tantum facultatis regi fides promissa, atque obligata detrahat. Sed tua rex inclyte prestans, singularisq; natura coniuncta cum incredibili prudentia hunc mihi timorem minuit. Scio equidem ad istam dignitatem, infra quam sunt omnes principatus, elatum te esse diuinitus, notum perspectumq; mihi est, te non capiti tuo, sed aliorum saluti in iudicando velle prospicere, nec tam tibi cura esse

ra esse Adonia supplicia, quàm de te iudicia reliquorum. Vides omnium ora, atque oculos in te esse conuersos, incredibilemque hominum frequentiam iudicij huius exitum expectantium, qui profectò nunquam tam alacriter conuenissent, tam flebiliter Adonia squallorem, luctum, & compedes aspexissent, si eum te esse arbitrantur, qui tui periculi iudextibite, quàm reo præbeas æquior em, nemini parcas, cognationi, & propinquitati non cedas, nec te unquam des ad lenitatem, quæ quia à tuis moribus abhorrent, & ab isto regali munere valde dissentiunt, neque timet patronus, qui multis silentibus, temporisque cedentibus loqui est ausus, neque non sperat & confidit Adonias. Cur enim regius frater vel ob summum dedecus & flagitium, à quo longissime abest, eam pœnam extimescat, quæ seruilis est, quæque illis imponi solet, quorum & infima conditio est, & vita turpissima? A fraterna cade lenissimus Salomon regnandi sumet initia? His se tanquam exordiis, atque proœmiis in omnium animos insinuat? Cruorem ille effundat & sanguinem, quem necesse est auro, argentoque partiendo,

G A viri

virumq^{ue} distribuendo, beneficiis dandis ciuium gratiam, beneuolentiamq^{ue} colligere, & omnium ad se voluntates & sensus allicere? Sed quid agimus? quidve preces adhibemus, cum hic se precibus defendi vetet, Bethsabes tristitia & mærore magis, quam suo periculo moueatur? Muta mentem istam iustissime Salomon, parentiq^{ue} tuæ redde letitiam, quam ademisti. Equidem vereor, ne in maximos illa luctus incidat, regiam conditionem lamentetur afflictam, de fortunis communibus extimescat, deprecandi officium ut pestem fugiat, suam auctoritatem à te spretam, contemptamq^{ue} deploret. Ita, quæ tuo illo clarissimo triumpho paulò antè triumphabat, quæ populi acclamationibus, quæ militum veteranorum comitatu, quæ parentis tui Davidis grauissimo illo iudicio, quo te fratribus tuis natu maioribus longè prælatum, adolescentem seni, viuente viuenti succedere voluit, læta exultabat, mærore & lachrymis consenescet, si quid fortè Adonia grauius accideret, nec eius necessaria mors, & naturalis iuerit expectata. Cum enim dolorem, quem ex patris obitu capiebat, lenire cuperet, & mise-

miserias domesticas consolari, Sunamitidem ducere uxorem voluit, quæ ad molestias abstergendas omnium aptissima videbatur. Vt autem à rege quod optabat matrimonium facilius impetraret, Bethsabæam nuptiarum adhibuit interpretem: facturam se, quæ rogabatur, regina promittit, regem alloquitur, ut pollicita est, Sunamitidem dari uxorem petit Adonia: fore enim ut viri leuitas uxoris prudentia constitueretur: Salomon postulata materna reiicit, atque repudiat, negat quod intueri lucem fas esse ei, qui tales nuptias animo concepisset. Renouat, inquit, pristinos tumultus, quiescere non potest, nobilitari, stabiliri, confirmari inclyto matrimonio vult, & tyrannidis iacere fundamenta. Quis enim non illi se adiungat, quem Ioabius defendat, magnus scilicet imperator, à cuius parte Abiatharus stet, sacerdotali præditus dignitate, quem uxor ipsa commendat, et as adiuuet, species ipsa, corporis quæ proceritas tueatur? Quasi verò tacitæ mentis consilia aut diuinare possimus, aut vindicare debeamus. Cogitauit hoc nunquam Adonias, quod cogitatum turpe esse vidit, & factum difficile.

igitur optauit? nempe ut Abisag maritus
esset, cuius pulchritudo tanta est, ut adole-
scentis oculos & animum mouere potuerit.
Eam enim quo ore, quo candore, quo rubore,
qua forma est, senex nemo despiceret: eiusq;
intuenda finem faceret. Vide ergo iudex
aquisime ne occasionem perdendi iuuenis,
qui te olim offenderat, quasitā potius quā
oblatam suspicemur, ne in exulcerato ani-
mo fictum crimen facile insedisse appareat,
non enim opes, non potentiam, non princi-
patum sibi proposuit Adonias, iam im-
perij crapulam illam exhalarat, sed eius
femina, quam amabat, nuptias appetiuit.
Iure negata filio est, quæ patri pro sponsa
fuerat, nec enim suis se finibus tenere amor
solet, legum, iuris, & pudoris repagula
rumpit interdum. Luat pœnas intempe-
rantia debitas, virgine careat, quam im-
potentiùs adamauit, cuius supplicij graui-
tatem velex te ipso condisce. Ista enim atas
Dominator amplissime pro tuo acerrimo
ingenio, singulariq; prudentia, quid po-
scere debeat intelligis, quid verò flagitet,
appetat, sitiāt, concupiscat, quā sepe
rationem appetitus præcurrere gestiat, quia
vnuſ-

unusquisque nostrum ex animo constat & corpore, opinor, experiris, & sentis. Illa verò nimia suspicio est regni iterum appetiti, seditionis denuò tentata, coniurationis rursus reuocata. Tam erat excors Adonias, ut quæ commoueri non posse intelligeret, illa conuelleret? tam ingratus, ut regi, à quo nuper veniam impetrasset, pestem atque interitum moliretur? Tam impius ut fratri mortem pararet? tam vesanus & demens, ut iura diuina, humanaq; pollueret? tam sibi inimicus ut Salomonias minas obliuisceretur, quibus denūciata mors erat, si modo quicquam ageret eorum simile, quæ facere consueisset patre viuente, & ex naturali indulgentia ad errata iuuenilia conuiuente? Tu ut fratrem iubeas interfici vel innocentem, vel emendatum, vel illa facientem, quæ non modo reges, quorum est facinora condonare, verum etiam privati iudices, qui legum seueritate tenentur astricti, vel nullo, vel leui supplicio puniunt? Rebus nouis studebat? At uxorem petiuit pulcher pulchrā, nobilis nobilem, adolescentem adolescens, quod hominibus solemne est, assuetum, vsitatū & vetus. Regnum &

C 4 pacem

pacem turbabat? at se continuit domi suae,
 nec tam de imperio publico, quàm de solatio
 domestico laboravit. Regi parabat insidias?
 At sine regis permissu ducere uxorem no-
 luit. Quid accusas Zacharia? ubi indicia
 sunt sceleris? & coniurationis argumenta?
 Quid tam disiunctum, quàm tyrannum esse
 illum, qui uxorem petat à rege suo per re-
 ginam, & eam reginam, cui filius multis
 de causis gratificari debeat, mansuetum, &
 exorabilem se praeberere deprecanti? Regi-
 nam Adonias neque suspiciosam, neque fal-
 lacem, & teetam sefellit, decepit, induxit,
 plura postulavit, quàm postulasse videba-
 tur. Vereor ne Grammaticos appellare co-
 gar verborum interpretes. Sunamitidem
 petiuit uxorem, quibus verbis quae vis sit
 subiecta, cognoscis. Quam enim pater non
 attigerat, eius potiùs licentiam posse da-
 ri arbitrabatur. Per magni interest, regnū
 ne, an uxorem petas, alterum cupiditatis
 est, altera necessitatis: uxor queritur ad li-
 beros procreandos, regnum appetitur ad li-
 bertatem opprimendam. Quòd si regnum
 Sunamitis dare posset, matrimonium iure
 improbaretur, cui regius dominatus esset
 adiun-

adiunctus. Quid? quod nuptiarum petitio regina probabatur, quæ afflictæ, abiectæ, ærumnosa miserta adolescentis, illa regem poposcit, quæ à rege dari non modo posse, sed etiam oportere crediderat. Vidit Rex alta quadam mente præditus quorsum illa spectarent, vidit regnum Adonia incolumi saluum esse non posse, vidit uno aspectu totum Adoniam, & penitus recognovit: & in hunc modum ratiocinari cœpit ipse secū. His nuptiis tanquam gradibus in regnum meus hic frater conatur ascendere, & ex illa matrimonij turre imperij arcem commodius oppugnare. Hæc quæ videntur non ita esse magna, si assequitur, quo animo est, paulatim ac sensim eo progredietur, quod non audeo dicere. Obstemus ergo principiis, & paci consulamus, quæ nihil sit insidiarum, & fraudis habitura. Optime atq; humanissime Princeps quæ sum ingenij tarditate intelligere non possum, unde ista concludantur, regnare vult Adonias, qui Sunamitidem petat uxorem. Si verò regnum, quod equidem nesciebam, adhesionem habet necessariam cum Sunamitide: & nobis argumentari licebit: non regnabit Adonias, cui

C s est ne-

est negata Sunamitis. Sublata regnandi causa est, noli timere: fatalem istam virginem in turrem includito, aurumque illi donato, ut satietate ipsa aurum furtim oblatum paruipendat. Fratrem ista si causa, atque isto nomine iugulas, vereor, ut ciuibus tuum possis probare iudicium. Et enim in flagitiis morte puniendis, id quod te minimè fugit, suspicioni locus esse non debet. Nisi enim fratris insidia hac sint luce clariores, nisi confessione, chi-rographo, testibus patefactum scelus demonstretur, nemini Adonias videbitur iure casus fuisse. Seuum, iracundum, dominandi cupidum, parricidam te populus appellabit, Abimelecho similem dicet, qui fratres sceleratissimè trucidauit: cruentatas fraterna cade manus istas horrebit. Scis enim, quæ sit licentia Iudeorum, quæ conuitiandi procliuitas, quæ in maledictis iaciendis audacia. Quis Davide lenior? quis moderatior? Tamen qui nunquam ultus est inuicem, qui hostem quandocunque poterat, conseruabat, vir est sanguinis appellatus. Animaduerte quanta tibi & in presentia, & in posterum inui-

inuidia tempestas impendat, quem des
liberis nostris sermonem, nepotibus, pro-
nepotibus, & qui deinceps orientur. Ut
fratrem interimeres, nuptiarum causam à
te esse oppositam, nec iustam, nec idoneam
affirmabunt: florem illi hunc iuuenta in-
uidisse, matris preces repudiasse, cuius
habenda ratio fuisset, aliudq; tempus ex-
spectandum: quæ vitam sibi acerbam pu-
tat, & sic tecum tacita loquitur. Fili quid
agis? quo te trahit iracundia præcipitem?
Cur regnandi primordia à cade capis, &
carnificina? Cur me meis ciuibus red-
dis inuisam? Toties Bethsabæa lugebit?
toties funerum erit effectrix? mea causa
Vrias interiit vir militia laude præstans,
erga suum ducem fide, & quod caput est,
erga Dei arcam pietate clarus, & excellens,
cuius memoriam omnes anni consequentes
excipient, propter me occiditur Adonias
generosus, animosus & pulcher: fatum hoc
meum est, ut claros homines & illustres
extinguam: meq; interueniente illi tru-
dantur ad mortem, quos immortales esse
oporteret. Scilicet negotium, quod mihi
mandauerat Adonias, perbellè transf-
egi,

egi, plurimumq; rogando, intercurrentoq;
 profeci. Nubet Sunamitis Adonia nullo
 strato geniali lecto, nullo apparatu nuptiali:
 pronuba mors erit, auspex licitor & carni-
 fex. Noli hanc inimicis dare latitiam, noli
 parentem tuam senio conficere, noli persan-
 cti illius Davidis, qui te procreauit, quietum
 illum, & securum animum commouere, no-
 li patris tui manes ex pace & otio deturba-
 re, noli genitoris tui esse dissimilis, qui Na-
 balem Carmeli, à quo grauem iniuriam ac-
 ceperat, ulcisci noluit, plus enim apud illum
 Abigailis valuit oratio, quam Nabalis di-
 ritas, & mores intolerandi: maluitq; sordi-
 dissimi hominis inhumanitatem impuni-
 tam relinquere, quam matrona prudentis-
 sima & monita & preces aspernari. Quam-
 obrem delibera tecum ipse paulisper, utrum
 magis expediat, iacere ne in luctu & squal-
 ore matrem, an viuere Adoniam, & fieri
 meliorem. Quod si errati excusatio nulla
 est, si perniciosus, si audax, si turbulentus,
 tamen quod Bethsaben appellauit, uiuat
 Adonias, habeat quae te genuit hoc munus
 à te furiosi iuuenis conseruati, gladij q; ab
 eius ceruice & collo reiecti, qui in regis pe-
 ctore

Et ore sceleratissimam sicam & insidiosissimam defigere voluisset. Quò enim facinoris est grauior atrocitas, eò magis tua laudabitur, & extolletur clementia, pietatis clarior documentum dabis, qui matris auctoritatem tuis & doloribus & periculis præferendam esse censueris. His te & vocibus, & lachrymis luctuosa mater appellat, digna cui obtemperes. Pater verò ex illa sede, quam est quietam post mortem adeptus cum Abrahamo, Isaco, Iacobo, magnisq; illis heroibus sociatus te etiam rogat, ne à lenitatis itinere illo deflektas, quod tibi tritum satis reliquit & notum: ut q; in suis ipsius vestigiis pedem statuas, hortatur. Qui non modò propinquis, sed etiam alienis, qui se iniuriosius tractauissent, ignoscebat. Petit atq; obsecrat, ne se liberis orbes, quos habuit vita ipsa chariores: Semel & iterum latus grauius à fortuna est, Ammonis, atque Absolomi interitum mæstissimè deplorauit, tertij vulneris, id est filij Adonia à Salomone filio necati non poterit dolor non esse grauissimus. Da hoc mortuo patri, quod viuo minimè denegasses. Memento Domine David, & omnis mansuetudinis eius: per sceptrum, per dia-

per diadema regium, per dexteram istam
 te oro, quam frater fratri Adonia paulo
 antè porrexisti, per parentis cineres, per
 illum præpotentem DEVM, qui te ista
 in sede collocavit, ne irasci & sæuire per-
 gas, nevé illum nobis eripias, cuius cor-
 recti, atque edomiti vita gloriæ tibi erit,
 regno salutis. Ille conservatus spiritum non
 tam ab hoc cælo, quàm à te ipso ducere, &
 haurire arbitratus vitam, actiones, consi-
 lia ad regiam istam dignitatem tuendam,
 ornandamq; conuertet: virtute, qua valet,
 ingenio, quo pollet, industria, quam habet,
 ad tuam utetur voluntatem. Vide faciem
 indolis indicem, candorem, ruboremque
 considera, speciem animaduerte, oris &
 corporis dignitatem, ac decus intue-
 re: quæ omnia spondent pro Adonia, nec eum
 pacis turbinem, regni tempestatem & pro-
 cellam fore portendunt. Id quod inimici
 atque aduersarij dictitant, ut à te gratiam
 aucupentur. Quos natura ipsa refutat, cu-
 ius in hoc adolescente signa prælucent, quæ
 iuuenili ardore restincto pacis alumnum,
 pietatis vindicem, regie dignitatis pro-
 pugnatorem, bonarum partium, bona-
 rumq;

rumq; artium fautorem & patronum fore pollicentur. Quamobrem hoc nos metu libera, perfice, ut omnes placabilem te esse intelligant; vultumq; istum cum facile, tum semel exorari solere cognoscant. Quid fides, quid promissorum constantia, quid humanitas, quid clementia, quid sanguinis necessitudo poscat, intelligis, quid ad regnum stabiliendum lenitas, & mansuetudo possit, non ignoras. Adonia ex hoc timore recreato gratiam ab omnibus inibis non vulgarem. Te populus diliget, multitudo complectetur, sacri, profani laudabunt, colent optimates, viri facile principes observabunt, amabunt tui, metuent alieni, canet hac atas, posterum celebrabunt. Quid tam tuis triste, tibiq; suspectum, quam ut in omnium animis hereat sollicitudo sempiterna? Neque beneficiis provocati vitam istam, vel suis corporibus tueantur? Sed suppliciorum metu perterriti de se cogitent, sibi caueant, quos pro regis salute excubare oportebat? Propone tibi matris contumeliam, patris voluntatem, fraternae cognationis nodum arctissimum, vulgi opinionem, popu-

pularem inuidiam, ciuium offensionem, da-
bis profectò misericordia, quod iracundia
negauisti. Ego causam omnem suscipio, vita
sanioris vadem me & sponso rem profiteor,
& pro Adonia me suppono reum. Colliga
& meas, & Adonia manus, si ita libet, ser-
ua, reconde, horribiles custodias adhibe, ubi
vel minima tetri facinoris significatio data
erit, interfice, neca, dilacera: nunc re dubia,
Bethsabe intercedente, obstupesciente popu-
lo, vereor ne illum vnum timere desinas,
quem occideris, eos omnes formidare inci-
pias, quos offenderis. Perficere, ut ille vnus
vel sponte, vel coactus præstet officium, regi
difficile non est, dare operam, ut omnes te
diu saluum & incolumem velint, neq; diffi-
cile, neq; à tuis & moribus, & parentibus
& temporibus alienum, istoq; munere non
dignum, quo nullum in terris neq; salubrius,
neq; maius agnoscimus.

IN ADONIAM ORATIO.

Priori respondens.

Maximas tibi sapientissime Salo-
mon gratias omnes & agimus, &
habemus, qui reorum de capite iu-
dicia

dicia illustrium, & clarorum longo inter-
uallo reuocasti, tribunalq; istud, quod re-
gia stirpe sati non valde metuebant, sum-
morum, & humilium, potentium, & tenu-
iorum commune esse voluisti. Cum enim
cœlitus regem te esse factum meminisses,
ita vitam instituis, & ea consilia suscipis,
quæ te diuina sorte regem esse electum de-
clarent. Nam si humano sensu ducere,
si natura terminis tuas actiones definires,
talem te abiecto, afflicto, squallido, vin-
cto catenis fratri tuo præbuissem, qualem
alienis, ignotis, exteris impertire con-
suesti. Tua enim misericordia calamito-
sis occurrere sponte solet, nec expectas,
dum illam oratione & precibus euoce-
mus: ut non modo paternæ ditionis, ve-
rùm lenitudinis etiam hereditas ad te,
summo Dei immortalis beneficio peruenis-
se videatur. Quid ergo hæc noui iudicij
noua forma significat? Cur Adonias ista
nobilitate præditus, isto cognationis regie
præsidio munitus, isto amicorum comitatu
circumseptus, disertissimi patroni voce de-
fensus non tam salutare in iudicando lite-
ram expectat, quæ reos scelere solutos peri-

D

culo

culo liberat, quàm tristem illam reformidat,
 qua rei iudicio conuicti damnantur? Nimi-
 rum diuina seueritatis administer est Salo-
 mon, quæ nec minis exterretur, nec ullis
 capitur blandimentis: non preces audit, non
 lachrymis mouetur, non propinquitatis,
 & necessitudinis gradus obseruat, nihil
 amat deuium, obliquum, & prauum, per-
 sonas non loco & genere, sed meritis & di-
 gnitate distinguit, publicam salutem priva-
 tis emolumentis, & commodis antepone-
 rit. Sed ut mea libentiùs ab his, qui adsunt,
 audiri possit oratio, repetam paulo altius
 Adonia consilia, quæ etsi tibi rex incho-
 te, inaudita non sunt, tamen ea populo
 comperta, explorataq; esse oportet, ne de
 regis sententia dubitare illi possint, qui-
 bus reus ipse sit cognitus. Nec enim du-
 bito, quin probaturus vobis sim accusa-
 tionem hanc meam, quam nunquam susce-
 pisset, nisi me iustitiæ vis ipsa coëgisset, pa-
 tria mouisset, quæ mihi vita charior est,
 regis impulisset salus, quam vel cum vita
 periculo tueri debemus, Deus ille, nostra
 gentis dux, rector, & parens, cuius nos vi-
 nea sumus, & chara possessio, qui in com-

muni-

munibus miseriis nationum exterarum nostram conditionem vult esse precipuam, munus hoc mihi mandauisset. Sic enim trahor, rapior, atque incitor, ut minime dubitem, quin vis sit hac diuina, qua moueor, qua Adoniam, cui nunquam fui inimicus, reum facere iubet, qua potentium inimicitias suscipere cogit, qua me in profligatorum ciuium perditorumque impetus compellit, atque obiiicit. Ergo dum non tam unum accuso, quam uniuersos defendo, dum à rege sanctissimo & optimo immane parricidium, à regina certissimum interitum, à regno exitiosam pestem, ab adibus horribile incendium, ab agris calamitosam vastitatem, ab exercitu veteranorum saeuissimam cædem, à sacerdotibus mortem crudelem, à Prophetis exilium, à virginibus stuprum nefarium, à matronis turpissimum adulterium auerto, propulso, detestor, queso diligenter attendite. Senuerat rex ille rerum gestarum gloria clarissimus, morum & religionis integritate memoria hominum aeternæ commendandus huius nostri regis parens & sator Da-

uid: atateq; ingrauescente se domi continebat. Quam occasionem minimè omittendam ratus Adonias, regni occupandi consilia, quæ animo & mente diu agitauerat, maturauit. Suadente nescio quo (nec enim necesse est omnium flagitia, impuritatesq; proferre, patefaciet dies, & ostendet) equitatum & currus adhibuit, seq; gloriosi huius regni heredem & successorem infestis aduersisq; superis est ausus profiteri. Ipso autem inaugurationis die illos omnes ad epulas inuitauit, quos sceleris noverat esse participes. Quiq; Salomonem regnare nolebant, cum ei regnum ex Davidis promisso, & Dei optimi maximi præscripto & voluntate deberetur. Nathanus vates egregius Salomonis, pædagogus magis de alumni salute sollicitus, quam de sua, perturbatus regem adiit, quem iam ipsius Nathani admonitu Bethsabe Salomonis mater, quam honoris causa no-mino, docere cæperat de factis Adonia. Dauidem orat, ut promissa præstet: fidemq; liberet obligatam, nec ante & vereri, & precari, orareq; desiit, quàm nox illa & optimorum animis, & regni rebus offusa.

offusa, Davidis vocibus, tanquam solis radiis repente dispulsa est, luxq; relata terris, quas tenebra coniurationis obscurarant. David enim, dum se regem somniat Adonias, dumq; Adoniae similes in conuiuio accubantes, vino languidi, completi cibo, fertis redimiti, sermonibus suis & colloquiis cadem bonorum eructant, Salomonem, quem immortalis DEO, id quod nomen ipsum indicat, sciret esse charissimum, auspiciis longè melioribus regem creat: oleo sacro delibutum, principem, rectorem, & ducem summo populi consensu appellatum in regia sede constituit gratulans, gratiasq; agens immortalis DEO, quòd antequam ex vita migret, regni heredem & successorem, vel regem potius Salomonem filium oculis liceat intueri: cuius prudentia plurimum tribueret, de quo sibi omnia summa promitteret. Obstupuit Adonias, simulatq; certior est factus de patris voluntate, huius fautores alij aliò diffugerunt. Sic illa regni commentitij fabula finita est, vel inchoata potius, restat enim actus extremus, quem tragicum esse necesse est, & luctuosum. Sic ill.

brevis fulgor euanuit. Adonias mordente conscientia confugit ad aras. Quis enim vita dignum putaret eum, qui diuina & humana iura violasset? omnia miscuisset? sui patris lenitate & patientia impudenter abusus esset? in regnum temerè inuasisset? regni heredem oculis ad eadem designasset, suo parente neque consulto, neque appellato se regem vendidisset, nominasset, inclamasset? in communi conuiuio fratrem Salomonem, Salomonisque pedagogum, & matrem praterisset? Banaïam ad epulas non vocasset, quem vitanda suspicionis causa inuitare deberet? Atqui Salomon audacissimo & iniuriosissimo fratri libenter ignouit, foreq; affirmavit, ut ne capillus quidem de capite deflueret, dummodo se Adonias corrigeret, neque ad ingentium rediret: id enim non impunè laturum. Dauid interim fortis & sanctus excessit è vita, funus & exequias regio apparatu Salomon celebravit, parentiq; mortuo pietatem & lachrymas reddidit, quas debebat. Adonias magis suo damno, quàm patris obitu mœrens, illis instigantibus, qui propter anteaçta vite scelera Salomonem me-

tue-

tuebant, recuperandi regni, quod sibi putabat ereptum, consuetas artes experitur. Itaque ad Bethsabem se contulit, quam orat atque obsecrat, ut quando cetera amisit, Sunamitidem per eam à rege impetrare liceat: matrimonij non valde approbandi simulatione coniurationi latebra quaritur: regina nil mali suspicata gaudet oblatam esse occasionem de inimico benè merendi, adit ad regem: Salomon quæ se peperisset, eam omni obseruantia genere colendam arbitratus venienti assurgit, loco cedit, honestissimè sedere cogit, loquentem non interpellat. Leue est quod petitura venio, ne nega fili. Optato quæ voles, nihil enim mihi gratius accidere potest, quàm ut matris obsequar voluntati. Detur Abisag, quam pater reliquit intactam. Cuinam? detur vxor Adonia. Orem indignam! ô grauem impudentiam! ô matrem delusam! ô filium ancipiti deliberandi cura distraetum! vicit tamen verapietas, vicit regni salus, antelata est publica utilitas priuato dolori. Totum leonem Salomō ex vngue cognouit, matrem ab errore deducit, quæ sint perniciofa, ut

D 4 nepe-

ne petere perseveret, hortatur. Adonia
animum non tantum ex ipso postulato, sed
etiam ex postulandi exordio sibi esse per-
spectum. Regnum enim, cuius potitus Sa-
lomon esset: suum est ausus nominare. Er-
go si de facinore iam liquet, si neque quie-
scit, neque est quieturus unquam Adonias,
si unius mors salus est omnium: quid Oza
reprehendis? Reminiscere principium il-
lud orationis Adonia loquentis cum Beth-
sabe, non te fugit regnum Israël meum
quondam fuisse, reliqua discere ex actis iu-
dicialibus, quæ in tabulas scribæ summa
cum fide retulerunt. Tuum vocare audes,
quod erat Salomoni iam inde ab æterno
tempore præparatum? Bethsabe iureiuran-
do promissum, eius, qui de te iudicaturus
est, fidei, constantiæ, prudentiæ, pietati, &
quietissimæ paci debitum? Hic rerum o-
mnium molitori, effectoriq; Deo templum
ædificabit, pacem confirmabit, ciues auro
argento locupletabit, optimæ artes hoc re-
gnante floreant, fient seuera iudicia, le-
ges servabuntur. Siccine te corrigis? Hanc
habes gratiam illi, qui te à mortis faucibus
ereptum humanissimè conservavit? O in-
credi-

credibilem audaciam! ô scelus inauditum!
Regi sanctissimo, nisi prouidemus, paratur
interitus, insidiosa cadis autor ille credo,
deligitur, qui sicas in hominum corpori-
bus defigere solitus est, prius quàm sentire
& cauere potuerunt. Hic nuper ad eum
se lanistam contulit, & ut se dant princi-
pia, audacia & scelere breui magistrum
vincet. Turpis, audax, horribilis, tetra
coniuratio renascitur, quam in perpetuum
putabamus esse compressam. Hæret enim
in reipublicæ visceribus malorum omnium
semen inclusum. Viuit Adonias iam diu
malè cogitans, viuit Ioabus homicida
turpissimus, viuit Abiatharus concor-
diæ & pacis inimicus. Quamobrem domi-
nator equissime, cuius est paci consulere,
& tranquillare rempublicam, hunc bonis
timorem eripe, hæc monstra confice, ex-
tingue, perde, basilisco, dracone, & vene-
natis feris saniora. Cur enim illi frater sis,
cui tu nunquam cognatus fuisti? Qui non
hominibus tantum, verumetiam illi præ-
potenti DEO bellum impium & nefarium
habet indictum? Quem enim fatetur DEI
consilio, ope, adiumento, nutu & volun-

D 5 tate

tate regem esse factum, ei vim & manus conatur asferre. Te mirarer, te diligere Adonia, si Absalomi facie duntaxat similis facta respueres. Ne si ita te gessisses, amabilis & charus esses: nimia tamen ista similitudo te magnopere deformauit. Vt enim ille incesto stupro, parentisque geniali lecto violando confirmari regnum posse arbitrabatur ab Achitopheli deceptus, ita Adonias perditorum suasu Sunamitidem patris delitias concupiuit, ut illo optato impetrato alterum in regno pedem ponere videretur. Hæc tibi Oza videtur esse res dubia? clementia locum ausus es aperire, quem clausit, & obstruxit Adonias? Tam eras excors, ut Salomonem seuitia insimulares, qui quod sanari non posse videt, ressecandum arbitretur? Non is est Adonias, ut eum metus à periculo retrahat, à turpitudine pudor auertat. Fratri ad pedes proiecto ea lege & conditione condonatum est scelus, ne quid unquam tale tentaret, moliretur, somniaret. fœdera rupit, quæ humanis diuinisq; legibus interdicta erant, quæ seuera metuendaq; regis denuntiatio-
ne pro-

Itaque nihil illa admonitione salubrius,
quæ necem hominis auari illius quidem,
Iudæi tamen & iisdem imbuti sacris im-
pediuit. Neque hominis diritas punita
non fuit, ac cœlitus vindicata, qui deci-
mo à negatis panibus die moritur repenti-
no, nouisq; nuptiis domum vacuum fecit
DEO optimo maximo pro Dauide iudican-
te: qui ad Abigailis occursum se represit,
cuius virum nisi opportunè interuenisset,
iam erat oppressurus. Salomoni, si priua-
tus esset, tamen vim vi repellere licuisset;
nunc rex animaduertere in flagitiosos de-
bet, punire audaces, purgare ciuitatem,
& reipublicæ tanquam sentinam exhau-
rire. Dauidem ab inferis excitare noli,
liceat sine interpellatore illa pace frui,
quam pacem bellis sæliciter confectis, &
exantlatis laboribus est adeptus: orbitas do-
lori esse non potest, aliter de rebus sentit
atque sentire consuevit, cum esset in terris,
corporisq; eum cupiditates tanquam faces
inflammarent. Non cadit in illa umbra-
cula luctus, non orbitas, non arumna, ex-
pers huiusmodi malorum illa vita est, neque
in illos secessus otij plenos, & quietis, hæc
quibus

quibus afflictamur, incommoda penetrant.
 Salomon tantum tribuit, quanta regis post
 hominum memoriam maximi prudentia
 est, eum pro filio non habet, qui se fratrem
 fratri non praeat. De inuidia & populi of-
 fensione noli laborare. Nunquam commis-
 surus est Salomon, ut suam humanitatem
 desideremus, nec lenissimi regis haec est cul-
 pa, sed partim temporum, partim eorum, qui
 non usitatis flagitiis, mediocribusq; conten-
 ti quae grauiſſima, quae maxima, quae sunt
 teterrima moliuntur: quorum sanitas despe-
 ratur. Adde ingentem esse numerum perdi-
 torum Salomonem metuentium, quem paci-
 ficum esse futurum augurantur, pœnasq; ab
 improbis repetiturum: quas qui bellis pre-
 muntur, aut condonant, aut remittunt. Si-
 lent enim inter arma leges, impunitatem
 praelia pollicentur: multaq; militibus vel à sum-
 rege iustiſſimo conceduntur, quae nunquam com-
 si pax esset, in mentem veniret optare. Rex mi-
 verò noster pro sua cum potentia, tum vel pro
 maximè prudentia ut paucorum pœna sal-
 ui esse possimus, efficiet, fratrisq; non minus illan-
 necessario, quam se uero supplicio documen-
 ta dabit, quam diligat iustitiam, quam ne conc-
 gligas

gligat insanias populares. Quinetiam Adonia pœna, qua natura & legibus satisfacere cogetur, viam muniet ad pœnas, quas quorundam sanguis iniuste, crudeliter, insidiosè fusas efflagitat. Illa enim Davidis secreta cum Salomone colloquia, ille moribundi patris sermo inuolutus, & tectus, illud magni regis tanquam testamentum, de quo alius alio modo sentit, (nihil enim certi est, quod dicere homines possint) quo modo mihi persuadeo, legata partim leta, partim funesta complectitur. Sed stulti sumus, qui Salomonem iustitiæ præsidem ad fraternum supplicium impietati, audaciæque debitum adhortemur: & sapientissimo regi voce præire audeamus, quid sit iudicaturus. Si Cur non potius mœrentem, anxiam & tristem consolamur? Cur non Adonia præsto sumus? & quem mori necesse est, mortis ciuam commoda & utilitates exponimus? fortis Rex mi iuuenis, sed cuius præclaram naturam improbi consiliarij deprauauerint, & à re sal. Et a ratione detorserint, animũ ad æternam inus illam vitam erigimus, authoresq; illi sumus nen. honesti finis, & mortis gloriosa? Regnum ne concupias exiguum, breue, fluxum, temporis.

poris, lociq; angustis circumscriptum: enim
 verò si sapias, si animum reuocas ad verita-
 tem, si res suis momentis perpendis & pon-
 deras, si vel ad punctum temporis homi-
 nis sobrii atque prudentis cogitationem su-
 cipis, si te & coniurationis pœnitet, & e-
 rum scelerum, quæ in Deum mortifera com-
 misisti, recordatione ad pudendum, pigen-
 dumq; adducaris, si diuinum numen & pre-
 cibus & isto mortis sacrificio placas, re-
 disq; propitium, morte emes immortalita-
 tem, proficisceris ad parentem tuum, ad
 stri generis Principes, Abrahamum, I-
 cum, Iacobum, ad pios vates, ad strenuos
 tes, sanctisq; illis Patribus annumerabere
 qui immortalem DEVM summa religi-
 ne coluerunt. Dum viuis, & lucis huius
 tibi usura permittitur, vitæ superioris
 rata corrige, deplora, defle, & totis ani-
 viribus execrare. Resipisce, ad iustitiam
 reuertere, ac remigra, tibiq; persuade
 cælum suspicis, si mentem expias, si
 pitudinem amoues, quæ vna nos DE-
 facit inuisos, in meliore causa te esse
 quàm si totum orbem sub tuam ditionem
 subiunxisses. Ergo animose Adonia cupi-
 tatil

statibus nuncium remitte, regnis & imperiis dic salutem, amabo te, principatumque illum tibi propone, quem pater ille tuus versibus & hymnis celebravit. Morere animo forti, sanguinem patrie largire, & quia regni communio, atque societas stabilis esse non potest, tuis te immola, ac deuote ciuibus, ut tuo cruore pax possit diuturna sanciri. Sic enim fiet, ut actionum tuarum infamiam gloriosa mors deleat. Habes munus à me non inuidi accusatoris, sed amantissimi monitoris, lachrymas accipe, quas ista nobilitas, & ætatis flos iste deposcit. Nec enim silice nati sumus, sed quæ pars nostri obiecta doloribus est, dolet, angitur, ingemiscit. Quæ verò rationis est tota in sententia permanet, seq̃ ad Dei fingit, & accommodat voluntatem. Tu verò rex inclyte, cuius repressis lachrymis, tamen infixus hæret animo dolor, hoc quod in ipso regni quasi vestibulo tibi fortuna vulnus infligit, accipe patienter, eiusq̃ dolorem pompa funeris consolare. Ita sine inuidia culpa plectetur, cum honore corpus in sepulchrum inferetur, qui honos & propinquitati debetur arctissima, & animo morientis.

IUDICIUM SALOMONIS.

SI quis vestrum expectat, quem sit hac causa finem atq; exitum habitura, quid simus iudicaturi, utrum potius approbaturi, Ozam ne, qui defendit, an accusatorem Zachariam: consideret ipse secum regale Salomonis officium, non dubitabit, quam sententiam ferre cōueniat, ubi quid regem decernere sit necesse, cogitarit. Quod ad me attinet, defensorem & patronum libenter, auctorem perinuitus audiui, tamen si ille notabatur, qui neq; roganti fratri suo morem gessit, neq; regi paruit imperanti. Sed nos in iudicando non obsequemur dolori, non iracundia seruiemus: illo animo erimus, quo esset unusquisque vestrum, si Dei permissu & voluntate hunc locum, & regia dignitatis gradum teneret. Utinam se ita gessisset Adonias, ut præmia potius virtuti & sapientia decernenda, quàm audacia & temeritati pœna statuenda esse videretur. Nemo illum aut maioribus beneficiis cumulasset, aut altius extulisset, aut ardentius amauisset. Sed quoniam ita casus tulit, ut fratris persona ponenda mihi sit, & iudicis assumenda, supplicij seueritatem hominis te-

triatq;

tri atq; improbi sceleribus assignemus, do-
lorem, qui me penè consumit, & conficit,
partim naturæ tribuamus, partim fraternæ
charitati ascribamus, qua si non facta Ado-
nia, quæ grata esse non poterant, at ipsum
Adoniam sum semper amplexus. Non agam
obscure: compara animum tuum, teq; apud
Deum in gratia ponito, est enim tibi mori-
endum. Mortuo honores, funus, exequias,
& lachrymas pollicemur: sed si me audies,
hæc negliges inania, deq; sempiterna iusto-
rum memoria cogitabis, quam pater ille
meus, idemq; tuus non sine cælesti afflatu
versibus cecinit admirandis. Banaias Io-
iada filius supplicium exequetur, sepultu-
ram mihi reseruo, & quæ te ab obliuione
vindicanunt honoris & gloriæ monumen-
ta. Perge animo forti, gradere fidenter
ad mortem: bella enim mors vitam
non modò tegit, sed etiam
honestat turpio-
rem.

OSO:OSO

E a

Cvii

CVIDAM BONO POETÆ.

De optima faciendorum versuum ad imitationem veterum ratione.

Iteris sæpè aliàs appellatus à te
 nihil omnino responderam,
 sed instare non desinis, rogare
 non cessas meam de versibus facien-
 dis, deq; tota ratione poëtica senten-
 tiam. Putabam te cum amico iocari,
 ac ludere illa quærentem, quæ mihi si
 tribuam, sim profectò non modò ar-
 rogans, sed etiam insanus atq; amens.
 Poëtas lego cùm possum, interdum
 imitari studeo, sed ars hæc mihi non
 procedit, versus scribo indignantibus
 musis sæpiùs, quàm libentibus. Itaq;
 stomachor omnia, nihilque mihi in
 hoc genere arridet meum. Consulo
 cùm alios tum maximè Scaligerum
 illum, qui fontes aperiet. Sitim exple-
 bis, nihil tacet, nihil dissimulat, nihil
 omittit: magna inquires, Scaligeri vel
 seueritas, vel morositas est, nimium se
 præbet in arguendo, fastidiosum in
 approbando, summum ius, summa ti-
 bi esse

bi esse videtur iniuria. Equidem mi Barthule in isto genere nihil nimium existimem.,

Mediocribus esse poetis.

*Horat. in
arte poet.*

Non homines, non Di, non concessere colūnae.

Sunt hæc voluptatis, cui est maxime affine fastidium. Quare versus nobis pāgamus, potius quàm aliis: ad cuius verò tanquam archetypi similitudinem nostra sit dirigēda manus, notius est, quàm vt à me debeat explicari. Etenim in heroico versu Virgilius excellit, atque ita excellit, vt hic solus poëta fuisse videatur. In scribendo epigrammate non Catullum, vt quidam (horreo enim argumenti turpitudinem, neque valde amo numerū) sed Martialem, purgatum tamen obferuem, & sequar. In Elegia Tibullus & Propertius placent alter altera de causa, mollicula semper excipio: nec Ovidium in tristibus non amplector, qui versus flebiles suos omnium optime rotundauit: quod autem volubile, apertum, lene, facileq; est, magno opere oblectat Hispanos. Senarios Iambicos

E 3 bicos

bicos à Seneca discimus, qui solus in eo genere restat ex classicis, & antiquis, sed ita plenus, inflatus, copiosus, & grauis, vt tragicorum penuria Latinorum minimè videatur esse lugēda. Nec enim Senecam in illo tragœdiæ quasi regno competitorum aut mors, aut penuria, sed fuga constituit, nec tã duce fortuna reperit, vt qui in vacua venire solent, quàm victoria, & pugna peperit principatum. In Lyricis Horatium, id est, Latinū Pindarum emulari oportebit, quæ igitur in his excellunt, quos nominaui, imitari discipulus debet, ille inquam discipulus, cui Musæ videbuntur esse propitiæ. Nam qui adolescens ita natus est, & ita consuevit, parget quæ volet cumq; . Materia deesse non potest grauis & ampla Christianis, quam video antiquis Scriptoribus defuisse : eoque ars illorum est nobis, non quæstio mirabilis. Quare si fructuosi Poëtæ esse volumus, danda opera est, vt argumentum nostrum sit, ars verò, id est species & figura veterū Poëtarum. Nihil enim

pro-

proficimus, si nō antiquos imitamus,
non admodum mentiendo, sed ornā-
do, poliendoq; versu. Quem qui iam
inde à pueritia limare didicit, Poëta
fit magnus. Quamobrē tuos discipu-
los doce cunctari, doce non effutire
versus, sed tanquā parturire, doce non
dimetiri solū, & concludere, sed et-
iam ponderare, delere, mutare, corri-
gere. Neq; enim illa sola vitanda de-
formitas est pedis claudicantis, cū
multa sint præterea fugiēda: quæ par-
tim ex te discent, partim ex Poëta-
rum lectione cognoscēt Virgilij præ-
sertim, partim aurium ipsarum iudi-
cio cōsequentur. Approbatores enim
habere non potest, qui sibi non fuerit
Aristarchus: principio versiculos im-
pera de re facili, orna atq; instrue di-
scipulos poëtica supellectile, digitos-
que in fontes intende. Cura vt audito-
res tui ab oratoria dictione poëticam
internoscāt, ne nō docti, admonitiq;
vtrumq; confundāt orationis genus,
sintq; & inepti oratores, & insulsi poë-
tæ, etiam atq; etiam cauēdum tibi est.

E 4 Epi-

Epigramma placet peracutum & perbreue, in eo exerceri adolescentulos diligentissimè velim. De niue, quæ decedit illo in die, quo Annæ Philippi regis nostri vxori mortuæ Pinciani doctores parentarunt, Academia rogatu sic lusimus.

Esse quid augurij, mōstriq̃, interpreter, alto

Quod cælo fluxit copiat tanta niuis?

Respuit atratos regina beata colores,

Proq̃ nigris albas sufficit Anna togas.

Sed qui miscuit vtile dulci tulit omne punctum. Sapientem enim quærimus fructuosum.

De genitrice puer, de genitore Deus.

Qui pentameter Leuini Torrentij est poëtæ elegantis, & pij. In Satyris generatim Christianus poëta reprehendet, atque insectabitur vitia. Nisi si Lutherus, Calvinus, & aliæ huiusmodi pestes vituperentur, aut fortè ille notetur, qui Eratmus sanctissima quæq̃ rodens & carpens. Sermones vltro citroq̃ habiti, quos videmus in Seneca esse creberrimos, ab strenuo imitatore omitti non debent. Ex nostra

stra Margarita, quæ certè preciosa
non fuit, magis aliis, quàm mihi hi
versus placuerunt altercantis cum
Gazophoro Peniphili. (satis.

Gaz. Quid melius auro? docuit hoc Christus
Iubens amicos colligi, & nummos dari,
Qui nos ad altas euehant sedes poli.

Pe. Mammona iniquū veritas verè vocat.

G. Sunt cuncta nobis munda, si partē capis
Mendicus, et si refluens inopi damus.

P. Ex parte diues, pauper omnino est Dei.

G. Mentē misericors sēpe cum nūmis dedit.

P. Est gaza ditis mentis inflata domus.

G. Et si arca diues, pauper est animus mihi.

P. Cur ergo rebusturbidis animus cadit?

G. Humana quatiūt mentis humana statū.

P. Terrena seruas, condis, & curas bona.

G. Aedes parenti diues adificat Deo.

P. Magis perennes pauper instaurat domos.

G. Possessor auri pauperes nudos tegit.

P. Nudi magistrum malumus nudum sequi.

G. Matthæus altam possidet latus domum.

P. Reliquit aurum voce diuina excitus.

G. Benignus astra concito passu petit.

P. Pauper beatus, cuius est regnum Dei.

G. Quid liberalis possit, & valeat scies,

E s Cum

Cum summa mūdo venerit, certa & dies.

P. Cibus sed animi corporis præstat cibo.

Nec liberalis non erit pauper pius.

G. Est clara virtus diuitis sancti & probi,

Qui cum liceret transgredi, se continet.

P. Est summa egeni sanctitas, spōte abdicat

Bonis se & auro, copias ultro abiicit,

Radice ab ima vellit & fibras mali.

Eiusdem Poetæ Anapæstos imitan-
dos censeo, nosq; in nostra de labore
comoedia sic facimus loquentem in-
dustriam.

Sedula teneros educo natos,

Iubeo pigris surgere lectis,

Me duce nemo carpere somnos

Longius audet nocte sopora,

Per me nulli cessare licet.

Vigiles cogo incumbere libris.

Cum se roseo pulchra nitore

Mouet aurora & tarda refulget,

Raroq; polum sydere pingit.

Ecce meorum pars mare sulcant

Rate veloci, gremio terræ

Pars immotæ semina mandant.

Alios studium, curaq; auara

Vexat habendi, fulgor & auri

Nimium

Nimium raptat, spesq; lucelli.
Sunt quos hyemis rigida nunquam
Frigora tardant, praelia Martis
Agitant multi laudis amore,
Impigra quosdam stimulat ira.
Vos desidia temnite amores,
Pueros perdit, maculatq; viros.
Languida segnes efficit artus,
Nescia laudis, panis & indiga.
Hac luxuriam gignit inertem,
Hac obscenos nutrit amores,
Rudis hanc sequitur turba magistrum.

Choriambicis delector interdum,
de sapiente fortunato sic quondam.
Felix coniugium, symbola gloria,
Orbis diuitia, gazae recondita,
Dantur saepe viris premia fortibus.
Virtutem sequitur sors bona diuidens.
Se se consilio casus & ingerit,
Nec fortuna viris non fauet optimis.
Fortunate tuas persice nuptias,
Et pectus rubeat stemmate nobili.
Nascatur soboles clara parentibus,
Illeso veniant iure nepotibus
Hec quae nunc frueris munera caelitum.
In tectis maneat fama perennibus.

Turpi

Turpis pauperies incubat otio,
 Stipem, qui piger est, cogere cogitur.
 Imbellesq; manus munera nesciunt,
 Portas alterius pigra manus tenet,
 Et panem precibus vix sibi quaritat.

Nostros de diuino amore Sapphicos
 legisse te audio, relegisse non credo.
 Versus impariter iunctos, hexametros,
 & pentametros Grammatici dicunt,
 quibus vèditionem Iosephi lugemus,
 placere tibi sensi, ego ex tam multis
 elegiæ versibus vix decem libenter
 aspicio.

Inuenere viam nocturno fata sopori,
 Et voluenda dies somnia vera probat.
 Sortis erūt primū toleranda exordia tristia,
 Prospera sed tandem meta laboris erit.
 Fortè aberant fratres, longinquaq; pabula
 nacti

Quid fieret, charū non docuere patrem
 Ignarus genitor grauiora pericula veris
 Cogitat, atq; animū cura paterna premit.
 Vade ait ô fili, fratresq; innise remotos,
 Solue metu pavidū mox rediture senem
 Disce qd acciderit, fraternosq; inspicere casus.
 Et rediens animū tu mihi reddemeum.

Parua

Paruit Isacides, baculoq; adiutus ab uno
 Accelerat gressus, imperiumq; patris.
 Quēq; rogat cursu in medio, fratrumq; viaq;
 Ignarus spatium vertit in omne caput.
 Inuenit tandem iuuenes, gaudetq; repertis:
 & infrà.
 Cōiurāt pariter, fratremq; occidere tentāt,
 Demat ut auguriis mors violenta locū.
 Nā pcul agnoscūt, & somnia voceretractāt,
 Esseq; conclamant tempora vota necis.
 Et deinde vsq; ad illum locum.
 Cōstitit ut propius fratres de more salutat,
 Et patris curas commemorare parat.
 Plura loquunturum iuuenum manus occu-
 pat, ardens,
 Talaremq; adimit plebs furiosa togam.
 Est in conspectu puteus, cisternaq; inanis,
 Alta, ingens, operis signa vetusta manēt.
 Fontis inops, sicco moles extenditur antro,
 Horrida tartareos inuehit umbra met.
 Hāc furibūda cohors puero minitatur iner-
 vltā graues iras, auguriūq; vetus. (mi,
 Stat puer, & gemitu, vel ferrea corda mo-
 ueret,
 Non tamen iratos flectere voce potest.
 Venditionis historiam, Rubeni la-
 chry-

chrymas, parentis Iacobi perennes luctus, acerbissimumq; dolorē præmittito, q̄ etsi sum versibus persecutus, tamen mihi ipse non placeo. Nā cum ineptus & iners pictor sim, non modò Agamemnonis, sed etiam Menelai, & Calchātis caput obuoluendū putauī. Da operā, vt hæc q̄ ad te mittimus inchoata & impolita perficias. Quēdam etiā, quo hic vides esse modo, à te incepta tuis discipulis absoluēda proponito. Quò enim minus viæ restare viderint, eò alacrius ad metā properabunt. Estq; permagni ingenij ea perpolire, in q̄bus nec caput, nec pedes Emblemata, ænigmata, antitheta, epithaphia digna esse statuo, in quibus iuuetus elaboret. Sed vt Io ille apud Platonē præ Homero Archilochos, Hesiodosq; contemnit, sic nobis Virgili poësis reliq̄s anteponēda est, omnisq; in hoc admirabili poëta exprimendā industria collocanda. Versus autē fieri debēt, non qui Virgilij esse monstrētur, sed quos Virgilius si viueret, approbaret. Non enim imitatio illa pla-

cet, quā deprehendere facile sit, quēq;
dilacerat, discerpitq; Virgilium, sed
quæ ex integro Virgilio delibatur.
Quædam ex nostro Vincentio profe-
ram, quem Daphnin appellamus.

Hic est
Martyr
Abulen-
sis.

Pastor erit Daphnis, gemina quem seu a so-
rores

(tur.

Ad tormēta necis verbisq; animoq; sequen-
Non tā vere nouo splēdent variata colores
Prata, nec in clausis tantus decor eminet
hortis,

(noret,

Quātus erit syluis, pastor quas Daphnis ho-
Ipse rigans sacro squallentia rura cruore
Ditabit terras, & frondibus ardua montis
Culmina complebit, sterilisq; recedet auena.
Humida tempestas, soles, pluuiaq; vicissim
Mox aderunt, tellus grauidata ut semine
fruges

Prodigat, & multis sementi partib. extent.
Detumultu in regno Granatensi à
Libertinis excitato sic quidam.

Nutrit Lodoicus & armat

Formosum iuuenē, fratrisq; ut posset haberi.
Germanus fecit, soboles & digna parente,
Latatur fido regni custode Philippus,
Militiaq; iubet palmas, viridesq; triūphas

Secla-

Sectari, & fusum Christo libare cruorem
 Barbaria, nomenq; Dei legemq; tueri.
 Hac ubi constituit regni possessor auiti,
 Fata viā ostendūt, qua se super astra leuaret
 Austrius, & famā ventura extēderet atas
 & infrā.

Gens Hispana piis firmisq; in sedibus alta
 Pace fruebatur, subito cū terra tumultu
 Nutare, atq; armis seruilibus acta timere
 Incipit exitium, vastasq; dolere ruinas.
 Bathica maurigenas sēper q̄ expta rebelle
 Vulnera prima capit bello impugnata re-
 pente.

Ocia rumpit Arabs, & qui sanctissima scilicet
 Sacra colit vultu, bellumq; indicit apertum
 Natio fœdis fragos mores imitata suorum,
 Quos Lybia de gente sotos, Pænoq; bilingu
 Scim^o, & ābiguas vafros se vertere in arte
 Mulio grassatur, prædamq; exercet agre
 Vinitor, incautos perimūt, passimq; truci
 Monticolæ excelsis fidentes rupibus, inge
 Australis regio damnum perpeffa Philippo
 Mentē animūq; mouet, cadesq; effecta pio
 Mille sacerdotū, fratremq; ad bella tonitru
 Munere concessū frater iubet ire Philippo
 Durarudimenta, & forti tractata lacer

Veri

Versus de beata Virgine, quos mihi superioribus diebus hac præteriens ostēdisti, ex illis sunt, quos probo potissimum lenes, perspicui, volubiles, non incompti, inq; vsurpanda licentia verecundi. Quidam enim cœlum se attigisse putant, si versus faciant inaccessos, nam vocabula audaciùs trāferunt, voces nouare non dubitant, compositionem amāt duriorem, vocales inter se committunt, claritatem consultò fugiunt, latinæq; dictionis portenta versuum esse ornamenta cēsent. In Iezabele sua noster sic lusit Benedictus, quàm poëticè viderint alij, quam non duriter videre mihi videor.

*Impia quid tellus felicia munera frugum
Agricolis orata refers? qd mēsse quot annis
Isacidæ ditare iuuat? quid semina fosso
Excipis in gremio segetem latura feracem?
Deseritur cultus, patrumq; antiqua priorū
Religio nutat, multos dominata per annos.
Heu scelus, heu crudele nefas, altaria passim
Erigit impuro gens circuncisi Baali.
Anrides regni turbata pace recludit*

F

Per-

Perfidia baratrū, portisq; patentibus intras
 Ambitio proflans tumido de pectore voces.
 Pestifer idolo delibans vina sacerdos,
 Auri tetra fames sacros inuecta recessus,
 Cunctorum & mater scelerum fecunda cu-
 pido,

Vana superstitio varios induta colores,
 Et blando aspiciens vultu dānosa voluptas,
 Huic comes horrifonis vadit succincta fla-
 gellis

Vltio non tardo celerans vestigia gressu.
 Pone sequens nigris velox infamia pennis
 Perpetuas hominū maculas aspergit honori.
 Finitimi nostris insultant cladibus ultro,
 Thariadisq; domus clavis elata triumphis,
 Euphrati & Nilo que formidabilis olim,
 Incumbit lapsu iam iam casura pudendo.
 Nos meretrix regina minis, nos territa
 ira.

Phænissa auguribus falsis decepta furenter
 Diuinos vates gladio mortiq; reseruat.
 Et ne monstriferi desit pars ima colubri,
 Insolitumq; nefas per summa cacumina sa-
 da

Serpere nequitia desistat, regia coniux
 Crimine composito vita priuare Nabothum

Appa

*Apparat, & falsis turpissima testibus aurum
Argentumq; viri, vicinas captat & vuas.*

Si alia in discipulorum poëmaticis
species, & quasi forma lucebit, Luca-
niq; magis quam Vergilij similis esse
videbitur, neq; id tam voluntate acci-
dat, quam natura, patere, permitte,
dissimula. In fundendis enim carmi-
nibus etsi industria plurimum potest,
tamen ingenium dominatur. Sit sanè
Lucanius, qui Vergilianus esse non
potest. Sed utinam Vergilianus sit, à
Maronisque Eclogis ordiatur, qui-
bus sum amicissimus. Itaq; reginæ
Annæ interitum bucolico versu defle-
uimus, ex nostra Phyllide (sic enim in-
scribitur) quædam hîc fragmenta po-
nemus. Lacunas tu pro ista facultate,
istoq; ingenio complebis.

Fletuq; sonoro.

*Crescebant undæ, pleno quas flumine labens
Voluit Anas.*

Paulò post Mycon sic loquitur vnus
ex pastoribus.

Quid toties fluuij repetito nomine luges?

Quid lycida inclamas? q̃ te fortuna fatigat?

F 2

Post

Post gregis imperium tanti, postq̃ aruare-
cepta, (renat

Qua Tagus aurifera praeceptis locupletat a-
Tu fontes, tururatenes, tibi stagna, lacusq̃
Abditaq̃ ex imis resplendet vena latebris.
Quin ride, pecorisq̃ noui noua gaudia mēte
Concipe pastorum fortunatissime pastor.

Ex responsione Lycidæ illi.

Et ni iussa Dei, charumq̃ obstaret ouile,
Indiuisa mea sequeretur commercia lucis,
Mortua me & secum charissima Phyllis ha-
beret. (da

Scilicet hoc fuerat cognati ad fluminis v-
Quod querulis toties portēdit vocib⁹ anser,
Quod p̃dixit Anas tristis, lachrymabile car-
men (cultas

Dum strepit, & nobis somni est erepta se-
Cumq̃ animus tanti praeagus funeris esset,
Soluimur in fletus dubios, stratumq̃ cubile
Linq̃mus, ignoto & iuuat indulgere dolori.
Hic me infelicem repetiti funeris vsus
Efficit vxorum: rapta quid Phyllide restat
Hac mihi demebat curas, prolemq̃ virilem
Hac mihi quarta dabat, numero quadrave-
rat apto (etna

Germana, & nostros excusserat intima la-

Deu

Dicte felicem potius, dic pastor, & illam
 Suscipe Phæbeo fulgentem lumine, qualis
 Luna solet, veteriq; nouū supaddito nomen.

Dicite pastores sanctæ reuerentia famæ
 Quos mouet Hesperia, iam Phyllida quæso

Dicite.

(Dianam.

De Iaponiorum oratorum aduen-
 tu meos ad te mitto versiculos, sed im-
 perfectos vt soleo, nam clausulam tibi
 relinquo, qui sic habent.

Venistis tandem, nostrisq; obtutibus ora,

Orā in quā patuere virū, quos littora mille,

Immensiq; maris non impediere labores,

Quò minus optatā cursu contingere metā,

Et se sacrata possent substernere terra.

Aurea nunc verè sunt tēpora, cernimus ipsi

Egregios iuuenes. & infrā.

Vltra Indos, Gangemq; amplum, penitusq;
 repostas

Sinarum gentes felix iacet insula, felix,

Prole virum felix, studiisq; asperrima belli,

Ingeniis diues, nostræq; simillima genti,

Imperioq; potens, spaciis amplissima regni.

Xavier hanc adiit, sacra legionis alumnus,

Militiaq; noua, cui dat cognomen IESVS.

Spreuit iter durū, Christi q; potentib' armis

Vicit, & ad numerum, gremiumq; fidele vocavit. (rum,

Nam simulacra iacent, & diruta fana Deo.
 Erectaq; cruces, templorumq; ardua tecta
 Conuersa gentis verum testantur amorem.
 Iam noua progenies solito de more piorum
 Legatos Romam regali stirpe creatos
 Misit, inaudito quos ille excepit honore
 Gregorius, nullo quem tempore fama silebit.
 Ille oratorum mediis amplexibus alto
 Consilio superum caelo sese intulit, & mors
 Obstupuit, magniq; patris de funere nullos
 Inuida condoluit potuisse aptare triumphos.
 Gregorio Sixtus succedit munere diuum,
 Gregoriumq; sequens caeptos consummat honores.

Ergo Iaponios iuuenes sacrauit ad aram,
 Militiaq; dedit gestare insignia sacra,
 Legati leges, Romanaq; iura receptant,
 Sixtus & admissos in regni parte locauit.
 Quid memorem ludos, quid gaudia, dona
 triumphos

Vtriusq; Hesperiae? iusti q; per ampla Philipp
 Regna, dies festos, choreas, turbaq; ruentis
 Murmur, & admirans, stupidumq; ex tempore vulgus?

Nam quis longinquis non admiretur ab oris
 Venisse afflictis quæsitum oracula rebus,
 Venisse incolumes pedibusq; insigere sacris
 Oscula, magnorum madata exponere regum
 Quatuor orantes fidei veræq; salutis
 Præsidia & grata pastorem agnoscere voce
 Primitias terræ, florem, specimenq; suorum?
 Vos teneri duos pelagi, terræq; labores
 Emenst' varias gentes vidistis & urbes,
 Romæq; tantorū scopus est, & causa laborū.
 Ut quondam extremis orientis finibus illi
 Tres adeo magni reges ditione relicta
 Venere ad Christum portantes thuris odores,
 Atq; auri glebas fului, stactæq; liquorem:
 Utq; illis dubio lucebat tramite fulgor
 Sydereus, stellaq; viam didicere magistra:
 Sic vos vestra fides rexit per operta viarum,
 Difficilesq; aditus, & inhospita rura reclusit.
 Utq; Austro veniens olim regina remoto
 Intrauit Solymas arces, regemq; scientem
 Consuluit, sic vos Romano ex fonte bibistis,
 Dogmaq; de puro libastis gurgite sacrum.
 Hi te damnabunt scelerata Britannia testes,
 Insula turpato quam fœmina iure gubernat.

Hispanos versus qui nostris præcep-
 toribus operam dabunt, ne cogitare
 E 4 qui-

Ioannes
 Anglia
 Rex quod
 Sacerdotes
 per vim ab
 Ecclesia
 expulisset, &
 Pontifice
 Romano
 anathe-
 mate dam-
 natus, non
 ante abso-
 lutus est.

quàm dia-
dema ra-
piti adem-
ptum Pan-
dulpho se-
dis Aposto-
lica Legato
tradidit
professus
nunquam
illud nisi à
Romano
Pontifice se
esse receptu-
rum, idem-
que de re-
gni heredi-
bus prae-
stitit. Ita Po-
lydorus Vir-
gilius lib.
15. historia
Anglica,
neq; id no-
uum, si qui-
dem Nau-
clero teste
genera. 41.
multò ante
Adulphus
primus
monarcha
et Anglo-
rum rex
idem re-
gnum Leo-
ni quarto

quidem discipuli debent, auocant
enim vehemèter ab studiis literarum
Latinarum, redduntq; animos mol-
liores: verendumq; est, ne cum qui-
busdam vernaculis poëtis insanire in-
cipiant, quorum omnia probassem, si
argumentum placuisset. Sit auditor
planè Latinus, sit Græcus, iaceat ver-
nacula poësis dum Latina condisci-
tur. Quam poësim puram, virgina-
lemq; esse percipio. Historiam tibi
narrare libet iisdem verbis, quibus
eam Pater Antonius Posseuinus scri-
psit, quæ sic habet. *Cum quidam biblio-
pola suas officinas ab impudicis, aliisq; im-
tilibus libris repurgassent, & plures aut
pifces, aut nobiles vitam non bene actam
deseruissent, & homo haud indoctus septua-
ginta quinque annos natus poëticum opus
multos per annos elaboratum rerum qui-
dem amatoriarum plenum iam iam preli-
esset commissurus, hortatus est noster qui-
dam, ne id faceret: quod ubi paulò attentius
esset meditatus, non ita multò post ad eum li-
dem reuersus, ita est, inquit, pater, sicut dis-
xisti: Ex septuaginta quinq; annis, quo sibi*

fructu hac luce, sexaginta penè integros in
rebus inanibus, aut pangendis poematibus
à Christiana pietate alienis contriui: si qua
hactenus in plurimorum manus meo nomi-
ne prodierunt, ea reuocari à me possent, ego
verò libentissimè facerem: ne quid mihi
damni, illis aut periculi crearetur. Animad-
uerto quid illud sit, expedire ei, qui scanda-
lum prabet, ut potius demergatur in pro-
fundum maris, quàm pedicas obiciat, qui-
bus se fratres illaqueant: sed quid agam?
mundi morè sequuto illa exciderunt, Chri-
sti Domini vocem nunc audiens resipisco.
Tum bonus senex dena carminū millia igni-
bus dedit, ac ne quid huiusmodi superesset,
idem minutiora quæq; fragmenta perqui-
rens, illa quoq; combussit. Erat autem quo-
die hoc facere decreuit, patienti Domino
sacer. Cui pollicitus se posthac piis carmini-
bus reliquum vitæ impensurum. Nunc
plures hymnos, & America ad fidem con-
uersa poema edere parat in lucem. Hæc
ex annuis Romanæ professæ domus
literis excepta non prodesse non po-
terunt, & ab scribendis amatoriiis ver-
sibus deterrere discipulos. Vale.

F 5 Cui-

Romanaq;
Ecclesia se-
cit & c. At le-
Zabel fu-
rere non
desinit, &
Romana
Ecclesia
bellum in-
ferre. Sed
Deus bone
insula in-
sula quid
præstat?
Britan-
nia post tot
pietatis
exempla
à Christo
sceleratissi-
mè deficit,
Iapones
sine maio-
rum exem-
plis & ipsa
veritatis
adducit
ad Chri-
stum.

CVIDAM HONORATO VIRO.

De iis, quæ nostris Latinitatis magistris
obiici vulgò solent.

PLENA erroris sunt omni
Franciscæ perillustres, utinam
ne invidia, doli, fraudis & in
fidiarum. Sunt qui in iis hominibus
quos Societas nostra erudiendæ
uentuti præficit, Grammaticæ arti
præcepta desiderant, cum desiderat
di causa non sit, sunt qui Antonij
brissensis libellum, quem de hac ip
arte scripsit, à nobis omitti dicant
quod omnino falsum est, Antonij
nim præcepta nostri sequuntur, co
rectione quadam adhibita. Sunt qui
Terentium requirant, cuius Teren
nos florem libamus, vepres, spinasq
reiciimus, docemusq; pueros sine
rentio ipso Terentianam dictionem
Alij ne suos nobis liberos credant
docendi sanctitatem opponunt, quæ
utinam semper obiiciant, quæ si
est, neque sine DEI ope transfundet,
potest in pueros, neque qui docent

In noua
Hispania
Terentium
S. Augusti
ni familiæ
suis ex gym
nasio rele
gavit, sua
forq; fra
tre Ioanne
Baptista
lex de hoc
ipso lata
est, huius

ultra progredi solent, quàm vt eos à mortifera culpa prohibeant, quos erudiendos susceperunt. Alij ex quorundam inscientia de cæteris iudicant, quo iudicio nihil fieri potest iniquius. Nam in summa nostra diligentia deest sibi sæpè discipulus, desunt parentes, desunt propinqui. Aut enim ex his studiis ad grauiore scientias intempestiuè, immatureque traducitur, aut aliis vel oblectationibus, vel occupationibus nostris frustra reclamantibus auocatur. Quare optandum est, ne in approbandis seueriorum disciplinarum auditoribus facilitas tanta sit, quanta esse pueris voluntas solet ex his obedientiæ vinculis euolandi. Cùm verò adolescentulorum eruditionis, & scientiæ periculum ille idem facit, cuius interest delinire puerulos, quid sit consequuturum profectò vides. Quis enim candidatus, & honorum illorum competitor, quos suffragatio dare solet, illi non placeat, quem scit vtilem sibi esse aliquando posse? Itaque in illa

VIRG-

autem monachi quanta fuerit sanctitas, declarat ille liber, quem de eius vita & miraculis scripsit frater Ioannes Medinæ Episcopus Mechoacanus. Hac ita affirmat frater Antonius à S. Romano in libro de nouem illustribus, qui in Mexicanorum regno sanctitate flouerunt.

virorum necessitate, in hac leuitate
puerorum etsi multi nostri auditores
mediocritatem assequuntur, pauci
tamen illis in urbibus, in quibus
nostris scholis ad ampliora gymnasia
facilis migratio est, vel licet, vel libet
esse perfectis. Estq; quorundam
discendo tanta peruersitas, vt non
Grammaticam ceteris doctrinis, atq;
artibus, sed ceteras disciplinas atq;
artes Grammaticæ præmunire videtur.
Nam qui liberos suos vel sponte,
vel obsequuti amico cuidam à
nostris scholis tanquam ab vbere matris
auulsos grauioribus literarum studiis
quæ vel Salmanticæ, vel Complutensis
vel Pinciae florent, addixerunt, erant
rem tandem aliquando agnoscere
nobis filios tradunt denuo poliendi
doloriq; tēporis illa iactura est, quod
in illis magistris audiendis positum
est, quorum explanationes intelligere
non poterant, sed vel hospites erant
& peregrini, vel interpellatores
diosi. Nihil enim aliud faciunt
perstrepunt, rident, garriunt, exp
du

sed alios esse etiam volunt pueritiæ
doctores, ut sit locus optionis. Quod
ad nos attinet, ludimagistrorum ca-
teræ veniant, doceant sanè sexcenti,
videant tamen qui publico consilio
præsunt, utrum sit magis expediens,
gymnasia multiplicari, an crescere li-
centiam puerilem, discipulorum ani-
mos distrahi, sectarum fieri diuortia,
quot capita, tot esse sententias, impro-
borum & perditorum patere perfu-
gia, qui enim eorum, quæ vel admisit,
vel omisit pœnas, suppliciumq; formi-
dat, ad faciliores magistros confugiet,
tantoque erit & indoctior, & impro-
bior, quantò liberior. At est difficile
docere quamplurimos. Quasi verò
magistros nostros latere aliquid soleat
in tanta immensitate, quos pro nume-
ro discipulorum plures pauciores, pro
genere, moribus & natura seueriores
leniores adhibere Societas consuevit.
Mercenarios doctores multi quærunt,
ut pecunia conductis quas velint leges
imponant. Eisq; fidelioribus, constan-
tioribusq; utantur ad suorum erudi-
tionem

G

tionem

tionem filiorum. Equidem à meis re-
 storibus quotidie admoneor, me sa-
 pe Prouincialis inuisit, neque mihi
 vnquam esse licet negligenti. Tam
 seduli, laboriosi, industrii; sumus
 quàm si præmiis & pecuniæ & laudi
 amplissimis afficeremur. Nosti inge-
 nium meum, nosti naturam, perspe-
 cti amicissimo tibi mores mei sunt
 beneficium libenter do, perinuit
 accipio, mecum; actum esse ducor
 clarè, quod eos ciues nactus sim, q
 me nihil impedian, quo minùs m
 esse similis possim, & in abstinenti
 proposito permanere. Quosdam m
 stros auditores, vt parū doctos isti
 dent, cūm ridēda sit magis pueroru
 ad studia optimarum artium immu-
 tura, præpropera, & intempestiua m
 gratio. Sed hoc viderint & qui genu
 runt, & qui rudes admiserunt: si eni
 illi in festinatione, hi in delectu no
 peccarent, gymnasia flourerent. Tra
 lusciniam mirè de suis filiis esse sollicita
 vt rectè, modulateq; canere discant, atq
 ideo iuniores ex parentum institutione
 gisti

gistras summa cum attentione solent audire, versusq; quos imitentur, accipere, quosque magna cum diligentia recitent, quadam enim vicissitudine, quo melius atque facilius discant, modo canentes parentes audiunt, modo quæ diligenter audire secum ipsæ meditantur, & attentiore cura promerere contendunt, itaq; fit, ut si quæ parvula capiantur, cum nondum canere didicerint, atque inter homines alantur, longè deterius canant, quoniam ante legitimum tempus à magistris subducta fuerint. Hæc his verbis M. Antonius Maioragius in proëmio commentariorum Cicero-
nis de oratore. Ergo in nos poëtarum principis versus illi conueniunt.

Qualis populea mærens philomela sub umbra,

*Amisso queritur sætus, quos durus arator
Observans nido implumes detraxit, at illa
Flet nocte, ramoq; sedens miserabile carmen
Integrat, & mæstis latè loca questib. implet.*

Non nego esse multos, qui ex illo bonarum artium quasi mercatu eruditionem scientiamq; deportent, multo tamen plures essent, quos iactare Aca-

G 2 demia

demia possent, nisi competitio ap-
probandi discrimen sustulisset. Quod
si ulli in egregiis disciplinarum domi-
ciliis præclare se gerunt, illi sunt fere
qui nobis lubetibus ad amplioris gym-
nasij sese magistros contulerunt. Qui
quod & in humanioribus literis, & in
virtute radices egissent, salui ex illis
comitiorum, licentia, & largitionis
fluctibus, incolumesq; ad portum per-
uenerunt. Equidem ab hac Acade-
miarum vicinia semper abhorruī, lu-
dumq; literarium nunquam in illis lo-
cis aperiendum censui, vbi aut ali-
Grammaticæ schola sit, aut vniuersi-
tas doctrinarum. Nobis enim nisi illi
fugimus, summus erit labor in rem-
gando ventis resstantibus, & semper
aduersa tempestate. Pueris erit ani-
mus semper in patinis, id est in paten-
tiore, liberioREQ; spatio, in illoq; gym-
nasio, vbi quod lubet, licet: nullaque
tam recta indoles est, quam non huius-
modi vicinitas, contagiaque corrup-
pant. Nam qui fures non sunt, fieri o-
casione solent: quod si Academic

ap- ipsis importunè rogantibus, impen-
uod- sius obsecrantibus gerendus mos esse
omi- videbitur, hæc in primis occludenda
ferè- ianua est examinis parum seueri, tol-
ym- latur etiam funditus pactio seruitutis,
Qui- nostrum sit promouere discipulos,
& in- non illorum, quos præsentatio cogat
illis- omnia dare poscentibus, & repellere
ionis- neminem. Qui enim petitor est, huius-
per- modi causarum rectus iudex esse non
cade- potest, neque tam iuuenum in literis
i, lu- profectum explorabit, quàm suffra-
is lo- gandi animum, voluntatemq; tenta-
t ali- bit. Culpam quidem ille, cui hæc est
uerfi- cura mandata, vitat, existimo, suspi-
si ist- cionem vitare non potest. Nos inqui-
rem- unt, iudices similiter erimus non ad-
aper- modum incorrupti, & diutiùs quàm
t an- necesse sit, retinebimus auditores, erit
eaten- enim dolori discessus, chariq; seiun-
gym- ctio discipuli: quasi verò quicquam
que- nobis fide sit sanctius. Quæ enim gra-
uius- tis docere charitas iubet, eadem ad
rum- grauiores artes perdiscendas cognita
erio- perceptaq; Grammatica coget aman-
emic- dare discipulos. Non te fugit, quàm
ip-
G 3 proui-

prouida & cauta Societas sit, quàm ti
meat plebi dare sermonem. Ex ho
fonte illa manant vetustioris Gram
maticæ præcepta, quæ me authore tra
duntur à nostris. Nec enim offender
illos sponte volumus, qui hæc à nostris
requirunt, quiq; post inuentas fruge
glande vescuntur. Hæc est causa cu
Viues uiuat adhuc, ob hanc eandem
causam quinque difficiles scriptores
mihi sæpe euenire solet, vt explicen
quotidie. Illis enim & prodesse, &
obsequi non grauamur, qui intelli
gendi cupidiores sunt, quàm red
loquendi. Valerium Maximum, Suet
onium, Alciati emblemata illorum
rogatu non inuitus expono, ex Am
miano Marcellino, ex Plinio, ex Pom
ponio Mela quædam illustro, Bre
uiarij difficiles locos, Ecclesiæ hym
nos, Catechismum, diui Hieronymi
epistolas, Concilium Tridentinum,
quibusdam gymnasij mei hospitibus
prosim, libenter interpretor. Ordina
rijs autem discipulis Ciceronem Ver
giliumq; propono, interdum Seneca

trago

tragœdias, Horatium, Martialemque
purgatos, Cæsarem, Sallustium, Liui-
um, & Curtium enarramus, vt scri-
bendæ orationis, pangendi carminis,
texendæque historiæ commodum,
exemplar habere possint. Ita & vete-
ris Grammaticæ sectatoribus satisfacimus, & nouam addiscentibus, quæ
multo nitidior est (si noua dici potest,
quam antiqui illi pepererunt) satis
amplam materiam suppeditamus.
Cumque Emanuelis Alvarez Lusitani de arte Grammatica liber ille no-
bis valde probetur, loquitur enim &
verius & floridius, quàm solent loqui
Grammatici, tamen aureum illud o-
pus sileri patimur, & in syntaxi expli-
canda barbarum speciei vocabulum,
tritum tamen & notum in scholis Græ-
maticorum perspicuitatis causâ non
horremus. Est quidem Latinum alia
quadam notione verbi. Tempori
Franciscæ cedimus, necessitati que ser-
uimus, ne nimis præfractè nostra tueri
videamur. Non enim tam, vel nobis
confidentes, vel excordes sumus, vt
G 4 patriam,

patriam, auitamq; Grammaticam re- ra,
 pente exterminari posse arbitremur. lis o
 Constructionisq; & regiminis vt vo sub
 cant, sedem non modò vetustate, sed sci
 authoritate etiam publica vallatam & stra
 septam rescindamus. Sensim & pau iucu
 latim eò progrediemur, quò perueni lus à
 re cupimus, consilij & prudentiæ hoc re en
 opus est, non virium, non audaciæ calie
 non roboris: quàm nos ames, amene risq;
 que qui rectè de rebus iudicant, cum opti
 cta scit ciuitas, assidua tibi de hoc ipso vt re
 est pugna cū multis, sed noli laborare. Cur
 Docendi nouitas non nobis inuidiam illi lo
 conflatur, sed docendi religio. Hinc illa leuo
 lachrymæ. Verentur isti ne liberi su pedi
 aliò rationes & consilia transferant sint,
 alta spectent, hæc humana & caduca in sa
 contemnant. Volunt illi quidem tutis
 suos nobiscum philosophari, sed paudæ, q
 cis, vt ille apud Ennium Neoptole oculi
 mus: neque nos ita multa, sed verè illo n
 non desinunt, quibus aliqua ex parte semp
 posset ignosci, si suo timore content exco
 alienos filios ad nos adire paterentur publi
 Heu quàm sunt difficilia quæ præclasti n
 ra, Fran

in re ra, Franciscæ, quàm est multorum te-
 nueris obiecta virtus, quæ verò & quanta
 t vo subsidia ad omnes casus ex optima cõ-
 e, sci sciencia quærantur, gymnasia hæc no-
 am & stra declarant, in quibus tot iam annos
 pau iucundissimè versamur, tametsi nul-
 ueni lus à maledictis vacuusest dies. Place-
 e ho re enim hunc nostrum laborem Deo,
 acia cælitibusq; gratuiti, laboriosi, saluta-
 nent risq; negotij inuidia declarat, viris vt
 eun optimis, ita maximis probari sic lætor,
 e ipso vt reliquorum iudicia contemnam.
 rare Cur enim laboremus, quid de nobis
 dian illi loquantur, & sentiant, quos aut ma-
 e illa leuolentia, aut inscientia, aut liuor im-
 eri su pedit, ne de nostris rebus syncerè pos-
 rant sint, & rectè iudicare? Fortasse etiam
 uca in saluberrima cura versantes iuuen-
 lem tutis informandæ, & à vitiis abducen-
 pau dæ, qui haud ita sunt sancti non æquis
 tole oculis aspiciunt, instigante veteratore
 erer illo maximo, humaniq; generis hoste
 arte sempiterno: qui multas & varias artes
 tent excogitat, inuenitq; quotidie, quibus
 ntur publica causâ lædatur. Sed detrahant
 ecla isti nobis quantum volent, nos tamen
 Fran

G s vtab

ut ab optimorum consiliorum eursu
depellant, & rectissima mente deducant, non assequantur. Plurimi ex hiis
quos erudimus, vel ingratiissimi erunt
quod est tolerabile, vel impurissimi
& flagitiosissimi, quod est graue mi-
lum, & non ferendum: sed instar
mnium illi sint nobis, quos vnus
quodque gymnasium dare consuevit
ita præclaros, ut ex eorum aspectu mi-
nistri incredibilem capiant animo
luptatem: seq̃ illorum factis animas
uertendis & considerandis felices
bitrentur, & cum diuo Paulo pro-
pter electos omnia sustineant, ac pe-
ferant. Est enim quorundam vita
pientia, & probitatis norma, ver-
cundia exemplum, index pudori
nuncia sanctitatis, in multisque disci-
pulis, non aliter quam in speculo recte
institutionis, vis ipsa cernitur, fertili-
agri illi esse solent, quos Societas exco-
lit, ut tamen ex hoc fructum multo
plenior, quam ex aliis speremus
admonent ipsa principia, ut enim
uis copia vbertatem pollicetur agri

2. ad Tim.
cap. 2.

colis, sic nostrarum rerum hæc difficultas fertilitatem, abundantiamque promittit. Vale & mihi parcere, deq; meis rebus tam amanter cogitare desine. Quicumq; enim rerū exitus erit, in portu nauigamus. Quid enim turbemur in plurimis, qui illum vnum intuemur, in quo viuimus, mouemur, & sumus, cuius aspectu si diuinæ legis cultores erimus, in omnem æternitatem perfruemur.

PATRI IACOBO AVELLANEDA.

De utilitate Seminarij.

ICERO ille, qui & summus Philosophus fuit, & summus orator, Solonem, qui Arcopagum constituisset, legumq; lator Atheniensium fuisset, Themistocli, à quo superatus est Xerxes, pugnaq; illa Salamina confecta feliciter, re quidem prætulit, & ratione, licet verbis æquasse videatur. Cùm enim affirmasset, non minùs præclarum iudicari

1. Offic.

cari oportere, quod Solon statuit. Ita, a
quàm quod Themistocles gessit, cuius paga
nomen, quàm Solonis erat illustrius abolo
rationem cur ita sentiret, adiunxit, hunc
enim semper proderit, semel ille pro exco
fuit Athenis. Quæ sanè ratio non uent
qualitatem habet utriusque, sed elatio orna
nem ostendit vnus, submissionem Nam
declarata alterius. Ex ea namq; conclu
ditur, quanto æterna caducis, fluxis, & ex
breuib; maiora, melioraq; sunt, tam ex va
tum Solonis consilia Themistoclis tunc
ctoriis præstitisse. Nisi si dicimus semper Troi
illud Themistoclæum non minus polie
gregiū esse, quàm semper illud, quo apris
est Soloni attributum. Quorsum illud Socie
inquier? Vt intelligamus quid huius mina
tibi prouincia debeat interiorum litæ no
rarum, & eloquentiæ gymnasij domus magi
sticæ nomine, quod seminarium appellatur
pellamus, quo constituendo non Trans
diem te viuere, quod est barbarorum pro
sed tempus sempiternum spectare dmini
clarasti, quod est profectò sapientis lingu
Qui enim videres iuuentutis doctum infan
rum familiam, quæ Dei beneficio a ne ab

ita, amplificataq; esset, nemine pro-
pagante, & quasi serente breui posse
aboleri: seminarij remedium adhibe-
re, dum putauisti, quod etsi à te primum
excogitatum non est, quòd illius sit in-
uentio per antiqua, tamen qui illud ita
ornaret, ante te repertus est nemo.
Nam ex prouincia hac nostra, quam
tu prapositi generalis legatus obibas,
& explorabas, optimos adolescentes
ex variis collegiis accersitos in Palen-
tinum collegium tanquam in equum
Troianum inclusos ei praeptori ex-
poliendos tradidisti, qui esse videretur
aptissimus. Res cecidit ita feliciter, vt
Societatis hac regio tui beneficio se-
minarij Græcis Latinisq; literis excul-
ta noua iam dici possit Italia. Nam
magistrorum soboles mirificè propa-
gatur, quorum nos copia vincebant,
Transalpinæ nationes, fessis præce-
ptoribus qui vel adsint, vel succedant,
minimè defunt, barbaries relegatur,
lingua expolitur, inquinati sermonis
infamia depellitur, cuius vnus nomi-
ne ab externis rideri solemus. Stet se-
mina-

minarium, ut cœpit, religiosi, ingeniosiq; erudiantur in illo discipuli, e omni prouincia flos delibetur, si sermoneis dulcissimum hoc mel fieri prouinciales cupiunt, quotidiana adfuerit dicendi & scribendi exercitatio, tertitur, tracteturq; manibus Tullius, quo orationis Latinæ magister est, reliquatur Vergilius, quem qui sequetur versuum numerum fundet optimorum, ex Plauti & Terentij nugis illos fecernantur, quæ intelligentiâ & prudentiam adiungere, augereq; possunt suntque ea sane quàm multa, nec ex his duobus poëtis negligantur, quæ orationem etsi versiculorum numeris astricta, locupletant: historia temporum cognoscatur à nostris Græcæ & Hebraicæ linguæ periti habeatur, sit antiquitas in promptu & segens nostra probabit Italiæ. Reliquus ille Babylonicus, ut est apud Danielem, nobiles pueros, formosos, & literatos ex illorum numero, quos in bello Iudaico captiuos ceperat, in literis librisq; Chaldæorum addiscendis occupantur.

Cap. 1.

cupari iussit eo consilio, ut post triennium, quod erat ex regis imperio in illis studiis ponendum, regem circumstarent. Tale quiddam est in seminario nostrorum tuis auspiciis inchoato, ubi ab ingeniosis iuuenibus, minimeque indoctis, veraque & nobilitate & pulchritudine præditis atque ornatis peregrina lingua condiscitur, ut Babylonios, id est, à virtute pietateque alienos linguarum accessione, rerumque scientia multarum ad Christum adducant, Dei Ecclesiam, imperiumque dilatent. Iam verò morum, barbariem, & orationis paupertatem nulli melius exterminabunt, quam qui legendis doctorum libris raram eruditionem comparauerint, bonisque Latinitatis authoribus imitandis Romanam linguam familiarem sibi reddiderint, quæ se multo amplius quam materna dilatat, & pandit. Ex Isocratis ludo, ut ait Tullius, tanquam ex equo Troiano innumeri dicendi principes extiterunt, cui valde affine est, quod de eodem Isocrate Dionysius Halicarnassensis scribit.

2. de oratore.

Hanc rem Dionysius paulo scribit.

Hali-

*bit obscu-
rius, sed
ita expli-
cat Vir
eruditissi-
mus Seba-
stianus
Corradus
in Com-
mentariis
Ciceronis
de claris
oratoribus.*

*Theodore-
tus historia
Ecclesiast.
lib. 10. c. 5.
Et Niceph.
lib. 13. c. 3.*

*Sessio. 23.
c. 18.*

Halicarnassæus tradit, cuius ludum
Athenarum quandam imaginem fi-
isse confirmat: quod quemadmodum
Athenæ colonias deducebant, sic
cratis ludus, in quo iuvenes bonæ
dolis, qui vel Athenis vel in reliquâ
Græcia essent, Rhetoricæ artis præ-
ptis imbuebantur, oratorum quasi
colonias mitteret. Diuus Chrysostomus
Scytharum, quos Arriana pestis at-
gerat, salutem consuluit Constantino-
poli Ecclesia constituenda, quam Sa-
sthis, quorum ea in vrbe magnus nu-
merus erat, regendam administra-
damque permisit: quos & ipse Chry-
stomus per interpretes sæpè eruditissimos
& in diuinæ legis præceptis institutos
Quæ sanè Scytharum Ecclesia Con-
stantinopoli posita, nil aliud, quam
quoddam Scythicæ gentis seminarium
fuit, cõstabat enim rudes Scythas
nisi à suis excultis doctisque Scythis
se adiuuari. Sanctissimus Isidorus
legium illius exemplum, quod à
gulis Episcopis Tridentina Synodus
erigi iubet, in Hispalensi vrbe, cuius
antiquitas

antistes erat, instituit, ubi adolescentes
 generis, ingeniiq; laude commenda-
 tos, & in iis diuū Alfonsum, qui postea
 Toletanus fuit præsul, & sanctū Brau-
 lium, qui Cæsaraugustanus creatus est
 Pontifex, mirabiliter erudiuit. Gre-
 gorius verò XIII. Romanus DE I sin-
 gulari prouidentia Pontifex semina-
 riis tam multis, tamq; distantibus in
 locis erigendis, quæ sit huius remedi-
 vis apertè monstrauit. Vt enim de
 Germanorum, Gallorū, Pannonum,
 Sarmatarum, Græcorum in moribus
 & literis institutione perfectissima ta-
 ceam, fides ipsa Catholica, quam in his
 locis oppugnari scimus, habet certa &
 firma subsidia. Nam quia suum cu-
 iusq; nationis seminariū est, DE I Ec-
 clesia ubiq; locorū ac gentium ex tem-
 pestatibus & procellis per benè mora-
 tos, honestisq; artibus & disciplinis in-
 structos iuuenes recreatur. Britannia,
 quod ad Catholicos attinet, nil la-
 boriosius, nil exercitum magis, atque
 sollicitum, nil eadem Britannia tur-
 pius, flagitiosius, & peius, si hæreticos
 H animad-

*Ambrosius
 Moralis in
 Chronicis.*

animaduertas: quid tamen huic ipse naturae
 Britanniae Britanni profuerint & pro à sen
 sint, illi inquam Britanni, quos idem & ex
 Gregorius diuina sorte Pontifex, & o giga
 bis antistes in Anglicano collegio, cum, o
 beraliter alit, historię narrant, pictur goria
 demonstrant, & mors pro fide opp sed et
 tita testatur Rudolphi Seruini, Alex ore, &
 dri Brianti, aliorumq; summi Pontificis magi
 cis alumnorum, quos vel ipsi inim dum
 prædicant, laudeq; & imortalitate publica
 gnos esse confitentur.. Nemo in itanqu
 Anglorum collegio, quod martyrudantu
 seminarium ab omnibus appellat plū ac
 non ita viuit, vt martyrium præsertim r
 rat, sanguinemq; optet Christo & nil op
 triæ largiri. Nec est dubitandum, quæ ueni
 tandiu religio stet, quandiu hæc erunt ob
 seminaria fortissimorum iuuenum, respice
 maximè sapientum.. Quæ à Gregore recta
 rio fundata Sixtus, qui Ecclesiam replet, p
 hoc tēpore tam cupidè exornat, & quant
 benignè, munificèq; sustentat, vt schola
 licere facile sit, dum erunt, qui in rebus n
 gione vacillent, qui fulciant atq; conume
 firment, non esse defuturos. Etenim, o
 natu

ic ip naturā vt esse perpetua possit, id habet
x pr à semine, siquidem aliis occidentibus,
ide & exarescentibus alia vi seminis pro-
, & o gignūtur, & excitantur. Nec est dubi-
gio um, quin nō modo ex seminariis Gre-
ctur gorianis peramplis & permagnificis,
opp sed etiam ex angustiore tuo, & tenui-
Alex ore, (tuum enim semper nominabo)
ontu magistri proueniant facti ad docen-
nim dum, id est, benè merendum de repu-
ate blica Christiana, viuiq; ex illis ædibus,
in ita tanquam ex terræ vena lapides exci-
pyrudantur, quibus DEI Opt. Max. tem-
llatplū ac domus partim ædificetur, par-
ætetim reponatur. Prouinciæ quidem
& nil opportunius, nil vtilius, nil poterat
a, que uenire commodius: quæ studiis pe-
erone obruta & oppressa per te recreata
um, respirat. Atque vtinam paulo esset
Gregerecta maturius. Nam si qui filias ha-
n rebet, pecunia ei opus est tanto maiore,
e, quanto plures generauit, qui tot iam
vt scholas aperuimus, pecunia indigeba-
n renus non illa quidem exigua, sed pro
q; conuero filiarum, qui se illi ferè æqua-
tenant, quem Danao fuisse fabulæ men-
natu

H 2 tiuntur.

tiuntur. Qui igitur sumptuosi sumus
quæstuoſi eſſe debemus, & ea præd
conquirere, ex quibus eum fructu
capere poſſimus, qui ad hæc nobile
præceptorum familiam alendam ſa
eſſe videatur. Hic enim ſumptus,
prouidemus, maximas copias exha
riet, tua mi pater opera viuimus, ſi
mus; & Societatis noſtræ parentis
erudienda iuuentute bonum nom
retinemus. Niſi enim prata, area
iſtas, cui poſſeſſionū generi cūm fr
ctuoso, tūm ſtabili noceri minimè
teſt, prouinciæ dediſſes, primūm
cunia, deinde fides fortasſe naufragi
noſtra feciſſet. Qui iuuentutem
ctenus docuerunt, idonei præcepto
erant, fore item bonos, qui docebu
ſeminarij vbertas iſta ſperare noſ
bet. Quorum alterum felicitatis q
dem fuit, alterum verò prouident
eſt, quæ non modo pueritiæ docto
bus auxilium ſpondet à domeſticis
ſed etiam plauſum ab externis po
cetur. Quidam velut ex ſpeculis
ſtra conſiderant, tantamq; rerum

lem nostris humeris impositam partim rident, partim admirantur. Ridenti adhuc iusta causa non fuit, tres minimum classes cernuntur, ubique Grammaticæ & Rhetoricæ hic est ludus grauis, & serius. Quinque alicubi, quæ interuallis iunctæ disparibus, sed pro rata portione distinctis instar lyræ suauissimæ, cuius similiter concinunt cordæ dissimiles, sonos edunt cælitibus periucundos, terræ incolis nō insuaues, illis præsertim, quorum aures non obsurduerunt. Taceo provincias illas, quarum septem, decemue classibus humaniorum literarum gymnasia personant, quas qui inuisit, & lustrat externus, siue is Societatem amat, siue à nobis alieniore animo est, præceptoribus, discipulisq; animaduersis admirans obmutescit: post lingua recepta cum regina illa Sabæ multis partibus minorem veritate esse famam asseuerat. Sed hæc ut sint perpetua, curandum est, nec tam noua constituenda erunt gymnasia, quam vetera conseruanda: satis ne-

Reg. 3. c. 10.

H 3 gotij,

gotij, onerisq; suscepimus, præclare nobiscum agetur, si perseueramus ad finem, & à sibilo perseueremus in ceteri: cuius rei cautio in huiusmodi seminariis tota consistit. Vale, & tu hoc opus paternè, ut facis, tuere, conservare, promoue.

* De seminariis Gregorij Stephanus Tuncius sic: unus vos lacerat o nocturni praedones, unus vos cruentat Gregorius, & exstatis per Germaniam, Galliam, Sarmatiam, Pannoniam iuuenum seminariis tanquam aggeribus fidei, vias vestris satellicis includit, vestris vos implicat retibus, & in fines, ac parietes vestros vestris vos liber vestris alumni oppugnat, neq; verò unus ille vel alterum vobis opposuit propugnaculum, sed suum singulis penè gentibus extexit. Prutenis & Suecis Bransbergense, Prutenense Lituanis, Bohemis Pragenense, Moravia Olomucense, Austriacis Viennense, Graeciae Stiriacis, Dilinganum Germanis, Fuldaense Saxonibus, Muscipontanum Scotis, & Bernis, Helvetiis Mediolanense, Britannia Rhemenense, Claudiopolitanum Transylvanum. Sed quid ego tam longinqua commemorare?

quot in urbe videtis conturbernalium iuue-
num collegia tanquam religionis arces, ad
quas externa gentes quotidie ex Oceano, ex
Alpibus, ex Peloponeso, ex Synagoga, ex Pa-
lestina confugiunt? hæc ille in exequiis eius-
dem Gregory.

CVIDAM RELIGIOSO, SVMMÆ-
que expectationis adolescenti.

*De latinitatis seminario à nostris fratri-
bus adamando.*

ERÆCAS te & Latinas literas au-
dè arripere, & in seminario nō
Philosophorū, aut Theologo-
rum, sed Latinorū admodum libenter
esse lator ex animo, agoq; immortalī
DEO gratias, qui non modò vt opta-
res, sed etiam vt haberes ista, matura-
resq; perfecit. Ego namq; vim semi-
narium maiore quodam modo mi
frater admiror: nec enim ille solū
legitur ex eis fructus quasi pullulantiū,
& subinde renascentium Latinæ lin-
guæ magistrorum: quando ars omni-
no nulla est, quæ sine istis eloquentiæ

H 4 vmbra-

umbraculis possit esse perfecta. Sorlarum
 det Dialectica, in qua nullus enitiplic
 orationis splendor, Philosophiam fer ten
 mo parum latinus infamat, doctrin
 nis honor esse non solet vel inornat ex
 vel prorsus infantibus, ut enim insip
 ens & inerudita lingua despicitur, igau
 elinguis sapientia non valde approbam
 tur. Quæ cum ita sint, quid nō solū rir
 tibi arguto dialectico, magnoq; philo
 sopho, sed aliis etiam, quorum similitu
 ve expectatio, vel eruditio est, poterit
 euenire commodius? Qui enim el Ad
 quentia magistrorum discipulus envid
 & studiosus auditor, quā politissim
 quæ sentiet, eloquetur, Latine conit
 onabitur, cum externis congregi, de ad
 rebus maximis, & grauissimis collo
 poterit. Venerat Antiochiā magni
 ille Basilus, cauponisq; ad quem fortate
 diuerterat, filium vidit tristiore neru
 Mœroris causam rogatus adolescentita
 magistri hæc me, inquit, dictata co
 turbant: erant autē versus Homer
 quos sophista Libanius pueri doct
 soluta oratione dictauerat: Basilus
 lar

*Amphilo-
 chus Episc.
 copius Iconij
 in vita D.
 Basilij.*

. Sorlarum rerum minimè rudis versùs tri-
 eniteplici explanatione illustravit, hilarita-
 am se temq; puero reddidit, cumq; Basilij
 docti mirabilem explicationem Libanius
 ornat ex scripto legisset, quod scriptum ad
 in scholam puer detulerat, obstupuit, ne-
 tur, agnuitq; humani esse interpretis rem
 prob tam abditam, tamq; difficilem ape-
 o solvere. Itaque cogere cœpit, & vrgere
 phil discipulum, vt interpretem indicet,
 a finitum puer, peregrinus quidam, meusq;
 poter diuersor his tenebris attulit lucem.
 im el. Adit statim Libanius ad diuersoriũ,
 lus er videt agnoscitq; Basilium, domũ per-
 itissit trahit, de via languenti cibum appo-
 è connit, more suo nihil ad panem Basilius
 di, de adhibet, quo sumpto Libanij discipu-
 ollocos Libanio ipso rogante Christianæ
 magni vitæ præcepta docuit, ad animi puri-
 m fortatem, ad modestiã, ad verecundiam
 orenerudiuit, & ad cælestis vitæ præmia in-
 lescitavit. Huius autem salutiferæ con-
 atationis fons & origo fuit Homeri ex-
 merplication, quæ authoritatẽ Basilio con-
 dociliauit, viamq; ad maiora, diuinio-
 filiusaq; dogmata salutariter exponenda
 lar
 H s muni-

*De scripte-
ribus Eccle-
siasticis.*

muniuit. Origenes, vt sanctus scribit Hieronymus, idcirco Grammaticam & Rhetoricam docuit, vt huiusmodi vtriusque artis occasione ethnicorum filios Christianæ vitæ præceptis imbueret. Neque nos aliam ob causam Grammatici sumus & Rhetores, vt hæc scire cupientibus benè viuere rectaq; in religione sentiendi præcepta demus. Itaq; hæreticorum filios huiusmodi literis capimus, vt escape-ces: eorum autem patres nemini obui- bium est, quin illi omnium optime cōfutare & possint & soleant, qui eruditissimè & ornatissimè scribere & qui didicerint. Equidem vt hæc scientiæ studia floreat, cupio velimenter, vtq; numerosæ orationis si lyram nemo recuset, ne vt quoniam Themistocles, habeatur indocti. Quæ si animaduertissent, qui vel filii vel cognatos in nostra habent Societate, illas voces sine dubio continuis quas modò flens, modò ridens auclera soleo: qui in seminario aliquando erint, eos ferè Grammaticæ doctores effi-

*Cicero in 1.
Tuscul.*

us scri
nmar
t hui
coru
s imb
causa
es, n
vuen
prae
n fili
escap
mini
optur
qui et
re &
ac et
o vel
nis q
quon
otio
vel fil
Societ
uiffic
s aucl
ando
locto
eff
effici. Cuius Grammaticæ? sordidæ,
mercenariæ, ignobilis, an honestæ,
gratuitæ, gloriosæ? Qui ita loquuntur,
ut sunt, sic etiam rerum nostrarum in-
solentes se esse demonstrant: & igna-
ros veritatis. Non cuiuis de semina-
rio etiã si libeat, continuò licebit pue-
ros erudire. Sanctitatem, prudentiã,
fidem non modo scientiam res tanta
desiderat. Multi alia vel inuiti tracta-
re coguntur, multi nõ ut pueritiæ præ-
ceptores sint, sed ut boni Theologiæ
scriptores, doctoresq; esse possint, elo-
quentiæ studiis operam nauant. Ne-
que illud verum est, quod dici solet ab
istis, seria negotia deesse Grammaticæ,
quam videmus de discipulorum cum
scientia, tum maximè virtute esse sol-
licitam: prodesse quam plurimis, ami-
cos, inimicos beneficiis obligare. Illi
verò, quibus beatæ Virginis sodalita-
tes curæ sunt, quiq; gymnasio vniuer-
sità præsunt, grauissimarũ rerum pon-
s auclera sustinent. Honos alit artes, ho-
doctores Grāmaticæ defunt, balbutiunt,
qui ita loquuntur, onera, non honores
dicere

dicere debuissent. Nil enim Grammatica Societatis honestius, nil nobilitius, nil honoratius, quæ quò magis gloriam despicit, eò est magis gloriosa. Equidem hanc habeo arti meæ gratiam, quòd illius priuilegio immunitatem mihi charissimam sum adeptus. Abstrahit enim à rebus gerendis perpetua Grammatica, illis inquam libris, ex quibus angores capiunt non scrupuliq; perpungunt. Concilio sponibus, confessionibus, rectionibus, curæ comitentur, intelligis, itaque defunt, qui Cicerone contenti, & venorum lectione librorum, quos ars nostra desiderat, à Theologiæ intimis pretibus manus abstineant, & scientiarum reginam, quam & prædicant & honorant, aut libenter ignorant, aut se scire dissimulant. Vt enim quidam olim ex sanctis hominibus notatur piscopi, sacerdotes uero fierent, quos indignos honore arbitrabantur, si se ipsi mutilauerunt, aut mulieres introducendis, quas tamen vestigios facere vix sinebant, sed vna porta profertur.

*S. Paulinus in Vita
diui Ambrosii.*

gressas, alia exire cogeant, turpioris
vita suspicionem ingenerare volue-
runt, quæ suspicio populi mutaret vo-
luntatem honorem illum vltro defe-
rentis: ita in Societate nonnulli, quò
vite securitas possit esse diuturnior, re-
ligioq; integrior, illius se scientiæ co-
gnitione priuant, sine qua confessio-
nibus, & concionibus operam dare
non licet, sibiq; Grammaticam de-
spondent ex genere illam plebeio, sed
mille thesauris affluentem. Quos qui
diuinare potuit in agro latètes, omnia
& vendit, ut agrum emat, & auro potia-
tur. Irrisionem fortasse times, & Græ-
matici nomen Philosophus erubescis.
Adhuc neminem vidi (& mihi est, ac
fuit consuetudo cum multis) adhuc
inquam neminem vidi huius nostri
muneris irrisorem, cuius non esset vi-
ta turpissima. Ut talis vituperatio laus
mihi fuisse videatur. Ruffinus sanctis-
simo Hieronymo obiecit ut probrum,
quòd nobiliū pueros poëtas & histori-
cos docuisset, Grammaticamque esset
professus, idq; reprehendit, quod lau-
dare

Matth. 13.

*Lib. 2. in-
uoluta.*

*Vide Mari-
anum Vi-
etorium Re-
atinum in
Vita diui
Hieronymi*

*C. Sancta
Romana
15. distin.
In Epist. ad
Latam. de
institutione
filia.*

*Ex Carolo
Sigonio lib.
17. de im-
perio Occi-
dentali.*

dare æquius esset, Hieronymus enim edictum cum Christianæ vitæ rudimentis illi eloquenter literas coniunxit, quæ illi ætati nec omnia necessaria videbantur, paruulisq; factus, ne fieri paruulus, ut eos lucrifaceret. Sed Resumptum finum furere sinamus, cui illa cum vacuum tere amico Hieronymo dissensio hanc animi non fuit, nostræq; Grammatici subtra-ducem sequamur Hieronymum, crementius verba illa frequenter usurpemus. *Ipse si Paulam miseris magistrum me et tunc et triculum spondeo, gestabo humeris, balistravento senex verba formabo, multo gloriose per mundi Philosopho, qui non regem Macedonis annuum Babylonio periturum veneno, sed filius, hanc cillam et sponsam Christi crudiam regni legalem tibus offerendam. Libet tibi mihi fratri et illustris regine Amalasuentæ de Graur eloquatica testimonium proferre. Cuius enim Romæ ingenuarum artium tam, haec etoribus à senatu stipendia aut non per scholaderentur, aut lentè & fastidiosè solzaticurarentur, Amalasuenta huius rei cernoda sua facta per literas senatoribus nomine alio Athalarici præcepit, ut eis plenissimè de a-
satisfacerent. Regina autè sic haec vel
edictu*

s eni edictum. Nuper cognouimus doctores
 tis ill eloquentia Roma laboris sui constituta prae-
 necia non habere, & aliquorum nundinatio-
 tus ne fieri, ut scholarum magistris attributa
 ed summa dematur: quapropter cum perspi-
 um cum sit, premium artes nutrire, nefas iudi-
 cio hauius doctoribus adolescentium aliquid
 nati subtrahi: qui sunt potius commodorum in-
 m, crementis ad gloriosa studia prouocandi. Pri-
 emuma enim Grammaticorum schola fundamē-
 e & tum est literarum, mater facundia, magi-
 balba verborum, ornatrice humani generis,
 lorio qua per exercitationem pulcherrima lectio-
 Macoris antiquorum nos cognoscitur inuare con-
 sed filiis, hac non utuntur barbari reges, apud
 gni legales dominos permanet singularis, arma
 i fratrum & reliqua gentes habent, sola reperi-
 Graur eloquentia, qua Romanorum dominis
 o. C. obsecundat. Qua de re P. C. hanc vobis cu-
 um cam, hanc auctoritatem largimur, ut succes-
 o pōr schola liberalium literarum tam Gram-
 è solzaticus, quam orator, & iuris expositor cō-
 certa sui decessoris ab eis, quorum interest,
 omne aliqua imminutione percipiat, ne coga-
 nissur de alieno pendere fastidio, cui piaculum
 cha vel horarum vacasse momento. Hec est
 dictu illa

*Ex eodem
Sigonio ijs-
dem prope
verbis.*

illa Amalasuenta, cuius ingentia co-
poris & animi decora prædicantur.
Tanta enim oris dignitate fuit, ut
mo eam sine summa veneratione
staret, tam eloquens, ut cum Gra-
Latinèq; sciret, verba faciens omni-
ad se voluntates, animosq; conuer-
ret, ingenium virile, ac prudentia
ior, quàm mulierum ferre natura
leat. Itaq; Athalarico per ætatis
becillitatem ad regni gubernacula
standa minus idoneo, ipsa tanta in-
tiæ, ac sapientiæ fama administravit
ut omnes in summam admirationem
adduxerit. Puerum porrò Athala-
cum octo annos natum contra in-
tura Gothorum more Romano re-
ad omnem humanitatem literis in-
mandum curavit. Ac præceptorum
seniorumq; humanitate, prudentia
præstantium custodiæ seueriori co-
misit, qui nunquam ab eius latere
cedentes mores, vitamq; pueri Ro-
na disciplina imbuerent. Sed Go-
seuera seniorum disciplina educari
lestè ferentibus regina ipsa cessit,

mi

missisq; pædagogis seueris & grauibus
iuuenum familiaritati puerum inuita
commisit: à quibus miserè depraua-
tus non multò post luxuriæ ac temu-
lentia deditus morbo letifero est op-
pressus, ac tandem extinctus illo anno
quo Sol sine radiis perinde ac Luna
prodigiòsè refulsit, ac magna ex parte
defecit. Vt mihi quidem Sol tantam
regiæ institutionis peruersitatem mi-
nimè tulisse videatur. Hæc ego de
Amalasuentæ laudibus, prudentia, li-
teris, deq; barbaris barbarorum Go-
thorum consiliis in educando paruo
illo rege cōmemoranda duxi, vt quod
Grammaticæ testimonium regina illa
dedit, esse videretur illustrius. Tot
enim in nostram hanc artē ornamen-
ta congeffit, vt hæc tempora prouidis-
se ac diuinasse videatur, in quibus reli-
giosæ liberalis, piæque Grammaticæ
beneficio mūdus ipse reflorescit. Sub-
iungam aliud Galerij Constantij ma-
gni illius Constantini patris (num lo-
cupletiores quæris autores?) de hac
nostra arte iudicium. Extat enim au-

I

rea

Apud eun-
dem Caro-
lum Sigoni-
um lib. 1. de
Occidenta-
li imperio.

rea Imperatoris huius epistola ad Eu-
nomium rhetorem clarissimum, qui
sibi magister memoriæ fuerit: quæ
habet. Merentur & Galli nostri, ut
rum liberis, quorum vita in augusto Clu-
ensium oppido ingenuis artibus eruditur.
ipsi adolescentes, qui hilari consensu me-
Constantij Caesaris ex Italia reuertentis
cepere comitatum, ut eorum indoli consue-
re cupiamus. Proinde quod aliud præmi-
iis, quàm illud conferre debemus, quod
dare potest, nec eripere fortuna? unde
ditorio huic, quod videtur interitu præ-
ptorum orbatum, te vel potissimum præ-
re debuimus. Cuius eloquentiam, & gra-
tatem morum ex actus nostri habemus
ministratione compertam. Saluo igitur
uilegio dignitatis tuæ, hortamur, ut pro-
onem oratoriam receptes, atq; in supradic-
ciuitate, quam nō ignoras nos ad pristina
gloriam reformare, ad vitam melioris statu-
adolescentum excolas mentes, nec putet
munere ante partis aliquid tuis honoribus
derogari. Cū honesta professio ornent
tius omnem, quàm destruat dignitatem.
nig, etiam salarium te in sexcentis millibus
numm

nummum ex reipublica viribus consequi volumus. Ut intelligas meritis tuis etiam nostram favere clementiam. Vale Eumenicharissime nobis. Eumenius autem onere suscepto, ut gratiam à Cliuensis suis iniret, praesidem Galliae adiit, atque oratione habita postulavit, ut scholas Menianas, quae erant inter Mineruae, & Apollinis templa constructae, reficeret, atque ad id opus pecuniam sibi à principibus constitutam adhiberet: cuius Eumenij verba haec sunt. Ante omnia vir perfectissime divina imperatorum, Caesarumque nostrorum providentia, singularique in nos benevolentia scholarum etiam Menianarum instauratione parandum est, qui civitatem istam, & olim fraterno nomine gloriatam, & nunc demum gravissima clade percussam cum latrocinio Batauvica rebellionis, obsessam auxilium Romani principis imploraret: non solum pro administratione meritorum, sed etiam pro miseratione casuum attollere, ac recreare voluerunt: ipsamque ruinarum eius magnitudinem immortalibus benignitatis suae monumentis dignam indicauerunt, ut tanto esset illustrior gratia resti-

Ibidem.

tutorum, quanto ipsa moles restitutionis im-
 manior. Itaque maximas pecunias, & to-
 tum si res poscat, ararium non templis mod-
 ac locis publicis reficiendis, sed etiam priva-
 tis domibus indulgent. Nec pecunias modo
 sed etiam artifices transmarinos, & ex an-
 plissimis prouinciarum ordinibus incolas
 uos, & deuotissimarum hiberna legionum
 adhibent, ut resides aquas, & novos am-
 veluti aridis fessæ urbis visceribus infun-
 dant. Ex quo manifestum est, eos, qui ci-
 niam istam tot, tantisq; opibus totius imp-
 rij erigere, atq; animare statuerunt, vel pri-
 cipue sedem illam liberalium artium re-
 reparari: cum peculiarem frequentiam
 nestissima iuuentutis illustrato studio
 honore prouiderint. Cui enim vnquam
 terum principum tanta fuit cura, ut doct-
 na, atq; eloquentia studia florerent, quan-
 his optimis atque indulgentissimis domi-
 generis humani? quos ego quidem quanto
 ad votum, pietatemq; pertinet, liberorū
 parentes appellare non dubito. Qui na-
 lissimam istam idolem Galliarum suarum
 teritu summi doctoris orbatam respicere
 gnati suo potissimum iudicio præceptorum
 mod-

moderatoremq; tribuerunt. Et inter imperatorias dispositiones summis reipublice gubernanda prouisionibus occupatas literarum quoque habuerunt delectum. Neque aliter, quam si equestri turma, vel cohorti praetoriae consulendum foret, quem potissimum praeficerent, sui arbitrij esse duxerunt. Neq; quos ad spem omnium tribunaliu, aut interdum ad stipendia sacrarum cognitionum, aut fortasse ad ipsa palatij magisteria prouchi oporteret, veluti repentino nubilo in medijs adolescentiae fluctibus deprehensi incerta dicendi signa sequerentur. In quo ego vir perfectissime nil laudi meae tribuo, sed domini nostri Constantij principis incredibilem erga iuuentutem Galliarum suarum sollicitudinem, atq; indulgentiam mirari satis nequeo. Qui honorem literarum hac quoque dignatione cumulauit, ut me filio potius meo pristina mea studia molientem ipsum iusserit disciplinas artis oratoriae retractare: & hoc ipsi palatio parentis sui munus iniunxerit, ut mediocrem quidem pro ingenio meo, naturaq; vocem caelestia tandem verba, & diuina sensa principum proloquunturam ab arcanis sacrorum penetralium ad priuatarum

musarum adyta transtulerit. Non utiq, qui
 mihi quem tanta dignatione respicit, quan-
 ta pro summis honoribus debet sufficere
 pienti, vellet aliquid imposita ista profes-
 sione detrahere, sed ut professioni ipsi ex eo
 nore, quem gessi adderet dignitatem. O-
 igitur dubium, quin diuina illa mens Cas-
 qua tanto studio praeceptorem huic con-
 tui iuuentutis elegit, etiam locum exerciti-
 illis dicatū instaurari, atq, exornari velle.
 Hæc Eumenius, quo duce in eam sen-
 tentiam adducor, ut credā feliciorē
 esse illum, qui in nostra Societate
 consule Rhetor fiat, quā qui con-
 ex Rhetore. Ergo in ea vrbe, quæ Pl-
 lippi regis nostri domiciliū est, ad m-
 as venit aures quendam magnum
 rum, & magna tractantem, aliquando
 rhetoricam docuisse, quæ res præ-
 cturæ illius memoriam in multa se-
 la propagauit. Videbat enim homi-
 fanissimus docendi pueros Societate
 conditionibus ut gratis, ut prop-
 DEVM, ut cum literis pietatis præ-
 pta iungantur, munus esse præclarū,
 prouinciæ moderatoribus non in-
 gnus

gnum. Ioannis Gersonis taceri non debet exemplum, qui Parisiensis academiae Cancellarius, & Galliae in Constantiensi Concilio legatus tamen in tanto honore, tantaq; vitae occupatione pueros erudiuit ipse per se, & alios ad idem faciendum exemplo, librisq; scriptis incitavit. Extat enim Gersonis scriptore liber de pueris ad Christum trahendis. Antonius Galuanus Molucarum in India praefectus relatis in horreum Domini manipulis ad novas opes augendas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum ibidem instituit, quod vnicum labenti Christianae disciplinae remedium tanto deinde post Tridentina Synodus approbavit: in id seminarium lectos è variis nationibus adolescentulos indolis bonae, quiq; matura dein aetate in sua quisque patria Euangelio insisterent, summa cura ac diligentia quoad permitterent occupationes per se, perq; suos Christianis & literis imbuebat & moribus. Quare seminarium compleri volo adolescentibus & multis, &

optimis, estq; habenda gratia Coryle lenne
 illi, vel potius Choriphæo, qui de faciem r
 haurire noluit adolescentibusq; summus, r
 me expectationis eligendis quasi vocato ant
 præiit omnibus illis, ad quos semina voc
 rij cooptandi cura pertinebit, quid e furdos
 sent facturi, & quales intromissuri. Non e Oct
 bis enim in hoc stadio currentibus q; qui, v
 modiùs auxiliari poterunt illi, quib; peram
 auxiliandi facultas erit, quàm qui viam pu
 luntate sola, studioque faueant. Mendac
 quia possunt saltem ad breue temp; tam r
 opitulari nō nolent, hos nil pollente lauder
 artifq; incios voluntas idoneos ad defini
 tores facere sola nō potest. Siquide tuti e
 plus largiri solet avarus diues, quā olim F
 egens liberalis. Sint ergo, qui Græcæ existi
 & Latine sciant, sint qui libros enarrilis, al
 re possint, sint qui interuentorum itia, &
 hospitum admirationem & plausugressus
 non illum inanem, sed muneri ipsi neutra
 cessarium commoueat, sint qui regbet, di
 re iuventutem possint, Societatisq; latis ab
 nomen, decus & famam tueantur. Mor, sic
 ditentur nostri non modò concione qui co
 quod est in Societate solenne, & ita inius, n
 lenne

ryleenne, vt vel nouicios pronuntiatio-
 nem rectam & decoram doceri videam-
 sumus, non vt concionandi munus tan-
 voto ante cogitent, sed vt oris fœditatem
 nimæ vocis sonos inconditos, agrestes, ab-
 ide surdos maturè dediscant, (quem mo-
 ti. Nō Octauiano Augusto fuisse legimus,
 us cō qui, vt Suetonij verbis vtat, dabat o-
 uib; peram assiduè Phonasco:) verum et-
 ui iam puerorum admonitiones, institu-
 . Tendæq; adolescentiæ veram & perfe-
 mptam rationem, quæ obiurgationem,
 ente laudemq; complexa præmio & pœna
 adid definitur. Qui docti iam atque insti-
 tute è Seminariis egrediuntur duas vt
 quæ olim Herculi, sic etiam sibi ostendi vi-
 Græas existiment. Vnam doctrinæ pue-
 rariæ, alteram virilis, robustæq; sapien-
 umtiæ, & cum sui iuris hominibus cōpa-
 usgressus fructuosi: vtraque virtutet, ne
 si neutra viciorum, hæc amœni & turpis
 regbet, diuersoriis, & hospitiiis iis, quæ in-
 isq; latis abundat, illa videtur eperit, quæ-
 r. Mor, sicca, puluerulenta, dis irrisionis &
 onet qui considerabit attentius nostri Clau-
 ita. Nihil vberius, nil ditiocietatis præ-
 enno

I

positi

In
et

et Janio

ib. demo-
bus.

Reg. 2. c. 6.

ridius inuenietur. Deliberandi ratio alu-
 omnium optima erit, quæ ducem obsequi-
 dientiam sequetur, cui tamen per prærem-
 fectos licebit eligere, & vtrum velit min-
 berum, permissumque erit, in eam non
 me audit, partem propendeat, quæ The-
 virtuti propior, quàm voluptati, quæris, l-
 gloriæ, quàm humanæ nostræ naturæ sup-
 blandimentis. Tu verò perge in nati-
 cursu ad veram laudem directo, & hosti-
 uenturis ama doctores, quos non solum att-
 DEO, sed hominibus etiam spero tibi
 charissimos. Quid enim externis sapi-
 tiant, quid dicant, quàm hæc secun-
 populo res geri sit cœpta, te minime plina-
 fugit. Nam si rei publicæ maximè resti-
 terest firma tecta in domiciliis habu-
 re, fabri tignarij Grammatici non teste-
 re pot, à quibus est domus fulcienda didi-
 hospitum pulcherrimis picturis, & fig-
 non illum lelectat, pingendi, fingendi se lib-
 cessarium architecti maximi sunt: vere
 rei uenture aginis, aut statuæ pulchre cly-
 nomen, decus ita potest, quæ cum orque-
 ditentur nostri guris, & luminibus co-
 quod est in Sociare politioris literarum di-
 alum

di ratione alumnos laudemus, diligamus, ame-
remur, admiremur, iisq; studiis hono-
perperem maximum deferamus, quæ ho-
velit mines ad humanitatem erudiunt, quæ
eam nostros Dialecticos, Philosophos,
e, quæ Theologosq; perpoliunt, quæ dolo-
ri, quæ laborisq; solatia, alleuamentaque
e nam suppeditant, quæ aditum ad externas
ge in nationes patefaciunt, quæ apud fidei
o, & hostes beneuolentiam conciliant, &
o solæ attentionem maximè captant, in qui-
per oibus pueritiæ magistri, id est, scientiæ,
ernis sapientiæq; doctores, pudicitiae custo-
secundus, legum conseruatores, veteris disci-
minis plinæ, sanctitatis priscæ, antiqui officij
ximè restitutores nutriuntur. Educatio e-
is habet, & disciplina mores facit Seneca
ci non teste, & illud sapit vnusquisque, quod
iendū didicit. Caueant igitur externi pa-
& figentes, quos Grammatici filij pudet, ne
gendū se liberis orbet malus pudor, & turpis
untū verecundia, vt illa Micholis, quæ in-
pulchro Daudi filios nullos peperit, quæ
m orque fastidij pœnas dedit, irrisionis &
ous confibili. Me quidem patris nostri Clau-
teradij Aquæ viuæ totius Societatis præ-
alumni
positi

*Lib. de mo-
ribus.*

Reg. 2. c. 6.

Genes. 48.

positi generalis reficit, & recreat prudentia mirabilis. Quos enim vidit studiis deditos, & ab inani plausu horrentes in dextera collocat, et si qui ægrè ferant, quiq; in sinistra consistere debere contendunt. Iacobumque illum imitatur, qui Manassæ Ephraim prætulit natu minore. Iosepho reclamante. Brachiorum enim conformanda cruce perfecit, dextera manus illum & attingere fortunaret, quem pater vulgi moroseque sequutus ad aui sinistrum latus applicarat. Cur enim non honoretur filius, qui verus Societatis Ephraim matrè liberis auget, domiciliis & ceteris? & Ecclesiam, quod caput mirandum in modum amplificat? Non collegiorum fundatores id potissimum spectant, sequuntur, optant, & in primis exigunt, ut erudiatur iuuentutis ei que urbi, quam amant, de qua bene mereri student, nil se vel maius, vtilius afferre posse existimant, quam si Societatem introducant nutritionis optimam puerorum. Finem dicere faciat.

faciam, si illud addidero, quod non leges inuitus, in his studiis docendæ pueritiæ, quæ Seminariū complere fortasse poterunt, me libenter occupari.

Illud enim Salomonis teneo, vt manè *Eccles. 11.*

& vespere sementem faciamus admonentis: manè quidem, id est, in ætate florente semen sparsimus, adolescentiamq; adolescētuli docuimus, vespere & in hoc vitæ occasu à serendi fructuoso hoc labore nondum in mentem venit cessare. Vale, & totis viribus contende, vt illorum vnus sis, quos

his verbis Christus affabatur, quod vni *Matth. 25.*

ex minimis istis fecistis. Vale iterum, & hæc imis sensibus penitus manda, quæ nimium meminisse necesse est.

Huc illa spectat epistola de librorum deletu, quam leges in sexto illo nostro de recta institutione.

EPISTO.

EPISTOLARVM

LIBER SECVNDVS.

CVIDAM MAGISTRO.

De virtute tradenda.

VM Legione Gemina de-
dens istuc venissem, me-
amicissime amplexatus de-
stitutione puerili, deq; tradenda
tutis ratione multa rogauisses, opin-
ne omnium maiorem animo cepi
luptatem. Nam & prouinciam
stram nouo quodam, eoq; peregre
iuuentutis doctore auctam videbam
& socium atq; consortem gloriosi
boris à me esse inuentum latebat.
magistri literis, & rerum scientia
tarum (nam & de hac ipsa quaestio-
responderi tibi à me velle dixisti)
ud fuerit fortasse differendi temp-
nunc de virtute pauca dicamus.
ius facilis praecipio est, obseruatio

actio difficilis. Et quidem Societas in
 iis, quæ ad externorum discipulorum
 bonos mores spectant, neque permol-
 lesta pueris est, neque puerorum pa-
 rentibus odiosa. Contenta paucis no-
 stra præceptio est, nam & pauca sunt
 satis, quæ ex multis electa, qui seruat,
 reliqua simili studio persequetur. Ul-
 tra enim progredi non solemus, quàm
 ut auerso ab insidiosa viciorum via di-
 scipulo directum ad cælum iter osten-
 damus. Principio magnâ habet vim
 ad sanctitatis amorem in. puerorum
 animis ingenerandum vita ipsa præ-
 ceptoris: estq; quasi compendiaria ad
 discipulorum virtutē via, ut talis magi-
 ster sit, quales vult esse discipulos. Ne-
 q; enim (ut ait Seneca) vlla res est, quæ *Lib. 14. E.*
 magis impellat animos ad honestatē, *pistol.*
 quæq; dubios, & ad vicia, prauitatesq;
 proclives ad virtutem, & rectam vi-
 uendi rationem traducat, & transfe-
 rat, quàm virorum consuetudo opti-
 morum. *Paulatim* (nam hæc eius ipsa
 sunt verba) *descendit in pectora, & vim*
præceptorū obtinet frequenter audiri, aspici
frequen-

frequenter: occursum mehercule ipse sapientium iuuat, & est aliquid, quod ex magistro viro vel tacente proficias. Hæc ille. Quod re danda nostris præceptoribus oportet, Grammaticam docentibus, ne uelut quam illorum grammaticorum finis sint, quos etiam antiquitas ueritate ignara derisit, ne uelut illos imitetur, quorum arrogantia testes fuimus ineptias ne pueri quidem ferre possimus. Nil enim intolerabilius in oratione, & tumore quorundam, quam perniciosius, quam turpis & perniciosa vita aliquorum, cuius uitæ facile uelut na serpunt, quibus iuuentus inficitur. Libet antiqua magis, quam noua, uelut terna potius quam nostra, id est, ethnicorum, quam Christianorum exemplum proferre: libet Marcum illum Porcium Marcellum testificari: qui in defensione quadam, (causas enim Grammaticus agebat interdum, ut tutor ultra crepidas) solœcismum aduersario exciderat, tam acerbè, tam grauius, tam stomachosè reprehensus, tamque in eo uelut tragœdias excitauit.

Suetoni. de
illustribus
Grammat.

sapia vt Cassius Seuerus partis aduersæ pa-
 tronus appellauisse iudices dicatur. :
 e. Q. iudiciūq; differri petisse, quoad liti-
 s ope gator suus grammaticum alterum ad-
 ne hiberet, quandoquidem non iam de
 m fin iure, sed de solœcismo controuersia
 veri esset. Idem hic Pomponius cū Ti- *Ibidem.*
 mite berium Cæsarem, vt parum Latinè
 fuim loquutum argueret, virq; minimè in-
 e po doct⁹ Ateius Capito pro Tiberio pro-
 lius pugnaret, diceretq; & esse illud Latini-
 m, num, & si non esset, futurum certe,
 perd mentiris Capito inquit, nam Cæsar
 le ver hominibus ciuitatem dare potest, ver-
 ficis bis non potest. Non est dissimile, quod *Ibidem.*
 ua, de Quinto Rhemio Palæmone pro-
 t, et dunt historiæ, qui vsque adeo intem-
 i ex perans fuit, inflatus, & procax, vt Ro-
 m Po manorum doctissimū M. Varronem
 : qui porcum diceret, secum & natas fuisse
 is en literas, & esse morituras affirmaret,
 , vt quin etiam de se, vt callido poëmarū
 um aestimatore præfagiuisse Vergilium
 bē, laiebat, qui in Bucolicis Palæmonem
 ehen quendam inter pastorum versus diu-
 citat dicantem inducit. Ergo cuius potius
 vt C K quàm

*Lib. 17. No
 elin Attic.
 cap. 1.*

quàm huic vinolento & insano Grammatico puerilem institutionem Tibullius, & Claudius cōmitti debere ce-
 fuerunt. Duorum amentiam Grammaticorum, quibus Cicero in oratione pro M. Caelio visus est parū loquutus Latinè, quiq; eloquentiæ patre emendant, & corrigunt, disce ex Agellio, quem docti Agellium nominant, mendumque in vulgato esse nomine dictitant. Quibus ex historia intelligimus eruditionis, & copię re perquam esse laudem, si in moribus ista sit macula. Caueamus igitur solū graues culpas, sed minima errata fugiamus: ne qua sit, quæ doctrinæq; lumē obscuret, infuse alteri nubecula. Et quia nos Societas, Cyclo sanctos esse vult, & sapientes, in vtroque quantū possumus, laboremus. Quid si peccandū in alterutro est, malopotes-
 trinam, quàm virtutem desideremus. Sed v-
 Quid enim magistro illo turpius, cum puer, quem per viam ducebat, cum vidisset, ac sustulisset humi iac-
 tem, eum vehementer obiurgauit, præce-

Gram cumq; extorsit è manibus, quam cum
Tib proiicere debuisset, vt pueri vel edaci-
re cet tas, vel leuitas non solùm verbo, sed
Gram etiã castigaretur exemplo, impuden-
orati tissimè, voracissimèq; comedit. Cùm
loqu hoc legeret in Sybariticis hìstoriis
patre Ælianus, facere nō potuit, quin ride-
ex A ret, seq; idcirco scripsisse ait, quod non
non inuideret cæteris etiam materiam, oc-
essen casionemq; ridendi. Quid enim tam
hìstor ridiculum, quàm magistrum in ea ipsa
biæ re peccare, quam in discipulo acriter
ous in reprehendat? Et quidem Sybaritæ
turn illi lingua non defuit, qua pueri auidi-
a eti tatè argueret, virtus defuit, qua se ipse
uæ v. vinceret, & gulam refrenaret. Qui in
fusce altero ex his duobus claudicant, eos
etas, Cyclopibus cōparare possumus, quos
n vtrū Homerus finxit vno tantū oculo præ-
. Quid ito: perfectus enim magister esse nō
halo potest, qui non excellat in vtroque.
fider Sed virtutis dexter est oculus, scientiæ
ius, sinister, quòd si sapientiã virtus equat,
ebat & par est eruditioni probitas, requiri,
i iac & desiderari nil potest. Quid enim illo
auit, præceptore melius, quid integrius, cui
cui

*Lib. 14. de
varia hist.*

duo sint ad videndum oculi, faciendū
 gemina manus, ambo ad ingredien-
 dum pedes, binæ nares, dentium vtrius-
 que ordo, duplex auricula. Ex quo
 etiam fiet, ut nihil moliatur, & vel
 præceptor, quin assequatur, atque in-
 petret. Socrates literatæ virtutis op-
 in 3. Tusc. nione planè formabat, & eorum fir-
 gebat animos, qui se audirent. Na-
 Alcibiadi superbissimo iuveni nil
 hominis esse persuasit, neque quicquam
 inter Alcibiadè summo loco natum
 & quemuis baiulum interesse, quicquam
 tione Socratis sic interdum mouebatur,
 tur, ut vberimè fleret, lacrymansque
 Socrati supplex esset, ut sibi virtutem
 traderet, turpitudinemque depelleret.
 Xenocrates, cuius erat vita laudabilis,
 Polemonem viciosissimū adolescentem
 tem mirabiliter immutauit. Cum enim
 Diogenes enim in illius scholam amictu amato & gra-
 Laert. de rio, id est, delicato & molli, ebrius petul-
 vitis Philo- ius, & coronatus esset ingressus, officia
 sopho. Ho- tione Xenocratis sic est inflexus, ut
 rat. lib. 2. stibus relictis, & corporis ornatu laude
 Serm. Sa- deposito, Xenocrati se in disciplinam un-
 tyra 3. dede-

dederit, à quo non modò philosophari didicit, sed etiam libidinem, & ceteros animi motus refrenare. Fuit autem ex eo tempore Polemon ita industrius, & labori deditus, ut condiscipulis superatis magistro in schola successerit. Duos hosce perditos ac propè desperatos magistrorum fregit auctoritas, oratioq; permouit, quam orationem vitæ grauitas reddidit fortio-rem, cum enim ad vitæ præcepta morum accedunt exempla, nil est, quod à docili discipulo magistri non impetrent, & orationis tanquam harmonia consequantur. Cum vinolenti adole-
scen-
tes tibia-
rum etiam cantu, ut fit, in-
stin-
cti mulieris pudicæ forēs frange-
rent, admonuisse tibicinam, ut Spon-
da-
u-
caneret, Pythagoras dicitur, quod
Cum illa fecisset, tarditate modorum,
& grauitate cantus illorum furentem
petulantiam resedisse. Ego de illa mu-
sica, quæ neruorum vocumque canti-
bus continetur, tale quid spondere nō
audeam, de oratione verò, cui vitæ ad-
iuncta sit sanctitas, multa iis similia,

K 3

quæ

*Hæc sunt
Ciceronis
serba ex
fragmentis
operū illius
vide S. Au-
gust. lib. 5.
contra Iul.
Pelagian.
cap. 4. Vi-
de Boethiū,
lib. 7. de
musica c. 1.
Vide An-
drea P. An-
tricum in*

*ēmenta-
vis frag-
mentorū
Ciceronis.*

quæ Pythagoras egisse narratur, mihi sancti
polliceor. Nam præceptoribus vestris nusquam
Christianis tãto erit vis maior ad morum
uendum, quantum à superstitione
differt, discrepatque religio. Philosophi garruli
phis adumbrata erant signa virtutum, dum ex
nos si volumus, virtutem ipsam nanciscimur
ciscemur: mouebantur illi opinionibus talibus
Christianos vis ipsa virtutis rapit ad gratiam
illos voces inanes, magnificæque sententia
tentia delectabant, nobis plura sententia
præstanda, quàm promittenda, illis fructum
tuna dominabatur, & casus, nos tempe
stra consilio gubernamus: nil illis fructu
certumque erat, quippe qui tantum per
babilia coniectura sequerentur, non fructum
des non finit ambigere, nec in iis, quæ se ipsi
sunt cælitus ostensa, dubitare: à natura signa
prisci sapientes rectè viuendi subtiliter militi
petebant: nos cælestibus auxiliis in quacumque
mur, spiritumque sacramentis ducimus fulen
qui salutis hominū perennes quid præce
fontes sunt, animique pabula, & iustipulicæ
cælestis, sine qua Deo grati esse non
possumus, alimenta. Sit ergo ceteris excel
nostris magistris erudita, & literis dibu
sancti

sanctitas, neq; si pueros docemus, minus cautè & consideratè idcirco viuamus? Omnia id ætatis pueri contuentur, omnia considerant, nullusq; garrulis, procacibusq; discipulis dandus est sermo. Sanctus ille Malachias, quem diui Bernardi historia immortalitati commendauit, cùm absoluta Grammatica Philosophiæ discendæ causa cuidam se magistro dedere statuisset, quem audierat esse præclarum, eumq; procul aspexisset subula parietem pueriliter perforantem, describentemq; leuiter ac temere lineas, è vestigio recessit, regressusq; est negans eum sibi præceptorem futurum, qui seipse non regeret, nullaq; grauitatis signa præmonstraret. Nos multi similiter obseruant, quorū est cùm loquacitati, tūm etiā imbecillitati consulendum. Eluceat paterna in nostris præceptoribus grauitas, quam discipuli ita diligant, vt etiam vereantur. Nunquam enim quæ sunt magna, quæ excelsa, quæ difficilia, quæ pulchra luter dibundi cōsequemur. Hæc quidem

*Diuus Bernardus in
Vita S. Malachias.*

de magistrorum vita dixi paulò verborum
 bosiùs, quòd institutionem contineri c
 ant vniuersam. Paucis accipe, quod tificis
 præterea dicenda restant. Essè autem xime
 nemini dubium potest, quin à castiticipit,
 mo præpotentis DEI cultu nostra rony
 inchoanda præceptio: quem discipulator
 lus diligat, obseruet, vereatur, & timprimu
 at. Mortiferi sceleris grauitatem tua, id
 verbis & rebus amplifica, teque in focior,
 argumento quam disertissimum pram sc
 be. Seüero enim præceptoris adm comed
 nitu pestè discipulus præcauebit, non fu
 toq; peccabit rariùs, quantò timidi gente
 Christiani catechismi sedulus inteprecib
 pres esto, re nulla prætermisssa, quæ Domin
 ad agendum, vel ad credendū necesse huius a
 ria essè videatur. Romanum Pontifica vñ
 ficem Christi vicarium te authore Domin
 scipulus agnoscat in terris, sacris homillas: A
 nibus & pietatem præstet, & reuerestras q
 tiam: ab illis autem, qui cæremoniis optim
 sanctitatesque vexarunt, auersissim dant,
 animo sit, templa frequenter ad eas scribe
 sanctas imagines, & diuorum reliquium
 veneretur. Quæ pietatè fouent postu
 rorum

rorum animis mādari, & vt ita dicam
 feri cupio, tale est, quod de summi Pō-
 tificis autoritate cūm alibi, tūm ma-
 ximē in epistola ad Damasum, quæ in-
 cipit, quoniam vetusto S. tradit Hie-
 ronymus his verbis: *Cum successore pi-*
scatoris, & discipulo crucis loquor, ego nullū
primum nisi Christum sequens beatitudini
tuae, id est, cathedra Petri communione con-
focior, super illam petram ædificatam Eccle-
siam scio, quicunq; extra hanc domū agnum
comederit, profanus est, si quis in arca Noë
non fuerit, peribit regnante diluuiō. Sur-
digentes ex lecto illud ex primis Ecclesie
precibus discipuli nostri pronūciant:
Domine Deus omnipotens, qui ad principiū
huius diei, & quæ sequuntur, cubantes
illa vsurpent ex vltimis: Visita quæsumus
Domine habitationē istam: preces
illas: Deus, qui corda fidelium: actiones no-
stras quæsumus Domine aspirando praueni,
optima ad rem gerēdam tela esse cre-
dant, eaq; tuis discipulis vtenda præ-
scribe. Castitatem à bonorum om-
nium perenni fonte D E O illis verbis
postulet adolescens: Vre igne S. Spiritus:
 K s nosti

nostri cætera: hymnum *Aue maris* floribus
 la: nostri decantent, illud subinde sciend
 rantes: *Virgo singularis, inter omnes* tibus
 tis, nos culpis solutos, mites fac & castos: it, int
 huiusmodi pugnis pueri se cruce co. Elise
 signent, cuius remedij quanta sit & os c
 ex diuo Hieronymo, Cyrilloq; Hieplexu
 solymitano cognosces. Qui Cymnis ha
 Catechesi quarta de cruce sic loquitur in gra
 Signa te cruce in fronte, vt daemones et tesq; t
 signum videntes trementes procul fuga suaui
 fac autem hoc signum & manducans, & sum.
 bens, & sedens, & stans, & loquens, & cet, ex
 bulans, in summa in omni tuo negotio. sed vo
 ille. Confessionis amicissimi di & co
 puli sint, quæ si videbitur amarior, existi
 crosanctæ Eucharistiæ dulcedine co. madu
 diatur. Vt enim ad fauos mellis haberi
 medios apum aculeos pergitur, dem f
 ad sacræ mensæ suauitatem viam m. dixit
 nit confessionis infusitas, illius in. animi
 confessionis, quæ nec inuoluta est, sariun
 manca, nec doloris expers. Est aut. ex cin
 ille sacerdos quærendus ex nostris, signe,
 mortuos pueros reuocare possit ad tur ad
 tam, *Componens manibusq; manus,* qua V

In epistola
 ad Helio-
 dorum.

Vide Ter-
 tullianum
 lib. de coro-
 na militis.

D. etiam
 Chryosto-
 mus de hoc
 ipso graui-
 ter disputat
 in lib. ad-
 uersus Gæ-
 tiles.

Ephrēdis
 sensus lib. de
 penitē. c. 3.
 huius sa-
 lutiferi si-
 gni bona
 luculento
 sermone
 persequi-
 tur.

ariis oribus ora. Qui enim facit, quæ aliis faci-
 endæ præscribit, quiq; verecundan-
 nes tibus pueris, ac timidis quasi voce præ-
 stos: it, interrogatiunculisq; succurrit, is
 cece Elisei exemplo manus manibus aptat,
 a sit & os ori coniungit: quo salutari com-
 Hieplexu pueri reuiuiscunt. Confessio-
 Cyrilin hanc esse vim, vt nos apud Deum
 quingratia ponat, medeatur animis, mē-
 tes en telq; tranquillet, eamq; quotidie fieri
 fugi suauiolem, pueris esse debet persua-
 sum. Nil in hoc genere coactum pla-
 cet, extortum, violentum, acerbum,
 sed voluntarium, liberum, maturum,
 & coctum. Quam autem salutare sit
 existimare DEVM omnia cernere, ani-
 neomaduertere, contueri, eumq; vt est, sic
 ellishabere præsentem, ne Thaletem qui-
 us, dem fugiebat, qui Cicerone teste eos
 am m dixit fore castiores, quorum hæc in
 s in animis opinio penitus infedisset. Ro-
 est, sarium, vt vocant, cuiq; adolescentulo
 t aut ex cingulo pendere cupio pietatis in-
 tris, signe, sed ita vt à primo calculo venia-
 tur ad vltimum. Neque vlla sit dies,
 qua Virgini & matri orationis Domi-
 nicæ,

Reg. 4. c. 4

Lib. 2. de
legib.

nicæ, & salutationis Angelicæ perusini
 non offerantur, aut de eadem Virginitatis
 & matre preces horariæ recitentur at Rō
 Sit cuiq; puero liber Hispanus, diu egre
 & pius, quem legat. Rei diuinæ otola,
 bus singulis more, institutoq; nō inced
 rum Christianus puer venerabundus P
 interfit. Parentes honorare conlatitia
 cant, neque eorum humilitatem etuna,
 bescere, summiq; Pontificis Benedictan
 cti vndecimi narretur exemplum, superbi
 natus infimo genere matrē, precū famili
 veste exornatam Perusinis honorem modō
 cē eam deducentibus, & coram eadmo
 Pontifice sistentibus finxit se non mores
 noscere, matrem enim non esse turpiu
 mariam, & nobilem foeminam quide
 cebat, sed modica & tenui veste illa de
 solitam, vt quæ aduersus inopiam quam
 gnare consueffet, quo audito deponit & ad
 ta serici operis, resumptaque ignoscit, leg
 veste ad filium, patremq; rediit, ad urbē
 confestim occurrens amplexusq; patriam,
 verò inquit mihi charissima est pariter
 ingentiq; gaudio acceptam honorificet,
 cē habuit: ac deinceps non modō daret
 rufin

*Ex Lean-
 dro Bono-
 nensi.*

caerulianis, qui id viderant, sed vicinis re-
Virginitatibusq; populis gratissimus fuit. Ex-
tentat Romani Pontificis Clementis IV.
duo egregia quaedam ad suos cognatos epi-
na estola, qua vetat eos alio esse vultu, alio
nostrocedere vestitu: neque enim mode-
buntus Pontifex suos propinquos inani
conlatitia efferri cupiebat, & à vetere for-
metuna, & conditione recedere. Hæc
Benedictanda sunt pueris, & contra fastum
um, superbiamq; tradenda. Viciosorum
brevis familiaritates, atq; congressus te non
onomodò seuerò, sed etiam sempiterno
m admonitore defugiât: nihil enim tam
non mores deprauat, atq; corrumpit, quàm
esse turpium consuetudo sociorum. Me-
nam quidem Valentiniani Imperatoris lex
veste illa delectat de studiis vrbs Romæ,
iam quam inter bellicos tumultus sanxit,
depo& ad Olybrium vrbs præfectum mi-
gnoscat, legis ea erat sententia, vt eorum, qui
liit, ad urbem discendi causa venissent, pa-
sqs, triam, parentes, mores, & merita ma-
st patris cognosceret, hospitia etiam
onosciret, & cui quisq; disciplinæ operam
odò daret. Quin etiam vigilare huiusmo-
di ma-

di magistratus lex iubet, & prouide partic
 vt singuli eorum (nam hæc eius sunt lis, que
 ba) tales se in conuentibus præbeant, specta
 les esse debent. Qui turpem inhonestis meritu
 famam, & consociationes, quas proximitas
 esse putamus criminibus, astiment fugibilem
 das. Neue spectacula frequentius ad molu
 aut appetant vulgo impestiua cõuiuia, homin
 etiam tribuimus potestatem, vt si quis nones a
 non ita in vrbe se gesserit, quemadmodum
 liberalium artium dignitas postulat, pitorum
 ce verberibus affectus, statimq; nauigales d
 perpositus abiiciatur vrbe, domum collo
 deat. Hæc Valentinianus. Quæ tamen
 bias pater Tobia filio præcepit notans a
 adolescentibus cupio esse notissimè, at
 Se vt puer exploret, obseruet, ex illis no
 net, suadeto: poëtaeque de hac ipse & colle
 versus esse debent in promptu. Macupiu
 mē autem adolescentibus profundi discipu
 secreta, & amica cum iis, apud quos o
 confiteri peccata solent, extra contra resp
 sionem de virtute colloquia. Male exin
 stri ad huiusmodi sermones illos indo, c
 mittant, qui vt admitteretur, labest latio
 runt, festa q; lucis, & diei nō occupant

Apud Sigo-
 nium lib. 7.
 de imperio
 Occidentali.

Cap. 4.

Non prius
 in dulce de-
 clinat lu-
 mina som-
 num: Om-
 nia quam
 longi repu-
 tauerit a-
 cta diei.

quide particulam cum illis ponant discipu-
 untis, quos viderint aptiores: idq; vnum
 ant, spectabunt, vt discipuli morbis & vul-
 nestneribus medeantur: eumq; Deo, pa-
 proxrentibus, & propinquis reddant ama-
 tibilem. Detur opera, vt qui maiora
 s ademoliuntur Deo potius authore, quàm
 uia, hominibus suasoribus in eas cogitati-
 quis ones adducti esse videantur. Frustra
 dm enim iacitur rete ante oculos penna-
 ut, pitorum, nec adulterinæ plantæ altas ra-
 auigedices dabunt, stabileq; fundamentum
 um collocabunt. Videri quidem, non *Sapient. 4.*
 quæ tamen audiri magister debet hæc tra-
 t notrans arcana cum suis: neque se ita ab-
 issimdet, atque occultabit, vt prospectare
 exallos non possit, qui similis congressus,
 cipit & colloquij tempus, & locum obire
 i. Macupiant. De vita perfecta sectanda
 sunt discipulis nisi rogatus, consultusq; nil
 id quidicat omnino, rogatus & vera & pau-
 contra respondeat: de viciorum remediis,
 . Ma eximendis scrupulis, de ocio fugi-
 illos endo, deq; studiorum ratione campus
 labest lator. Hæc de virtute tradenda
 occup franciscæ collegimus, tuū erit eligere
 pa melio-

*Proverb. 1.**Sapient. 4.*

meliora. De exemplis aliàs scribam
te, quod monetæ genus à me tibi
enumerari, vel expendi, velle te.
Vale: discipulisq; & auditoribus
plurimam salutem à me.

EIDEM DE COMMEMORAN-
dis exemplis.

*Deq; iis omnibus, quæ discipulorum
ad virtutem excitare solent.*

HISTORIAM vitæ esse m-
stram nemo doctus ignor-
cuius narratio discipulo-
permouet animos: vitæq; sanctorum
quas Aloysius Lippomanus, Lau-
tiusq; Surius diligentissimè, ac fru-
osissimè collegerunt, commodissimè
exempla suppeditant. Ex quibus
la esse prima debent, quæ ad literarum
studiosos pertinere videbuntur.
ius generis illa sunt, quæ ab op-
scriptoribus accepta idem Surius
dit de Hermano viro sanctissimo,
propter incensum studium erga
parentē Iosephus est appellatus:

*De vitis
Sanctorum
mensis A-
prilis.*

onim Virgo virginum sibi non inuita
respondit. Erat Hermano mira vir-
ginitas, animi magna demissio, arden-
tissima charitas, & omnium virtutum
comitatus. Sanctitatis hæc fuere prin-
cipia, quæ dicam. Literis puerulus
operam dabat, quas vt celerius arripe-
ret, Virginem sibi colendam, aman-
dam, & toto, vt aiunt, pectore comple-
ctendam est arbitratus. Ergò quod
ab studiis literarum vacuum tempus
habebat, in contemplanda Mariæ vir-
ginis quadam imagine consumebat:
neque de sociorum & condiscipulo-
rum ludis laborabat. Sic autem sim-
plex, sincerusque erat, vt cum muta
matris & filij, tacitaque imagine loque-
retur: daretque quidquid vel panis, vel
pomorum haberet, ipsaque sanctissimæ
matris effigies visa est aliquando ma-
num tendere, ac dilatare, & Hermani
pueri munusculum, quod dabatur, ac-
cipere. Et cum longè iam esset in vir-
tute progressus, illa eadem benignissi-
ma Dei mater, ad cuius imaginem, &
simulacrum tam frequenter Hermanus
L astabat,

astabat, illi se ostendit, pecuniâq; cum, qua inopiam subleuaret, induit, ad quem cum accessisset, numerosque inuentos accepisset, calamos quibus carebat, emit, calamos etiam atramentum, & chartam. Egebat enim Hermani Parentes, illa;que; supeditare non poterant, sine quibus iacent. Post ad tantam & sanctitatem & sapientiæ cœlestis altitudinem, consummatamque; peruenit, ut Virginis spiritus fieret, nouusque; diceretur esse Iohannes Baptistus. Hæc & similia ex probatis scriptoribus sumpta discipulis te discipulis festis aduentibus memoriter, & iudem de narrabis: ut Virginem & matrem honorare, atque ad vitæ finem amantissime perseverent, quæ larga, benigna, meritorum, memor, & grata, non animis uoluntatibus, sed corporibus etiam meditariis succurrere consuevit. Cum veteribus historiis nouas, recentesque; coniungimus, quæ quò plus authoritatis habent, & quæ maiorem afferunt spem omnia illis pendentem sperare euentura, qui se immortalis, manifeste præpotenti Deo, eiusque sanctissimi per-

matrī deuouerint. Quæ ergò ex iis li-
teris, quas ad nos nostri quotañis mit-
tunt, ad fouendam pietatem perti-
nent, ea nostris discipulis ignota, &
obscura esse non debent. Tale illud
est ex literis annuis Austricæ prouin-
ciæ de collegio Græcensi: quod iisdem
penè verbis exponam. In sacello con-
gregationis quidam puer annos natus
quindecim septem psalmos, & beatif-
simæ Virginis coronā recitabat, quod
ille ardēti affectu faceret, & pec-
cata sua cum intimo cordis dolore de-
die diceret, atq; à Domino veniam eorun-
& iudem humiliter postularet, firmiter vi-
matram in melius emendare statuens, seq;
am fratrem congregationis fore promit-
tens, ecce Christum Dominum & Sal-
uatorem nostrum in dextro cornu al-
bediæ coronæ spinea redimitum, & ma-
teribus in modum crucis ante pectus
complicatis sese paulatim inclinante,
& quasi cum ipsis orare vellet, insinu-
illis pectus de repente conspicatur: & ma-
teribus manifestè videt. Qua ex re puer vehemē-
tissimè perterritus in collum socij iuxta se

*Hic nō erat
ex congrega-
tione, sed
cum illis o-
rabat, qui
erant ex so-
dalitate,
quam illi
vocant S.
Spiritus.
Fert & su-
os fructus
sodalitatis
Des matris
in collegio
Bransber-
gensi, cuius
sodalitatis
fama per-
motus Sue-
cia Regis fi-
lius pius, ac
Catholicus
adolescens
quatuor*

parere na-
sus haretico,
literas
ad eam de-
dit, et sibi
in sodalitate
numero ef-
se liceret,
quod et ra-
rum admo-
dum est, ita
ad exemplum
maxime
profuit.

Ex literis
annis pro-
vincia Po-
lonia anni
1584. scri-
ptore Nico-
lao Orlan-
dino.

orantis corruit, omnes inclamans, fimo
ipsi quoque viderent, quod cum secus est q
to Dei consilio, ipsis negatum esset, diat,
timore correpti rursus puerum erig om
rent, cōuersus puer iterum Christo no
intuetur, paulatim sese erigentem ab in
quasi quædam amoris signa edente xisse
qui modica interueniente mora mise
dem ab oculis planè disparuit, hanc cæla
sionem omnes qui aderant vel in nefa
quo occupabantur religionis sen lent
minimè vulgarem fuisse testari sole cher
Hæc literæ, quæ etsi magna, credib go r
tamen sunt, redamat enim Chri scele
eos omnes, à quibus amatur ex rat, p
mo. Quique à teneris (vt aiunt) vnt exte
culis se totos pietati dedunt, qui & salu
sarium recitant, & rosarum can nem
rem & ruborem præ se ferunt. Q (Inc
sequuntur ex literis anniuersariis quo
euntis solis Indiæ, quam Peru dicim desp
Latinis verbis in eundem finem arde
ponemus. Est qui noctem oret to sent
si die postero diuinam sit hostiam dan
cepturus: peruigilationemque ipfa
Christianam nouus Dei cultor san tude

nans, fimo altaris Sacramento præmuniat: *Neophyto-*
 m fecit qui octona sacra diebus singulis au- *rum illius*
 a esset, quidam plagas accepit, Dei que *regionis*
 m erig. omnipotentis iussu cæsus grauer est, *hec omnis*
 Christe nocte se illi per visum ostendentis, q- *latus est.*
 ntem ab instituto vitæ honestæ cursu defle-
 dente xisset. Fuit qui graue scelus, quod ad-
 ora t- miserat, diu sacerdotem præ pudore
 e, hanc cælans sacrosancta confessionis iura
 vel ip- nefaria simulatione, turpissimoq; si-
 is sen- lentio violaret: huic dormienti pul-
 ri sole- cherrima (vt ipsemet aiebat) se se Vir-
 redib- go monstrauit, vtq; flagitium, quod
 Chri- sceleratissimè, mendacissimèq; tacue-
 r ex- rat, primo quoque tempore fateretur,
 t) vni- extorsit, seuerissimèq; admonuit, vt si
 qui & saluus esse vellet, de integro confessio-
 n cam- nem ordiretur. Iuuenis item Indus
 u. Q- (Indorum enim facta persequimur,
 sariis quos multi falso insimulât, nequiterq;
 dicim- despiciunt) castitatis tenax libidinis
 inem- ardentissimis facibus inflammari se &
 ret to- sentiens, & lugens, quas partim caco-
 stiam- dæmones impuritatis artifices, partim
 que- ipsa subdebat occasio, precatus iden-
 or san- tidem ab immortali Deo, virtutumq;

custode, vt imminens pudori atq; innocentia discrimen vel morte ipsa ceret effugere, non illa quidem voluntaria, sed naturali, & necessaria, quanto post sacris omnibus ritè procuratis, à Deo, qui preces audierat, tempestiua morte vocatus è vita, è vitæ huius miseriis excessit. Alii eiusdem nationis, & gentis, cùm oppidum, quod sancti Sebastiani nuncupant, trium itinere dierum Christo distans venisset puer, in eoq; commoratus aliquandiu esset, in morbum incidit, cuius vi oppressus, vel placentia interiit, vel inusitato quodam somno arreptus ipsam mortis imaginem induit. Nam qui aderant, extinctum mortuumque arbitrati ad sepulcrum immobile corpus infuerunt. Dum funeri necessaria comparantur, sodalitates coguntur, & clerus accersitur, adolescentis huius animæ vel è corpore, vt ipse semper aiebat, emissæ, vel adhuc in corpore inclusæ, cuius rei veritatem exquirere nostrum non est, sed soli cognitam Deo, duæ ostensæ sunt

atq; viz aditu, progressionem, ac termino
differentes: nam post alterius finem
inferorum vidit cruciatus, sed illo al-
tero itinere confecto cœlestem Hie-
rosolymam aspexit bonis omnibus &
copiis affluentem: in hanc ingredi
parantem à sene quodam prohibitum
fuisse dixit negante in ea templa adi-
tum patere illis posse, qui admissa sce-
lera confessionis Sacramento non ex-
piassent. Hæc audientem peccata
fusus lachrymis, quorum sibi ipse con-
scijs erat, aperuisse, tùm in cœli tem-
pla intromissum, & IESVM CHRI-
STVM omnia sua luce complementem
suppliciter adorasse: mansionem in
illis beatissimis sedibus postulanti fo-
re, ut breui in illum locum rediret,
æternisq; delicijs sine intermissio-
ne frueretur, esse responsum: hic
Angelum corpori animum reddidif-
se, syndone constrictum clamorem
edidisse, qui corpus circumstabant,
exterritos, & expauefactos diffugif-
se, vnum animosiores, ac fortiores
cùm se ex metu collegisset, cultro

L 4 fune-

funebre linum incidisse, iuuenem tant
 modò viuum, sed sanum etiam, & dicitur
 nè valentem reperisse, cæteros extra di
 ga retractos ad inauditum, & inuisi
 spectaculū concurrisse, quæ videre rem
 ac cernerent, vix credere potuisse peric
 adolescentem, vbi iam reuixisset, titur
 cædotem accersisse, cui credo, per atter
 ta confiteretur, & visa narraret. Magna
 verò dubitat cuncta illa ciuitas locos
 nem Boccahingam (hoc enim illo ve
 nomen erat) aut à mortuis extitisse
 aut res admirandas, & viuentibus ferias
 accessas viuū, & corporis sarcinagibus
 uem Dei voluntate, fauoreque præcator
 puo præuidisse. Ab hoc die Boccahingam
 hinga alio esse & animo cœpit & uenit
 tu, nilq; nec dicit, nec facit (sic enim tauro
 accepimus) cœlestibus illis visis, prædum
 digiisq; non dignum. Cùm enim a cion
 quot annis post, in eas angustias dedisti
 ctus esset, vt vel mori, vel mortifer tanqu
 culpam cōmittere cogeretur, faulcance
 grauitèr maluit, quàm Dei summi statu
 gem violare. In cuius rei argumetione
 tum aduerso in corpore vulnerum tum i

enem- rant cicatrices. Mirabile illud præiu-
m, & b- dicium prudētioribus, mi pater, nar-
os ex- tra discipulis, hoc verò de acceptis vul-
inu- neribus, quod est in narratione post-
idere- remum, cunctis exponito. Vt facere
otuisse- periculose, quàm vel agere, vel perpe-
isset, titurpiter malint. Historiam aliam
o, pec- attende, quæ tuis mihi esse videtur di-
et. A- gna discipulis, quos festis diebus so-
tas loc- cios & comites habes in fidei Symbo-
im lo- lo vel cantando, vel oppidanis expo-
extitit- nendo. Statae solennesq; agebantur
tibus- feriæ, nostræq; Societatis homines vr-
cinag- bis cuiusdam in eadem India plateas
e præ- catechismi cantu de more complen-
e. Boc- tes in circum venerant, vbi plebis infi-
it & v- nitam multitudinē offenderunt, quæ
fic en- tauro- rum venationes expectabat. Illi
sis, p- dum spectaculi tempus appeteret, cō-
nim- cionari cōstituunt, & auditores Chri-
as de- sti cruci infixi præferenda imagine
tifer- tanquam ad signum euocare. Indi
sauci- cancellis relictis, in quibus tauros spe-
m m- ctaturi constiterant, ad audiendā con-
gum- cionem vndiq; conuolant, quos equi-
rum- tum incurfus propellere minimè po-
tal-
L 5 tuerunt,

tuerunt, nec tauri vnus cuncta reperiuntur
 te perturbantis timor absterruit, quod cruci
 erat scienter immissus, vt nostrum ocul
 consilia frangerentur. Pergit horum tem
 nes pater hortari, nec deseritur à feri
 rona, in quam taurus ter impet. Has
 facere aggressus, ter medio steterant
 cursu, cumque vnus lanceæ dunt etian
 xat spacio disiunctus esset, concidunt
 nem contueri, quàm proterere disc
 luit, & cornibus disturbare. Hunc admi
 noster ille concionatus lætus recepit risu
 atque hilaris & quòd cognita, & quæ arcen
 si pleno theatro spectata Indorum nus o
 pietas esset, & obedientiæ vis eludon
 set, cui taurus cessisse videbatur. Nisi fastig
 enim Indorum oppositus concio eisq;
 tori profuissent, nisi cælitus esset. Dom
 iutus; taurique diuina vi repressus quam
 ror, qui illo ipso in loco, vbi habitant
 cio est, duos postea alterum Attili mil
 pem, Hispanum alterum vulnerauit. Sole
 Moschi Græculorum errore del. Cum
 quippe quem cum ipso lacte sucep
 tamé sacras imagines summa cum ferian
 neratione suscipiunt, vt ex nostra &

reperimus literis, librisque didicimus, sed
uit, & cruci tantus honor est, ut quocunque
stron oculi inciderint, in compitis, foribus,
it hor templorumque fastigiis huius saluti-
tur ac feri vexilli multa signa cernantur..
mpet. Has crucis imagines eminus illi vene-
stetantur caput demittentes. Cominus
e dum etiam ex equis adorandi causa descen-
con- dunt, quin etiam omnibus rebus agē-
tere n- dis crucis signum præmittunt, itaque
Hor adinaduersum est à nostris dū Sta-
rece- risæ versarentur, fabros murarios, qui
, & arcem construebant, non ante ma-
ndom- nus operi admouere solitos, quàm sese
is elu- ad omnes cruces, quæ in templorum
ul. fastigiis constitutæ erant, cōuertissent,
oncio- eisq; legitimum cultum adhibuissent.
esset. Domum ingredientes crucem, vel ali-
cessus quam sacram imaginē primum vene-
abita- rantur, quas imagines in omnibus do-
i. miciliis loco honestissimo collocare
erau- soleñe est, deinde domesticos salutāt.
e de- Cum autem sacrā Eucharistiam sum-
suxer- pturi sunt, secundā, quartā, sextamq;
cum- feriam sine vlllo cibo transigunt, ter-
e. no- tia & quinta semel cibum capiunt,
pecca-

peccataq; sacerdoti confessi sabbat
 demum die Christi corpus suscipi
 Et de annuis quidem literis hæc
 Licebit etiam ex libris, qui existi
 tur bene latini, quædam vel mor
 bus respersa præceptis, vel histori
 ferta salubribus indicare discipulis
 digitos in fontes intendere. T
 nonnullæ sunt Pauli Manutij epist
 & quædam ex libris Hieronymi
 rij Syluensis Episcopi, præsertim
 quinto de sapientia, in quo multa
 uenies, quæ iuuenes inflammare
 sint. Historia verò de quodam
 bræo ad nostram fidem conuerso,
 ibidem legitur, aureis esset literis
 randa. Ludi vituperationem
 ocij hoc ipso authore pueri legant
 que perdiscant. Mihi enim Aug
 Cæsaris factum valde approbatur,
 vt Suetonius scribit, in euoluendi
 triusq; lingue authoribus nil æqu
 ctabatur, quàm præcepta, & exem
 publicè, vel priuatim salubria, ead
 verbū excerpta, aut ad domesticos
 ad exercituum, prouinciarumq;
 et

*Lib. 7. de
 instit. regis.*

*In ipsius
 Augusti
 vita.*

abbat flores, aut ad vrbis magistratus ple-
cipiunt; mittebat, prout quiq; monitio-
ne indigeret. Sed si tibi aliquis erit Le-
pta suauissimus, mone, vt ex hymnis
Dauidicis, & ex Salomonis libris bene
viuendi præcepta condiscat. Prouer-
biorum caput quintum, vsque ad illa
verba: *In medio Ecclesie, & Synagoge,*
in memoria firmiter hæreat: ex Sa-
lomonis oratione verba illa, tuus
idem Lepta decantet: *Da mihi sedium*
tuarum astricticem sapientiam, & noli me
reprobare à pueris tuis. Ex poëtarum ri-
uulis, (nam fontes hi sunt, quos ape-
rui) quædam gustanda magis, quàm
potanda demōstra. Admonitio enim
grauis & seria vno, aut Virgilij, aut Ho-
ratij, aut Senecæ versu comprehensa
delectat & mouet.

Improbe amor quid non mortalia pectora *Ænei. 4.*
cogis?

Sperne voluptates, nocet emptæ dolore vo- *Horat. 2.*
luptas, *lib. epistol.*

Non est ad astra mollis è terris via. *Seneca in.*
Hercule fu.

Dimidiati versus integra sententia per-
bella est, *Facilis descensus Auerni.* *Ænei. 6.*

Similis

Nostri Frã-
cisci Costeri
Christia-
nas institu-
tiones Chri-
stianus pu-
er diligēter
euoluat.

Similis esse debet in Cicerone
 lectus, qui ut benè dicendi magis
 est optimus, sic benè viuendi non
 eptus. Sed firmissima subsidia
 tutis ab altaris diuinissimo illo sacri-
 cio, & precandi assiduitate peten-
 sunt. Nostra enim victima Christi
 est, quam pro nobis, nostrisq; discipulis
 immolare quotidie debemus, illius
 exemplo, qui pro peccatis filiorum darenti-
 bus singulis sacrificium offerebat, *ut* in
 est dubitandum, quin preces assidue
 multum polleant, gemitusque & nimbis
 chrymæ magistrorum maximè profingelis,
 Quid enim diuæ Monicæ de suo Altor, p-
 gustino sollicitæ, moerenti, anxie, quæ concil-
 quotidie ploranti Sabinianus respo-
 derit, te minimè fugit. Vale, & tranda
 auditores tuos meo nomine salue corpo-
 iusseris, eorum auriculis Salomon diu-
 præceptum illud instillabis, quo m-
 net, ut Creatoris nostri memores *que* si-
 mus in diebus adolescentiæ, ante
 quam veniat tempus afflictionis *qui* se-
 & anni difficiles appro-
 pinquent.

tob 1. cap.

Ecclesiæ. 12.

PAT

PATRI PETRO ALVARADO.

*De sanctissimæ virginis amandis sodalita-
tibus, & religiosissimè frequen-
tandis.*

P R I M E sibi rebusq; suis con-
sulunt Petre charissime, qui se
sanctissimæ Virgini, & Dei pa-
trienti penitus, totosq; tradunt, eiusque
bat, se intimos præbent amatores. Nam
afflicta se ubique matrem præstat homi-
ne & mibus, quæque cælitibus ipsis siue An-
geli, siue humanis animis longè me-
lior, puriorque est, eam ad gratiæ re-
conciliationem, ad viciorum, & pec-
catorum nostrorum veniam impe-
trandam, ad vitæ subsidia, ad animi,
salutis corporisque salutem interpretem, &
monitricem adhibemus. Ex quo ef-
ficatur, ut nemo felix, fortunatus-
que sit, sine Virginis patrocinio,
anteque illis ad voluntatem fluant,
qui se in beatissimæ matris sinum,
clientelam, & fidem iam inde à pri-
mis ætatis temporibus contulerunt.

Nam

Nam si vllus in terris pudor est, si
 vitæ integritas, si candor, si virginitas
 in illis profecto est, quorum in me-
 tibus hæc Virginis hæret religio, qui
 Dei matrem intimis animi sensibus
 mant, cœlestemq; reginam omni
 tatis officio colunt, obseruant, ve-
 rantur. Quare Societas multorum
 filiorum, vt eorum, quos in virtutibus
 literis tam diligenter instituit, qui
 die maiores in vtroque progressus
 rent, Sodalitates Virginis consue-
 endas esse censuit, quas optimi qui
 coirent, & summa cum laude frequen-
 tarent. Qui enim loci huius auri-
 ritatem contigit, quiq; in sodalitate
 relatus est numerum, quod non
 delectu fit, ei Christi mater præc-
 quadam religione prosequenda
 literata virtus non oscitanter am-
 ctenda, atque ita mores institu-
 di, vt facile possit internosci. Hæc
 dalitates ex Italia, vbi primùm
 me mens fallit, constitutæ sunt, in
 stram Castellæ prouinciam pri-
 inuexisti, earumque leges doc-
 F

Festis diebus in eum locum sodales,
 fratresque conueniunt, quem ad hu-
 iusmodi coetus sociandos collegiorum
 rector destinauit. In eo Virgini erecta
 ara est, & multa parietibus religionis
 argumenta cernuntur affixa: plurimi
 etiam sunt in propatulo versus indi-
 ces ingenij, testes pietatis. Visenda
 undique pictura collucet, quæ moue-
 re oculos possit, & religionis studium
 excitare. Discunt adolescentes in hoc
 virtutis, sanctitatisque gymnasium con-
 gregationis, & sodalitij præfecto illo,
 & moderatore creando, qui omnium
 videatur esse dignissimus, gratiæ causa
 nil facere, virtuti, non potentiæ suffra-
 gari: ipse autem præfectus ante annos a- *Æneid. 9.*
numq; gerens, curamq; virilem, dum le-
 tiora cum cōsiliariis illis cōmunicat,
 quos sibi sodalitas dedit, q̄ item incor-
 ruptis suffragiis eliguntur, ardua quæ-
 que ad eum patrem refert ex nostris,
 cui sodalitas ipsa curæ est, & libenter
 obedire, & sapiēter impare condiscit,
 estq; huiusmodi præfectura, vt de Cy-
 ro Græcis, de Romulo Latinis histori-
 M is pro-

is proditum est, deq; Septimio Seueri Ep
 Spartianus tradit, rerū prolusio maris
 marū. Hi enim summos illos principes
 patus, quos sunt adepti, puerilibus
 diis porrenderūt. Notus est Athanasius
 ferius ille ludus & sanctus, nam cum
 cum sui equales festo quodam die in
 litore maris colludentes episcopus
 creassent, & ad eum alios quosdā pater
 rulos nōdum baptizatos adduxisset
 eosq; Athanasius more, institutor
 Christiano sacrum in fontem immitti
 sisset, Alexander Episcopus ludu
 ctator cum egrē principio tulisset, ex
 catiq; ad se pueris rem totam & ob
 nouisset, & explorasset, pueros illos
 tē baptizatos esse affirmavit, sed le
 ramentum adhibenda censuit, quē
 obiri sacerdotibus oporteret. Ne
 est dissimile, quod de S. Ambrosio
 Mediolanensi antistite S. Paulus
 Episcopus Nolanus scribit, cum
 huc puerulum suis sororibus mani
 osculandas præbere solitum, quā
 cerdotum honoris causa manus oloque
 lari consueissent, nam se aliquando & ad

-omni

M

relig

Seu re Episcopum. Quanquam in no-
 o mai stris praefecturis nihil est ludicrum,
 s prin sed seuera omnia, graua, excelsa, ma-
 ibus gnifica. Eiiciuntur, qui vt exclude-
 thant entur, commiserunt, cooptatur qui-
 am cunque illo ordine, ac numero digni
 n die esse videntur, congregatis pius aliquis
 copu liber legitur, qui virtutis promagi-
 fda pter est optimus, qui adsunt, qui-
 uxille que absunt pronunciantur ex tabu-
 tutola, absentia causa disquiritur, agro-
 i imm ti inuisuntur, mortui honorifica se-
 ludi pultura decorantur: quorundam
 isset, ex sodalibus, conscriptisque homini-
 m & bus authoritas pontificia est, sacrae vir-
 s illo gines, honestissima foeminae, viri faci-
 , sed le principes sodalitati nomen dede-
 ue arunt, vt tam iudulgentiarum, quam
 . Ne precationum possent esse participes.
 mbr Indulgentias enim ad peccatorum
 Pauli expiationem, leuationemque poena-
 eum rum sodalitatibus huiusmodi Roma-
 us mani pontifices plurimas largiti sunt ex
 , qua Ecclesiae thesauro depromptas: il-
 nus oloque in die qui Angelicae legationi,
 ando & admirandae Christi Iesv conceptio-
 relis

M 2

ni sa-

*Adolescen-
 rem Sodali-
 tatis Ro-
 mana aliu-
 num Vita
 mortisq;
 genere mi-
 rabilem in
 nostro Ro-
 mano tem-
 plo nostri
 sepelierunt,
 preciosiq;
 thesauri
 possessores
 esse volue-
 runt.*

ni sacer est, omnes quicunque colligium nostrum inuisent, & pro Ecclesiæ necessitatibus, atque temporibus Deo Opt. Max. supplicabunt, etiam ex sanctæ Virginis coitione hac, & dalitio non sint, peccatorum plenarum remissionem consequentur: habet ciuitas hoc iubilæum ab ipsa congregatione parthenica. Equidē quocunque Virginis almæ clientes esse se pane reficiunt, incredibili voluntate perfundor, mirè me cantus affluat, locusq; ipse sacer, & augustus impletur, cereis accensis, vasis fumantibus odoremque suauem afflantibus, nitente, sacello peristromatis exornato. Illi⁹ diei memoria ex animo de mihi non potest, quo in die Burger nostri collegij hospes sacrū te iube feci, & conscriptos tuos adolescentes & congregationis alumnos. panis communionē refeci, bini ad charistiam accipiendam accedunt, prælatis albæ ceræ candelis, modice verecundi, gemebundi, bene vel sonabant plūbeæ fistulæ, primarij

templi nobilissimus ille tibicen, tota
etiam in Hispania cognitus suum illud
cornu mirabiliter inflabat, omnium-
que & aures & animos rapiebat. De-
bet hæc nostra prouincia tibi debet
plena dum erit: quæ te authore huma-
norum literarum scholis, hos diuini
timoris quasi cancellos circundedit,
hisque immaculatæ Virginis ceremo-
niis iuuenilem audaciam vallauit, &
sepsit, quas neque maximis ingeniis
præditi homines inuenissent, neque
inuentas sanctissimi viri tanto studio
coluissent, nisi in eorum animis insi-
tum esset, Mariæ Dei matris cultum
Deo esse gratissimum. Habet ma-
ximam salubritatem illibatæ & inta-
ctæ Virginis colendæ, venerandæque
studium, & hæc à prima ætate susce-
pta religio. Nam Mariæ studiosorum
felix est, & fortunata conditio, tot-
que huius familiæ decora, & tanta
sunt, ut ea capere nulla possit oratio.
Quis enim mare transmittit incolu-
mis, quis victorem deportat exercitum,
quis desperatus cōualescit ex morbo,

M 3 quis

quis à pestilentia perseuerat intactus
 quis maximis perfunctus periculo
 nuncupata vota perfoluit, quis ca-
 uis sine Mariæ Virginis opeliberatus
 quis moribundus, quis viator, qui
 naufragus, quis orbus, quis men-
 tus, quis anxius ab hac consolatio-
 matre non pendet? quis castus, qui
 patiens, quis misericors, quis sanctus
 quis sapiens, quis denique verus Chri-
 sti cultor fuit, qui non se sanctissimæ
 & purissimæ Virginis amatorem pro-
 fiteretur? Vt autem ad Deiparam
 colendam, & amandam iuuentus
 datur alacrior, exempla perficiet
 quæ nostri præceptores habere
 debent in promptu. In hoc autem
 genere principem locum tenere illa
 storia debent, quæ de iis agunt,
 in literarum studiis versantes aut
 ingenium hebetes, aut memoriam
 liuiosi, aut industriam ignaui, aut
 ebrietatem ebrij, aut castitatem lib-
 nosi, aut pudorem inuerecundi, aut
 religionem impij, aut leues consue-
 tiam, aut iracundi lenitatem, aut
 sapientiam, aut timorem, aut
 magnanimitatem, aut
 ueritatem, aut
 ge iu-
 confu-
 quen-
 nis se-
 versi-
 garos-
 amor-
 & me-
 do ef-
 dent-
 cupi-
 tem-
 deiis-
 ris. A-
 se-

sapientiam, aut loquaces silētium, aut
timidi fortitudinem, aut auari beni-
gnitatem, aut gulosi temperantiam,
aut inuidi charitatem implorando fa-
uore Virginis habuerūt. Tu verò per-
ge iuuentutis florem istum Virgini
consecrare, strenuum, & egregium,
quemque conscribere, congregatio-
nis sedem pro isto ingenio, istaq; arte
versibus & picturis illustrare, congre-
gatos & vita & oratione ad Virginis
amorem, cultumq; adhortari. Vale,
& me Virgini commenda, cui te cre-
do esse charissimum.

CVIDAM MAGISTRO.

De pueris castigandis.

ACCEPI literas tuas plenas cō-
siliorum, non quæ mihi da-
bas cū dare pro ista pru-
dentia posses, sed quæ ex me audire
cupiebas. Sic enim te abiicis, & con-
temnis, vt minorem cōsulas maior, &
deiis, quæ tibi sint agenda, perconte-
ris. Ad vnā illam literarum tuarum

M 4 par-

partem de castigatione puerili respiciamini
debo, reliqua de Latinitate & sapientia
pete à te ipso, qui excellis in vtriusque
que, atque ita te geris, ut orationis enatu-
gantiam cum summa eruditione coniungere
iungas. Quòd rarò à te pueros verbo cor-
rari scribis, cum & plurimos docere inquit
& ut sunt ingenia puerorum, satisfacere ma-
re omnes officio non soleant, vera & mu-
mi pater, ut probem. Quintilianus quæ fe-
credo; mouet authoritas, & quorum sunt.
dam ex antiquis, sed nihil adhuc placent
tempora, nihil ad nostrorum morem magis
puerorum, nihil ad nos, qui & in pueris & in
endo moderati sumus, & manu vtriusque
mur aliena. Species te fortasse offendet & dis-
dit, & rei figura deformior, quæ nunc dicitur. C-
vlla est interiecto velo, externoque mur i-
homine in abdito & secreto loco videri metu-
berante, neque si vlla quandoque ostenderet, m-
tanti illam putem, quanti saluarentur,
& emendationem puerorum. Neque tamen
punias quæ quotidie pueri peccant concu-
aut obiurgare te dicis, aut in negligenter virga
tiae subsellium tanquam in insulas naves, ut
legare. Grauis quidē pudoris, & ignorantia
min

*Verberum
puerilium
salubritas
Ecclesiasti-
cis sancita
legibus est*

li refectio minia tortura est, sed quosdam ver-
 sapientia magis quam verba commouent,
 in vultu multique ita tardi sunt, stupidi que
 non sicut natura, ut quam honeste sedeant, qua-
 ne contumeliosè non cogitent, sed so-
 lus verborum corporis dolore tangantur. Facies
 doceat inquit, cadatur, aut manus, quæ ani-
 tis faciem aduersio & breuior tibi esse videtur,
 vere & mundior. Sed sunt quædam delicta,
 lianæ quæ ferula satis grauius puniri non pos-
 sunt. Quod autem de colapho significas,
 adhuc placere mihi non potest: aut enim
 a magister ipse manus affert discipulo,
 in patre & in leges peccat Ignatii, aut alterius
 manu discipuli faciem percuti iubet,
 & discipuli patrem vehementer offen-
 dit. Caret, inquit, lege necessitas, fate-
 mur ista, sed est videndum, atque adeo
 metuendum, ne quæ ab vno pruden-
 ter, modestè, ac propè necessariò fi-
 luterunt, alij perperam imitando depra-
 uent. Tu egredientes, ingredientibus,
 concurrentes filere cogis, atque ita
 gligere virgam, quam sumis in manus, inten-
 tulas, ut neminem vulneres, cuius rei li-
 centiam cum lenitas, tum tua tibi per-
 mittit

in Cano. ois
 beatus dist.
 45.

Cadi facie
 non debere
 Apostoli
 Verba sig-
 nificant
 2. Ad Cor.
 c. 11. & hoc
 castigandi
 genus neq;
 Apostolis,
 neque san-
 ctis placet
 patribus
 Ca. episcopis
 45. dist.

LIBRARIUS
 IN
 NOV. 3
 NV
 12

mittit autoritas: alij, quod procl
factu est, quos vel punire, vel terre
volent, etiam cruentabunt. Et
vapulent quo solent modo nostri
cipuli vapulare, necessariaque & in
seueritas adhibeatur: nam aliter
impunitate licentia, ex licentia
pitiudo nascetur. Est enim qu
nus deceat humanitas: nam quæ m
suetudo quibusdam videtur, rem
animi est, & accusanda dissolutio.
posco, vt sauiat qui in Societate
gister est, det, dissimulet, præter
tat, neque omnia pro suo iure
meminerit tamen discipulos, ex
bus multi improbi, multi petulanti
multi leuiculi, multi ignaui, m
aleatores, multi flagitiosi & pet
sepè sunt, suæ fidei eos omnes esse
missos. Quos nisi punit, castigat,
cet, domat, frangit, vrget, iners
dissolutus. Amore (sic enim ais
laude ducatur, regnet in nostris sch
beneuolentia, honor domineatur
gloria, metus & pudore vincatur
Quid? tã immites inhumaniq; in
nec

endo sumus, ut veredum sit, ne serui-
 lem timorem in scholas inducamus?
 Nemo ex nostris ad castigandum non
 inuitus accedit, nemo non cauet So-
 cietatis magister, ne non tam discipu-
 lorum errata punire, quam suum do-
 lorem vlceisci videatur. Manus verò
 propria odiosior est, quam verbera-
 correctoris. Offenduntur qui vident,
 eius porro, qui accepit colaphum, fa-
 cies notata, & impressa relinquitur,
 nec est dubium, quin doctor ipse tur-
 pe putet, vulnere in ore puerorum
 extare vestigia, quæ iracundus impo-
 suit atque impotens, sui que, ut de
 Achille Seneca cecinit, operis exem-
 plum horreat. Sanctissimus ille Ro-
 mualdus Marino candido & syncero
 monacho vsus magistro est vitæ san-
 ctioris: à quo versus malè pronūcians
 sapissimè verberabatur in aure fini-
 stra: quo enim tempore ad religio-
 nem se contulit Romualdus, idiota e-
 rat, prauusq; & pronūciator, & lector.
 Sed errores Marinus vir quidem san-
 ctus & simplex virga acriter corripuit,
 fini-

In Troade.

*Petrus Da-
 mianus in
 Vita S. Ro-
 mualdi.*

modest.

sinistramque discipuli adultiaureis rillis,
 identidem (vt diximus) vulnerabatur fuerunt
 Pertulit plagas Romualdus, sed nec cum
 sitate cogente sic affatus magister res,
 aliquando est, dexteram si libet, cum
 ter, auriculam percute, hæc enim non
 quam ferire soles, obsurdescit iam, stris n
 sensum præ assiduitate plagarum let. C
 amittit audiendi. D E V S bone, quæ heme
 à magistro, eoque viro optimo (talæ hæc
 enim fuisse accepimus) poterat mou
 feuerius? Quid rursus ab adulto, & sis h
 no discipulo mitius? cuius aures Nam
 solum præceptoris vocibus, sed et cund
 ictibus tandiu patuerunt? Illi prou
 enim videbatur sequi sententiam aut m
 qui dixit: *Si me posses docere quod nescis* Ergo
non solum te verbis agentem, sed pugna tradu
etiam cadentem patientissimè ferre de tiato
rem. Nunquam mi pater asper bitas
 tracto discipulos, quin me qu Mon
 lineas transfiliisse poeniteat, & vt præ
 rinus teste Petro Damiani Romu bare.
 patientiam admiratus nimiam illi man
 feueritatem mitigauit, ita me le scrib
 tas ipsa reprimat, & mansuetudo sed f

August.

Ibidem.

aureis, quæ tunc apparet, cum poenæ
 fuerunt duriores, nolo discipulos vel
 cum minimo meo errato fieri melio-
 res, proximus sum egomet mihi, cer-
 tum est ita prodesse aliis, ut mihi ipse
 non noceam. Sed bene, quod à no-
 stris nil fere in hoc genere peccari so-
 let. Cum multi celeres sint, incitati, ve-
 hementes, iracundi que natura. Et
 hac quidem causa diuum Basilium,
 mouit, ut externos pueros à religio-
 sis hominibus erudiri non nollet.
 Nam qui genuerunt, aut nimis ira-
 cundi sunt, & liberos ad iracundiam
 prouocant contra D. Pauli præscriptum,
 aut multo quam res postulat, leniores.
 Ergo filios suos religiosi hominibus
 tradunt, ut & accusabilis indulgen-
 tia tollatur, & nimia vitetur acer-
 bitas. Nihil enim erat, quod rectum
 Monachorum iudicium in pueris
 premio poenæ afficiendis pertur-
 bare, & impedire posset. Itaque Ro-
 mani, si vera sunt, quæ Volaterranus
 scribit, liberos non domi instituebant,
 sed fratribus educandos dabant, propte-
 rea

*In regul.
 Breui.*

Ad Colof.

3.

*Lib 30. Philo-
 sophia,
 c. 29*

Hinc illud
est Tullij
pro M. Cae-
lio. fuit in
hac causa
pertristis
quidam
patruus,
censor, ma-
gister. Et
Horatius,
metuen-
tes patrua
Serbera
lingua.

Horat. lib.
1. Episto.

Hierony-
mus Videt.
lib. 1. de ar-
te poet.

rea quod apud illos & charitas esse. Si quere-
generis, & indulgentia paterna. Digna
filios abesset, quæ vitia dissimulat.
git, & perfert, & est malorum procre- Sepe r
trix. Continent se, & coercere. Quana
ni magistri, castigationemque tur
adhibent, cum sunt placabiliores, Implic
rentur enim ne si iræ non moder. Et taci
tur, sæuiores sint in fratrum suorum. Quid a
filios, (omnes enim fraterna in Ch
sto cognatione coniungimur) in Junger
ctumque esse velint, dolor quod sua. AEmu
rit & mens.

Dum pænas odio per vim festinat inul. Prafer
Extat perbella de hac re ad Q. Pollici
trem Ciceronis epistola, quam
diosè legere soleo, non solum vi
loquar, sed etiam ut illa faciam. Qu
quam Societatis præceptores, &
gistri iuuentutis DEI beneficio. At ub
gulari, à quo omnia profiscuntur. Jam nō
manant quæ recta sunt, tales se. Sollicit
præbent, quales bonus ille poëta. Musar
scripsit, cuius versus apponam, et. Ha
bi in omni literarum genere curi. ciunt
ignoti non sunt. calcul

Si quem igitur clari formandi gloria vatis
 Digna mouet, verbis puerum compellet a-
 micis (more,
 Sape rogans, laudisq; animum pertinet a-
 Quandoquidem hunc imis postquam semel
 osibus ignem (dens,
 Implicuit, labor inde leuis sese excitat ar-
 Et citato viuens crescit sub pectore flamma.
 Quid memorem? socium nam mos equali-
 bus annis (nus,
 Iungere, cui paribus studiis cōtendat alum-
 Emula cum virtus studiis agitareet hone-
 stis.
 Presertim si victori sua pramia rector
 Pollicitus celeremue canem, pictamue pha-
 retram.
 Continuo videas studiis gestire legendi
 Ardentem, ac sera sub nocte urgere labore,
 Dum timet alterius capiti spectare coronā.
 At ubi spōte sua studia hanc assuerit amare,
 Iam nō laudis amor, nō illum gloria tantum
 Sollicitat, sed mira operū dulcedine captus
 Musarum nequit auelli complexibus arctis.
 Hæc nostri doctores alacriter fa-
 ciunt, libros, imagines, expiatorios
 calculos, aliaque vel pieratis, vel scien-

tia instrumenta sedulis largiuntur
 Canis, & pharetra, de quibus
 quò nobis, quos non venationis,
 eruditæ & literatæ virtutis esse
 authores? Ac ne illud quidem
 mittimus, cuius est Vida suasor,
 enim cuique discipulo aduersari
 præceptore constituitur, quem
 ci antagonistam nominant, quo
 gente calent, & feruent studia.
 autem seueritas à nostris abhorretur
 moribus, tamq; Societati inuisa
 quàm huic eidem poëtæ displicet
 quod hi versus indicant, & hæc
 ria, quæ sequitur.

*Ille autem pueri cui credita cura colitur
 Artibus ingenuis, in primis optet amari
 Atque odium chari super omnia
 lumni.*

*Ne forte & sacras simul oderit ille
 nas,
 Imprudens, & adhuc tantæ dulcedine
 pers,*

*Deficiant q; animi studiorum in limine
 Ponite crudeles iras, & flagra magistrum
 Fæda ministeria, at q; minis absistite accipere*

paulò inferiùs:

*Vidi ego qui semper leuia ob commissâ voca-
bat*

*Ad pœnam pueros, furis insurgere, & ira
Terribilem, inuisos veluti sauiet in hostes.
Hinc semper gemitus, hinc verbera dira so-
nabant,* (quis

*Atq; equidem memini cùm formidatus ini-
urgeret pœnis, solitoq; immanior ille*

Terreret turbam inualidâ, miserabile visu.

*Fortè puer prima signans nondum ora iu-
uenta,*

Insignis facie ante alios, exegerat omnem

Cum sociis ludens lucem, oblitusq; timoris

Posthabuit ludo iussos ediscere versus.

*Ecce furens animis multa increpat ille, mi-
nisq;*

Insurgens seuo pauit antem territat ore,

*Horrendum, & loris dextram crudelibus
armat.*

Quo subito terrore puer miserabilis acri

*Corripitur morbo, paruo is post tempore vi-
tam*

Prescentem blanda cœli sub luce reliquit,

Illum populifer Padus, illum Serius, imis

Seriadesq; diu Nympha fleuere sub undis.

N

Tem-

Tempore iam ex illo vatem cum durā
bentem

Phæbigena Alcides animo indignante
Vocali inuisam feriens testudine fronte
Debuerat seuos factum monuisse magis
Vos tamen ô iussi iuuenes parete regem
Imperiis, ultroq; animos submittite regi

Sed est cauendum, ne dum
tiam fugimus, in remissionem
damus: quare castigationis minis
accersamus eò libentiùs, quò
tiùs, ac lentiùs. Si qui à literis au
erunt, eos vrge verbis primùm,
obiurgando, rogando uè proficis
berari iubeto pro delicti ratione
Quorundam enim demissum
ctumq; animum plagarum metus
suscitat, sunt etiam quos aselli me
ni crebrò pulsas, nil assequare. Q
dam oportet secreta esse supplicia
quia adulti puniuntur, quorum
cùm pudori, tum maximè honori
sulendum: vel quia res eiusmodi
vt sciri non debeat. Furta, libidines
obscœna colloquia, periuria, con
tumelias, vinum, aleam, percul

nes, iurgia, ferri, armorumque licentiam, si & ætas ferat, & fontis patermaterue deposcat, nostri præceptores seuerè castigant. Daturq; opera, ut & qui pœnas luerunt, scelus agnoscant, & modum supplicio fuisse fateantur. Nec enim alienandi, sed curandi illi sunt, qui peccauerunt, nostraq; mens obscura esse non poterit, quæ claris argumentis signisq; lucebit.

CVIDAM BONO MAGISTRO.

*De iis, qui nostros audierunt, & à virtute
desciscunt, cuius amatores antea
fuerant.*

ET si doleo non tuos omnes obsequi tibi, & obsecundare discipulos, multosque, qui rectis pedibus ire consueissent, ab itinere virtutis auersos regredi nolle, acerbū & triste mihi est: tamen hanc in dolore voluptatem capio, quòd eum te esse video, cui mœror iucundus sit, non modò fructuosus. Est quidem luctus iste amoris index, & charitatis

N 2 argu-

argumentum: & quia discipulos vehementer amas, ex eorum vita impro ac turpi, quod malorum maximum est, summo dolore conficeris. Nil enim optatius tibi est, quam tui auditores animum seruent puri ab omni labe, nilque proinde tibi accidere tristius potest scelere ac flagitiis discipulorum, neque quos magis diligas, eorum casu, lapsu, modicè ac leuiter dolere potes: si enim eodem amor & dolor iisdem finibus terminantur. Sed quia amandus est, mœrendi finis esse debet. Scis charitatem nihil agere perperam officia non peruertere, suis se finibus tenere, scis nosmet nobis omnino proximos esse, dolore isto si conturbatus, teque nimis afflictas, atque angustius charus tibi non es, maioribusque malis praerapponis. Fuerant (inquis) candidi & verecundi, quos defleo, longumque virtutis, & literarum studio processerant, nihil illis modestius, nihil amabilius: nunc praecleara illa principia, quae me multum cohortante, & laborat

posuerant, ita sunt labefactata, ut nihil illis eisdem possit esse miserius: ludunt, potant, amant, ille verò, quæ collegium nostrum in primis amabat, charumque habebat, ferebat in oculis ciuitas, non perinde ut solebat, in studiis versatur, languet quotidie magis, à virtutis semita deflectens offendit, & labitur, quocunque it, lasciui comites sequuntur, ad summam ne de singulis querar, impudens nugator est factus, ex se uero ac serio philosopho. Sint ista vera, mi pater, ut sunt, quid est in tam acerbo dolore remedij? Nosti adolescentum ingenia, non te fugit occultas esse hominum voluntates, multiplicesque naturas: ista referamus ad DEVM omnia contuentem, resque nostras sapientissime gubernantem. Ciceronis patris in educando Cicerone filio & instituendo quæ fuerit, & quanta sedulitas, nemo mediocriter doctus ignorat. Cratippo nobilissimo scientissimoque illius ætatis Peripaterico erudiendum tradidit, suum ipse opus ut bonus artifex polire

N 3 non

non destitit, Attico suo familiari libris
 brò per literas commendauit, Athenis
 nis philosophari voluit, ut discipulis
 narum altrix ciuitas doctorum honoratissimam
 num exemplis prodesset, quibus civitas
 abundabat: libros de officiis ad eum bono-
 dem misit, ut quem charissimum induci
 bebat, eius animum ad honestatem qua per
 decus informaret, ne quid illi deest tum se
 ex iis quæ ad victum & cultum spectant de Plin-
 bant, diligentissimè, amantissimè, quos si
 prouidit, libros, qui nocituri essent Agrip-
 debantur, legere vetuit, filij gloria tem-
 quantum in ipso fuit, consuluit, hac su-
 que prospexit: sed tamen his sepe hanc g-
 auxiliis, hac urbis & doctoris con- fectori-
 moditate, hac paterna prouidentia ante e-
 illorum filiorum similis esse maluit palma
 qui à claris parentibus degenerare à pat-
 uerunt, quàm qui malorum vestigiis ganti-
 is ingressi patrio decori nunquam moni-
 defuerunt. Nota Ciceronis com- tate
 nentia est, noti labores, scriptitanti Ti-
 assiduitatem, dicendi palmam, studium
 perennia quis nescit? nil gulæ, nil suetu-
 honestis voluptatibus indulgens cum multo
 lib

iariis libris pernoctabat, horas à defenſio-
 num laboribus, ſenatoriisſque munc-
 diſcipulis vacuas in ſtudiis literiſque pone-
 bat: filius quaſi paternæ gloriæ hæredi-
 tatis adeundæ eadem ratio eſſet, quæ
 ad eorum bonorum, atque pecuniæ, domesticæ
 induſtriæ imitatione neglecta, ſine
 qua patre ſimilis eſſe non poterat, to-
 tum ſe ebrietatibus, & gulæ dedit. Cre-
 de Plinio maiori ſcribenti binos con-
 ſimiles ſimul haurire ſolitum, Marcoque
 eſſe Agrippæ (dicam enim totidem verbis)
 gloriæ temulento ſcyphum impactum, etenim *Lib. 14.
 cap. ſultimo.*
 luit, hæc ſunt ebrietatis opera. Sed nimirum
 hæc gloriæ auferre Cicero voluit inter-
 ſectori patris ſui Marco Antonio. Is enim
 ante eum auidiſſimè apprehenderat hæc
 palmam. Hæc Plinius. Neque ſolum,
 a patris moribus, ſed etiam ab ele-
 gantia, & quod magis admiror, ſer-
 monis puritate, & linguæ proprie-
 tate deſciuit, in illa enim vna ad *Lib. 18. ſan-
 mil. Ep. 21.*
 Tironem eius epiſtola quædam le-
 gimus, quæ Latini ſermonis con-
 ſuetudo vix patitur. Non minus, imo
 multo magis infelix, & ærumnoſus

Octavius Cæsar fuit, etsi eum Romæ tetrion
nuncupabat Augustum. Filiam & milita
ptes ita præpotens hic dominator fulco,
stituit, ut etiam lanificio assuefacto con
vetaretq; loqui, aut agere quicquam &
nisi propalam, & quod in diurno labat,
commentarios referri meritò possit & con
Externorum aditu usque adeò per fortas
hibuit, ut cum Lucio Tucinio clare facio
primis, honestoq; iuvene grauitèr quæ n
literas expostulauerit, quòd filiam sed qu
Baïas salutatum venisset, nepotes in illis
literas, & natare, aliq; id genus rucillim
menta docuit ipse per se, neque monst
quam cœnauit, quin vnà imò in in an
cto assiderent, neque iter fecit, quid?
aut vehiculo anteirent, aut circa domo
equitarent. Sed tamen hunc eundem primis
Augustum & prole felicem, & domes, T
stica disciplina gloriantem fortunabilesq;
vehementer exercuit. Siquidem hinc?
lias filiam & neptem omnibus probles dis
contaminatas relegauit, Agrippæ? ?
nepotem ob ingenium partim sordum, c
dum, partim ferox primo abdicamini
mox non se corrigentem, sed in digelista

*Sueto. in
Octauij
Cæsaris
vita. &
Senec. lib.
6. de benef.*

Romæ terriorem, seposuit in insulam, sepsit
 & militari custodia, cavit Senatuscon-
 sultor, ut in eodem loco in perpetuum
 conficeretur. Hunc eundem Agrip-
 pam & Iulias tres suas vomicas appel-
 labat, suæq; eum conditionis, prolis,
 & conjugij poenitebat. Hæc exempla
 fortasse contemnes, ego non minimi
 clarum facio, virtus enim non illa quidem,
 quæ nos apud Deum in gratia ponit,
 sed quæ moralis appellatur, existeret
 in illis hominibus, apparebatque fa-
 tus rucillimè, seque recta institutio sæpe
 monstrabat. Fuerint hæc infirma
 in antiquis, & diuinæ legis ignaris,
 quid? Fons ille perennis sapientiæ Sa-
 lomoni, Iudas Apostolus, Nicolaus ex
 primis septem Diaconis vnus, Orige-
 nes, Tertullianus, Hosius, innumera-
 bilesque alij non te stupidum deti-
 nent? Ex quibus magistris qui & qua-
 probles discipuli euaserint, nonne mira-
 raris? Reminiscere adolescentem il-
 lum, cuius in nostra institutione me-
 dicauimus, quem diuus Ioannes Evan-
 gelista amauit vehementer, vrbisque

Lib. 1. c. 2.

N s illius

illius, ac loci Episcopo studiosissime his pla
commendauit: magistro de manu pir, lat
aiunt, in manum tradidit, & tamen malef
ex modestissimo discipulo audaci solitu
mus factus est excursor, & latro sceler
que omnibus ducem præbuit, loco,
cunque viatores bonis, fortunis Deum
euerfos occidere statuissent, Q clame
horum non portenti, monstrique & scel
mile? Amatur ab illo discipulo, contin
ostensa sunt secreta cœlestia, quæ hunc
in Christi cœnantis sinu recubuit, manu
stituitur ab optimo Episcopo, aq. sissim
betur præparatio diligens, discit be & offi
vivere, iniuriam nunquam vici hoc fo
aurum & argentum aspernari, ab citate
iuriosa, facinorosaque vita non m veller
gis metu supplicij, quàm turpitudi gere, c
ipsa deterreri, rerum omnium & idem
ctatorem, & iudicem timere Deum
locum & tempus non ad flagitium atque
cupari, sed ad secreta cum Christo ex hui
loquia deligere, prodesse omni homi
neminem lædere, suis vel copiis leban
etiam angustiis aliorum tenuitate aut m
sustentare: tamen quasi à præceptis De

his planè aduersa didicisset, aliena ra-
pit, latrocinari, adulterare, vim facere,
maleficiis, & cæde pasci ius esse putat,
solitudinem quærit, & tenebras amat
scelerum faurices, nactus in deserto
loco, quem auro spoliare possit, ne si
Deum quidem, si superos viator in-
clamet, si gemat, si deprecetur, impias
& sceleratas manus à rapina, & cæde
contineat. Sed reuiuifce mi pater,
hunc enim lupum sanctus Ioannes
mansuefecit, perditissimum, furio-
sissimumque raptorem ad sanitatem,
& officium reuocauit. Ioannes (nam
hoc fortasse respondes) qua erat san-
ctitate, & virtute medicinam quam
vellet, faciebat, mihi morbos erit lu-
gere, quàm curare facilius. Quid? illud
idem & sanctissimum, & saluberri-
mum IESV nomen, quo inuocando
atque appellando morbos Apostoli
ex humanis corporibus pellebant, ex
hominū animis peccata flagitiaq; de-
lebant, non licet implorare tibi? Quo
aut minus est, pbitatis in nobis, eo ma-
gis Dei sanantis & potestas & bonitas
enite-

Apocal. 3.

enitescet. Nullius desperanda
 est, nam qui ad ostium semper
 foresque pulsare non desinit, qui
 antea fuerint isti, quos luges, ubi
 stituti, quibus aut præmiis inuiti
 aut literis eruditi, quam gloriam
 qui solerent, quanta in iucunditate
 viuerent, quam tum gauderent,
 strenuè laborabant, omnibus
 mentis admonebit, & suggeret
 que fieri poterit, quin præterita
 citatis recordatione prodigus
 ac perditus, qui patrimonium in
 uiuiis dissipauit, qui rem familiaris
 cum scortis, cum parasitis, lenoni
 que consumpsit, inops, egens, mi
 dicus, tandem aliquando respici
 reuifcendi que boni & indulgentis
 tris desiderio teneatur. Illa etiam
 mina sparsa virtutum magnam
 bent vim ad honestatis amorem
 nouandum: nec consuetudo ante
 non iuuat, quam præstat aliquan
 isse, quam nullam. Vt enim equi
 facilius capiuntur, qui vincula
 runt, quam qui nulla vnquam sunt

Lucæ 15.

tena constricti, alteros enim domitos
iam, atque oneribus assuefactos vel
usus ipse parendi subigit, nec diu per-
cursare sinit, vel recte, quam fugientes
traxere comprehensos, captosque re-
ducimus, alteri quia domiti non sunt,
graue negotium exhibent: ita quæ
bonis artibus iuuentus studuit, etsi
malis deprauata suaseribus & corru-
pta degeneret atque declinet, tamen
de cursu temporis aliquo spatio eò se
refert, ac reuocat, vnde aut naturæ vi-
tio, aut voluntate deciderat. Nec est
alia causâ, cur qui ex Monachis facti
Episcopi deposito onere ad pristinam
quietem, solitudinemque redierint,
plurimos fuisse legamus, qui verò
cum Monachi nunquam fuissent, ele-
cti, factique antistites pontificia reli-
cta dignitate solitudinis, & curarum
plena ad priuatam & priorem vitam
remigrauerint, multo pauciores nu-
meremus. Sed in his raris Alfonso
Compostellanus Archiepiscopus lo-
cum tenere debet, qui morbis vrgen-
tibus graue illud Ecclesiæ admini-
stran-

strandæ munus sponte vltroque
cit, cumque amici, ii que & san-
sapientes ne Archiepiscopatu se
caeret, identidem dissuaderent,
nendi que authores essent, quod
Ecclesiam illam ab eo commodè
dicerent, & ægrotum pastorem
debilem etiam si remissior esset in-
dum, venia dignum esse affirmant
tamen commissurum se esse negant
Alfonso, ut vel honoris ac diviti-
rum cupidior, vel occasionis ob-
coelitus relinquendi muneris per-
pli illius quidem, laboriosi tamen
que difficilis existimator stultus
isse videretur: vires enim & valen-
nem non modò voluntatem Al-
fo iudice res tanta desiderat. Et
& à Sixto Pontifice maximo,
Philippo rege optimo, ut sibi pri-
to esse liceret, obtinuit, liberum
secessum maximis illis fortunis
tulit. Fuitque in illo ocio multo
riorior & mirabilior, quàm in ne-
fuerat, cum tamen ita se vel ægro-
morbis que confectus gereret, ut

clarè cum illis agatur, qui integris viribus, & robusto corpore commissas ecclesias similiter administrent. Sed ut eò me referam, vnde, eram egressus, dubitare Franciscæ non debes, quin consuetudinis magna sit vis, multum institutio possit, eiusque loci, in quo alti educati que sumus diuinis que oblectamentis abundauimus, grata semper ante oculos imago, & figura versetur. Vale, & si me amas, hac consolatione utere, qua in huiusmodi doloribus me ipse sustentare didici.

EIDEM DE EADEM RE.

De illis, qui à nostris magistris eruditi pessimè viuunt.

 Præclarum amorem! defles non solum tuorum errata discipulorum, sed eorum etiam, quos ubique locorum, ac gentium Societas instituit, scelera lamentaris. Doles quorundam cupiditates diu compressas ita profundis, atque eiici, ut tolerabiles haberi non possint. Probrum castis,

*Cicero pro
Calio.*

castis, labem integris, infamiam bo-
inferunt, ut dixit ille quem nosti. N-
fortasse desunt, qui aliorum dom-
euertant, & vitam labefactent, lib-
nes, stupra, vina, lustra, aleam, es-
num, gladiatorum licentiam comm-
morare me pudet. Non ita doct-
rant, nihil in magistrorum & fact-
moribus simile vnquam fuit: quor-
multi priusquam religiosæ mil-
nomen darent, modestiæ, verec-
diæ, & continentiæ, singularis in-
na documenta dederant. Equide-
multorum qui à nostris docti aliq-
do fuerint, varios & dissimiles exi-
mutationesque considerans, per-
tamque quorundam vitam rem-
cens neminem ferè grandiore, digi-
tisque maturæ reperio, qui non-
cum virtute in gratiā redierit, aut-
tutis paulò sit factus amicior, ut-
amissimus, æstus ipse adolescentiæ-
buisse, non diuini numinis ira per-
lisse videatur. Nam morientibus, audiui-
nimam agentibus nostri patres ad se clari-
runt, naufragis, & natantibus cōfēces, eg-

nis quasi tabulam apposuerunt, lo-
 quor de viciosis, quorum finis Dei im-
 mortalis beneficio ac munere miser,
 & tristis non fuit, nec est, qui affirma-
 re possit, quemquam ex iis, quos mihi
 in tam longo annorum curriculo vi-
 dere licuit, auersum à salute periisse.
 Nam qui sanctè vixerint, & mortem
 vitæ consentaneam adepti sint, pluri-
 mos esse cōmemini. Benè igitur spe-
 ra mi pater, qui enim te nuper reli-
 querunt, ita absunt, vt sæpè tecum ani-
 mo sint, scholamq; istam respectent,
 ac recordentur. Multos se vidisse Tul-
 lius ait, qui cū delicatum, & molle
 vitæ genus non modò primoribus la-
 rebris gustassent, & extremis, vt dicitur,
 digitis attigissent, sed totā adolescen-
 tiam voluptatibus dedissent, aliquan-
 do autem emerferunt, & se ad bonam
 viam receperunt, grauesq; homi-
 nes, & illustres fuerunt. Plurimos mi-
 ra perfranciscæ partim ipsi vidimus, partim
 audiuimus, partim legimus ciues fuis-
 se ad se clarissimos, bonos & præclaros du-
 ces, egregios rectores, quorum cū
 O iuue-

*In oratio.
 pro M. Cæ-
 lio.*

iuuenilis cupiditas deferbuisset, amplior
 roborata iam ætate eximia virtutibus
 extiterunt. Dies me deficiet, si non
 dici in hanc sententiam possunt, prius
 ner exponere. Qui monachi fuerunt, si
 qui in Societatem cooptantur, refert
 solitudines quærunt, qui ad pietatem
 ca peregrinantur, qui corpus humile
 ribili asperitate contundunt, & communem
 tefunt, qui raram sanctitatem quaerunt
 se ferunt, omnes pudici, verecundi, ab ag
 mites, continentest, & sobrii, a quibus
 mis annis fuerunt? Possem quoniam
 dam sumptus, libidines, profusa recta
 luxuriam, æris alieni magnitudine
 nem, ambitionem, contentum, rector
 nem, cupiditates, inimicitias, corruptores
 memorare: quæ multis postea virtutibus
 tutibus non solum obiecta, verum celebra
 etiam esse videmus ornata. Ut si autem
 nimè verendum sit, ne, si illorum pau
 errata vitæ prioris cum summa laude in
 coniungimus, gloriosis factis multis via
 lam inuramus. Honorifica enim iterum
 gloriosa, & planè libera seruitus fit, se
 rum, qui religiosam obedientiam
 amplior

complexi mundo nuncium remise-
runt, tanto est prædicabilior, quan-
to nequiores, tetrioresque erant,
priusquam se ad monasteria contu-
lissent, omnisque illa sanctitas Deo
refertur accepta, qui hominum men-
tes, & voluntates immutat. At-
que eo magis quorundam migrationes,
& commutationesque mirari debemus,
qui à voluptate & libidine tanquam
ab agrestibus, imperiosisque domi-
nis profugientes cum Christo iam vi-
vant, atque habitant, quòd nulla
rectæ institutionis auxilia præcesse-
rint, nec te, tuique similes cor-
rectores, admonitores, & præce-
ptores habuerint. Nimia erat liber-
tas, & spes impunitatis, quæ ille-
cebra est magna peccandi: qui no-
stri auditores, & discipuli fuerunt,
ut paululum se à virtute disiungant,
& in dubia, ac perdifficili iuventu-
tis via quiddam offendant, cum in
aeratem intueor, mirabile mihi non
fuit, sed fortasse agnoscent culpam, &
corri-

corrigent, utinam breui, & dum hic
 non enim facile mutantur, quæ
 confirmavit. Tu quæ es seueritas
 ætatis perfugia nō probas, dolori
 quæ in Deum scelera iuuentus admi-
 tit, nimisq; sera hæc tibi emendatio
 se videtur, quam pollicemur. Cul-
 præsertim mortiferas, & nos mi-
 consputamus, respuimus, & exco-
 mur, tantum enim dolorē afferre
 bent ætatis errata, ut non solum
 mus à factis abhorreat, sed etiam
 memoracionem ipsam piæ aures
 formidēt, sed quis hoc præster in
 libera cuiq; voluntas est, quam ne-
 us quidē ipse pro imperio & potest-
 cogit, itaque in grauissimis homin-
 sceleribus, flagitiisq; conniuet, cu-
 occulta sunt, arcana, & abstrusa co-
 lia. Rem totam Deo relinquam
 ac reseruemus, qui pro sua infinita
 pientia magistrorum imbecillitati
 re hoc solet, ne prolem iactare possit
 ut illa Niobe poetarum, quæ ut fab-
 fingunt, tanta progenie orbata est, quæ
 filios alienos despiciere, de suis solum
 into-
 intoler-
 iam, &
 berrin-
 alien-
 timor-
 nocer-
 enim
 de in-
 nisi be-
 vitæ p-
 neq; q-
 uit, &
 cetur
 stro d-
 re per-
 sedes
 lauda-
 Ioann-
 mo. F-
 Deus
 piter-
 illa ar-
 quæ fi-
 ritate
 gloria
 nobil-
 into-

intolerantissimè gloriari. Consulit etiam, & prouidet diuina bonitas saluberrimæ cautioni puerorum, quos alieno periculo sapere vult, consulit timori sancto, qui integritatis, & innocentiae custos est optimus. Sibi enim persuadere discipuli debent rectè incipiendi exiguam esse gloriam, nisi bene progrediendi, & ad finem vitæ perseuerandi laus adsit. Nam neq; qui sanctè educatus pessimè & vitæ, & moritur, hinc à nobis proficiscetur in cœlum, neq; qui à turpi magistro doctus virtutem sua sponte colere perseuerauerit, in beatissimas illas sedes non migrabit. Illa enim inanis laudatio est, filij Abrahamæ sumus, teste Ioanne Christi præcursore sanctissimo. Fructum, fructū, inquam, à nobis Deus exigit, quæ qui non ferunt, semper æterno igne conflagrabit. Vt enim illa arbor generosa habetur à nobis, quæ frugifera est, ita homines non claritate nascendi, neq; sola institutionis gloria, sed virtute & rectè factis veram nobilitatem assequuntur. Audi quid

O 3 sanctus

Matth. 3.

In Epitaph.
Nepotia.

sanctus dicat Hieronymus, cuius h
ipsa sunt verba. Ego carnis bona in
ma laudibus non requiram, nec me iacta
de genere, id est, de alienis bonis, cum Ab
ham & Isaac sancti viri Ismaëlem, & E
peccatores genuerint, & è regione Iept
catalogo iustorum Apostoli voce num
tus de meretrice sit natus. Anima, in
qua peccauerit, ipsa morietur, ergo qua
peccauerit, ipsa viuet, nec virtutes, nec
ti parentū liberis imputatur. Hec sancti
sapiensque Hieronymus. Plantarū
conferere, addo etiam irrigare mag
ster potest (quem tamen magnop
refert verè esse Christianum, ut su
miles procreare, & gignere possit
hac nos extraordinaria collegimus
ut omnibus occurramus) increme
tum, & viriditatem dare non pote
quod donū, & munus est Dei. Etenim
nisi Dñs edificauerit domū, in vanū
laborauerunt, qui aedificant eam. F
tasse adolescētulus ille, quē quia car
ris anteibat, prēter cēteros diligebat
cuius te nunc leuitas, & inconstan
grauiter angit, si te semper audisset.

Psal. 126.

miū sibi placuisset, arrogās, superbus,
 elatus reliquos præ se despexisset, ta-
 cito cogitationis, aut etiā aperto lin-
 guæ conuitio aliorū vitā & mores de-
 formasset. Britius scriptore Sulpitio,
 diuo Martino sanctiorem se est ausus
 nominare. Ego, inquit, in monasterio
 sum educatus, pedem porta nō extuli,
 cū religiosis hominibus vixi, tu miles
 in adolescētia, delirus in senectā falsa
 p̄ veris accipis, superstitionē, & inanes
 quāsdā prætigiās, p̄ religione, pro mi-
 raculis, & visis cœlestibus habes. Vide
 qualem gratiā magistro referat, vide
 haustam ab stygio fonte superbiam.,
 vide quantam iniuriam inferat præ-
 claræ institutioni, cuius vim se nescire
 Britius indicat: benè enim & à natu-
 ra, & à magistris informatus animus,
 & in præclaris, hone stisq̃ue studiis ab
 initio versatus etatis præceptorem ha-
 bet loco parentis, magistrum hone-
 stissimè, atque honorificentissimè
 semper appellat, omniq̃ue obser-
 uantiæ genere colendum arbitratur:
 doctorem siue laudantem, siue

*In Vita S.
 Martini
 Dialog. 3.*

obiurgantem vno, eodemque vultu diu Pa
aspicit, neq; committit vnquam, vt peccau
ore, aspectuq; ipso pietatem lesisse immo
deatur. Sed nihil est tam sanctū, quos ac
nō violet, & perrumpat audacia, nudine
tām quietum & constans, quod neq; ab
animi commotio, impetusq; per quā pr
bet. Et vt monstrosi quidā sunt populo vir
tus deficientes à lege naturæ, ita qualis no
dam discipulorum quasi prodigia, ter se, i
portenta cernuntur, fieriq; interdum po
solet, vt inter magistrum & discipulos
los, parentem, & liberos tantum in cautio
fit, quantum inter nigrum & albu formic
rectum & prauum, formosum, atq; pitern
distortum. Britij proteruitatem, desper
insana conuitia tulit diuus Martinus ab
patienter, quin etiam furenti discipulis, cum
lo precibus ab immortali Deo sanā probis
rem, & salutem impetrauit, seq; B model
tius ita correxit, vt Martino in Episcopo reli
patu successerit, vixeritq; sanctissimā consue
Sunt varia hominum ingenia, sunt enim a
musq; ille Deus pro sua quemq; naturā di
ra ducit, ac regit, quid enim cuique cōscien
expediens, scit ipse duntaxat. Et subind

ue v. diui Pauli exemplo multos ex iis, qui ^{2. ad Co-}
 um, vt peccauerunt, lugeamus, precemurq; ^{rinth. 12.}
 esse immortalem Deum, cuius est scelera-
 tū, quos ad virtutem & sanctitatem à turpi-
 cia, nudine & flagitio traducere, excita-
 uod neq; ab inferis, vt & qui resistunt, nun-
 , per quā prolabantur, neq; fatuarū exem-
 sunt iplo virginū alias virtutes sectentur, de ^{Matth. 25.}
 ita q; aliis non laborent (quæ quia nexæ in-
 digia ter se, iugataq; sunt, secerni, seiungi-
 ter non possunt) & citò surgant, qui ceci-
 diderunt: sitque lapsus ipse constantiæ,
 im incautionis, salutaris verecundiæ, sanctæ
 & albi formidinis, demissionis egregiæ sem-
 n, atq; piternus admonitor. Nec verò est
 atem, desperandum emerfuros ex viciis tan-
 Martinem aliquando eos esse, qui cum mu-
 didicis, cum bonis magistris, certè non im-
 o san probis, cum verecundis sociis, cum
 eeq; imodestis contubernalibus, cum castis,
 Epil & religiosis conuictoribus fuerunt,
 Et illis consuetudinemq; iunxerunt. Vitæ
 a, sunt nim anteactæ candorem, animi iu-
 q; naunditatem, quæ manat ex optima
 uique cōscientia, bonamq; existimationem
 . Et subinde recordati verba illa Iobi san-
 O s etissi-

Cap. 29.

In 3. Tusc.

In Aen. 6.

Etissimi cum fletibus & lamentis
 rabunt, ac recinent. *Quis mihi*
at, ut sim iuxta menses pristinos, secundum
dies, quibus Deus custodiebat me,
splendebat lucerna eius super caput meum
& ad lumen eius ambulabam in tenebris,
sicut fui in diebus adolescentiae meae,
do secretò Deus erat in tabernaculo meo
 Sit hæc bone pater epistolæ clausula
 hic enim te credo, delectabitur
 gus. Et quoniam, ut ait Tullius,
 tum animi prouisio, præparatio
 potest, ad dolorem minuendum,
 sint tibi omnia meditata. Est enim
 præstantis, ac diuinæ sapientiæ pro-
 ptas penitus ac pertractatas humanas
 habere, nil admirari cum acciderit
 antequam euenerit, non euenire posse
 bitrari. Quæ admonitio cum ad
 nia, tum maximè ad has puerorum
 leuitates æquo animo ferendas maxime
 me prodest. Est enim, ut idem loco na-
 Tullius, causa difficilis laudare proci-
 rum. Liber quidem non extrahat,
 est habenda fides Seruio, qui Testis, mi-
 esse confirmat, cuius ætate plures
 gebant

gentis gebantur Ciceronis libri, quàm no-
 ihi tr. tra. Vale, & extinctos filiolos ita de-
 secun- plora, vt memineris esse mortales. *1. Reg. 16.*
 e, quæ si alia mors est ista, quam defles.
 ut mor- utinam Saulis confors nemo istorum
 a tenet, quem vetet lugere Deus, vt nec
 ea, misericordia, nec beneuolentia istius-
 aculo modi mortem prosequi liceat, vtinam
 clausi qui nos afficiunt, atque angunt, illius
 bit ep- adolescentis similes sint, qui ad Chri-
 lius, Domini vocem reuixit elatus, red- *Luce 7.*
 rationis- itusque matri est, quæ se lachrymis
 lum, conflictabat.

CVIDAM MAGISTRO.

De generosis discipulis aptè regendis.

PRINCIPIBUS placuisse viris *1. Epistolæ*
 non vltima laus est, vt Venu-
 sinus venustè poëta dixit: Tu-
 as magis te gratum esse discipulis summo
 idem loco natis, qui neque veritatem arti-
 are pocio tegas, neque obiurgationem
 extat, prætermittas, cum arguendi tempus
 ui Test, mirabile mihi non est tuam pru-
 plures sententiam agnoscenti. Et nimirum,
 gebat hæc

hæc est illa nostra prædictio, forte pu
 optimates suos tibi liberos famili
 hæredes maximarum erudiendos
 derent, eorumq; cùm voluntati, re cog
 expectationi te pro isto ingenio, iuci luc
 prudentia satis esse facturum. Entraba
 dem vt in publica gymnasia nobilia publ
 mi adolescentes, etiam si ad eos ha
 ditas vniuersa pertineat, ventitat
 semper optaui. Nostrorumq; dmitatu
 starum, ac principum iudicium ram no
 siui, qui domestico præceptore mino
 tenti filios, quorum multi ingenio
 simi essent, in vmbatilis discipul
 tenebras inclusos clara luce priuati
 mentisq; aciem tanquam gladium
 vagina reconditū hebescere sine
 paternæ namq; prouidentia est ca
 re, ne filij ocio corrupti domestico
 ciis emollescant, gloria careant, que spe
 artes alit, magistros non audiant, scholar
 ditos, & bonos, lucernam sub mo
 abscondant, quæ esse in candelabro
 debet, præceptores non interrogant, Moncl
 monitores non habeant, cum con
 scipulis de re literaria non disceptant, nihil se

Luca 11.

quo pugnandi genere nullum potest
esse suavius. Ergo Imperator Perti-
nax filium in publica gymnasia veni-
re cogebat, & in Gniphonis Gramma-
tici ludum literarium Tullius prætor
intrabat. In Parisiensi quidem scho-
la publicus sæpè auditor est magni ali-
cuius ducis filius, regis cognatus ma-
gno cum nobilium adolescentum co-
mitatu, qui eius exemplo permoti ve-
ram nobilitatem esse ducunt, nihil o-
mnino in officio, & literaria palæstra
erubescere. Ipseq; Rex Christianissi-
mus Caroli noni fratris filium egregia
puerum indole inter conuictores no-
stros versantem semel inuisit, schola-
sticos inter se commisit, magnaq; ani-
micum voluptate omnia ad finem vs-
que spectauit. Cùm verò sub finem
scholarum pueri omnes positus geni-
bus beatam Virginem ritè salutarent,
rex ad nostros conuersus quæ Deo, in-
quit, gloria sit, scholastici vestri hære-
tici non erunt. Ioannes Mendozius
Monclarensis marchio dignissimus
nihil se de tanta illa claritate amisisse
gloria-

*Herodia-
nus in Vita
Pertinacis.
Suetoni. de
Gramati.
illustrib.*

*Hac ita Io-
annes An-
tonius Val-
trinus in li-
teris an-
nuis 1582.*

gloriatur, quòd meus sit discipulus, iam quòd
auditor assiduus: de cuius peracris p
iudicio, moribus suauissimis, ingloria, du
mirabili aliud fuerit commemoradi. E
tempus'. Quare & tibi, & tuis est illa vac
ditoribus gratulandum, quibus & leni
ista, ut de Platonice mēsis Timostoma
aliquando dixit, non in presentia acerbi
sed etiam in posterum iucunda quod c
Si quid enim adulti peccauerint, ser
monitorē grauem & serium vel hunc ex
bunt, vel certē timebunt. E
enim sēpē solet, ut cunctantibus, p
disq; parētibus audeat fortis magis pectan
& verus, detq; sana consilia discipula
Quid enim timeat, q̄ nil humanum c
cedis sperat? quid offendit, qui se p
denter insinuat? quid non impet
adipiscatur, obtineat, qui ut impet
ret & gratis, & propter Christū doct
do perfecit? Verbera pædagogica natura
quis, institutionē, doctrinā, adm
tionē, reprehensionē, eamq; non
gis utilem, quā & cautā & tempore
uam tibi duntaxat assumis: in quopum
hementer laudo consilium, prout quam

Cicero in s.
Tuscul.

ipulsiamque demiror. Illi enim, quo-
rum possessionibus antiquior est glo-
ria, ingloria, ducendi magis sunt, quam trahen-
dum. Et quia tua conuitio, & contume-
lia vacare solet reprehensio, tantaque
lenitate & lepiditate es, ut vel in
stomacho rideas, obiurgationisque
acerbitate laudis dulcedine condias,
quod dicis accipitur, memoriae tradi-
tur, sensibusque mandatur. Ipsum au-
tem ex asse heredem, nobilem, locu-
tumque primigenam, solamque volu-
ptatis & glorie mercedem, a literis ex-
spectantem (etsi alius verae sapientiae
discipulus praestantior est fructus) quid potissi-
mum docere debeas, literis ad me ele-
gius scriptis percontaris. Cuius rei
impe facili responsio est, ista enim in eius,
impe qui audit, ingenio, & natura sunt po-
tissima. Quare videndum tibi est, quod ferat
ingenio quemque & ad id, unde se inge-
niij quasi flatus ostendit, vela dare oportet.
Illud tamen praecipere vniuersum
potest, quod virorum facile princi-
pum commune est, Latinam lin-
guam ut calleant, historiā cognoscant,
versus

versus pangant, qui & possunt, & in pri
lunt. Sed Mathematicis nil comm prore
dius, nil etiam esse potest illustri ipsa su
Sed metiendi, ratiocinandi, astron area n
cognoscendorum & vtilitate & qua dic
cessitate huius artis terminandus cum
modus, nec illa attingenda pars, mult as
temere futura perscrutatur, & libe quid de
hominum actiones præuenire nō in Neb
bitat. Quæ enim in hoc genere fuit, &
duntur, & impia, & incerta sunt, ur ux
proinde Christianis esse debent in mo sua
sa. Sit etiam curæ pietas, sit religio ium cr
misericordia, sit humanitas. Ex t asq, el
stolis diui Augustini ad Bonifacius pa
te authore multa condiscant, Hic mina.
nymi Oforij librū de institutione quod op
gis diligenter euoluant, Seneca hil noc
goediam, quæ Octauia inscribitur, theus, e
rint. Pauli Manutij auream illam bitu al
stolam, ad Fabium Stellam, quæ ronyn
pit, agnosco tuis in literis, quotidie stituer
legant. Exempla collige, quibus le, cui
usmodi discipuli & ad virtutem, mirar
rem benè gerendam, continend docto
in officio populos erudiri possint, sint,
in

*Lib. 2. epi-
stol.*

in primis magni illius Nebridij scri-
 ptore & teste Hieronymo, cuius hæc
 ipsa sunt verba: *Erat vir quidam in Cæ-* *In epist. ad*
area nomine Cornelius centurio cohortis, *Salutarem.*
qua dicitur Italica, religiosus, & timens De-
um cum omni domo sua, faciens eleemosynas
multas plebi, & orans Deum semper. Quid-
quid de illo dicitur, hoc nomine commutato
in Nebridio meo vindico. Hic religiosus
fuit, & amator pudicitie, ut virgo sortire-
tur uxorem, sic timens Deum cum omni do-
mo sua, ut oblitus dignitatis omne confor-
tium cum monachis haberet & clericis, tan-
taq; eleemosynas faceret in populis, ut fores
eius pauperum ac debiliū obsiderent exa-
mina. Certè sic semper orans Deum, ut illi,
quod optimum esset, eveniret. & infra. Ni-
hil nocuit militanti paludamentum, & bal-
theus, & apparitorum cateruæ: quia sub ha-
bitu alterius alteri militabat. Hæc Hie-
ronymus. Plutarchi liber ille de in-
stituendis liberis à tuo legatur Achil-
le, cuius tu Phœnix es: eo enim lecto
mirari desinet multa sibi à Christiano
doctore præcipi, quorum simillima
sint, quæ Plutarchus adolescentibus
 P facien-

facienda præscripserit. Institutionem
 genua, liberalisq; sit, & illorum præ-
 pria, quos doces. Quos ego feliciter
 puto Alexandro, qui Aristotelem disci-
 ptorem habuit, Alcibiade, & Critia
 qui Socratem, Pericle, qui Anaxagoras
 ram Clazomenium, Dione, qui est
 stitutus à Platone, Timotheo, qui
 Xenocrates erudiuit, Agesilao, qui
 Xenophontis auditor fuit, Philolaus
 qui Tarentinum Architam audiuit,
 Epaminonda Thebano, qui Lycurgum
 operam dedit. Cæcos enim cæci
 xerunt, & in perpetuæ mortis viam
 quasi baratrum inciderunt: tu vero
 istis tuis discipulis dogma salutis
 ponis, directumq; in coelū iter ostē-
 dis. Tu quidem aspice in Christum
 cui si placere studebis, omnia ex
 mi sententia cadent. Ex euentis præ-
 dere noli, ad nos enim illa non per-
 nent, quibus causam nullā attulimus.
 Non enim Lactantij nomē obscurum
 Crispi mors violenta, quem Constanti-
 tini magni filium à Lactantio præ-
 rē institutum immerentem Constanti-
 ni

tinus pater occidit. Quæ iniustissima
nex, vt Constantini decora per tot an-
nos domi, forisq; incredibili cum ho-
minû admiratione quæsitâ corruptit,
ita Lactantij Firmiani institutione &
disciplinâ decorauit. Nam Constan-
tini constans fama est iracundâ illam
fuisse libidinē domestici doloris pu-
niendi. Crispû enim, qui se bello Li-
ciniano perstrenuè gesserat, in Italiâ
precurrentē verbis Faustæ vxoris im-
pulsus in oppido Istriæ Pola cōprehē-
di, & siue ferro, siue, vt quidâ prodide-
rūt, veneno perimi iussit. Fausta enim,
vt nonnulli scribunt, insano adolescētis
amore capta, cū ad stuprū pellicere
castissimū iuuenē nō potuisset, furore
percita ipsum ad patrē detulit, q̄ etiâ
Phedrâ fecisse fabulę ferunt, quę Hip-
polytū priuignū frustra tentatū, apud
patrē mendacissimis verbis accusauit.
Alij tradūt, Faustâ affectati, appetitiq;
regni crimine priuignū obruisse veri-
tā ne Cōstantin⁹ Crispū & egregia in-
dole cōmēdatū, & reb⁹ p̄clare gestis ce-
lebrē suis filiis etiâ tū pueris anteferreret.

Vale, & timere desine, etsi enim Scam te esse multi confirmant, tamen Neronem negant istum esse, quod doces. Quippe quæ Theodosij principis verè Christiani simillimum fore dictitant, teque tui laboris vberim fructus percepturum sperant. Libenter tibi in huius epistolæ calce duo exempla narrare, quorum alterum quanta sit vis honestæ institutionis regum ac principum liberis indicat, alterum, quam magna sit in eisdem viciosa educationis pernicies, & per ostendit.

IOANNES LONGVS VIR EGIPTIUS, atque eruditus magister filiorum regis Poloniae Casimiri, quo Stanislaus Orichouius oratione funebri in laudem Sigismundi Augusti regis hanc habuit sententiam.

NON erant auditi in Longi versus impudici, non cantus, symphonia turpis, quæ aculeis turpitudinis incenderent ad viciu inuicem

mentes. Nunquam ibi visi sunt turpiloqui, nunquam ebriosi, nunquam mimi, nūquam amore, vino, & mendacio corrupti histriones: denique nunquam illa diis irata, quam Itali appellant, Mascara. Nilq̃ earum rerum omnium, quarum imitatione, atq̃ consuetudine in viciū labitur iuuenilis ætas: talisq̃ fit, quales sunt ij, quorum conuictu lætatur. Quare aures illorum regum ab auditu, oculos à conspectu talium flagitiorum diligenter fidelis magister continebat. Libri apud illum à regibus illis pro Mascaris tractabantur, viri boni ac moderati pro histrionibus cū regibus illis versabantur. Parsimonia vitæ, morū reprehensio malorum, virgæ, atq̃ plagæ administræ illius institutionis erant. Memini me audire de nostris senibus Casimirum dicere solitum nullum se acroama audire suauius, quàm eiulantem, ac virgæ casum ab illo magistro filium. Itaque cum magnarum rerum cupiditate monitore Ioanne Longo incenderetur assidue præclara illa ad virtutē indoles, videtis quos fructus maturitate sua postea tulerit. Quid enim aliud causæ putatis esse, quòd omnes vicinæ gentes, atq̃ nationes ad Casimiri domum,

mum, quasi ad Philosophi scholam concurre-
 rent? Vnde non solum reges regnandi,
 etiam magistros bene viuendi peterent.
 Nulla fuit alia, nisi ipsius institutionis
 nio. Hac enim impulsus sunt Hungari,
 illo Vladislauum regem sibi peterent, haec
 dem Bohemi adducti Ioannem Albertum
 expetiuerunt, ita Alexandrum Lithuanum
 ita Sigismundum Sclesii. Hæc ille. Placuit
 autem dialogo 3. de legibus de Cyro
 & Dario pessimis filiorum institutio-
 bus ficit. Cyrus Persarum rex educa-
 nis negligentissimus fuit, totus in remissi-
 ri: liberos enim mulieribus educandos
 didit, illæ verò ipsos ita nutrierunt, ut
 ces à pueris, & qui nulla re indigerent,
 tantes ne quis eis vlla in re molestus
 aut voluntati repugnaret, pater ipsis
 beris pecudum copiam, & copiosa ouili-
 rorumq; cateruas & ingentes diuitias
 pararat: ignorabat autē eos, quibus illa
 nia erat traditurus, non edoctos esse
 nam disciplinā, id est, Persicā & suam.
 se enim pastores erāt, rei q; pecuaria
 & asperam regionē incolebant, quæ pasto-
 poterat efficere robustos, & q; sub dio inco-
 & tota

& totam noctem vigilare, et si castrametandum
 esset, castrametari possent: at non vi-
 dit liberos Medorum disciplinā à mulieri-
 bus & eunuchis edoceri corruptam quidem
 illam propter diuitiarum affluentiam, quam
 felicitatē appellabant. Quare tales euase-
 runt, quales existere eos necesse erat, qui ita
 essent educati. Ergò in Cyri patris mortui
 locum regno suscepto, duo superstites filij mo-
 nitionum impatientes, ac luxu diffuentes
 florentissimum regnū euerterunt. Primum
 enim alter alterū interfecit, ipse verò Cam-
 byses ebrietate & imperitia vecors impe-
 rium amisit. Per Medos videlicet & eum,
 qui eunuchus dicebatur, qui ex illius stulti-
 tia contemptu occasionē sumpsit regni occu-
 pandi. Itarursus ad Persas rediit imperium
 Darij, & septem sociorū opera. Et quidem
 Darius nō erat regis filius, nec delicatē à pu-
 ero fuerat institutus, ille ergò cū ad impe-
 riū peruenisset, ipsum q̄ septimus suscepisset,
 uniuersam ipsius regni molē in septē partes
 dissecuit, quarū ad hoc tēpus vestigia quadā
 remansere. & infrā. Dario successit Xerxes
 regia rursus illa institutus disciplina, ut qui-
 dē Dario dici posset optimo iure Cyri damno

admonite Dari minimè sapiisti, enim quem
Xerxem iisdem omnino moribus, quibus disciplina
rus Cambysem: ille ergò ut eiusdem diuicie in
plina cognatus & consors eadem quoque immen-
cinora edidit, eademq; infortuniorum suarum
discrimina. Vale iterum, & hasce de fluxu
historias tuis istis narra principibus non po-
mea ca-

CVIDAM GENEROSISSIMO, G. stris est
tissimoq; Societatis discipulo. nifum.

DICI non potest, quàm tuobus, &
grati, memorisq; animi effusionem
plo non modò delectatus, stantia
etiam adiutus: etsi enim istiusmodi gratoc
præmiorum nunquam me nimis perfec-
pidum fuisse mihi ipse sum conscientis ma-
qui Deum in docenda, instituenda perco-
adolescencia spectabam, sequebatur, sunt,
prouidebam, tamen obiiciebatur tamen
terdum animo metus humanos calculati
reputanti, dolor, agritudoque nequi te-
leuis quorundam ingratorum diuicie
tatem, asperitatemque cernenti. N. tiffim
diui Ioannis vera illa ratio, argumēta, se-
tatioq; in mentē veniebat, qui illarum deo
que

quem videret, audiret, cuiusq; in disciplina, ac beneficentia, vestigia quodammodo incurreret, non redamet, huic immortalem illum Deum, quem mihi animè cernat, ex mente, ac sensibus effluxisse. Quæ cogitans non moueri non poteram, & illius magis, quàm mea causa dolere, quem, quia magister esset ingratus, Deo suspicarer iniustum. Sed habenda tibi gratia est, qui pro ista nobilitate, istis & moribus, & opibus, istaque voluntatis promissione, vt ne de multorum inconstantia, improbitate, peruersitate, iniulmo gratoq; animo magnopere laborem, perfecisti. Mihi quidem cum veritate magistro sæpè euenire solet, vt ita perconter, nonnè decem mundatiueba sunt, & nouem vbi sunt? Naamani patrum tamen nobilissimi, potentissimiq; nos curatio instar sit omnium. Illius, qui me docuit, nunquam discedit ex animo memoria, de magistro libentissimè loqueris, cuius non solum fagmina, sed etiam dicta meministi. Non illi doctoris interdum irati, atq; comoti,

1. Ioan. 4.

Luc. 17.

4. Reg. 5.

P s moti,

moti grauior, acerbiorq; reprehendi
 comouit, perturbauit, offendit, quod
 peccati scires experte, imo nisi ita
 iratus, fuisse peccaturum. Quare
 gratulor de isto ingenio, istis moribus
 atq; ista lenitate naturae. Te honestis
 ac nobilissimis natu parentibus
 uis, maioribus recta institutio ita
 formauit, atq; perfecit, & ut oritur
 facile appareat, & sese educatio
 stret, ostendat, aperiat. Qui te obliuisceretur,
 bat, non modò tuæ salutis, sed etiam gymnasia
 riae seruiebat, cuius te esse auidum, patet
 Cæsare Cicero dixit, quamuis sis
 ens, non negabis. Theodosio Imperatori
 Ambrosij seueritas laudi, huius non
 riq; fuit. Non enim talis, ac tantus
 perator supplex Ambrosio fuisse, non
 verus Christi cultor esset, audientis
 patientia summa fuit pietatis, & rebus
 nis argumentum. Etsi alteri debemus
 terq; nam Ambrosiū Theodosio
 cissimq; Theodosiū nobilitauit, talis
 brosi, in Pontifice seueritas, in primis
 pe obedientia laudatur, nihil Ambrosio
 siū timuisse gloriandū est, nihil Theopropator

*Pro M.
 Marcello.*

orehe doſiū repugnasse laudabile. In Am-
 dit, quod doſiū Salomonis illa conueniunt, in-
 ſi ita auris aurea, & margaritū fulgens, q̄ arguit
 Quare ſapientē, & aurē obedientē. In Theodoſiū
 monē adit illud ex eodem Salomone, auris,
 nonne audit increpationē vitæ in medio ſapi-
 entib; utum commorabitur. Tuam bonus ille
 io ita magiſter virtutem, prudentiam, con-
 ſtantiam, patientiam, fidemque ten-
 tio dicit, non vt euerteret, ſed vt confir-
 e obſeruet, illuſtremque redderet. Itaq;
 d etia; gymnaſio te redeuntem mater ama-
 ridū, paratentiū, cui famuli cuncta nar-
 ris ſiſtabant: ſequē beatam arbitrabatur,
 o Imp̄atoris filium magni hæredem principa-
 di, huius non adulatoribus, ſed præcepto-
 antus tibus tradidiſſet. Tu gratus, & me-
 uiſſet, mor nullo non tēpore ac loco quid ac-
 udiens, ſperis, & didiceris, libenter agnoſcis:
 & reſocietatemque defendis, quæ à tam
 i deb; multis agitur. In quo & ſi te ipſe
 doſiū imitaris, propterea quod qualis quiſq;
 auit, talis eius eſſe ſolet oratio, tamen
 in præſeſtiani Luſitanorum regis ſocium
 il Am̄ eſſe lætor, & gaudeo. Cuius præ-
 hil T̄ceptor Ludouicus Gonſales Camera
 doſi fuit,

Prover. 25.

Prover. 12.

fuit, vir & religionis, & generis, a
 præstans, multæ etiam in eo literas in
 erunt: de cuius obitu certum regales
 cium cum Eboræ accepisset, comitum tristitia
 tumque regem quidam eius intam, na
 introisset, incredibili affectus don vrbe
 rex quid Ludouico deberet, se viderat, ac
 scire dixit, prætereà neminem. Summo
 que nonnullis Gonsali in. se in sacrum
 commemoratis, se in cubiculo celebrari
 didit, horasque tres solus, & clauso r
 fletu consumpsit. Deinde cum perfit
 uesperasceret, aulam, regiasque salas
 relinquens, capite præ mœnore ostian
 luto in diui Hieronymi monasterio Africa
 extra urbem secedit, vbi somni, fortasse
 expers, atratus, gemens, solis se ludæi
 priuans, regni que optimates a mandu c
 gressu arcens gratissimi discipuli sentes,
 ctus est munere. Cum verò in diuina
 gressus ille esset, cui rex vitæ congeneris
 sa in sacro animi iudicio patefaci omnip
 stitiamque tantam improbasset, confir
 & mœfendi fines transiret, & va credo,
 dinem perderet, vnum illud quo et
 pugnans obtinuit, aperta vt fen ea quoc

nerisisset, ac patens. Post quinque dies,
olite quos in hoc luctu posuit, ad ædes suas
tum regales ac magnificas mœstus tamen
t, comitris remigravit. Neque hoc so-
us inam, nam Olyssiponem veniens, qua
tus in vrbe pater Ludouicus Gonfales ob-
t, se verat, ad diui Antonij collegium adiit,
em. summoq; mane cum festus esset dies,
se mœstrum funebre pro magistro suo ce-
iculus brari iussit, ad finem genu inflexo
e clauisacro rore sepulchrum Sebastianus
e cum persit, eternamque illi requiem pre-
asqueatus abcessit. Hic si viueret, quo Se-
rore Sebastianus tempore copias traiecit in
nastram Africam, funesti illius belli consilia
mni, fortasse fregisset. Non enim ut olim
olis se Indæis sæpè, sic nunc à Christianis cer-
aces adu cum inimico est: illos vel quies-
cipulantes, neque se loco mouentes hostis
erò in liuina vi perculsus metuebat, eiusque
e congeneris prodigiis, atque victoriis Deus
refacit omnipotens rudioris gentis animos
asser, confirmabat. Illaque Sebastianus,
& vredo, reuocari tempora cupiebat, in
lud quo etsi eum fefellit opinio, propter-
ut ferat quod humanam industriam fides
Christia-

Christiana non tollit, tamen illo Alfonso
 umpho carere existimandus non illa vox
 quem Sebastiani proavi tot obituem affi
 gnis æternum in cœlo meruerunt bellan
 pè à nostris & paucioribus, & infam au
 oribus felicius pugnatū erat, sedum pro
 tamen abstruso, abditoque contum, in
 regem summa cum lætitia natusceret.
 timè institutum, benè de Ecclesiæ adolese
 ritum, optimè in nostram Societantibu
 animatum, cælibem & sine prole præsta
 barica tela confixerunt. Qui est
 tatoribus paruiisset, & quod va
 proverbio præcipitur, lentè feli
 set, hodie fortasse viueret, regna
 libentissimo Philippo auunculo
 sideret. Tu verò Gaspar inclyte
 laudis viam esse rectissimam co
 quam tui tibi maiores tritissimar
 liquerunt. Es quidem instituto
 timè, præclaro ingenio, & quo
 publico Crasso Marci filio Tullius
 mat, sine arrogantia grauis, sine
 gnitie verecundus. Esse autem
 nè te eruditum omnibus diuitiis
 do etiam imperiis antepone.

De Bruto.

n illo Alfonso Aragonum regis tui gentilis
us ne illa vox est, principem literarum ru-
t obitum asinum corona redimitum ap-
uerunt bellantis. Itaque scientiarum studia
& infam auidè arripuit, vt librum aper-
at, sedum pro insigni gestaret, diemque il-
ne coram, in quo nil egisset, perdidisse se di-
natum ceret. Fruere isto bono, generosisq;
ecclésiadolescentibus in literarū studio ver-
societantibus pietatis Deo, magistrisque
e prole præstandæ ducem & authorem te
Qui esse gaudeo, eoque tibi no-
mine gratulor. Va-
le.

DE SA-

DE SAPIENT FRUCTVOSO.

Liber tertius.

CVIDAM MAGNO CONC
natori.

*De prudentia illius, qui verba facit
populum.*

AGNVM est & difficile rarus, qu
tibus cæteris vnum loqui, etum
que illa, quæ præstare bonem co
debet orator, vt doceat, vt delectet in hon
moueat, semper efficere. Nam puli va
cionandi munus, quod genere tamque
ponderosum, & graue est, auditorum vtilis, &
ingenia varia atq; diuersa, hominūque va
fastidia ita implicarunt, atq; impediunt, ali
runt, vt vix, ac ne vix quidē, vel que op
dicit, vel q de dicēdo præcepta traxerint
se possit expedire. Accedūt deprætor,
mores, quæq; ex corruptis morum quæsti
falsæ opiniones, erroresq; nascuntur schola

qui de ratione concionandi tā multi
 hominū animos, ac mētes puaferunt,
 vnter sanos insanis non modò locus
 tam sit, sed dignitas etiam, honor, &
 plausus. Quam pestem concionato-
 rum quorundam ambitio peperit, po-
 pularisque leuitas, & stultitia confir-
 mauit. Qui enim seria admonentes,
 & in Apostolicorum doctorum vesti-
 giis pedem statuētes placere se po-
 pulo posse diffiderent, deuium quod-
 dam dicendi genus sequuti nihil mi-
 nile tamus, quā audientium salutem & fru-
 ctum quāsiuerunt. Quam oratio-
 re bonem complexa multitudo est, illeque
 electus in honore esse cœpit orator, qui po-
 puli viciis, & peccatis indulgeret, e-
 nere tamque delectationem afferret, quæ
 auditori utilis, & fructuosa non esset. Tantum-
 nomique valuit error, vt cū alia in tem-
 ples, alia in gymnasiis explanari, tradi-
 ē, velque oporteret, tamen ille bonus esse
 existimaretur populi magister, & do-
 ctor, qui in communibus suggestis
 morum questionem è media Theologorum,
 ascua schola petitam in vtramq; partē agi-
 tare:

Q

taret: eaque diceret, quæ omniū
 men, ingeniumque fugerent.
 quæ à vitiis detertere, ad virtutes
 flammare solebat oratio, seruire
 bus cœpit, & à suo vetere curriculo
 clinauit. In nostra autem Hispania
 quæ adeo inueterauit hic morbus
 nullus medicinæ locus relictus
 videatur. Quot enim sunt con-
 natores, tot hominum voluntates
 videmus esse sententias. Ex quo
 citur, vt vel incruditi, ineptique
 batores habeant, quorum partim
 fu, partim applausu dicere per-
 rant: illique parum secundo pop-
 dicant, quorum neque vim, ne-
 eruditionem, copiamque deside-
 Ergo in his quasi ventis, & in hac
 populari prudens quærendus
 est, cuius in aduersa tempestate
 genij lumen eluceat, solertia
 cernatur. Nil enim aliud remedi-
 perest in hac tanta perturbatione
 rum, & morum corruptela, nisi
 boni concionatoris prudentia
 parauerit, atque prouiderit. Quæ
 &

& opinionum prauitates concionum-
que adulteria consideret, & concio-
nandi necessitatem animaduertat,
ita se profectò geret, vt neque homi-
num salutì desit, neque illa populo
non det, quæ concedenda esse videan-
tur. Quare videat concionator pru-
dens quatenus progredi in oblectan-
do, mulcendoque possit, vt & fasti-
dia tollantur, & vitia nihilominus cu-
rentur. Quid dicas, scientia suppedi-
cat, & ampla illa rerum quasi supel-
lex longo vsu, discendi que assiduitate
collecta. Quo modo, quam diu, quan-
to potius dicas, prudentia docet, & callida
mentis, ac cauta prouisio. Literatissi-
mos quidem viros concio desiderat,
id est diuina, humanaque doctrina
præditos, valentes dialecticos, egre-
gios Philosophos, in disputantis The-
ologia scientia multum exercitados,
Sacra scripturae, vbi diuinæ sapientia
fons est, præclaros interpreses, gna-
ros historiae, naturæ secretorum pe-
ritos, syderum contemplatores, rerum
minimè rudes & urbanarum, & etiam
belli-

Q 2

belli-

bellicarum. Hæc in eo viro reperitur, qui nil temerè affirmare, nil iniquè vel maxime exordiri, nil intempestivè aggredi, larque leuiter gloriari soleat, nil superuacuum, nil alienum, nil dicat immutare, nil sum, nihil omnino gratiæ tribuat, quam nihil odio, nihil inuidentiæ, nihil dolore, nihil concedat, tantæ erunt dignitatis, quæ frugifera loci illius authoritas est: cuius ratio chartarum, & pilæ ludos in cæcigationem induxit, amores, facetias, seminaque finxit, & eas nugas, quas tu exornare pro ista virtute, & seueritate temerales, ego pro hac non hilaritate, sed caritate uitate ridere. Sed quis se in tanta cum astitia, stupore, & peruersitate contemnit, quibus at? neque tamen crimen deriuabitur, animi crymas enim, non risum hæc monumenta scripta deponunt. Est ergo Christiana, quæ audentiæ habenda gratia, quæ huiusmodi mandati vitat ineptias, eaque seligit ex libris, quibus & mens erudiri, & voluntas variari fieri possit. Probationem idoneam adiuuans, sensio consequitur, iisque allatis, & admodum stenosis, quæ suapte natura enitent, anima refacere sine oratoris affectibus auditor exornat.

reperit. Estq; in concionatore nostro
illic vel maximum, vt tum flectat, impel-
gredi, atque animos, cum id minus velle, &
peruicacari videatur. Nam docendo mo-
immuere, & mouendo docere, ac nun-
quar, quam non delectare, illius est; quem
nilde quærimus, quemque fructuosum,
atis, frugiferumque sapientem nomina-
mus. Nam rationibus, argumentis,
s in testimoniisq; afferendis persuasionis
tias, semina iaciuntur tãtò meliora, quan-
uas tunc ex illis maior fructus existit. Vt au-
ritatem concionandi bonus artifex salu-
ce, felicitariter dicat, diu & multum cogitare
cum animo debet, quæ sint illa tandẽ,
conquibus tractandis atque exponendis
iua animi soleant inflammari. Ergo ex
e mon scriptoribus illa tantum delibabit,
anæ quæ ad mores corrigendos, confor-
mandosque pertineant, suamque
ex lib omnem sapientiam, eruditionemq;
lunæ variam ac reconditam ad homines
near adiuuandos conferet, & salutariter
latis admonendos: quæ fenestram vel mi-
tent nimam laxioris, solutiorisque vitæ pa-
tor etefacere posse videbuntur, ea ne cogi-
tari

Q 3

tari quidem populo finet: quæ ex
 cris doctoribus, quæ ex Theologis
 centioribus, ex Philosophis, ex his
 riis, & antiquitate perdidicit, ad
 rum, qui audiunt, vtilitatem, integritatem
 tatemq; morum omnia referet, concionemq;
 cionemq; suam ad hanc regulamq;
 ret. Nam concionatoris cautio non
 cautio est, nilq; suis debet propinare
 conuiuis, quod non ipse multo antea
 gustarit quale sit, caueatq; ne pro
 lutari poculo mortiferum venenum
 populus hauriat. Quamobrè de
 pulis nihil erit sigillatim disputandum
 nec de libidinis, aut furti generibus
 nominatim differet grauis concionator
 tor & prudens, ne non tam obiurgatio
 quam indicare videatur, dormientemq;
 temq; vt aiunt, exsuscitet, & ex
 somno depellat. Hereses quam breues
 simè sunt, & falsissimè cōfutandæ,
 enim vel contagio, vel certè cogitatione
 facilis, q̄ exhibet sepè negotium, morum
 resq; sollicitat, quarū est tranquillitas
 & paci maximè consulendum. Quod
 sit cuique conueniens, etiam atque

*Hereticos
 obruere,
 seq; ipse in
 fide stabili-
 re & fun-
 dare qui
 Gallet, Ro-
 berti Bel-
 larmini
 controuer-
 sias legat,
 amplius
 quod desi-
 deret, nihil
 erit. Equi-
 dem illius*

etiam perpendere orator debet, alia
 enim aliis profunt, ut disertissimis ver-
 bis sanctus Papa Gregorius affirmat,
 eiusdemque sententiæ testem magnum
 illum Gregorium cognomēto Theo-
 logum citat. Sed nihil est tam fugi-
 endum, quàm arrogantia, iactatio-
 nis suspicio. Quocirca nunquam
 Apostolicum concionatorem se esse
 significet, veritatis amatorem profi-
 teatur, nec cupere se ostendat, ut ab
 auditoribus vir sanctus habeatur, non
 laudetur, qui se auditum venerunt,
 quæ ex sacris literis, doctoribusque
 sumpsit, immoderatiùs ne venditet,
 ebulliat, extollat, amplificet, neque
 noua & exquisita se dicere gloriatur,
 in quo synceri quidam simplicesque
 labuntur, quos admonere necesse est,
 & reddere cautiore. Qui enim affi-
 cisse gloria volunt, ita loquuntur, præ-
 ter admodum paucos, quos ita lo-
 quentes candor expurgat, & mira-
 simplicitas. Optare concionator de-
 bet, ut illo Esaiæ ignito calculo lin-
 gua purissima, mūdissimaque reddatur,

Q 4 qua

*scripta le-
gens sem-
per excla-
mo, felices
qui te ge-
nuerunt,
felices item
qui docue-
runt. Ille
quidem So-
cietatis la-
ete nutri-
tus, talis
cuius, qua-
lem hæc
tempora
flagita-
bant.*

*In Pastora
prologo. 3.
partu.*

Cap. 6.

Plutarchus
in lib. de
Audiendo.

qua lingua Bias ille Philosophus
& melius, & peius esse dicebat. C
lidos, callidos inquam & candidos
cri verbi cupio esse præcones, circu
spicereq; omnia, sapientibus, in
entibusq; consulere, cui tu offic
muneri cumulatè satisfacis. Val
viue, qui te & serpentem, & colu
bam præstas.

PATRI FRANCISCO RIBER.

De studio sacre Scripturae.

VARENTI mihi quid po
simum ad te scriberem,
mentem venit de istis tibi
diis, deq; minorum Prophetarum
curatissimis commentariis gratul
quod mirificum opus; quia prelo
dari cœptum est, diu expectari n
potest, sed Christo auspice, in om
manus, sensusq; breui perueniet,
tumq; suum liber ipse testabitur, cu
confectio illis, qui eruditius conc
nantur, maximam est vtilitatem a
tura. Qui enim verba facit ad pop
lum, eum oportet esse doctissimum

ut sacra Scriptura multiplices illos
sensus exquirat, norit, explanet, illa
ex interpretibus eruat, quæ videan-
tur esse meliora, litera inhæreat, tem-
pora, ætatesque perdiscat, nihil non
diuinis testimoniis, verbisque com-
probet, auditoribus dubitandi nul-
lum locum relinquat. Quid enim illo
sacri verbi præcone maius, qui Græ-
cæ, & Hebraicæ linguæ non ignarus,
antiquitatis studiosus, in Theologo-
rum libris volutatus, diui Thomæ fa-
miliarissimus, qui neminem errare si-
nit, sacras literas nocturna, diurna que
manu versat, & in iis intelligendis, enu-
cleandis, ad verbum ediscendis occu-
patur? Et hæc quidem studia non so-
lum acumen, industriam, laborem,
sed multo etiam magis puritatem, re-
ligionem, sanctimoniamque deside-
rant. Sanctum enim spiritum ex-
planatorem, magistrum, & interpre-
tem habent diuinæ literæ, cui nihil
esse potest cū tetrīs, sceleratisque com-
mercij. Hac adhibita animi, mentisque
munditia in sacra scientiæ studio san-

Q 5 Diilli

Et illi Patres tam longè processerunt
 ut qui eorum libros legerint, nihil
 ignorasse, nihil omisisse fateri
 gantur. Hæc Athanasium, hæc Cyprianum,
 hæc Basilium, hæc Hieronymum,
 hæc Ambrosium, hæc Augustinum,
 hæc Dionysium, Dionysiiq; præceptorem
 Hierotheum, hæc Augustinum, hæc Nazianzenum,
 hæc Cyrillos, hæc Chrysostomum, hæc
 Leonem, hæc Gregorium, hæc Damascenum,
 hæc Bernardum, hæc Thomam, hæc Bonaventuram,
 hæc innumerabiles alios erudiunt.
 que idem sanctus Dionysius Areopagita
 huius & puritatis & sapientie testimonium
 dat, quem propter animi innocentiam,
 ac morum integritatem ad diuinarum rerum
 contemplationem fuisse dicit aptissimum.
 Qui igitur proficere in diuinarum
 rum studio volunt, cum ab omnibus
 flagitiis puri, tum maximè ab arrogantia
 & elatione esse debent alii.

Gradu 27.

Nec est tutum, Climacus ait, cum vel
 natum, nec cum perturbatione aliquid

*Eni Epistola
 ad Demophilum
 Monachum.*

Theologiam adire. Deus namque
 Opt. Max. simplicibus se impertit, at-
 que synceris, humaniq; generis libe-
 rator, & vindex Christus æternus, *Matth.*
 suum parentem æternus ipse laudat, *cap. 11.*
 eiq; gratias agit, quòd se submissè ge-
 rentibus arcana patefaciat, & regni
 secreta cœlestis aperiat, cælet arro-
 gantes, illisq; abscondat, & occultet,
 qui se esse sapientes arbitrantur. Hæc
 autem animi summissio in illis ferè
 est, ut diuo Gregorio placet, qui DE I
 infinitam sapientiam assidue cõtem-
 plantur. Quoties enim Deum contue-
 bimur, toties de nobis infimè sentie-
 mus. Hoc docere nos voluit magnus
 ille vates Ezechiel, qui vidisse se ait, *Cap. 1.*
 animalia quatuor, quæ incredibili ad
 volandum celeritate prædita cæli-
 tus audita voce alas depresserunt.
 Hoc autem Ezechielis visum ita san-
 ctus Gregorius interpretatur, ut to- *Homil. 8.*
 tam obscurissimi Prophetæ figuram, *in Ezech.*
 in Evangelicos concionatores conue-
 nire dicat, qui scientiæ opinionem
 minuunt, simulatq; supremi illius ma-
 gistri

gistrum sapientiam cum animo cogit quam
 coeperunt. Nemo enim in diuinam flamen
 rerum cognitione progredi longi cionat
 solet, quam qui sese arbitratur intelligi
 ctum. Declarauit hoc nuper rusticus
 na illa mulier, cui sanctissimam vitam possit
 genti multa sunt ostensa diuinitas ille di
 Nam de Deo trino & vno, de diu illam
 natura, de personarum proprietatibus summ
 bus, de altaris sacramento sic alte cogni
 verè, sic acutè, sic etiam perspicue nobis
 quebatur, vt me vidente magni que in
 ctiores obstupescerent, seque longe te diu
 feriores faterentur. Sed de huius vifeno
 mirandæ fœminæ, quæ Abulæ sep arden
 iacet, dictis, & factis aliud fortasse endur
 ad te scribendi tempus. Qui igitur mur:
 & doctè volent, & vtiliter concioni cund
 sacram scripturam diligenter euolu nulla
 atque ita viuant, vt Dei esse discip ille G
 possint, nihil enim vel ad fidem fclam
 endam firmitus, vel ad permouend dicit
 homines fortius ac valentius, vel tuit &
 delectandum accommodatius, vel corū
 mores informandos oportunius, tant
 ad ægritudinum leuationem melius genu
 que

cogit quam liber ille diuinus vtrumque te-
 uinam stamentum complectens. Hunc con-
 longacionator amet, hunc legat, ediscat, in-
 tur intelligat, itaque memoriae imprimat, vt
 ruffidicenti, testanti, citanti mens nunquā
 vitare possit effluere. Mentis tenebras liber
 uinit ille dispellit, ac dissipat, diuinamque
 de diuina naturam nobis ostendit, in qua
 propria summa sunt omnia. Quæ nemini
 ic alio cognita esse potuisset, nisi se Deus ipse
 pique nobis benignissimè patefecisset. Ita-
 magnæque iis lectis, quæ de cælesti illa ciuita-
 longe te diuinæ nobis literæ prædicant, illius
 huius visendæ mirum nos desiderium tenet,
 æ sepe ardemus, incendimur, totoq; ad fru-
 rtassecundum, & potiendum impetu rapi-
 ui igitur: crucis & asperitatis iter illud iu-
 ncione secundum esse credimus, quo confecto
 euolu nulla reliqua futura sit cura. Magnus
 discipulus ille Gregorius sacram scripturam quā
 dem præpotentis Dei ad nos missam,
 uentis dixit epistolā. Quo nil esse grauius po-
 s, vel tuit & verius. Vt enim familiares ami-
 is, vel corū literæ, quibus se vicissim cōsalu-
 nius, tant & alloquuntur, nullum sermonis
 melius genus reiiciunt: querelis cōstant, gra-
 tula-

*Lib. 4. epi.
 stola. c. 84.*

tulationes habent, spes afferunt, similitudines proponunt, laudant, vituperant, condolent, indignantur, hortantur, dissuadent, ita sacri libri quare, pro loco, pro tempore & scire facere nostra refert, omnia persequitur, nullumque quod necessarium sit omittitur argumentum. Instat enim speculi habent diuinæ literæ quod inspicientes nostra vitia possumus agnoscere: vitamque & mores illorum, quos illic legimus, normam & regulam conformare. Morborum autem remedia ex hoc eodem libro tanquam ex narthecio depromuntur. Quem librum sacer Hieronymus ei pheretretum similem dicit, inquit vidua mater unicum filium receperat. Quæ enim tanta esse inuitio potest, cui ex sacris literis medicina non existat? quæ tam pestilens & fæua mors, quæ non vertatur in vitam? Recte viuendi & exempli & præcepta ex sacris voluminibus habemus velut ex fontibus. Pauperem amas? sacra Biblia quantum habet

*In episto ad
Iulianum.*

unt, ut possit ostendunt. Placere tibi humilitas incipit? ab eisdem disce, quibus ad eam sis gradibus ascensurus. Caeli desiderio commoueris? multa tibi de beata vita, quæ bonorum omnium suppeditatio est nullo interuentu malorum, sacræ literæ nuntiabunt. Inferorum times cruciatus? eos quoque tibi monstrabit hic liber. Vis esse benignus, egentibusque succurrere? nulla non te pagina hortabitur, & currentem incitabit. Siue res sunt prosperæ, siue aduersæ, Deo te fidelem præstas? felicissimè cum illis actum esse reperiēs, qui diuinam legem sanctè coluerint, neque ex euentis pendere voluerint: sed quid moror in singulis? cum quæ expeti, desiderarique possunt, omnia è sacris scriptis monumentisque promantur. Quamobrem sanctus Hieronymus Lucinum, hominem Hispanum non tam se mirari dixit, quod misericors & benignus esset in pauperes, quàm quod diuinarum scripturarum studio flagraret, & hoc sancto augustoque fonte & suam,

*In episto. ad
Theodoram.*

suam, & omnium Christianorum
tim expleri cuperet. Cuius ego
thoritatem, iudiciumque comple
tibi ex animo gratulor Hispano
no, & quod lucem rebus obscuris
tuleris, & quod omnes ad erudit
sapienter concionandum hortar
Vale.

E I D E M,

De ineptis concionibus fugiendis.

MIRARI satis nequeo Franco
optime illiteratā quorundam
concionem, ineptam, ieiunā
sanguinis, succique expertem, nil
neque à sacris literis, neque à sanctis
ctoribus mutuante. Quis enim
nugas, & somnia veteris concionis
ius adhuc in urbibus, non modò op
dulis mansere vestigia? Sunt quidem
concionum commenta magna
parte sublata, stultaque & ridenda
tutis ornandæ, suadendæque
plurimum obsoleuit, eoque turpi
videri debent, qui reliqui ex illa
quorum barbarie foeminam proci

cione vestiunt, parentem illum vni-
 versitatis Deum aut chartis, aut pila
 ludentē faciunt, certamen armorum,
 instituunt, choreas ducunt, de hu-
 manis artibus & membris lentē & fa-
 stidiosē philosophantur, sunt in phy-
 sicis infiniti, ex anilibus fabulis, & ex
 ludis puerorum fructuosiores sensus
 frustra conantur eruere, naturales (sic
 enim appellant) citare non desinunt,
 cum nil illa sit historia mendosius, ea-
 que bestiis, siue natantibus & aqua-
 rum incolis, siue volucris, liberoq;
 coelo fruētibus, siue serpentibus, siue
 gradientibus tribuunt, quæ natura nō
 dedit. In Astrologia etiam, in historia
 temporum, in annalibus ridendos se
 præbent. Illa enim dicunt, quibus aut
 ratio ipsa repugnat, aut nulla boni scri-
 ptoris authoritas suffragatur. Prophe-
 tarum, Evangelij, & Apostolorum,
 verba quasi machinis quibusdam tra-
 hunt, veterisq; testamenti figuras in-
 scienter accommodant. Quam rem
 Hieronymus his verbis exagitat: *Taceo In Epist. ad*
de mei similibus, qui si fortè ad scripturas Paulinum.
 R san-

Vide mira-
bilem locū
eiusdē Hie-
ronymi in
comment.
in Eccle. c. 3.

sanctas post seculares literas venerint, ridicu-
sermone composito aurem populi mulserint, luce p-
quidquid dixerint, hoc legem Dei putabunt, bus ec-
nec scire dignantur quid Propheta, p- concio-
Apostoli senserint, sed ad suum sensu blandi-
incongrua aptant testimonia, quasi gratiam
de sit, & non vitiosissimum doctrinae
genus depravare sententias, & ad laudum
luntatem suam scripturam trahunt, or-
repugnantem. Hæc Hieronymus cum fr-
Prudentes mi Franciscæ viros com- possun-
desiderabat, laboriosos, serios ad in-
nitores, sanctorum Patrum lib-
inhiantes, quorum in scriptis nil mi-
tidum est, nil puerile, omnia gratia nostra
seuera, pulcra, fructuosa, salutaria, na-
cælo, quàm terræ propiora. Quam terri-
di igitur concionatores sunt, no-
qui suas cogitationes populo nam doctri-
illorum more, qui nos vno aut altero
seculo sunt antegressi: sed qui ex an-
uinis literis, sacrisque doctoribus doctis
multa eruant, ac desumant, can-
verè, sapienter, & sanctè pertractant, lanam
vitia extirpent, inferantque virtutes, ha-
Cōcionatores enim vel leuiculos, dis-
ridic-

erint, ridiculos nostra hæc ætas clariore iam
mulserit luce perfusa, Ecclesiæque calamitati-
ei putibus edocta non patitur. Etsi enim
eta, concionis partim figmenta, partim
m sensibilia multa multitudo non respuat,
uasi grauius sapientes, quorum Dei benefi-
doci maior est numerus, quàm patrum
ad auorumque nostrorum memoria fu-
traheretur, oratoris aut parum grauis, aut pa-
onymum fructuosi concionem ferre non
posse possunt. Atque utinam quo tempore
os ad insanire Lutherus cœpit, hæc lux esset
in libris terris? Quas enim spurcissimi ho-
is nilominus (si homo ille dicendus est, qui
a graui nostra in effigie truculentissimæ be-
lutarum nature naturam gessit) error ille funestus,
Quare teterrimaque lues in hominum ani-
nt, non minus radices agere potuisset, si exculti
o nam doctrina viri ab ipso principio resti-
aut aliter? falsitatisque veneno sanæ doctri-
qui ex ea antidotum obiecissent? Non Italia
etoribus doctis hominibus ut nunc, sic illa flore-
at, eadem etate, non Germania clauā Hercu-
tractam, qua monstrum illud confice-
virtutis, habuit eruditionis pietatisque no-
culos, diis grauem atque terribilem: non.

R 2 Gallia

Gallia decantatos illos suæ Lutetia
rifiſorum magiſtros in fidei hoſtes
mare potuit, quiippe cū neque
loſophiam, neque Theologiam per
tē didiciſſent, ſed quaſdam diſpu
di perſequerentur argutias, omne
ætatis tempus in captioſis argumen
tionibus fruſtra contererent, can
mutos in tanta luporum inuade
um rapina, & vaſtitate præbuerunt
nihil de noſtra queramus Hispa
quæ cæteris prouinciis longè ru
continens cum Mahumetanis bell
excuſat, quos omnia vaſtantes ac
turbantes à ſui regni non modò
bus, ſed etiam medullis, ac viſceri
repellebat. Sed vexatæ, & afflicta
lebriores Europæ prouinciæ acco
malo reſipuerunt. Ex quo etiam
ctum eſt, vt ſapientiores in diſco
ſimus, quàm concordēs fueramus
namque multis in locis Germani
erexit, & confirmauit, vt in fidei, &
ligionis hoſtes multa eruditionis
virtutis tela coniiciat: barbariæ ſon
abſterſit Italia, illamque copioſe
quoniam

quentem sapientiam longo interuallo intermissam reuocauit, se se Gallia expoliuit, quam pestilentia non attingit: nostrique Hispani literatae virtuti operam sedulo nauant, quae & pietatis custos est, & humanitatis effector. Ex quo etiam factum est, ut concionatores genti nostrae non desint illis valde similes, qui quondam in Christi Ecclesia floruerunt, quos inter & sophistas, id est, Rhetorico artificio vtentes hoc maximè interest Philone teste, quod sophistae aurium oblectationi seruiunt, qui verò in Alexandrina ecclesia ab Euangelista Marco fundata concionatorium munus obibant, sententiarum pondere, ut ipsemet Philon scribit, mentes, & corda rapiabant. Quod fieri sine exquisita doctrina, & sine mentis ardore non potest. Etsi enim, quae exponi populo debent, inaudita non sunt, (vitia enim funditus eicere, virtutes intromittere Christiani oratoris est proprium) illaque dicenda omnino non sunt, quae subtiliter magis, quam utiliter disputantur.

R 3

tantur

*Lib. de Vita
contempla-
tina.*

tantur, tamen quæ quotidie dici
cesse est, eruditionis & orationis
bent sale condiri. Habes Franciscan
stram de concionatoris doctrin
& eruditione sententiam cum tua
rificè congruentē: nihil enim tam
displicet, quàm imperita concio,
ius duas esse causas reperio: aut
qui doctis auditoribus nūquam
facit, ineruditus concionator est,
ignauus & piger: vtrumque vitio
turpe, inhonestum, & eo mun
indignum, quod omnibus an
cellit. Scio quantopere stomac
ris, si quem videas in suggesto co
stere, cui illa ad dicendum præ
desint, sine quibus nemo aut pro
populo potuit, aut se probare sapie
tibus. Non te furtiua concio delect
non inepta imitatio, non illorum
uersitas, qui quod tēpus in ad disc
da Theologia, inque Philosophia
gnosenda consumi oporteret, in
orum describendis concionibus
nere solent: cumque magistri ipso
gitos in fontes intendant, ad eorum

admonitiones obsurdesunt, riuulos
 cōfectantur, seq; per beatos existimāt,
 si commentariolos variis concioni-
 bus refertos circumgestent. Non esse
 quidem vna omnium eruditio potest,
 non par ingenium, atque idem, sed ta-
 men pro sua cuique facultate conan-
 dum est, vt ex diuinis literis, sanctisq;
 doctoribus sumat, quæ dicenda sunt.
 Sic enim fieret, vt se magis magisque
 quotidie concionator excoleret, &
 in allegandis scriptoribus posset esse
 constantior. Nil enim tam dedecet,
 quàm authores testificari, quos nun-
 quam legeris, librariisq; fidem ha-
 bere, quibus nihil solet esse corrupti-
 us. Non equidem furti illum conti-
 nuo arguerim, qui rerum, quas concio
 desiderat, locuples ipse per se bonos
 concionatores imitatur, præclariq;
 alicuius oratoris sententias vsurpat,
 quas fore salutes sperat. Qui e-
 nim alienis pro suis vtitur, fur est, qui
 vero nil sumit aliunde quin perpen-
 dat, exornet, illustret non fur, sed imi-
 tator est optimus. Ergo concionatore

R 4 opus

Ecce ego ad
 Prophetas
 aut Domi-
 nus, qui su-
 rantur ver-
 ba mea.
 Ieremias
 23.

opus est, qui & per se sapere, & inuenire, & disponere, & inuentis vel aliena, vel sua politè eloqui possit, & quem rerum custos memoria non deserat, turpiterque deficiat, quæ præmeditatam concionem è folio et tibus haustam, illustribusque scriptoribus sumptam priusquam populo explicet, DEI Opt. Max. tanquam sigillo curet obsignandam: quod vim & auctoritatem maiorem habere possit oratio. Nam concionator quasi parturienti lacrymis, precibus verberibus diuinum est auxilium implorandum: illeque inuocandus spiritus, sine cuius afflatu omnino sumus, vocisque sonos inanes fundimus. Cauere enim concionator debet, ne filios Euangelica prædicatione procreatos vitæ languidioris quæ somnus extinguat, id quod S. Gregorius his verbis ostendit: *Mulier, inquit ille, quæ vigilans filium nutrit dormiendo peremit, ita prædicator doctrina educat, moribus occidit.* Est etiam concionatoris, cæteroquin error

In moralibus.

e, & in
 tis vi
 oqui p
 nemon
 iat, q
 res ob
 em e
 illo en
 que se
 dicatione loquitur, quid nisi voces?
 m pop
 expectemus & verba? Laboret igitur
 tanqu
 tur qui se aliorum doctorem esse pro
 : quo
 fitetur, libros euoluat, cum sacris in
 em hab
 terpretibus pernoctet, concionem
 concionat
 accuratissimam, id est solida, fructuo
 precib
 saque doctrina refertam apparet,
 ium in
 contexat, meditetur, & ad colloqui
 um diuinum recurrat identidem: si
 orationem non in aures infundere,
 sed in hominum animos cupit inscri
 bere. Perge mi Francisce quæ facis
 facere, lectionemque assiduam cum
 diuinarum rerum contemplatione
 coniunge, neque enim erudita solum
 concione, sed multò etiam magis vi
 tæ perfectione illorum refutandus est
 error, qui concionandi munus ardu
 um, atque difficile more gigantum,
 quos perhibent montes montibus?

R s impo-

imponentes ad cœlum peruenire
posse credidisse, chartis hinc in
congestis & coaceruatis, moribus
non ita Angelicis obire se posse
fidunt. Vale, & Commentarius
lustrati diui Ioannis Euangelij op
illud vrge, cuius in summam exp
tionem adducti iam sumus.

CVIDAM NOVO CONCIO-
natori.

*De profanis scriptoribus parcè è se-
gesto nominandis.*

EOMINIBVS prodesse te
conciones istæ declarant,
næ de his rebus, quas vbiq;
legis atque inuenis; iuris enim, legi-
antiquitatis, historiæ, literarum
maniorum peritum te esse dem-
stras, multaq; & varia coaceruas.
Iud autem prædicandæ modestiæ
diciū est, quod me rerū istius
rudem in consilium adhibere non
bitas: ego verò dummodo tibi ob-
quar, meā potiùs prudentiam qua
ficiū desiderari sinam. Sunt autem

quæ de profanis scriptoribus rogas
pro concione testandis dictu procli-
uora, quàm factu. Difficile est enim
tacere quod scias, & vocẽ quasi erum-
pentem continere. Præsertim cum
concionatori non modò diuinas lite-
ras, sed illas etiam, quæ ab humanitate
nomen acceperunt, cognitas esse de-
bere, alibi sit à nobis disputatum. Cu-
ius rei veritatem nuptiæ illæ compro-
bant cum captiua muliere, quæ mu-
lier, vti S. Hieronymus interpretatur,
illorum scriptorũ lectio est, qui Chri-
stum nescierunt. Dauidemq; ex va-
riarum gentium spoliis illa apparasse
constat, quæ ad magnificentissimi il-
lius templi fabricam necessaria vi-
debantur. Columnas quidem, &
templi vasa non ex alia extitisse ma-
teria scimus, quàm ex ære, quod ex
euerfis Adarezeri vrbibus Dauid in-
clynus collegisset. Quæ diuini libri hi-
storiæ faciliè persuadent gentiũ libris,
& literis Ecclesiæ doctores, quos Sa-
lomonij templi columnæ adumbra-
bant, instrui cõmodè posse, conciona-
torem.

Deuter. 21.

In epistola
ad Pam-
machium
de obitu
Pauline.Regum 2.
cap. 8.

De hac re

vide S.

August.

lib. 2. de do-

ctrina Chri-

stiana, c. 11.

toremque his studiis non mediocriter
 erudiri. Enim vero nisi ista sapientia
 concionator reticet, seque reprimat,
 frenat interdum, concionis leges, &
 ra violet, suæque dignitatis videatur
 oblitus. Antisthenem audito & con-
 nito Socrate Rhetoricam reliquit
 accepimus, quam gloriosè docuit
 hisque verbis discipulos dimisit
 quærite magistrum, ego iam re-
 mihique post tenebras lucem videre
 adipisci. Nihil est mihi pater quòd
 topere de philosophis, oratoribus
 tisque labores: qui Prophetas, Apo-
 los, Euangeliumque pertractas. Non
 patiar ista te ex pristina satietate
 ctare. Nam concionis regiones non
 tantum res ipsa sacra, diuina, mira-
 lis, sed etiam doctorum hominum
 consuetudo terminauit. Ergo tuis
 finibus contine, nec te Hieroglyphi-
 corum sacrum nomen, & grande per-
 moueat. Platonem, Aristotelem, Ma-
 tarchum, Senecam interdum appen-
 re licet, eorumque testimoniis, si tra-
 si tempestiuè, si scitè, causam, & quæ-
 stionem

Quam mo-
 deratè, &
 cautè tra-
 ctare oportet
 bonas &
 liberales,
 disciplinas,
 D. Bernar-
 dus nos lu-
 culenter do-
 cet sermone
 36. super
 Cant.

tionem, qua de agitur, communire
 permiffum est: Poëtas nifi pofcat ne-
 cellitas, fitq; in testificando magna le-
 piditas, proferre non decet. Quod fi
 ex istiusmodi scriptis, leuioribusq;e
 studiis promendum aliquid erit, vo-
 cem & orationem ita moderari debet
 orator, vt vel ex ipso gestu qualis scri-
 ptor fit, intelligi poffit. Itaque infimæ
 classis authores nominandi modus il-
 le mihi non displicet, vt est apud Poë-
 tam nescio quem, hæc ita sunt aperta,
 vt ne Ouidium quidem latere potue-
 rint, vos vel Horatio teste conuincam,
 non semper Terentius insanit, cuius
 illa mihi vsurpanda sententia est, ex
 quo illi mali animi non mali versus:
 negat Tullius, cui haberi fides infideli
 potest, vt enim vos non vobis vellera
 fertis oues, ita prisci illi sapientes non
 sibi, sed nobis profuerunt: canit Ver-
 gilius, in quem illa conueniunt, ex
 ore tuo te iudico serue nequam. Hi-
 storia dignitas maior est, eamq; Chri-
 stianus orator paulo sapius exponit,
 rei vel commodius differendæ causa,
 vel

Luca 19.

vel vehementiùs amplificandæ. Si cõme
 enim tale inciderit, quale de Athe pietat
 ensium rege Codro scribitur, qui Lucio
 medios immisit hostes famulari veste, mor
 posset agnosci, si esset ornatu regio, quara, c
 raculum erat datum, si rex interficeret h
 victrices Athenas fore, ingratum aut in vr
 toribus certè non erit illo præferre egredi
 die, quo Ecclesia mater Euangelii cum C
 nit, vbi illud est Caiphæ, expedit, si, per
 vnus homo moriatur pro populo, & iam ad
 tota gens pereat, quæ tamen Ethnici p
 rum exempla dẽsare non licet, quo fau
 do quidem nihil est, quod non di Episco
 næ literæ doceant, sanctorum vestan
 demonstrẽt, ex grauißimis aut ait, at
 ribus sumptæ, Ecclesiastica histor multij
 complectatur doctissimorum iur quit,
 cio comprobata, ab illisq; perit postri
 ta, qui in ea colligenda se minimè Rave
 nauos præbuerunt. In historiis fulam
 tem populo explicandis illud spectum a
 dum est, vt pietati, religioni, viri forte
 maximè faueatur, nostræq; ætatis ma d
 rores atq; hæreses explodãtur. Quæ popul
 do enim verbi causa in historicis leg petuu
 comm

Verba Tul
 lij ex 1. Tu
 scul.

Ioannis
 6. 11

da. Si cōmemorabilem illam Mutinensium
e Arthe pietatem, quam Romano Pontifici
ur, qui Lucio III. præsiterunt, trade me-
veste, moriæ, tuisque eam auditoribus nar-
gio, quara, cum res ipsa deposcet: historia
erscraſic habet. *Caterum tumultuantibus*
um autem urbe Romanis, Lucius tandem Latio
ræſerit egrediſtatuit, ac Concilio Veronam indiçto
ngeliū cum Cardinalibus pleriſq; eo iter institu-
xpedit, it, per Etruriam tranſiens Lucam patri-
lo, & eam adiit, atque ibi baſilicam Sancti Mar-
Ethnici plurimis privilegiis honeſtauit. Inde
cet, quo octavo Idus venit Bononiam, ibi Ioannis
non d. Episcopi rogatu baſilicam Sancti Petri, quæ
rum restaurata ex incendio fuerat, consecra-
tis autem, atque aram maximam aureo ſtragulo,
hilton multiſq; ſanctis reliquiis inſignitam reli-
am iuxtaquit, Mutina inde quarto Idus progreſſus
e per poſſidie precibus Gerardi Archiepiscopi
minime Ravenatis, & Ardicionis Episcopi, & con-
toris ſolum Mutinensium, & fœderis moderato-
d ſpectum adductus baſilicam S. Geminiani ea
ai, viri forte tempeſtate perfectam magna ceremo,
ætatiſcua dedicauit, ac corpore ipſius confeſſoris
r. Quo populo id in primis cupienti oſtenſo in per-
ricis letitiam quadragenariam peccatorum re-
comiſſionem

*Ex Caroli
Sigonij lib.
15. de regno
Italia.*

missionem iis, qui noxiis suis expiati
 illius natalitia coluissent, indulgit, post
 sub lucem ciuitati salutem, atq; incre-
 tum à Deo precatus vrbe exiit, & cum
 mille circiter passus esset progressus,
 adhuc non senserat, inusitato se comitatu
 patum animaduertit, erant autem
 num amplius duo millia, quæ honori
 pietatis gratia ipsum ab vrbe pedibus
 sequuta, cum accensis cereis precedebat.
 Itaq; ad eos conuersus his verbis dixit.
 Gratias agimus vobis de honore,
 nobis tam insignem adhibuistis,
 gnans eos addidit: benedicta sit terra
 quam incolitis, & benedicti vos, & domus
 steri vestri, in perpetuum, cuius rei
 numento Mutinenses tabulam in par-
 basilica in forum vergente hanc historiam
 continentem, ut nunc quoque est, posuerunt.
 Annales verò, quibus nostræ His-
 niæ narratur historia, eò libentius
 scet orator, concionatorq; Hispani
 quòd animos vehementer accendit
 quæ sunt domestica, quæ propria
 stræ gentis, quæ nostra quodammodo
 Marcus Tullius omnia memoria

Hæc Sigonius.

*Graves illos & inu-
 sitatos, &
 à Medicis
 desperatos
 Philippus
 Iustiniani
 fratris no-
 stri morbos,
 quos suæ*

nebat Romanorum suorum belli & pacis exempla, quibus ad auditores, iudicesq; permouendos cum responderet, utebatur: quæ si concionator noster efficeret illo in die, quo Crucis triumphus celebratur, regumque & maximorum ducum, quibus Hispania proximè & secundum DEVM, eiusque Apostolum Iacobum salutem refert acceptam, historias opportunas afferret, auditoribus quidem, esset non modò iucundus, sed etiam fructuosus. Sunt enim libri iam multum accuratè scripti, vnde res Hispanas discere possumus, maiorumque nostrorum fortitudinem, duriciam virilem, constantiam, frugalitatem, pietatemque cognoscere. Non ij sumus, qui nostros Hispanos ab omni culpa & scelere vindicemus, nam quorundam immanitas, hostis vlciscendi libido, Christianisq; moribus indignæ prouocationes, duellorū & crebritas, & licentia probari mihi non potest, multoq; minus clandestina cum religionis hoste colloquia, percussum.

S cum

annorum
spatio pati-
entissime
constantif-
simèq;
perislerat,
summi Pō-
tificis Sixti
V. benedi-
ctio, crucisq;
sanauit,
idq; pri-
mum tra-
fore, & in-
tra Christi
nascentis
ferias, quæ
per octo dies
solemni
gratula-
tione ma-
ter Ecclesia
celebrat,
futurum
esse prædi-
xerat, neq;
Iustitia-
num aut
res sefellit,
aut tem-
pus, nam
calendis
Ianuarij,
anui 1589.
cum ad
Pontificem
se deferre

petisset,
summi an-
tistitis cle-
mentiam
appellasset,
manu pon-
tisex cru-
cem de mo-
re confor-
masset, sa-
lutaris il-
lius signi
similico-
sensit, diui-
nitusque
conualuit.
Huius au-
tem insi-
gnis, illu-
strisque
miraculi
testis est
Roma.

cum Mahumetanis foedus ad priuam
inimicitias, vel cum patrie gentis
teritu persequēdas, regi infidias con-
parandas, qui etiam barbaris sole-
sacrosanctus. Sed innumerabiliū
xima decora pauculorū maculā de-
uerunt. Quid enim apud maiores
stros (quosdam excipio perfidia
proditionis amantes, quorū ex ne-
tia reliquorum virtus enituit)
inquam non graue, pium, mo-
stum, forte, magnanimum, im-
talitatiq̃ue ipsi consecrandum?
non sanctum, & ex religiosa qua-
disciplina profectum? Hoc victo-
celebres, hoc crebra miracula,
regni oppressi libertas, hoc Mau-
rum, qui Hispania potiti erant, vel
pulsio, vel seruitus, hoc illustres tri-
phi, hoc tropheā, hoc templa, tam
gnifica, tam sancta, tam referta,
multa, hoc sacrorum maiestas,
syncera religio, hoc Pontificum
gnitas, hoc ampla Ecclesiis attrib-
preditia, hoc sacerdotum splendor,
clarissimæ vrbes, hoc insignes Aca-

priuata, hoc regni species, hoc denique
 recta ipsa significant, declarant, testi-
 ficantur, & prædicant. Vt enim publi-
 cam magnificentiam proauui nostri
 prouiderent, à priuata luxuria sese
 quàm longissimè remouerunt. Quæ
 luxuries nostra in ætate tam malè de
 Hispanis rebus merita est, vt ea nos
 prope vna perdiderit. Nam epulæ, cō-
 uicia, vestium elegantia, sumptus im-
 modici, alearum vsus multò pernicio-
 sissimus, hominumq; non modò ex-
 citatæ fortunæ, sed infimæ etiam for-
 tis prodiga, & profusa vita, nummo-
 rumque iactatio florentissimi & po-
 tentissimi regni vires eneruauit. Tan-
 tumque inter nos, maioresque no-
 stros interest, vt cū patriam illi ab
 inimicis oppressam, cinctam vndique
 circumscriptamque periculis milita-
 ri disciplina, bellantium copiis, & im-
 peratorum virtute in libertatem pri-
 uatam vindicarint, in Affricam victori-
 cia signa intulerint, Narbonensem
 Galliam summa cum laude tenuerint,
 Mauritaniæ vrbes nō paucas sub suam
 S 2 ditio-

ditionem subiunxerint: satis præ
rè nobiscum agi arbitremur, si be
lum refutare possimus illatum. Mi
litie enim, quæ in auitæ illius foru
dinis locum, sedemq; inuasit, &
strorum hominum vires fregit,
nummos, qui sunt belli subsidia,
sipauit. Sunt ergo ab oratore, qui
thoritate valeat, cuius non modo
put, sed ipsa etiã canescat oratio,
iorum cœnæ sobrietatis & continen
tiæ plenæ cum id ipsa feret occa
commemorandæ, laudanda parsi
nia, & in victu, ac cultu singularis
moderatio prædicanda. Nec verò
bitur mirabilis illa religio, cuius op
antiqui Hispani & hostes reiicere
amissas vrbes recipere potuerunt.
ua exempla, in quibus mirabile
est, & ad pietatem excitandam accom
modatum, tacere non debet or
cionator. Itaque de cruce, quæ in
dia sacerdote rem diuinam facien
sanguine redundauit, in feriis
Thomæ Apostoli narranda populi
historia est, quòd illius bona par

*Hierony-
mus Oso-
rius libro
8. de rebus*

diui Thomæ in ea vrbe & occisi & sepulci laudem, gloriamq; pertineat. *gestis Emmanuelis Lusitanorum regis.*
Sed hæc rara rarò dicantur, quæ etsi absint, auditor non requirit. Profanorum testimoniis per me supersedere licebit, concionis quasi succus & sanguis in Scriptura, inq; sacris doctoribus est. Hæc qui habeat, concionabitur egregiè, neque si versiculos missos fecerit, grauiter ille peccauerit.

E I D E M,

*De auditoribus à concionatore docendis,
deq; voce doctrina accom-
modanda.*

RESTAT pars altera dubitationis tuæ, quæ mihi videtur esse difficilis, suum enim cuique pulchrum est, sequar tamen in respondendo quod ab optimis quibusque fieri video, quodq; malle te intelligo, id enim puto esse cōmodius. Primum exordia nec longa sint, nec vulgaria, nec à suscepta quæstione disiuncta. Nam (vt ait Seneca) magna elo- *Declamatio. lib. 10.*
S 3 quen-

quentia opus est, vt in dicendi ini-
placeamus. Exordia hic dicimus, quæ
salutationem Virginis antecedunt.
Quæ tu nunquam prætermittis, quæ
omittenda non sunt his præsertim
luculentis temporibus, quibus et
Dei parentem pietas ab insanissimis
hæreticis oppugnatur. Frustra tam-
nam veritas vincit, & valet. Cum
tem Euangelij verba exposita,
explanata breuiter erunt, vel vna
duntaxat rem & sententiam præ-
atque vrgebit orator, vel Euangelium
omne percurrat. Vtraque in vsu est
ratio concionandi: me tamen iudicet
vna potius parte consistet, quam
nes vellicabit. Etenim tum mirabiliter
ter augetur, & crescit oratio, cum
vna tractatur. Ipsique audientes
ægrè illa obliuisci possunt, quæ
nis sint & argumentis, & lateribus
agitata. Quare vt rem vnam discant
ac dispuent, moneo, rationes animadu-
uertas, argumenta perpendas, sacra
Scripturæ testimonia colligas, vna
omnis concionandi & utilitas existat
& veritas

& veritas : persuadendi loca omnia
perquiras , omnemque industriam,
conferas ad Christiani populi mores
corrigendos. Sanctorum patrum le-
ctione & eruditior fies & melior,
pulcræ aptæque similitudines do-
cent, delectant, & mouent. Perspi-
cuitate & ordine nil est in dicendo
commodius. Quæ enim explanatè,
quæque distinctè à concionatore di-
cuntur, nemo est tam excors, quin
intelligat. Committere nunquam
debet bonus concionator, vt ex tem-
pore dicere quamuis re vera dicat, vi-
deatur. Quidam enim vel ingenio
freti, vel ipsa authoritate ac fama con-
fisi à libris recedunt, neque satis diu
quæ sunt loquuturi, præmeditantur,
ac prævident: ex quo euenit, vt audi-
tores, quorum multi docti sunt, & sapi-
entes, quid concionator dicat, intelli-
gant, minimè tamen quorsum illa spe-
dent, scire queant. Nulla enim rerū
connexio est, ordo nullus, sed magna
confusio. Quo vitio laborare quosdam
video ex iis, qui studio & diligentia

S 4 ad di-

ad dicendum se comparant, nam te vel pr
 inuentione cōtenti dispositionis pr docil
 cepta negligunt, perturbatumque lentia
 cendi morem sequuntur, quidam capta
 verò propositionis, si res sit vna trad magn
 da, partitionis, vbi plura dicuntur quasi
 ita sunt inimici, vt neutram vnquam incun
 adhibeant: quòd ea, quæ dicturi sumus mam
 cælare velint audientes, vt quæ dice nem o
 tur, noua videantur.. Arbitrantur explic
 enim propositione, & partitione, q de or
 rum vtriusque magna vis est ad doc sume
 litatem comparandam, aliquid sit do
 ipsa & audiendi & differendi volup expon
 te decerpi, doctis, præmonitisq; au ac di
 toribus quid sit orator allaturus. Q rem
 ratio quantum possit, & valeat, vñ uem
 rint alij, mihi qui ita sentiunt, no rator
 modò antiquitati, sed etiã veritati aut vo
 dentur obsistere. Illud enim sc dulan
 quid velis efficere, non minuit, sed Tulliu
 get expectationem: restat enim ill guida
 ac relinquitur, quo id modo effi maxim
 as. Quò enim vberius promissio celeri
 est, eò maior est dignitas in præstatio do, a
 Quare noster orator posteaquam Nam

namque vel proposita, vel diuisa ac distributa
 onis pro dociles reddiderit auditores, beneuo-
 mque lentiam exordiendi commoditate,
 quidam captauerit, attentionem quaestionis
 na trad magnitudine, grauitate, & vtilitate
 dicunt quaesierit, in confirmationem totus
 vnque incumbet, omniumque praclarissi-
 turi sumam & delectandi, & mouendi ratio-
 nae dice nem ducat, quae solidissima doctrinae
 itram explicatione nitatur. Bonam proin-
 one, de orationis partem in docendo con-
 ad doc sumet, dabitque operam, vt etiam si
 quid sit doctrina vulgaris, non vulgariter.
 volupt exponatur. Quietum hoc docendi
 isque ac disputandi genus sedatum orato-
 rus. Quam desiderat, & sonum vocis sua-
 at, vt uem. Quo enim tempore doceto-
 nt, ne rator, loquentis similior erit, quam
 erit aut vociferantis, aut lugentis, aut mo-
 dum immodulantis. Rectissime enim praecipit
 it, sed Tullius vt vox nec sit canora, nec lan- *r. Officio.*
 nim illguida. Duo declinanda sunt vitia,
 o eff maximè inter se pugnancia, alterum
 omiff celeritatis est nimiae in pronuncian-
 aestand do, alterum intolerandae tarditatis.
 quam Nam oratoris lentitudo multum, vt

Epist. 40.

ait Seneca, de auditorum & attentione, & opinione detrahit, generat vel inopiæ, infantiaque suspitione vel obliuionis formidinem ita quem iniicit, vt auditores venisse niteat. Talis Publius Vinicius

ibidem.

dicatur, qui authore hoc ipso Seneca vellebat singula verba, atq; ita infatigabat, & cunctabatur, vt dictare, non cerere videretur. Nimia celeritas

ibidem.

facilis etiam est, quia, vt idem Seneca censet, sine lege huiusmodi currus locitas, plus sonat, quàm valet, nec tam verba profert, quàm profundum. Oratio enim, quæ ad docendum confertur, nisi sensim in animos fluat, inutilis est, quia vt hic idem quem tam sæpè contestor, Seneca

ibidem.

cit, *non traditur, quod fugit, neque media profunt, nisi immorentur.* Hinc riamq; affert de ridenda pronuntiatione cuiusdam, qui orationem quæ celerrimè prolata sic continuatur vel confundebat potius, vt non tantum sententias, ambitus, circuitus, sed dicendi que moras, & inter-

et, sine quibus intelligi oratio nequit,
 omnino tolleretur, verum etiam neces-
 saria ad respirandum intervalla vita-
 ret. Ex quo fiebat, ut semel incipere,
 semel desinere videretur. Quo nil
 oratori turpius, nil esse inutilius po-
 test. *Cum enim*, ut ait Tullius, *fertur*
quasi torrens oratio, quamvis multa cuius-
que modi rapiat, nil tamen teneas, nil ap-
prendas, nusquam orationem rapidam
coerceas. Itaque non Serapionem sic
 verba conuoluentem, ac concitan-
 tem, ut ea vox non funderet, sed ra-
 peret, & obscuraret, in pronuncian-
 do imitabitur noster hic orator: stu-
 deat potius, ut Flauij Fabiani similis
 sit, qui Seneca teste, docebat expedi-
 te, non efferate, ut facilitatem esse il-
 lam non fatuitatem, pronuntiationem,
 non properationem appareret. Cla-
 morum omnino fugiendi sunt in hoc
 tranquillo, leni, & placido genere
 differendi. Audiri quidem etiam à re-
 motissimis debet orator, cum hoc ta-
 me, ut doceri se qui adsunt, non obtun-
 dis sentiant. Et ut vocem disputantis,
 ac præ-

Lib. 2. de
 finibus.

ac præcipientis grauem, moderatæ
quæ requirimus, sic orationis ge-
nolumus esse grandiloquum. Quo-
erit obscurior, eò planius, dilucida
quæ tractetur, à Græcis, Latinis
est vocibus abstinendum, argumen-
tumque strepitus deuitandus, Hi-
nique sermonis puritas adhibenda.
Caveat Christianus orator ne
dicat obscurius, nullumque sit
bulum quod auditores fugiat et
rusticanos, & ingenio pinguiore
tricesque imitetur, quæ omnia
nima mansa in os infantibus pro-
inferere consuescunt. Hoc autem
facilius assequetur, si rem, quæ
bitur obscurior, probè cognitam
lerit, explicationemque prouiden-
Crebras translationes, contrariis
ta contraria, paria paribus reddi-
similiter cadentia, eundem finem
bentia, literarum vel affinitate, vel
tatione quasitas venustates, omne
denique insignem ornatum, ora-
nisque longiorem circuitum ab
qui doceat, abesse cupimus: ut

moderat² veritatis magis, quàm concinnitatis²
 onis ge² indicet amatorem. Licebit tamen
 n. Qu² siquasi campus erit quæstionis, etiam
 dilucio² res docentem, ac enucleantem ser-
 Latini² monis genere vti grandiore. Quæ
 regum² meditata afferuntur ab eo, qui ad mul-
 us, Hi² tam noctem vigilauit, non tam lucer-
 hibern² nam, quam sancti spiritus oleum vo-
 r ne² luntates commouentis redolebunt.
 e sit v² Quæ autem dicuntur ex tempore,
 giat er² quod nolim, sed rapitur interdum,
 guior² orator tanquàm spiritu vehemēti, ita vt
 omnia² aliter atq; decreuerat, loqui cogatur,
 ous put² quod diuo Augustino ad populum
 oc aut² verba facienti aliquando accidit,
 quæ v² inque Manichæos, quod minimè sta-
 itama² tuerat, inuectus est, consilij mutatio-
 ouiden² nem exitu fortunante; Firmus enim,
 rariis² qui Augustino ignorante concioni
 reddi² intererat, isq; Manichæus errorem de-
 finem² didicit, orthodoxamq; est fidem am-
 e, vel² plexus, quæ igitur repentina sunt, ea
 omne² sic callidè cum illis, quæ concionator
 m, ora² cogitauerat, insuantur, vt ab audi-
 m ab² toribus etiam prudentibus minimè
 us²: vt possint internosci. Caueri illud etiam
 ver² in

*Possidoni-
 us in Vita
 D. Augu-
 stini. cap.
 15.*

in dicendo debet, ne res verbis de
 taxat aut eleuentur, aut attollantur.
 Pugnet ratione, pugnet orator
 genio, quæ magna, quæ recondita
 quæ erudita, quæ exquisita affe-
 cto grandiora, & admirabiliora vi-
 buntur, quò erunt à concionato-
 dicta simpliciùs. Frequens confes-
 sio ubi mulierculæ, puerique sunt, n-
 uetur audiens *nouum hoc est, inauditu-
 que quod affero*: sed est acutorum &
 crium habenda ratio, quorum auribus
 capaces sunt, & semper amplius
 quid expectantes, quæ etiam in-
 plenum, & inane fastidiosissimè,
 perbissimèq; diiudicant. Accedit
 stræ linguæ necessitas, inter quam
 inter latinam cùm magna affinitas
 tamen hoc maximè interest, quod
 illa planior, atque simplicior, hæc
 nior, compositiorq; esse reperitur.
 Ita fit, vt multò plures loquendi,
 nandi, amplificandi que figuras latine
 oratio, quàm Hispana recipiat.
 quo etiam efficitur, vt nihil promit-
 re Hispanus possit orator, quin fide-

quasi cogatur liberare. Nihil extolle-
re, nihil augere, nihil exaggerare, quin
quantum verbis expressit, tantum re
vera demonstret. Quare concionator
sanctus, & sapiens hyperbolem tan-
quam scopulum vitare, & declinare
debebit: utij consumendi causa nil di-
cet, serius, seuerusq; erit, rerumq; pul-
sis & reiectis imaginibus res ipsas an-
te auditorum oculos, atque ora con-
stituet. Hæc habuit nouus Herma-
goras, quæ tibi responderet, quem ac-
cepimus inopem ad ornandum, pa-
rum acutum ad inueniendum fuisse.
De quo Cicero scribit: *Eam in illo vim*
fuisse, ut ei multò Rhetoricam citiùs quis
ademerit, quàm Philosophiam concesserit.
Neque eò (inquit) dico, quòd eius ars,
quæ edidit, mihi mendosissimè scripta vi-
deatur, (nam satis in ea videtur ex anti-
quis artibus ingeniosè, & diligenter ele-
ctas res collocasse, & nonnihil ipse quoque
non protulisse,) verùm oratori minimum
est de arte loqui, quod hic fecit, multo ma-
ximum ex arte dicere, quod eum minimè
potuisse, omnes videmus. Hæc de Her-
magora

*Lib. 1. de
Inuentio.*

magora Tullius. Tu igitur his non
vel consiliis, vel præceptis utere
arbitratu. Ut enim quæ tradimus
homini docto non placeant, volumus
nostra tibi non placere non poterit.

HIERONYMO BINVNICIO.

De materia concionis.

*Guilielmus
Abbas in
vita D.
Bernardi,
lib. I. c. 6.*

I V V S Bernardus, Bini-
doctissime, primas con-
ciones obscuriores habuit, quæ
ut ab hominibus intelligi possent
enim sanctus orator subtiliter
quàm dilucidè loqueretur, tanta
rerum & abstrusarum, & admi-
nium quasi tenuitas esset, ut acie-
geret, surdis canere videbatur, su-
eum laboris, atque operis por-
bat, quæ tamen concionandi
nitas diuturna non fuit. Nam doctus
adiutoreque sancto Spiritu, cuius
men flens, & lacrymæ Bernardus
plorauerat, tam mirus concionator
evasisit, ut neque sermonis perspicua
neque argumenti utilitas, neque

tens illa, ac vehemens, qua animi fle-
 stantur, desiderari iam posset oratio.
 Nam quo rem modo concepisset, ani-
 mo, & cogitatione comprehendisset,
 ita explicabat, quæq; sibi persuaserat,
 etiam auditoribus persuadebat. Er-
 go Bernardi sanctitas cum incredibili
 sapientia coniuncta inter potentissi-
 mos reges pacem, & concordiam sa-
 pè constituit, dissidentes à Christi Vi-
 cario tyrannos ad rectam sententiam,
 & Apostolicæ sedis cum salutarē, tum
 maximè necessariam obedientiam re-
 uocavit: discordes ciuitates atque res-
 publicas firmissimis fœderibus socia-
 uit: pro summi antistitis dignitate for-
 tissimè propugnauit, à summis Ponti-
 ficibus mandatas legationes piè, san-
 ctèq; obiit, Catholicæ Ecclesiæ tem-
 poribus tēpus omne transmisit. Non
 enim tanti concionatoris virtus exi-
 guis se finibus tenuit, sed omnem ferè
 mundum cōplexa vberimos fructus
 tulit. Equidem Binunci dignissime
 nunquā diui hanc Bernardi historiam
 vel lego, vel audio, quin cōciones illas

T remini-

reminiscar, quibus adolescens vteb-
 ris, sic accuratis, obscuris, magnificis
 vtearum laudaretur inuétio, acumen
 docti homines mirari potius, quam
 imitari se posse confiderent. Ista ve-
 tustas & grandior, & melior, vt se De-
 bone perfecit, & perpoliuit! vt illa
 leriter abiecit, quæ iuueniliter dici
 debantur! Auditorum vtilitate,
 morum correctione nil habes an-
 quius, nilque aliud in concionan-
 do spectas, nisi vt populo pro-
 ficiat. Marc. 12. est planè moralis, qualem oportet
 concionum. Nam cùm finis legis
 Paulus ait, non sit ostentatio disci-
 pularum, sed charitas de corde puro, & co-
 scientia bona, & fide non ficta, cō-
 qui ita se in concionando gerit, vt
 bene in fide erudiat, de Deo bene
 rare iubeat, à flagitiis abstrahat, qui
 rum sibi mens conscia non graui-
 angit, & excruciarum non potest, mu-
 tudinem igne charitatis accendat,
 vt excitaret, Christus venit in mun-
 dum diuinę huius artis, infra quam
 terarum artes sunt, præclarum credamus
 officium

1. Ad Ti-
 moth. 2.

Luc. 12.

ificem. Itaque & à diuo Francisco, &
à sancto Dominico eius æquali in iis
legibus, quas suis sectatoribus sanxe-
runt, cautum, statutumque est, vt ni-
hil aliud monachi concionantes di-
cant, nisi quod ad virtutis studium
scelerisq; odium possit incitare. Atq;
ea de causa & felicitatis æternæ præ-
miū, & inferorum perpetuos crucia-
tus assiduè repetere iubent, ac frequē-
ter iterare. Christianis enim oratori-
bus illud esse propositum debet, vt ho-
mines à vitiis deterritos ad virtutem
cohortentur. Magis autem recondite,
secretaq; intelligentiæ quæstiones sa-
nus & sapiens reticebit orator. Qui ve-
rò quid in quoque vitæ genere facere
necesse sit, è suggesto explicant, con-
cionatores optimi sunt. Nam Christi
præcursor in tradendis vitæ præceptis
quid unicuique consentaneum esset,
exposuit, publicanorumq; & militum
officia luculenter explanauit. Quid
Paulus? nonne parentibus, liberis, ma-
ritis, vxoribus, dominis, seruis vitæ of-
ficia præscribit, omniumq; ordinum

Lucæ 3.

Ad Tit. 2.

T 2 mira-

mirabilem se præbet institutorem, magistrum? nihil tamen prudens concionator affirmet, quod dubium, controuersumq; sit, nihil ponat esse incertum, de quo auditor doctus possit ambigere. Sacramentorum usus hominibus saluberrimus hominibus est à bono concionatore commendandus. Ad misericordiam magis, magisque in hominum animis frigescentem ardentius mis est verbis auditor incitandus. Quod ex Christi lege, & Euangelio concionatur, & dicit, conari, enitiq; debet, curæ parentibus sit educatio filiorum.

*In epist. ad
Salutam
de viduitate
seruanda.*

Non enim, ut diui Hieronymi verbum est, parui est apud Deum meriti beneficium educare. Contra verò grauissimum meritum est, in hac re esse dissolutos. Non enim, ut idem Hieronymus ait, per-

*In epist. ad
Latam de
instit. filia.*

et as, & sui iuris imputatur parentibus, quod magis lactens, & fragilis, quæ in sustentationem Domini ignorat dextram, & sinistram, id est, boni & mali differentiam, sollicita prouides, ne filia percutiatur à cæca manu, cur non eadem cura prouideas, ne feriatur à malleo vniuersa terra. Ne bilis,

ore, aureo calice Babylonis, ne egrediatur cum
 dens, Dina, & velit videre filias regionis alienae.
 itaq; Abrahamus charissimus præpo- *Genes. 18.*
 tenti illi Deo fuit, & in secretorū par-
 tem, noticiamq; vocatus, quòd esset
 filiis, ac posteris sancta, & salubria vi-
 uendi præcepta daturus. Maximè au-
 tem Christiano oratori curandum est,
 contendendiq; in eo nerui omnes, vt
 quæ publica vel flagitia, vel maleficia
 erunt, ex pagis, ex oppidis, ex vrbibus
 extirpentur: perniciosæ consuetudi-
 nes, vsusq; foedi tollantur. Qui enim
 serio cōcionatur, quiq; Apostolorum
 imitator est verus, nihil extare finit,
 quod oculos possit offendere, & ani-
 mus graue vulnus imponere. Noster
 quidem dux, & pater Ignatius id sem-
 per spectabat in concionibus, quas ad
 populum habuit, vtq; publicam cau-
 sam, publicam & salutem, & verecun-
 diam tueretur, summa ope contendit:
 itaq; perniciosis sublati moribus salu-
 tares induxit, quo bono suam patriam
 carere non est passus, exterminatis il-
 lis, atq; reuulsis, quæ factu essent, visuq;
 turpia,

*Petrus Ri-
badenera,
in Vita Ig-
natij, lib. 2.
cap. 5.*

turpia, quæq; summo cum pudicitie
detrimento fiebant eò perniciosius
quò temporis diuturnitas liberiora,
faciliora reddiderat. Præclara illa
ui Augustini victoria tibi pro ista con-
ditione, ac sapientia ignota esse non
potest. Qua ex Mauritanie perantiquam
illa vrbe, quam Cæsaream appellatam
crudellem ludum, & nefarium rele-
uit: quo in ludo, (si ita cum nomine
fas est) duo aduersi ciuium exercitii
lapidibus inter se tanta & immanitate,
& impietate decertabant, ut à libe-
ris parentes, à parentibus liberi, à fra-
tribus fratres, à cognatis cognati,
amicis amici necarentur. At Aug-
ustinus barbaræ crudelitatis impau-
aduocata cõcione inhumanam illam
consuetudinem grauiissimis verbis
erat oratione & copiosus, & vehemens
accusauit, nec ante dicendi, vel ful-
randi potius & tonandi finem fecit
quàm ex omnium lachrymis, & fleu-
cognouit efferatas populi mentes
humanitatem, & lenitatem inclinari.
Ergò immane certamen auctore Au-
gustino

gustino sublatum est, & salutaris eloquentiæ vis declarata, quæ inermis, & nuda impia Cæsariensium arma compresserit; luctuosumq; ciuium spectaculum ex Christianorū oculis in perpetuum remouerit. Vale, & te Augustini præbe simillimū, quem quanti facias tuarum concionū hortuli demonstrant maximi huius doctoris sacris, augustisq; fontibus irrigati.

E I D E M,

De inutiliter concionantibus.

EVANGELICVS concionator & verus Hieronyme doctissime pro virili sua parte contendit, vt flagitiis, sceleribusq; pulsus, ac profligatis virtus dominetur: à quo studio illi abhorrent, quos moralis pudet concionis: quiq; illa tractant quæ aq̃uis & auribus, & animis sceleratus attendit auditor. Sic enim de virtute disputant, sic inuehuntur in vitia, vt nec velle cæteris, nec sibi quæ dicant, persuasisse videātur. Nam huiusmodi concionibus deest ille dolor actionis,

T 4 qui

qui mentis est index, illaque est preta
 subiecta materies, ex qua populus inopi
 leribus, & flagitiis inquinat⁹ nihil quasi
 litatis, & medicinæ capere possit. Cuius
 enim remedia nulla sint, quæ tam statim
 ciant dolorem, quàm quæ sunt salutarij sir
 ria, hominumque tumorem tanquam ma
 strumam orationis scalpello reserant,
 non audeant, doloriq; medici parca causa
 & auditorum, & suo, amicissimo homi
 pulo concionantur.. Sæpè enim ad san
 nire solet, vt curationem, quæ ferè Arist
 & igne conficitur, tam medicus, quibus d
 ipse reformidet ægrotus, ad facilitatem
 quæ medicamēta veniatur, quibus cam r
 cera foueantur magis, quàm sanctorum mora
 Cùm enim vulnus insedit, chirurgi script
 opus est, qua secetur, atq; vratur egro tribu
 tus, quæ verò hæc acerbiora manere e
 exequitur, cùm minùs videtur, tunc uendi
 magis mansuescit.. At est, inquit, Crassi
 ingenij opinio captanda, quæ similis
 atque orationis, concionisq; deflexio
 ad morum obiurgationem declinat, pro
 orator, eleuatur nescio quomodo, pla
 risq; vociferationem illam secus inter
 pretatur

ue est interpretantibus, eruditionis, orationisq;
 pulus inopia fieri suspicantibus, ut ex alto
 nihil quasi in terram cadat orator, & domo-
 offit. Ceterum vicia, velut, quædam suæ infantia
 æ tam latibula quærat, quasi verò ingeniosi
 ut salubres sint, nisi qui hominū saluti quan-
 tanquam maxima possunt remedia compa-
 o relectant, atque conquirunt, nec ob aliam
 ci paræ causam libros euoluunt, nisi ut esse
 summo hominibus fructuosi possint. Quid ali-
 enim et sancti doctores factitarunt? Quis
 uæ ferè Aristotelem non admiratur de mori-
 cus, quibus differentem? quis Ciceronis offi-
 facilitas non effert in cœlum? quis Sene-
 quibus eam non suspicit? quis non Plutarchi
 a sanctæ moralia præcepta dilaudat? quis illis
 chirurgis scriptoribus laudē pleno modio non
 tur egere tribuit, qui se totos in optimo vitæ ge-
 a manere explicando tradendisq; benè vi-
 tur, tuendi præceptis collocarunt? Negat.
 quum Crassus apud Ciceronem magnum il-
 æ simile esse oratorem posse, qui de mori-
 deficiat & vitæ nō agat: Carneades autem
 eclinauit proemiorum, epilogorumq; præce-
 odo, præ nugas appellat comparatione illa-
 us inter rerum, quæ ad ciuitates instituen-
 pretat

T 5 das,

das, leges scribendas, æquitatem
 stitiam, fidem, cupiditates frangere
 conformandosque hominum
 conferuntur. Equidem adduci
 quam potui, ut cōcionem probantem
 quæ ad homines permouendos
 non esset. Orator verò ut moueat
 etat, & vincat non vna sit materia
 tentus, artē adhibeat, rem populam
 dicat, misceatq; quod dixit Horatius
 utile dulci. In eos enim conciones
 res incidere sæpè solemus, quos
 tuosos magis, quàm studiosos, cla-
 tores, quàm doctores esse delectamur
 quorum illepidam, & insulsam concionem
 efficit. Doceri enim, mulceri, et
 uerique volumus, quod eximia sci-
 tia est, & eloquentiæ non vulgaris
 Me quidē quorundam sic frangit
 tio, ut quidquid admoneant, facili-
 mum me præbere soleam, & ad faci-
 enda, quæ dixerint, me me statim
 parare studeam: quod quidē tūm
 nit, cum nō solūm compta oratio
 ornata, atq; elegans, verum etiam
 ipsæ calent, & quæstio utilis tractatur
 vtilis

In arte poe.

uitatem vtiliter. Cùm autem mollis oratio est,
 s frange & quæ aures duntaxat oblectet, erigo
 num memet, solutusq; illo metu, quem gra-
 dduci nem, piū, sanctum, & salutarem di-
 probantem ardor solet iniicere, mei q; im-
 endos memor, concionis auditorem me pre-
 noueat beo curiosum. Vnde profectò intel-
 nateria legi potest, quā ille sit & fortis, & vehe-
 popularis mens, qui de moribus salubriter elo-
 it Horatius quatur. Qui enim grauissimum con-
 concionandi munus præclare obeunt, vel
 , quos ipsos dicendi artifices mouere primos
 sos, debent, sanare, mutare, corrigere. De
 se delectante morte me audiente concionatus qui-
 a concionam est, aderant duo maximi concio-
 ulceri, natores, sese orator gessit strenuè, ea
 imia se enim dixit, quæ qui doctus non esset,
 a vulgaris dicere non posset: ita dixit, vt nemo
 frangit in illa maxima frequentia adesset,
 ant, fac quin quæ audiret, ab illo ipso, qui
 & ad diceret, fieri fateretur: duo illi,
 statim quos dixi, concionatores, quorum
 è tunc vtrumque, alterum altera de causa
 oratio Hispania vniuersa concelebrat, nil se
 n etiam vnquam melius maiusque audisse,
 is tractat præq; illo concionari se nescire dixerūt.
 vtiliter

Cùm

Cum enim ars ad materiam accedens, quæ
& actionem æquat oratio, nec omnes mores
ris vita dissentit, tum admirabilem laudem
existit, quo partim viso, partim a deo
to & infantes, & eloquentes obstruuntur
cunt. Qui autem morum emerit, qui li-
tione prætermittit inauditas quæ vociferan-
nes, inutilesque suscipiunt, & tanquam mo-
relieta patria novas regiones rationibus
orationeque perlustrant, laudantur sed et
quidem ab imperitis solent, eruditi quoru-
rum tamen, beneque de rebus et nec se-
mantium laudem & plausum raro de cur-
sequuntur. Estque eorum ridenda mentis
cionis ieiunitas, qua ne gloriola bus o-
quidem assequuntur, quam vnam totique
tiebant. Quibus illud etiam evenire tra-
necesse est, ut non tam iucunda præ-
morum laus sit, quam vnius vituperatio
tio molesta. Quinetiam dulces mna
conciones non illo solum pernicio-
nomine sunt, quod turpiter vici-
quasi licentiam dare videntur, sed
iam quod concionatorum cum orato-
cionatoribus comparationes inue-
odiosas. Nam improbiissimi homines

am accedentes, quibus inuisa obiurgatio est, ad le-
nec omnes illos confugiunt, ut qui forum
irabile, atque tribunal effugiendæ poenæ cau-
artimam declinant, quos etiam concionandi
es obstrutifices dicunt esse præclaros, utpote
m emendatius, non minis, rationibus, non
as quam vociferationibus agant, amanter fer-
& tamquam innocentes, non amentes debacchen-
nes rationibus. Hinc illa non modò iudiciorum,
laudarum sed etiam morum dissimilitudo, hinc
at, eruditum quorundam contentio turpissima, qui
rebus nec se ipsi corrigunt, nec alios corrigi,
a raro & curari patiuntur: qui ita vesani, a-
denda mentesque sunt, ut bonis concionatori-
prioribus obstant, atque obstrepant, mul-
tim vnaqueque salutari, & veridica concione
am eorum retractos in ea templa venire cogant,
unda per ubi ad concionatoris molliculi vocem
as vituperant nulla sacri ædificij atque operis colu-
dulcissima contremiscit. Itaque in factio-
pernicio- nes, partesque diuisi ciues alij aliud con-
ter vituperandi genus perniciose contentio-
tur, se defendunt. Qui autem maximi
cum concionatoris nomen assequi cupiebat, vel
in uero in falsi doctoris, ac prophetæ, vel certè
in seditionis ciuis crimine incurrit: fierique
sape

Luce 19.

sapere solet, ut non solum concupiscens; de
 inflatus non assequatur, quæ ambulant, m
 se concupiuerat, verum etiam forum
 nis, & bonis euersus infami supplicetaria
 affectus intereat. Nam habenti deum or
 tur, ut diuina canunt oracula; non ore.
 benti, & quod habet, auferetur. Demonstrat
 ruit hoc nobis Erasmus, cuiusdam H
 tis eloquentiam nostri & parentum qui pri
 au mirabantur: qui tamen ubi prout, qu
 coepit esse in religione suspectus, docuer
 tantum Christiani, sed etiam Tullius Max. f
 nomen amisit. Eiusmodi enim blandi
 scripsit, à quibus multum detrim sollicit
 pietas capit, nihil adiuuenti latinis stixur
 Sermone siquidem usus est variis Paulus
 xto, ex multisq; dicendi consue Pellat
 ribus, quod sanè vicium tum max Grego
 apparuit, cum à piis & planè cultu aliter no
 minibus Ciceronis stylus longo peruen
 interuallo reuocatus. Neque hoc ens recte
 li Erasmo contigit, sed multisetia pe
 nationum exterarum hominibus nos gign
 qui ut erant Romanæ Ecclesiæ aduerat of
 si, sic eos Romani sermonis, quæ ad
 minimè arbitrabantur, candor, p
 q

concionatq; defecit. O miseros, si intellexe-
 runt, miseriae, si nō præsenserūt, ip-
 tiam foris amentia literis posse mandari:
 ni supbiaq; perfidia ne posteritatē qui-
 bentem omnium seculorū immemorem
 ala, non fore. Patere hoc loco præterire me
 etur. Dicitur nostram calamitatem, id est, quorum-
 uis viciis Hispaniæ Theologorum lapsum,
 parentem qui primò strangulati, deinde combu-
 sti, quàm sit pestifera superbiæ radix
 ectus, docuerunt: quamq; inuisi Deo Opt.
 m Tullius Max. sint, qui concionantes auribus
 blandiuntur, de quæ sui existimatione
 solliciti Christum non prædicant cru-
 cifixum. Et nimirū hi sunt, quos diuus
 Paulus diuini verbi adulteratores ap-
 pellat. Quæ Apostoli verba sanctus
 Gregorius interpretatus sic ait. *Ad-* Lib. 16. mor-
ral. c. 25.
*Adulter non prolem, sed voluptatem querit,
 peruersus quisque ac vana gloria serui-
 ens rectè adulterare verbum Dei dicitur,
 quia per sacrum eloquium non DEI fi-
 lios gignere, sed suam scientiam desi-
 derat ostentare. Quem enim libido glo-
 ria ad loquendum trahit, voluptati ma-
 gis quam generationi operam impendit.*
 Ab hoc

Ab hoc mi Hieronyme adulterio
ro te abesse: & filios Christo, eius
Ecclesiæ procreare iusta natos
Vale, & in isto utiliter, viriliter
concionandi consilio permane.

HIERONYMO ANGL.

De oblectandi necessitate.

EREOR mi Hieronyme
reprehendar, cum hac
scribam, quæ de oblectan-
concionatore auditoribus præ-
collegi, ad te, inquam, qui in op-
genere dicendi tam longè proce-
quod si facerem quasi te erudire
cere volens, iure accusarer, sed
plurimum absum: neque enim
cas, quæ sunt tibi tritissima, ad te
mus, sed quia tuum mihi iucun-
est nomen, & quod te æquissim-
rum mearum æstimatorem expe-
& iudicem. Attendes igitur dili-
ter ut soles, quæ de oblectandi ne-
tate, modo, & ratione à me dispo-
tur. Sunt enim, qui orationis

tertem minus esse necessariā arbitren-
tur, quorum refellenda sententia est,
sunt qui aut sine modo delectent, aut
quia puerilia colligunt, nō delectent,
quorum lepiditatibus moderari stu-
demus, ac cupimus: tertium est genus
oratorum illustrium ac perfectorum,
quibus vera delectandi cognita ratio
est, qui neque nihil, neque nimis, tan-
tumq; dulcedinis adhibent, quantum
muneris sanctitas ipsa desiderat, qui
etiam quod cordas illas pellere soleant,
ex quibus concentus existit, patefaci-
endi mihi sunt, ut qui libenter audiri
volunt, dictionē suam ad horum nor-
mam, rationemq; conforment. De
his igitur agendum tribus est, verbo-
rum fortasse, quā leges epistolæ pa-
tiantur, sed veniam dabis immensitati
questionis. Et ut ab illa re, quæ pri-
ma proposita, promissaq; est, dicendi
summa initium, persuasum esse con-
cionatori debet, sine delectatione ni-
hil omnino profici, in magnoq; illos
errore versari: qui Christiani oratoris
munus docendi, mouendiq; necessi-

V

tate

*Lib. 4. de
doctrina
Christiana
cap. 8.*

In Bruto.

rate definiunt, in eaque hæresi sunt
delectationem Christiani concio-
toris officio parum esse consonam
bitrentur, quorum quàm sit abfu-
sententia diui Augustini testimonio
illud graue declarat, ad permouen-
homines salubri suauitate, vel sua-
lubritate nihil esse melius affirma-
qui etiam è quatuor libris, quibus
ctorem Christianum instituit, &
format, vnum in eo consumptum
doceat quemadmodum quæ inu-
mus, Rhetorico prope more, id
iucundè & facundè proferamus.
telligebat enim vir ille sanctissimus
diuinaque & humana sapientia
biliter eruditus, & in hac ipsa dico-
arte multum exercitatus suauiloqui-
tiæ quanta vis esset ad hominum
tes, vel à vitiis retrahendas, vel ad
nestatem & decus impellendas, vo-
mus enim illud idem contingere
cionatori nostro, quod forensi ora-
Cicero, vt eueniret, optabat, vel
exigebat. Volumus, vt cum audiret
sit, eum esse dicturum, multo ante lo-
ad au-

res sunt ad audiendum occupetur. Hoc faci-
concionas sequuntur illi, quibus multa ad di-
sonam audendum ornamenta superant. Fieri
fit absque soni, & corpore ac vultu vastiores,
timoni, & inopesque sermonis libenter audian-
mouentur. Sanctitatis enim opinio perficit,
el suauitatem naturæ vitia tegantur, & dicendi
firmam suauitatem non requirat auditor na-
quibus, & ceteris eum oratorem, qui nihil suadeat,
ait, & ceteris quin ipse faciat, cuius inaudita virtus
impfuit, & admiranda religio. Sed de hu-
uæ inuicem, id humanis nos hic auxiliis agimus, cœ-
re, id celestia semper excipimus, quæ altio-
amus, & ceteris, potentioraque sunt, quàm ut de
ctissima, illis hominum ars præcipere quic-
entia miquam aut possit, aut debeat. His qui
psa dicere, erit instructus, vel infans eloquetur,
uiloque delectabit illepidus, literarum rudis
num miteratissimis anteibit. Et si rudis il-
vel ad le non est, quem Christus ipse do-
das, vuerit. Sed hoc & rarum, & tempo-
ngere rum antiquorum. Nunc enim in tan-
nfi ora tu bonorū magistrorū copia doctrinæ
vel potius inaudita laudabilis esse non potest.

V. 2.

Dabit

Dabitq; operam concionator, ut
 quidem virtus emineat, doctrina
 non desit. Et quia viuitur non
 perfectis, preclareq; cum illo agi
 mus, in quo virtutū videatur esse
 diocritas, concionator ille, quem
 rimus, vel ut melius dicam, quem
 se inueniri fatemur, humanam in
 striam adhibebit, terrenasq; opes
 coelestibus, diuinisq; coniunget.
 ita sentire visus est sacer ille Hiero
 mus, qui ad Pammachium scribens
 los irridet, qui eloquentiam Chris
 nis parum esse decoram putant: quae
 haec ipsa sunt verba. *Qui sermone*
tari se dicit Apostolos, prius imitetur
tes in vita illorum, in loquendo simplici
tem excusabit sanctimoniam magnitudinem
syllogismus Aristotelis, contorta q; Chrysostomi
acumina resurgens mortuus confutabit
terum ridiculum si quis è nobis manentibus
ter Cræsiopes, & Sardanapali delicias
sola rusticitate se iactet. Ex his Hiero
 mi verbis intelligi facile potest, quod
 habeat necessitatem eloquens orator
 neque enim dicendo proficimus,

*De optimo
 genere in-
 terpretandi.*

aut eloquentes, aut Apostoli simus.
Hoc namq; afflictis, ac prope despera-
tis hominum rebus auxilium & sola-
tium restat è multis, vt nimirum qui
in concionandi curriculo, stadioque
versantur, non solùm rectè sentiant,
sed etiam politissimè eloqui possint,
quæ cogitarunt. Disertæ enim con-
cionis tanta vis est, vt quæ corruptissi-
mæ nostræ naturæ inuisa maximè sint,
vehemens idemque suavis persuadeat
orator: furentesq; amentia populos in
officio contineat. Omnium enim,
quæ ab hominibus appeti voluptatis
& animi gratia solèt, nihil est dulcius,
quàm oratio rebus & verbis illustrata.
Dulcis est musicæ concentus, comœ-
diæ lætabiles, artificiosa pictura dele-
ctat, suauis sepulcræ sunt, hortorū amœ-
nitate capimur, ludi placent, spectacu-
la iucunditatem afferunt, sed omnes
omnium rerū suauitates oratoria ars,
& dulcedo complectitur. Animum
Hieronyme ad hæc quotidiana prodi-
gia conuerte & quæ dicam diligenter
attende. In ea vrbe, quam aliquis

cōcionator incolat, dato æris campo
 signo, cuncta ciuitas ei⁹ audiendū
 sæpè audiuerit, desiderio cōmouet.
 Adest oīm fortasse primus adulter
 quaquā seueritatis ignarus, qua
 let concionator in mœchos, accor
 ambitiosus, qui honorum sitim illi
 explebilē impune non feret: sci
 quidē avarus, qd sit auditurus, pr
 tamē est, & sedē anticipat, iniuria
 ultores nō fugit, quā sint asperē co
 gendi: dynastis, ac regulis notū est
 ipsoꝝ sumptib⁹, aleis, lusionib⁹, lu
 riæ, libidine, studiis, ac vitæ pueris
 quā sit sententiā dicturus orator: in
 di, procaces, maledici, ebriosi, lib
 nosi, fures, raptores, sacrilegi, nepo
 asoti, lusores, aleatores, scortato
 gloriosi, gulosiq; milites nō igno
 ad certissimā, grauissimāq; se tort
 pificisci: verūtamē adduci nō possu
 ut à templo absint, vbi præclarus Ch
 stianæ vitæ doctor sit verba factu
 Turpissimi & flagitiosissimi quiq;
 entari se, & dilacerari sentiunt, sed
 nerandi vim illam & celerē & cœle

is campe
diendi
omouet
adulter
qua vi
os, acco
itim illi
et: scit
rus, pra
iniuriar
perere co
notu est
nib, in
puerili
rator: in
iosi, lib
gi, nepo
cortaco
o igno
se tota
o possi
larus C
factura
qui q
nt, sed
& coele
adm

admirantur: mittendi q; sanguinis arte
cum suauē, tum salubrē predicare non
desinunt eiusq; laudandi medici finē
nullū faciunt, qui dolorē sapore com-
penset. Quē verò sine sale reprehensio
est, q; acerba planē & inhumana obiur-
gatio, q; illepada, insuauisq; cōquestio,
tantū abest, vt proffit, vt sapē sit noxia.
Persuadet enim, vt est apud Lactantium, *Lib. 6. diui-
na institut.*
*quidquid suauē est, animo q; penitus dū de-
lectat, insidet.* Nā si flagitiosæ volupta-
tis ea solet esse vis, vt eius illecebris ho-
mines ad impuritātē, vel cum animo-
rum perniciē trahātur, imāniaq; scele-
ra sapē suscipiant, mirari non debe-
mus, vt liquida voluptas, expersq; fla-
gitij honestatis amorē ingeneret: à vi-
tiosq; nos ad virtutem & honestatem,
vel cum corporis cruciatu, & dolore
traducat. Viciosa quidē res est, & Chri-
stianis indigna moribus nō quid dica-
tur, sed quo modo dicatur attendere.
Sed vt loquitur quidā ex nostris, *quid
cum populo agas? iam eò ventum est, vt* *Petrus Per-
pinnianus*
nemo vna sit sapientia contentus, omnes ab *oratione 1.*
oratores requirunt & verba, oēs eum,
V 4 qui

qui reliquis tacentibus dicturus sit, fructu
lunt esse eloquentē, nolunt insuauiter, r
nolunt infantē: mos gerendus est nequ
pulo, quem quia non possumus talē con
habere, qualem volumus, ne sit inuolunt
noster conatus, & labor, demus operatiū
vt tales sim⁹, quales ipsi auditores simpl
lunt: volunt autē vt morū & vitā quam
gistrum non modō virtus & sapientia clam
sed orationis etiam vbertas, eleganter
suauitasq; commendetur. Neq; solis p
hoc tempore placere populo nec bunt
est, nam diui Hieronymi ætate, i gentē
ad Pammachiū scribens ipse conueni
ritur. *Vulgi standum iudicio erat, o*
vnus hominū cionis offensio metuenda. Q
re quibus naturalis insulitas erit, r
ne inuito populo dicere pergant, pictu
monendos esse censemus. Nisi sit coact
tē ea sunt voluptate contenti, quā insitu
ex eorum ipsorum irrisione dicax, mus o
pulus capere solet. Quibus illud Ratic
terdum eueniat necesse est, vt facit
non facetiis oblectent auditores; ed
nim ridentur magis, quō videri cup
unt falsiores. Quōd si quando nec
sit

De obitu
Paulina
uxoris.

urus sit, has huius ingenij viros cōcionari co-
 insuaret, neque flosculos vndiq; colligant,
 dus est, neque absurdam vocem, absonamq;
 mus talē contendent, neque cūm quid narra-
 ne sit inuolunt, omnia persequantur, remūe or-
 nus opacius, & floridiū exponant, quā
 ditores simplex ferat ratio veritatis. Nihil vñ
 & vitā quam callidē interrogent, perrarō ex-
 sapienē clament, nunquam sermonē ab vni-
 elegantiā versis ad vnum aliquē transferent, à fi-
 Neq; solis personis, & mutis rebus abstine-
 ulo necesse bunt: verborum figuras leuiore dili-
 etate, & genter caebunt. Hæc illis conce-
 se concedent, qui natura, arte, exercitatione,
 erat, & eloquentiū, vel certē disertorum
 enda. Quis nomen assequuti. Dabunt ope-
 as erit, tam, vt nil astutum, nil vrbānum, nil
 ergant, pictum, nil elaboratum, nil denique
 Nisi sit coactum adhibeant: quod enim in eis
 tri, quā innitum, innatumq; esse videbitur, mi-
 dicaxius offendet, quā quod assumptum.
 is illud Ratione non actione, monendi seu e-
 , vt facilius magis, quā dicendi festiuitate
 pres; edū concionator placebit insulsus: cui esse
 deri cōparis profecto debet, vt scientia doctis,
 do necesse orationis & morū simplicitate se pro-
 sit

V s

bet

bet vniuersis. Quanquam recondita
 eruditionis tāta solet esse vis, vt
 probetur in vulgus, plenissimis
 feliis concionator dicat incompe-
 le quidem & frigidus, sed admodum
 tamen literatus. Enim verò nos
 nā, quā solet esse mutabilis, non
 gnitati ascribimus, vt concionator
 uenustus à plurimis audiat.

E I D E M,

De inepta delectandi ratione fugi.

EX his intelligi mi Hieronymus
 facile potest verum illud
 quod primum posuimus,
 illi rectè sentiant, qui necessariam
 lectionem esse dicunt, & eos
 opinio, qui sententiarum pondus
 rerumq; dignitate contenti orationis
 leporem, veneresq; reiiciunt. Frustra
 enim laborabunt, nisi orationis
 cedinem cum doctrina, præceptis
 vitæ coniungant. Quod quidem
 cluè dictu est, & factu difficile.
 est enim cōcionatorum scopulus.

Charybdis, & Syrtis. Nam plerique
 dum delectare concionabundi conan-
 tur, aut non delectant, contra quam
 constituerunt, & sunt aggressi, aut quia
 sine modo delectant, satietatem affe-
 runt illius rei, quæ si abest, inutilem, si
 super est, atq; superfluit, puerilè red-
 dit concionem. Est enim, ut apud Ci-
 ceronè disputat Crassus, orationis ge-
 nus eligendum, quod maximè teneat
 eos, qui audiunt, & quod nō solum de-
 lectet, sed etiam sine satietate delectet:
 nam quæ sensus nostros voluptate per-
 fundunt, diurnam, stabilemq; sua-
 vitatē habere non possunt, quibus, ut
 prima specie cōmouemur acerrimè,
 citissimè satiamur. Nam quæ in no-
 tis picturis, in tabulis, in imaginib⁹, in
 peristromatis, in auleis floridissima,
 mirisq; videntur esse colorib⁹ variata,
 etiamsi primo aspectu nos ceperunt,
 tamen perspicuū est, nō delectare diu-
 tius: cū in antiquis tabulis horridū il-
 lud, obsoletūq; miremur, & intuendi
 finē nullū faciamus. Mollissimis, & de-
 licatissimis in cātu flexionib⁹, & falsis
 vocu-

Lib. 3. de
 oratore.

voculis, quibus hodie theatra, vi-
 personant, nemo est, quin certas
 ueras musicæ leges anteponat. Pl-
 illæ quidē semel atq; iterū, has se-
 nō grauamur audire. Licet hoc vi-
 in reliquis sensibus, ne oculos dū-
 & aures consulamus vnguentorū
 derata potiūs, quā suauitas sumā
 ctat, magisq; laudātur, q. crocum
 dam vt dixit) olere videantur. Te-
 mollitudinis, & lenitatis modū
 rit, nilq; vel in blandimentis q.
 miū concupiscit. Quin etiam gū-
 voluptatis præter cæteros sensus
 tor, atq; appetens, quā citò dulce
 offenditur! melq; aspernatur, &
 puit! Est enim maximis voluptat-
 maximè affine fastidium. Quo-
 minus in oratione miremur, cuius
 cinnos, & fucum nō modò austeri
 probant, sed etiam multitudo ip-
 tuperat. Cupio equidem nostro
 tori Hispano (cui nisi dulcescit ora-
 quærenda solitudo est, nisi delecta-
 sit modus, offensio metuenda) cupi-
 inquā, vt sæpius ab ipsa concione

atra, vnde dicitur his verbis, benè, & præclare,
certas, quam illis bellè & festiuè. Hic enim
nat. Plausus datur, qui orationem ve-
has, sicut muliebriter solent, ille eorū est,
hoc in quorum & res approbantur & verba.
los dū. Quare meis concionatoribus author
ntorū, ut quæ delectandi causa afferent,
summa, ut quomodi sint, ut neque satiare audito-
ocum, ut neque orationem macu-
tur. Tamen. Satiatur auditor & nauseat, vbi
odū re. Quid est nimium, & florum copia re-
is q. si. undat. Est enim oratoris magna laus,
m gū. videm sit & perornatus & perbreuis,
entus, quia minimè caruit summus ille dicen-
dulce. di magister Crassus. Multisq; annis
tur, & post diuus Cyprianus in hoc genere
luptat. laudis excelluit. Semel duntaxat lu-
Quo. xurasse visus est, idq; ut sanctus Augu-
, cuius. stinus censet, non quia ita loqui vellet,
auster. sed quia iis occurrendum putabat, qui
do ipse. illud orationis genus à nostris requi-
ostro. rebant, effecit. Libet Augustini verba
cit ora. subiicere. In populo graui, de quo dictum
delecta. est Deo, in populo graui laudabo te, nec illa
la) cup. suauitas delectabilis est, quæ non quidem ini-
acione. qua diliguntur, sed exigua, & fragilia bona
clam.

Cicero in
Bruto.

Lib. 4. de
Doctrina
Christiana
cap. 14.

spumeo

spumeo verborum ambitu ornantur, quam d
nec magna, atq; stabilia decēter & grauiose
ornarentur. Est tale aliquid in epistola mi
ti Cypriani: quod ideo puto vel accidisse, lux
consultō factum esse, vt sciretur a pudente
quam linguam doctrinae Christianae scilicet
ab ista redundantia reuocauerit, & auertere
quentiam grauiorē, modestioremq; reuocare loco
xerit, qualis in eius consequentibus locis ad
securē amatur, religiosē appetitur, sedatiusq;
cillimē impletur. Ait ergo quodam, q

In episto. ad
Donatum.

Petamus hanc sedem, dant seculi diligen
vicina secreta, vbi dum erratici pascuntur ma
tum lapsus pendulis nexibus per arbori
dines baiulas repunt, viteā porticū tre
frondea recta fecerunt. Non dicunt expresse
ista nisi mirabiliter, affluentissima sacra mentis
tate facundia, sed profusione nimia grauius fi
ti displicent. Qui verō hanc amant, pudente
etō eos, qui non ita dicunt, sed castigati conform
quuntur, non posse ita loqui existimant, & sand
iudicio ista deuitare. Quapropter iste erat ac
sanctus, & posse se ostendit sic dicere, & medioc
dixit alicubi, & nolle, quoniam postmodum capilla
nusquam. Hæc Augustini verba, & tunc mer
mi Hieronymo faciunt, qui quædam illa, se

antur, quoniam de castissimo illo nostri tempo-
 & grauiosio dixerimus, admirantibus a-
 epistola luminis ipse mirabar, deq; illa qua
 accideret luxurie quædam refecari oportere
 ur apud senesbas. Oratiunculæ nostræ pars
 iana scilicet habet. Ut autem Petronij castitas
 & aduenire plus possit, utque adolescentis sum-
 emq; repleto loco nati, copiosi, & diuitis virginitas
 tibus laqueis admiranda magis: libet oris formam,
 tur, sed totiusq; corporis figuram, habitumq; depin-
 quodam genere, quæ dum uberiùs exponimus, quæso
 t. secum diligenter attendite. Natus erat Petro-
 tici patris matre quidem pulcherrima, patre præ-
 s perat grandi, procero, mirabili, filius, quod erat in
 portione formosissimū, in patre dignissimū ita
 on dicitur expressit, habuit, præ se tulit, ut utriusq; pa-
 na facientis vera quædam imago esse videretur.
 mia gratia fuit honesta, statura celsa, corpore vi-
 ant, pectore, membris & vegetis, & mirabiliter
 figuratis conformatis. Placebant, & arridebant ocu-
 timant, Alexander oblectabat, rubor capiebat. Nasus
 pter ipse erat acutus, frons lata, manus longa, aures
 dicere, mediocres, genæ leuiter eminebant. Benè
 postmodum capillatus, egregiè barbatus, collū erectum,
 ba, recumbentes humeri grandiores, pectus firmū, latera vi-
 ni quædam, femorum, crurum, tibiæ, & pedum
 mira

mira cōsensio. Vox grata, risus hilaris,
 suavis, vultus honorandus. Nihil in
 ne vastū, nihil pingue, nihil gracile,
 perfecta, amabilia, praeclara. Et quidem
 angelica specie, hoc aetatis flore, hisque
 quasi virescentibus nihil unquā aut
 aut fecit, aut cogitavit, (audeo dicere,
 ita dicam asferre possem) quod non ex
 stiana Philosophia praeceptis dictū, sed
 cogitatumque sit. Hec si breuius dixi-
 plus haberent dignitatis. In hoc
 genere sermonis moderatio
 magis, quam copia laudatur. Ne
 solum orationis pigmenta erudi-
 toribus, & bene cordatis per-
 sta sunt, verum etiam quae eleganti-
 me dicuntur, obscurant. Nam
 admodum picturae umbra, recessus
 facit, ut alia aliis sint illustriora,
 dam multo magis appareant, quae
 tare conueniens sit, ita orationis
 ligentissima indiligentia concionum
 assequitur, ut quae non temere
 sperfa, sed sapienter disposita erū-
 tionis insignia multo magis emineant.
 Nam & ab iis, qui modos & can-

inueniunt, alia abiici, submittiq; videmus, ut alia possint augeri. Ergo Hispanus orator (de hoc enim ipso loquimur, etsi in omnes tractatus hic conuenit) quæ in nostra lingua elegantissimè ornatissimeque dicuntur, manu potius, ut aiunt, feret, quàm toto canistro: dabitq; operam, ut purissimè semper dicat, sermonem quandoque res poscat, illuminet. Voces unam, eandemq; rem significantes temere coaceruare non decet: in re magna fieri hoc debere Rhetores aiunt, eaq; synonyma quæri necesse est, quæ in significatione consentiant, ut sit tamen aliquid in vnaquaq; voce diuersum, quo res ipsa grauis & magna pulchrè varietur. Vocabula nouare qui solent, delectare illi quidem volunt, sed nihil minus assequuntur. In eadem causa sunt qui verba verbis putide coagmentant, qui translationibus duris vtuntur, qui ut voces vocibus quasi dimensæ, paresq; respondeant, nimis anxie, sollicitèq; conantur, pugnantia inter se crebrò committunt,

X

pari-

pariterque extrema definiunt, idem sit sonus in cadendo. Huius generis ornamenta Hispanæ linguae quasi virginitas usurpat verecundum Gueuaræ illius, quem nosti, librum. Omnes hoc sunt quasi fucotincti: rum tamen nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita Hispania quo editi primùm temporis sunt, honorem, & laudem meruerunt. Datur quidem temperato docet generi, quod delectationis est totius concinnitatis licentia maior, præsertim si orator quæstionis liberiores latiore nactus est campum. Tantum sunt laudationes, declinationes, proposita, loci explicatio communis orationisq; in re lætabili & gloriose triumpho. Nam ornantem, vituperantem, amplificantem, ostentantem, compta decet oratio, & verborum ambitu conclusa longiore. Subest tamen conditio, ut quales res erant talis ipse sit sermo. Nolumus ut hoc dè, inculteque dicatur, multoque minus ut aures quasi titillentur, epistula si

mus'. Nam hæc oratoria voluptas
 non sensu magis, quàm mente & ra-
 tione percipienda est, quippe cùm
 non perfundat, sed perfringat ani-
 mos: qualem Periclis fuisse accepi-
 mus, qui cum delectatione aculeos et
 iam relinquebat in eorum animis, à
 quibus esset auditus. Qui aut insolens
 aliquod verbum vsurpant, aut obscu-
 rum, sibi, non confessui, vbi muliercu-
 læ, pueriq; sunt, concionari videntur;
 & populi fauorem captare, rudisq;e
 plebeculæ, quæ, vt scitè Hieronymus,
 quidquid non intelligit, plus mira-
 tur. Multi enim Sissenam illum imi-
 tantur, qui sermonis vsitati vel ho-
 stis, vel arrogans emendator voces
 vsurpabat Latinis auribus insuetas.
 Quanto melius Cæsar & rectiùs. Qui
 dum ad Latini sermonis munditiam,
 oratoria addidit ornamenta, tan-
 quam benè depictas tabulas, vt ait
 Tullius, bono in lumine collocauit.
 Limetur, polieturq; sermo, atq; etiam
 illustretur, sed ita vt virorum ornatus
 ille sit, non puerorum, multo minus

Cicero in
 Bruto.

In Epist. ad
 Nepotia-
 num de
 Vita Cleri-
 corum.

De claris
 Orator.

X 2 foemi-

foeminarum. Ex illo enim modo voluptatibus, ac prope necessariæ delectationis umbraculo, tanquam extabernaculo militari in solem, pulueremque effugit, stigio processurus orator est, atque proinde assumenda vestis est, quam micantem oratorem, hostesque catervatim remorari, & impedire non possunt. Sint ergo armati potius quam togati insignia, sagum induat orator, togam relinquat, muliebre stolum ne induat, at quidem, suspicetur, & cogitet auditores magister Christianus ita docet, ut etiam admoneat, caueatque cum obiurgat, sui videatur esse miles, ut enim admonitio, sic etiam oblectatio debet esse perpetua, nec iterum decet ab altera separari. Non enim delectationem probamus, ex qua nulla prorsus utilitas permanet auditorum, nec auditorem sic oratione percipi volumus, ut nulla vulneris acceptioni dulcedo sit. Sauciendus auditoris est animus, acerbiora miscenda dulcedine. Sit elegans oratio nostra, ornata, & pulchra, & cum

voluptate salubritas, cum deliciis diuinae coniungantur.. Quam palmam Ludouico Granatensi reseruata videntur, cuius libri omnes Hispani non minus iucunditatis, quàm adiuuenti lectoribus afferunt. Sic enim vir ille magnus suam dictionem temperauit, atque ita rexit stylum, ut qui legunt, incredibilem capiant voluptatem, & sententiarum pondere ipso ita rapiantur, ut non animaduertant, delectationis aucupium, numerosamque orationis harmoniam minùs obseruent. Nā cum orationis ornamenta non desint, & sermonis quasi lautitiam nemo desideret, tamen eo eloquendi genere vitur, quod è diuinis fontibus haustum, non ex Ciceronis, & Quintiliani riuuissumptum esse videatur.. compositio, collocatio, structura, & numerus scribentis erit, non loquentis, nisi si sponte fluat oratio, sitque cursus ille, & orationis filum naturale. In illis enim, quæ ad delectationem pertinet, natura dominatur: illoque ipso maxime allicimur, quod est maxime naturale.

X 3

rale.

rale. Ex quo efficitur, ut ille præ
ris placeat stylus, qui rerum com
dus explanator sit, & mentis fide
terpres. Quare in eo maxime la
randum est, ut rebus ancilletur
tio, sensaque primùm, deinde
miretur auditor. Turpe enim
flosculos hinc inde sectari, quæ
inania colligere, & eloquentiam
ut veteres illi verborum & senten
rum granditate, delectu, & pond
sed ineptiarum prope puerilium
mero, usuq; metiri. Nam profus
tia quorundam, & stulta loquac
quæ se fucata specie, quæ rubor
candoris quasi medicamentis ob
venditare solet audientibus, quæ
co vacat & sanguine, illiusque co
est expers, quem solida orationis
pia tanquam bona valetudo facie
diffundit, omniū est sibilis explosio
Illam illam præclarā eloquentiā
mam concionatores ament, quæ
ciosa verbis, admiranda rebus
s t i in terris propagare solet
rium, quæ vna hoc eloquentia

issimo, magnificētissimoq; nomine
digna semper est visa sapientibus.

E I D E M,

De vera oblectandi ratione.

ARTIS multa de oblectandi
modo seruando dixisse me
arbitror, sequitur, vt de vera
voluptate differamus, quod erat in
nostra & promissione, & partitione
postremum. Nam si nihil ponimus in
ea esse oratione momenti, quæ tota
frigescat, nusquamq; delectet, si rursus
nimia suauitatis aut nullum, aut re-
tuum fructum esse contendimus; ter-
tium necessariò constituendum est
orationis genus, cuius neque siccitas
vituperetur, neque inanium verbo-
rum flumen rideatur. Quod etsi fa-
ctu difficile est (quis enim in medio
tam constanter insistat, vt nunquam
extrema contingat?) tamen aggredi,
tentareq; oportet, eiq; palmā tribue-
re, qui maximis oratoribus proximus
esse videbitur, quamuis longo proxi-
mus interuallo. Qui enim ita dicit, vt

X 4 tam

tam fastidij auditorū, quàm desiderij
 rationem videatur habuisse, ambigere
 re minimè debet quin vel ab omnibus
 vel certè à sapientibus plausum sit
 laudem relaturus. Et quoniam
 dæ, & quasi austeræ voluptatis
 esse nō solet, quæ ei⁹ effectrix erit
 tio, quæq; à dulci & decocta sua
 refugiet, quā nimis cito respuimus
 fastidimus, palmam illi orationi
 non dubitemus. Et vt hæc à capite
 repetantur, bonus orator huic sen-
 delectationi necesse est, quam respu-
 pariunt atque profeminant. Remanent
 duo sunt genera, alterum illarum
 orationi insunt, alterum illa contra
 quæ sunt ab ipsa concione & oratione
 seiuncta. Nam facies ipsa oratoris
 stitutusque delectat. Tullio teste
 In Bruto. mæ dignitas Publio Lentulo bene-
 lentiam adiungebat, auditores Lucius
 Appuleius Saturninus amictu ipso
 piebat. Leuia hæc sunt, illa grauiora
 ora, vt concionatoris mores amabiles
 In partitio- sint audientibus voluptati, qui
 nibus. res, vt idem Tullius, exprimuntur autem

n deficiendo iudicio ipsius ex animo humano
 e, ambigendi, aut inflexione sermonis, cum aut
 b omni augendi alterius, aut minuendi sui causa
 usum sit alia dici ab oratore, alia existimari viden-
 oniam tur, idq; comitate fieri magis quam vani-
 atis facit. Sed hæc, quæ Tullius sapien-
 ix erit, ter aspexit, occasione fiunt gratiora.
 ta suam. Occasio illa est præclara aliorum conci-
 spumones indicendi, religiosos viros, religi-
 ationis, etque familias honorificentissimis
 capite, verbis appellandi, aliena facta laudan-
 uic ferendi, nostra extenuandi, pro aliis propu-
 am resurgendi, lapsum miserendi, præci-
 t. Remittentes humaniter subleuandi, non
 larum, duriter impellendi. Qui autem se, non
 a contra quando necesse est, sed quodocun-
 & orator, que libet, deprimit, ac demittit ora-
 ratoris, concionis leges ignorat, quæ con-
 o teste, cio nihil patitur alienum, nihil exter-
 o bene, num, aduentitiumq; permittit. Non
 res Luc, enim ut sui conuiciator, sed ut populi
 tu ipsos concionator, admonitorque esset, in
 illa gra, suggestum ascendit, quem qui tenuit,
 amabile, de seipso nihil omnino debet in utrâ-
 i, qui, que partem nisi necessitas poscat affir-
 tur aut, mare: prouocabulum ego vix vn-
 nifican,

X s quam

quam dicere, ac se ipse testari:
 si vituperatio propria iniucunda
 fessui est, quanto erit laudatio
 mior? Nam qui de seipsis vel
 uendi, vel delectandi causa non
 quuntur inuiti, ut populo placeat
 sapientibus tamen ingrati, infamia
 que sunt: multumque de authoritate
 te deperdunt. Itaque præclare
 ens ille monebat Epictetus ne de
 stris aut factis, aut periculis inconti
 rantius loqueremur: *Non enim
 ut de tuis laboribus meminisse tibi
 est, sic est aliis audire iucundum.* Con
 natoris quidem vita honesta delectatio
 & mores suaues, sed tamen à pro
 historiis nisi valde necessitas vigeat
 temperabit. Ut se habeat ali
 ducta delectatio, tradidimus, or
 nis nunc, ubi fons est, & origo
 ctandi, quæ sit vera voluptas in
 ramus: eam non tam verbis, quam
 rebus, id est argumentorum & li
 rum inuentione, dispositioneque
 rari, Ciceronis verba illa declar
 quæ nostris concionatoribus con

*In partitio-
 nibus.*

esse notissima. *Fit* (inquit) *suavis ora-*
tiō, cum aliquid aut inuisum, aut inaudi-
tum, aut nouum dicas: delectat quid-
quid est admirabile. Quid vberius,
et copiosius hac breuitate Tulliana,
quæ delectationis fontes aperuit? An
aliquid putem esse iucundius, quàm
præclarus dicendi artifex sacra-
rum literarum, in quibus perfectæ e-
loquentiæ vena latet, thesauros ex-
plicet, sanctorum patrum opes eru-
at, theologiam accersat doctrinarum,
facile principem, Philosophiam be-
nedictorum matrem adhibeat, ora-
toriam, poëticamque artem aliquan-
do consulat, rerum antiquarum me-
moriā à primis vsque temporibus,
& seculis repetat, veteribus & nouis
tratur exemplis, rem ita illustret, ut
ante oculos prope constituat, neque
intelligamus solùm, sed etiam vide-
re videamur? exclamet, interroget,
dubitet, commemoret, narret, am-
plificet, cōparet, admiretur, indigne-
tur, confirmet, confutet, ratiocinetur,
attollat, minuat, commodè incipiat,
felici-

feliciter procedat, tempestiueq; conser-
 nat? Quæ omnia eiusmodi sunt, ut n-
 valde teneant, incredibiliterq; carra, i-
 Etent. Nam qui magni alicuiusque er-
 cionatoris audiendi causa templum tanta
 sacramq; ædem intrauerunt, in quantu
 dam orbis terræ theatrum se esse & con-
 gressos arbitrantur. Non enim ocu-
 ris vox suavis, & lingua delectat, sed
 dicuntur, magna non sunt. Ille p-
 qui se præbet eruditum, breuior deter-
 cuiusdam mundi speciem ac figuram
 oculis obiicit, efficitq; ut animo contra-
 quod est à diuo Cypriano dictum. *berme-*
auditus instruat, & pascat obtutus. Quoniam
 tem ad dicendum imparatus accipit, quæ
 fama que fretus in euoluendis h-
 quàm soleret, incipit esse remissus,
 vereor ne huic illud idē accidat, quod
 olim M. Pisoni, qui ut scribit Tullius
 (quem sæpè iam testor, quod eius brevis
 hac re valere sententia debeat) *Orator*
locum tenuit, tam diu dum laborauit, postea
quantum detraxit ex studio, tantum addidit
ex gloria. De rebus diximus, quæ
 cenda erant hoc tempore, nunc v-
 cti

*In Epistola
 ad Dona-
 tum.*

stueq; etiam: quæ sordida, vulgaria, pa-
i sunt, tum nitida orationem deformât, pul-
literq; contra, illustria, lecta condecorant. Sua-
licuiusque enim dicendi genus efficitur ele-
temperantia, & iucunditate verborum so-
int, in quantum, & lenium, quæ ita collocari,
m se esse coniungi necesse est, vt neque con-
enim cursus sit asper, neque hians, & dislo-
lectas, locus. Circuitio non longo anfractu,
t. Ille placidus ad spiritum vocis apto definienda,
reuius determinandaq; est, habet suauitatem
n ac figurâ similitudo, æqualitasq; verborum, ex
vt animi contrariis sumpta verbis contentio
o dictum sermonem reddit illustrem, transla-
utus. Quoniam non illis quidem duris, sed
tus accipere sunt nostra in lingua pulcherri-
endis hinc, nihil siue vt delectes, siue vt mo-
remissitas, potest esse commodius. Sunt
ccidat enim nostro in sermone vernaculo
ibit T. metaphoræ illustres, quas partim à li-
uod eius benè loquentibus, partim ab elo-
beat) Oratorum quæntissimis viris, & foeminis discere
orant, possumus. Nusquam enim melius
antum quid lingua nostra possit, intelliges,
us, quæquam in domibus luctuosiss. Loquen-
nunc tibi mihi crede, matronarum nobilium
dolor

dolor magister est optimus, quod mortui
gentes ac lamentantes audire, ad regere,
oportet, cum discendi causa, tum ad faci-
ximè consolandi. Agrestium quoque moni-
dam translationes, & dicendi fructus
mihi non displicent, quas quibusdam
detractis, amputatisque non inuicem
surpem. In multis veteris Hispani-
proverbiis non modò allegoria possit in-
etæ sententia laudatur, sed etiam qua de
etio ipsa delectat. Eiusdem verbi-
bra à primò iteratio, ut in latino
etiam in nostro patrio sermone
bella est, conduplicatio vocis
habet & leporem: quæ rem in
aspectum subiicit, ut non dici
geri videatur, euidentiâ Rhetorice
vocant, orationem vehementer
strat. Sententiarum lumina omnia
Hispana lingua, quæ fluxit à Latino
suo sibi iure vendicat. Exclamationes
interrogationibus urgere, quò se
dubitare, auditores consultò, scilicet
terque consulere, sermonem
num conuertere, personas fingere
rebus mutis sermonem tribuere.

mortuis aliquem excitare, se ipse cor-
rigere, cum quid præterierit, cur-
re, ad faciendū, ostendere, aliorum dubita-
tionibus occurrere, grauem facti ali-
cuius narrationem aliquo sapienter.
& acutè dicto concludere bonus con-
cionator debet, vt & mulcere ani-
mos & imitandæ virtutis studium,
possit incendere. Omnis enim hæc,
qua de agitur, orationis suauitas ad
utilitatem referenda est, illaque ad-
hibenda dulcedo, quæ prodest. Nam,
rerum lumina, quæ Græci schemata
dicunt, multò decentius ab Hispanis,
quam verborum lepores illigantur:
compositionem quippe, artemque
verborum figuræ redolent, qua nihil
potest esse deformius. Sunt tamen
sermonis ornamenta quædam non
pernanda. Nam repetitio, de qua
loquimur, siue prima quæq; iterantur,
siue extrema recinuntur, siue sit vtrum-
que, elegantissima est: geminatio &
anacrusis, & fortis: gradationem, disiu-
ctionem, commutationem, contrapo-
sitionem, & quæ Græci antitheta vocant,
in eo-

Æneid. 6.

in eodem loco, & gradu confusis sequi
 Agnominatio rara delectat, omni quippe
 repetita. Semel enim qui dicitur rebus
 Vergilium in iis, quæ de inferis
 pœnis scripsit, prophetam, non quato
 tam sibi videri, sit ille venustus, & vitio v
 dus, qui verò cognatis vocibus in corde,
 ditatis & leporis causa sæpius loquentes
 sermonem vitiarit potius quam pici. In
 pferit. Hæc enim amputanda quam n
 quæ sanguine, & quasi spiritu caraque
 Troporum licentia maior est, quætra Hi
 nim absq; Synecdoche, Metonymia
 Antonomasia, Onomatopœia, & optin
 phrasi, Ironia, sermo esse potest, & rorum,
 illustris oratio? Metalepsin Poetarum
 linquamus, nam qui aristas pro partim
 sumeret, durius loqueretur, quam tertiaque
 mo ferat Hispanus. Quæ vocum dicitio,
 dem exitus frequentat figura dicitur
 quæque verba traducit, & torquellius
 ab vno ducta principio variè com
 rat, quæ eiusdem significationis
 iam admonuimus, vocabula contantur
 cautè, modiceque vsurpata de
 densioribus his tribus offendim
 lia no

confitetur seque ipse parum honestat orator,
 at, offerebat, cum de verbis magis, quàm
 qui de rebus elaboraret, quod forensi cau-
 sifico tanto humiliora tractanti,
 a, non quàm terrenis cælestia præstant,
 stus, & vix vertebat antiquitas. Sed mihi
 ibus crede, summæ difficultatis est, elo-
 quentes oratores, non loquaces adi-
 quàm. Ingenij hoc opus est, & naturæ,
 tam naturam ars excolat, exercita-
 tu quoque cosummet. Quidam in no-
 tra Hispania dulcissimè loquuntur,
 & optimè. Nam vt fortium, & robu-
 rorum, sic quoddam est eloquentium
 hominum genus. Iuuat tamen non
 a Poëtarum scriptorum politicissimorum.
 as partim Poëtarum, partim soluta, li-
 c, quàm utraque oratione vtentium diligens
 vocum, & assidua cum elegatibus con-
 ra dicta. Per magni namq; interest, vt ait
 torquellius, quos quisque audiat quotidie *In Bruto.*
 iè comi: quibus cum loquatur à puero, quem
 ationem modum patres, pedagogi, matresq; lo-
 la comantur: exemplis hoc idem Tullius
 ra delectandis Gracchorū, quos mater Cor-
 ndimelia non tam in gremio, quàm in Ro-
 mani

mani puritate sermonis educavit. ne loq
 liae foeminae clarissimae patris tunc e bar
 legantia, duarum Mutiarum, totius puræ,
 quae Liciniarum, & Crassi Licin monia
 lij: nam omnis illa progenies à pro non fo
 usque repetita eloquentium fuit. subagr
 ut aliis elegantia sermonis quasi culmos
 reditaria est, seque ipsa sponte, & quo ve
 rogata donat, sic alios vel sudant qui quæ
 nitentesque relinquit, ac deinde ue vfi
 neque se illis orata, & quasi sub horibu
 ta largitur: qui profecto in medi ant, lon
 spania, & in clarissimis nati facti deranti
 aut barbari sunt, aut prorsus in tarum a
 tes. Qui vero nostrae gentis or cundi
 tremas incolunt, quod ab ea regi ori fui
 absint, quae maternae nostrae ling ut orna
 altrix, & parens est, in his instar rebu
 eloquentia Hispana prodigij. ne sum
 per enim quiddam recinent per athibe
 num, & resonabunt: ut minime concio
 randum sit Theophrastum Eretr Cum v
 cum aetatem ageret Athenis, & tur, re
 me loqueretur, hospitis tamen grauio
 em, & nomen nunquam effugerat ut ora
 tuisse. Quidam ex nostris bene qua q
ne loq

ne loquentibus in latina lingua vsque
 to barbari sunt, vt quæ vel sacræ Scri-
 pturæ, vel sanctorum patrum testi-
 monia latinè totidem verbis recitant,
 non solum pinguius, & vocis sono
 subagresti pronuncient, verum solœ-
 culmos etiam fœdè committant. In
 quo veteribus præcurrunt iuniores,
 qui quod bene Latinè sciant, optimif-
 que vsi sint in Grammatica arte do-
 ctoribus, latina perbellè pronunci-
 ant, longas & breues debito sono mo-
 derantur, lenique appellatione lite-
 rarum auditoribus sunt in dicendo iu-
 uendi Quæ res Catulo Romano ora-
 tori fuisse dicitur gloriosa. Enim verò
 ornate dicas, magnum est pondus
 rebus. Quidam argumenta illa fe-
 ligit. Sumunt, quibus orationis vbertas
 adhiberi non potest, itaq; nihil eorum
 concione, & cohortatione ieiunius.
 Cum verò de rebus grandioribus agi-
 tur, res ipsæ verba rapiunt, ita quò
 grauior quæstio est, eò magis splédes-
 cit oratio, ex quo suauitas nascitur,
 quæ caret, obmutescere eū malle,

*Cicero de
 claris ora-
 toribus*

Y 2 quàm

quàm frigere ad populum, suae
 fantiæ tam multos testes velle co-
 gere. Quæ de salibus concionis dis-
 da præterea restabant, ex illa epistola
 cognosces, vel in ea potius leges,
 Iohanni Ramires inscripsimus, cuius
 te mittetur exemplum. Scis quam
 pere mihi ille sit charus, quamq[ue]
 rat strenuè: non illum senectus a
 concionandi munere abstrahit, non
 tardat inualetudo. Florens homi-
 ætas nobilitata triumphis atque vi-
 riis est, multos enim Christo pepo-
 & ab iis est libenter auditus, qui
 valde metuebant. Iam verò adue-
 templorum suggestum tantam ad-
 buit reuerentiam, vt nihil vnquam
 cerit, quo loci sanctitatem macula-
 Ita enim viuit, vt se concionator
 esse meminerit. Vale.

PATRI IOANNI RAMIREZ
 De concionis salibus.

Cicero lib.
 3. de orat.

ET VS eloquentia, Iohanne
 ptime, vrbaniſſimam ſer-
 tatem, ſeueriſſimamq[ue]

nitatem ab oratoribus humiliora, mi-
noraq; tractantibus meritò, ac iure re-
quirebat: neque si auditores, iudices-
uerisissent, vitio vertebat, modò ora-
torius, non scurrilis iocus ille esset, qui
risum & gestientem lætitiā expres-
sisset. Enim verò Christianus orator,
qui fidei, morumq; causas defen-
dit, à ridiculis abhorret, lachrymas
elicit, concionem sale perspergit, quo
fit oratio ipsa conditior, sales refugit,
& facetias reformidat. Nihil enim
illa fingi tetrius concione potest, in-
qua populus metu solutus cachinna-
tur, temerè gestit, ludit, insanit, ca-
veam facit è templo. Vereri quidem
facetulus concionator debet, ne sibi
diem parafiti dicant, grauemq; litem
intendant, quòd illorum mendicita-
tis pastum importunus impediāt, ne-
que enim possunt non suis mercibus
parafiti vilitatem metuere, quarum
vident copiam à concionatoribus im-
portari. Quin etiam copiosi homines,
& qui alere scurras solent, vt bonorum
& rei nummariae cōpendium faciant,

sumptuumque partem aliquam
 mant, dicaces hos, & iocosos
 ratores, gnathonesque dimitte
 quippe qui facetiis abundant,
 precio non emantur, & quas
 possit audire. Sed quid ego tam
 se & leniter rem sceleratissimam
 prehendo? Cur ridiculas concio-
 non vehementer exagito? Velle
 vim in dicendo tuam mihi licere
 primere, qui seuerus concionans
 & facetiarum acerrimus accusator
 Quos iocari concionantes, pra-
 entesque delectat, illis interdum
 dum pulpito esset, & lingua fun-
 euellenda. Tempia enim dicam
 violat, altare polluit, rem diuinam
 nestat, sacerdoti sacrificanti, &
 ram sedenti facit iniuriam, cuius
 lenni precatione confirmatus ad
 dum orator ascendit; & sacra ben-
 ctione munitus pedem in vestigia
 fuit virorum sanctorum, sanorum
 que sapientium. Quid illa tantum
 num leuiores censes, quae declar-
 rem maximè diuinam esse concio-

quam suggestus ornatur, dicturi, loquuntur
 colos inque fronti, ori, pectori crucis signū
 immittere, Deus ille trinus & vnus
 dent, conuocatur, candida vestis induitur,
 quas concionem diuinissimi Christi cor-
 tam reus sacrificij pars antecedit, pars ve-
 limam prosequitur, auditores cruce signā-
 concionis, sanctissima Dei mater in ipso con-
 ? Velle conis aditu, ac vestibulo salutatur..
 licere Equidem diui Bernardi vocem illam,
 ionat timesco sacerdotales nugas blas-
 accusat phemias appellantis. Domesticas
 s, praefat sacrorum hominum facetias vir hic
 interdic sanctissimus hoc nomine affecit: de
 na func publicis tacuisset, in priuatis collo-
 a dicat quis neminem sacerdotem nugari
 iuinam sine, in suggestis pateretur, qui fa-
 ti, & a miliares iocos grauiissimi nominis a-
 , cuius nocitate notauit, concionales inepti-
 us ad as, quo tandem conuicio deformaret?
 ra bene Ergo diuus Hieronymus Ecclesiasti-
 estigia ci doctoris nomine illos esse dignos
 norum censet, qui lacrymas, non qui risum,
 la tanta moueant, qui scelera coarguant,
 declarant non qui loquantur ad voluntatem, in
 concione illa autem eiusdem ad Nepotianum,

Y 4 episto-

*Lib. 2. de
 considera-
 tio. Ad Eu-
 gen. Papā.*

In Esai. c. 3

epistola sic de seruanda seueritate
 præcipitur. *Omnes delicias & leporem
 & risu dignas urbanitates in comædionibus
 erubescimus, in seculi hominibus
 stamur: quanto magis in Monachis
 in Clericis, quorum & sacerdotum
 posito, & propositum ornatur sacerdotum
 Hæc ille. Nihil non dicam ne
 um & publicum, & sacrum gerere
 sed ne in tenebris quidem latere
 cendum, faciendum, cogitandum
 cerdoti est, quod serium, & graue
 sit, illisq̃ oculis dignum, quibus
 nia patent, quique vniuersa con
 tur. Si vos (liceat mihi per te cum
 nugatoribus de Dei iniuria paulo
 expostulare,) si vos inquam festi
 narratores, facetos imitatores
 finxit, moderationem requiro
 quæ rationis firmata iudicio
 solet vitia corrigere, & ingenia
 luxuriem refecare: sin id conduc
 ducitis, vt mœrorem pellatis ex
 mis (premmur enim aduersis
 & turbidis, lugendiq̃ causæ quæ
 die maiores, grauioreq̃ cernunt
 prudent*

prudenciam iudiciumque desidero,
nihil vestris sit iocis insulsius,
nihil alienius, faciunt enim pro medi-
cina dolorem, ac vulnus, concionem-
que deprauant, quæ si ridicula abfuis-
sent, valde fortasse prodesset. Quidam
enim cæteroquin boni concionato-
res, atque vtilis semper hic errant.
Nemo tam est hebes, quin existimet
ridiculis iaciendis pulpita violari, quæ
esse debent sacrosancta, gestiunt audi-
tores alacritate futili, quos angit, mœ-
stos esse, lacrymare conflictarique
oportebat: ridet vulgus ignobile, ve-
strique similes vestra delectant: qui va-
lent ingenio, qui animum ad veritatē
referunt, & Euangelij authoritatem a-
mant ex animo, dolent, ingemiscunt,
ineptias vestras execrantur, episcopi-
que succensent, per quos vobis conci-
onari, vel nugari potius licet: neque
enim tam querendum esse videtur, ut
vos effutire nugas pseueretis, qui istius
muneris estimatores nunquam fuistis,
quàm conuiere pontifices, quorum est
cauere ne sit insanus inter sapientes lo-
cus

Y s

cus

*Cumq; es-
set iam me-
ridies, illu-
debat illis
Elias discēs
clamare
Voce maio-
re, Deus
enim est,
Et forsitan
loquitur,
aut in di-
uersorio
est, aut in
itinere, aut
certè dor-
mit, & ex-
citetur.
Reg. 4.
cap. 18.*

locus, concionatorum habere de-
ctum, deq; suggesti dignitate labor-
re. Hæc tuo more Ioannes, paulo
à me dicta seuerius, sed quàm
rundam concionatorum leuitas
fceret, longè mansuetius, sed est
dus in rebus, nam lepiditatum tem-
stiuararitas, vrbanitaq; peroppo-
na permittitur. Quædam enim le-
ris, & salis genera accusabilia om-
non sunt, cum videlicet ridendi
tiis virtus ipsa fit grandior, &
quam abiecto hoste triumphat
tor: arridentque leniter, non cati-
nantur auditores. Exultat popu-
quasi adepta victoria, gaudetq;
magis, quàm corpore, neque tam
ueritas dissoluitur, quàm mentes
larantur. Caueat tamen prudens
tor, ne paulatim eò res deueniat,
histrio fiat, & mimus, falsa que
tionis, tanquam procellæ imperu-
piatur, & seueritatis clauum an-
tat, quæ quàm sit veritatis ger-
na, vox ipsa demonstrat. Hoc
tem illis euenire solet, qui nimis

flores sunt, & minutissima conse-
 rentur. Nam vitæ quotidiana ex-
 pressio, & morum alienorum imita-
 tio ex comœdia, quæ eius naturalis
 sedes, in concionem veluti in ho-
 spitium, domumq; alienam temerè
 accersenda non est, quædam enim,
 cuiusmodi sunt, vt fineris neque dici
 neque reprehendi possint, eaquæ se-
 verus, & prudens concionator, vt
 quosdam religiosæ orationis, atque
 orationis scopulos declinabit. Vale
 miloannes, benequæ spera, nam quia
 Sapientis verissima illa vox est, *anima,*
ne benè dicit, impinguabitur, & que ine-
biat, ipsa quoque inebriabitur, cum Da-
uide tibi canere licebit, non abscondi
miserordiam tuam & veritatem tuam à
cunilio multo, tu ergo Domine, ne longè fa-
uas miserationes tuas à me.

Prouer. 11.

psal. 39.

ANTONIO PROSPERO.

De actionis dignitate.

RONVNTIATIONEM tanti
 Demosthenes faciebat, vt pri-
 mas, secundas, & tertias illi
 tribue-

Cicero lib.

3. de orat.

*Et in Bru-**to.**Quintil.**lib. 11. c. 3.**Val. Max.**lib. 8. c. 10.*

tribueret, & ex quinque illis partibus
 quibus Rhetorica ars constat, actiones
 omnium maximè miraretur. Nam
 quæ oratori defunt, partim tegit, par-
 tim hæc vna compensat. Cn. Lentulus
 Lentulum multò maiorem operam
 nem dicendi actione fecisse, quam
 quanta in eo oratoria facultas
 author est Tullius in Bruto. Quod
 cum nec peracutus, nec verbis
 dans esset, tamen decorum gesturæ
 venustum, suauissimamq; vocem
 orationi accommodabat, ut quæ
 rant (deerant aut non pauca) m-
 desiderarentur. Nam exclamatio-
 quæ mirum quantum valent, hu-
 rationes, interualla, risus, dolor, gra-
 tus, lamentatio, interrogatio, gra-
 plenum, acutum, demissum, hil-
 lætum, triste, miserabile, pronu-
 tionis & actionis est totum. Quid
 poris motus possit plenus artis
 nustatis, quam homines vocis
 uitas, & magnitudo teneat, decla-
 profectò conciones tuæ, quæ tam
 tis saluti fuerunt: tibi enim ab im-

lis parti Deo tributum est, vt & velles, &
at, actiones seruare quamplurimos: cuius
tur. N. beneficij memoria nec te illi Deo
n. tegit, rerum omnium laudandarum largi-
Cn. e. non esse finit ingratum, nec in mor-
em op. b. senectute, tamque infirmo ac
fle, qu. imbecillo corpore viuere patitur o-
ultas est. Et quidem gestus, vt ad id,
o. Quod instituiamus, reuertamur, ad re-
erbis a. um ipsarum sensum atque senten-
gestum tam magis erit accommodandus,
; voc. quam trahendus ad verba. Qui si non
vt qu. vocabula exprimat, sed cum argu-
ca) m. mentis, cum rebus, affectibusq; con-
amatio. sciat, fuerit sanè præclarus. Ma-
ent, ac. nus, humeri, latera, corpusque omne
olor, g. tale sit, quale res ipsa idoneis verbis
rio, gra. replicata poscet. Statarios oratores
m, hila. ou, etsi illos non despexit antiquitas.
pronu. Actione nostros feruere cupio, sed
. Quid. quam res postulet, moueri, incitariq;
artis & vehementius, nolo. Nihil enim in-
rocis & animos tam penetrat, quam commo-
, decla. te actionis vis, nihil ita fingit, format,
te tam. & flectit. Et vt illos reprehendimus,
ab im. qui aut remissi, aut quod est multò de-
formius,

formius, immobiles sunt, ut olim
 tilius, & Scaurus, Galli nostra
 quos in loquendo statuas esse
 etat, sic illos vix esse ferendos
 qui ita sunt celeres, ut saltatores
 antur. Quædam in vno aliquo
 perabilia non sunt, quæ qui imi-
 tur, faceret ille turpissimè. A-
 nisenim non vitia, sed virtutes
 mere decet. Nam quæ in aliis
 decora, vel non ita sunt turpia,
 ad alios translata foedantur.
 rum, volubile, citum, raptum,
 tum, raucum, flebile, & subra-
 quiddam est, quod deceat, nec
 quia nativum, propriumque quod-
 dam. Erat illi Antonio, summo
 tori vox subrauca natura, quod
 vitium bene vertebat huic vni-
 agendas capitales causas, in quibus
 necessarius interdum fletus erat.
 iumenti plurimum afferebat.
 Franciscus Strada, (ne semper
 testemur exempla) concionum
 rum dulcis cantor erat, quidam
 imitatores absurdè cecinerunt.

Cicero de
 claris ora-
 to.

vt olim
ostendit
s esse
ndos d
atores
aliquo
qui imi
mè. A
tutes
in ali
r pia, e
L. Ca
ptum,
subru
t, nem
ue qu
ummo
quod t
c vni
in qui
us erat
pat. P
nper al
onum
uidam
runc.
um enim, quæ priuilegio potius, quàm
ge delectant, turpis est imitatio. Cru-
s figura, quæ brachiis alarum more
expandendis à quibusdam inflamma-
te dicentibus effici, & conformari
solet, sub imitationem minimè ca-
dit. Illis relinquenda est, qui im-
petu quodam rapiuntur. Illos mo-
tus, qui vel inusitatam speciem sensi-
bus obiciunt, vel sunt sine summa
sanctitate deformes, concionator fu-
get, reiiciet, ac respuet. Quorundam
vita, sic etiam est actio singularis, a-
ctiōis autem similitudo sine morum
imitatione corporis figura est vacans
animo: hanc qui admirantur, tam-
sunt deliri, quàm qui Helia se simil-
imum diceret, quòd Helia pelles in-
uisset. Huius generis illa sunt, quæ
plurimi sola, nudaque arripiunt. Vo-
latus, saltus, suggesti complexus, quo
stragulo suggesta ornari solent, eiuf-
dem ipsius straguli & inutilis, & itera-
tu saepe tactio, genu flexio, incepti
sermonis interruptio, tarditas odio-
rior, lentitudo frigidior, cantus illepi-
dus

*Regum 4.
cap. 1.*

dus, fletus ingratus, latitudo syllarum, oris ad foeditatem contorsio, labia inflata, & anhelata grauius, accersio, adhæsiō, argutio digitorum, inclusio fugiens aures etiam attenti, gemitus insuaues, infesti clamor. Nam quæ aliter aguntur, atque ut ro præcipit, vel necessitas exco- vel eius fert natura, qui dicit, vel et Spiritus plenitudo commendat. Quorum omnium cauta imitatio nihil enim proficimus, nisi quorum gestus imitamur, eorum etiam res & vitam exprimamus, ille inquam adhibendus est vultus, qui aspiciat, multo sapius suspicetur. Nō enim solū orator, sed etiam oris fucus offendit. (ut etiam hæc minuta dicamus) ti otiosè admouenda non est, vestes, quas induimus, sine tangendæ. Qui verò omnia sine missione, sine varietate, vi vocis, & totius corporis, ac latente contentione dicunt, præterque quòd molesti sunt audientibus,

*In Orato.
ad Brutum,
Et lib. 3. de
Orato.*

do syllabae leges & praecepta non seruant.
 atque torfio, cum suo quaque res vocis sit sono
 ius, accendenda. Quare qui in narrationi-
 orum, colloquutionibus, enumerationi-
 am attente, exordiis, atque omnibus prope,
 clamoribus vociferantur, & inclamant, atq;
 atque ea parte turbulenti sunt, ubi eos
 s. excelsè oportebat, esse sedatos, rectae
 icit, & pronuntiationis ne prima quidem e-
 mmentia cognouerunt. Quid? quòd
 imitatio quorundam cum immoderata, tū
 si quoniam maximè intempestiua contentio non
 etiam procul abesse putanda est à vitæ peri-
 is, ille,iculo. Nam ex ea summa corporis gra-
 ultus, inuitas, nimia lassitudo, defatigatio ex-
 suspirio, ma, morbi que insanabiles oriun-
 m oratur, & quod multo funestius est, repē-
 lit. Ma, nus existit interitus? Declarauit
 amus) hic nuper concionatoris lamentabi-
 on est, is ille obitus, qui se ipse immoderati?
 ne ca, mado dirupit, triduoque post ex-
 nia sine, est vitæ. Quem suam artem facti-
 vi sum, antem, vt nautas, vt architectos, vt
 ac late, milites oppressit mors, Hoc ne tibi e-
 aterque, eniat extimesco, etsi tibi nihil esse vi-
 ibus, a, co magis optabile. Itaque ille mihi

Z

dies

*Cicero in 3.
 de Orato.
 S. Galdi-
 nus Medio-
 lanensis.*

*Episcopus
finita con-
cione, qua
aduersus
fides hostes
exarserat,
extremum
emissit spi-
ritum, il-
laq; tan-
quam cy-
gnea fuit
diuini ho-
minis vox
Et oratio.*

dies ante oculos sæpe versatur, in
vbi te iactaueris ardentem, ut
(quod Lucio Crasso oratori man-
euenisse constat,) cum febris domi
redeas, quæ te senem, & multum
palmarum pugilem breui confum-
id est corpus istud extinguat, nam
mus, ut speramus, in cælum tanquam
in domicilium suum perueniet,
que illius, pro cuius gloria tam
ter, tam constanter, tam sæpe per-
gnauisti, sempiterno aspe-
ctu perfruetur.
Vale.

EPISTOLARVM
LIBER QVARTVS.

LVDOVICO PIO.

De affectibus permouendis.

EX tribus illis, quæ maximus
quisque efficere debet ora-
tor, vt doceat, vt delectet, vt
moueatur, nemini dubium est, quin
quod extremum ponimus, duabus
reliquis oratoris laudibus antepo-
nendum sit. Est quidem magnum,
atque difficile rem illustrare differen-
do, probando, confirmando, maius
delectare dicendo, & illorum, qui
audiunt, animos deuincire volupta-
te: sed vim & contentionem adhibe-
re, quæ mentes permoueatur atque in-
teret, summæ profectò laudis est, per-
fectæque victoriæ. Itaque M. Calli-
um (vtar in hac re alienorum, quàm
nostrorum, antiquorum, quàm re-

*Cicero in
Bruto.*

Z 2 cen-

centium, quia minus inuidiosè
 gis libenter exemplis) oratorem
 uem & ornatum pars hæc tertio
 aberat, victoriis, palmisq̃ue priu
 Nam sic erat in agendo remissus
 vel pro seipso dicens, & Quintus
 Gallum accusans, quem sibi ven
 parauisse aiebat, solutè ageret,
 citanter.. Cùm enim aduersari
 reumq̃ue Callidius penè in apert
 crimen vocare videretur, chir
 pha, testificationes, & sceleris
 cia monstraret, pestem capitis
 mortis argumenta se comperit
 nifestò, & quasi manu tenere
 ret, tamen Gallij patronus & de
 for Cicero cùm eas rationes att
 feret, quas causâ posceret, Callidij
 lentitudinem pro argumento po
 remq̃ue sibi videri commentit
 dixit, quæ non tractaretur arden
 Tu, inquit, nisi fingeres, sic ageres?
 lor? ubi ardor animi, qui etiam ex
 tium ingeniis elicere voces, & quer
 let? Nulla perturbatio animi, nulla
 ris, frons non percussa, non semur

quod minimum est, nulla suppositio. Itaque
tantum absuit, ut inflammaret nostros ani-
mae somnum isto loco vix tenebamus. Ipse
Tullius sub Bruti persona Calli-
machum hoc frigus irridet. Quis enim,
inquit, non fateatur, cum ex omnibus ora-
toris laudibus longe ista sit maxima, inflam-
mare animos audientium, & quocumque res
impulsi, flectere, qui hac virtute caruerit,
ut ei quod maximum fuerit defuisse? Ex
his Tullij verbis, & ex hac historia in-
telligi facile potest, quam illi errent
perit, qui concionatores, quorum
maior oratio sit, actioque ardentior,
exachari, & furere existimant, cum
& de illi potius insaniant, qui ita censent.
Sed est horum trium ordo ipse animi
aduertendus. Quae tria Rhetores ita
tribuant, ut primam omnium do-
ctrinam constituent, delectationem,
ardentem doctrinam subiiciant, inflexionem,
postremam enumerent. Is enim per-
opportune mouet orator, qui & do-
lectauit, & delectauit, illaque est adhortatio
rapotens, valensque commotio, quam
neruosa & suaui antecessit oratio.

Z 3 Quid

Quid enim stultius quam temere quam c
sci? sine causa tumultuari? & augmen
rem, quem non conuiceris, rebus o
damnare? à discipulo, cui nil praeiudic
ris, traditæ doctrinæ, rationem censu
iurgiis & contumeliis exigere? Meo ar
ille quorundam repentinus terre quidem
subitus fragoribus videtur esse tritipui
ancorum tormentorum, quæ non acti
quam licet sonitus horrore debet, dem est
obstupefaciant, exterreant, tam defactu
quia glans deerat illa mortifera, hac sibi
minem vulnerant, nulliusque bus? q
tus, & membra contundunt. Somni serer
enim, non sauciandi causa sapientia e
endus ille pulvis incenditur, tonitruores pa
que duntaxat audiuntur, nec fuit hic Ita
nea vis illa expressa sentitur, quæ descen
hostes, & hostium mœnia prosterit, & h
tur. Quamobrem rationum & arum ab
mentorū comparanda sunt re cant
quæ eloquentiæ amentis, orator vocis f
lacertis, id est dicendi vi summa cillimu
cionator emittet, vibrabit, intor ures r
bit. Neque prius oratores exclamatum
vociferentur, indignentur, & frem anim a
qua

temerem cur id fiat, fierique debeat, ar-
 & augmentis & rationibus, ac probatio-
 veris, rebus ostenderunt. Solent Itali ho-
 il proceres in eum oratorem, qui subito in-
 onem consensus & inflammatus tragœdias agit
 gere? In eo argumento, quod ne comicum,
 is terror quidem sit, ita iocari: quid hominē
 esse sumpsit? deque orationis sedatæ, le-
 quæ non, ac tranquillæ cursu deiecit? quæ tã-
 e debet? est causa, cur exterritus, & expa-
 at, ram factus vaticinetur, & clamet? Quid
 tiferæ? hic sibi vult in tanta valetudine mor-
 iusque? quis ille pacis turbo fuit, & qua-
 t. Somni sereno cælo nimbus? quæ ista tem-
 sapientia est in mari tranquillo? quos do-
 r, tonitrua patitur? quibus furiis agitur?
 nec fides Italorum ad huiusmodi excan-
 ur, quæ descendentiam, atque clamores ludus?
 prosterne, & hic fructus cōcionis. Nihil enim
 m & tam absurdum, atque absonum, quam
 unt rector ex gravissimo & tardissimo
 oratoris sono auribus incautis ad acu-
 mma celsissimum ascendat & summum, quas
 intorres media illa voce, quæ est inter a-
 exclamatum & grauem præparamus. Neq;
 & fremens nim aut parua esse causa debet, aut
 quæ

non cognita, prouisaque audientes, et
 quæ dicendi quasi faces adhibere, ac
 gat, & orationis procellas excitare mod
 Qui enim, ut ait Tullius, nihil poterant
 tranquillè, nihil leniter, nihil parum
 definitè, distinctè, addo eruditè, si res p
 uiter, acutè, dicere, præsertim cum men q
 partim tota sint eo modo, partim aliq
 parte tractanda, si is non preparatis aut docen
 inflammare rem cæperit, furere apud arg
 & quasi inter sobrios bacchari videretur
 tus videbitur. Itaque maximi doctores
 quorum ne in scriptis quidem spiritus repreh
 ille deest, propter quem maiora oratio
 bantur, quæ dicebant, sine doctrinæ turale
 sine suauitate, ad elatum illud, & aut cer
 flammatum dicendi genus peruenire cupientes
 non solebant, nec erant grandiloqui, societa
 graues, copiosi, vehementes, nihil clamor
 dem pressi, subtiles, floridi, & dum Memi
 fuissent. Rerum is erat apparatus, Magda
 ex humanæ, diuinæque sapientiæ munus
 fauris, arcisque depromptus, ut omnia ratione
 legisse, didicisse, cognouisse videretur, que in
 tur. In disputando dilucidi erant, etamina c
 cleati, acuti: in oblectando placidi, manter

In Oratore.

audientes, elegantes : in permouendo for-
 thibere, acres, horribiles. Nihil tentabant,
 excitare quod non efficerent, nihil promit-
 tere, nihil pollebant, quin præstarent ac persolue-
 rent. Nihil conuellebant, quod non
 audire, fines posceret, labefactarent. Est ta-
 men quibusdam venia danda nostræ
 reatatis hominibus, quos non tam ad
 docendum, atque oblectandum, quàm
 ad arguendum ac terrendum vide-
 ri finxisse natura. Gestu, vultu, ma-
 nibus, oculis accusant, expostulant,
 reprehendunt, nec eorum vnquam
 oratio mansuescit. Quod quia na-
 turale quorundam est, aut approbant,
 aut certè deuorant auditores. Com-
 peruenit illæ conciones, quas nostra
 societas non erubescit, huiusmodi
 amores, incitationesque desiderant.
 Memini in quadam platea de diua
 Magdalena inclinato in pomeridia-
 num tempus die habitam à te esse cõ-
 cionem populo obstupesciente, vim-
 que indicendo tuam admirante. Fœ-
 mina quædã, quæ te aliquãdo concio-
 nantem audierat, à suorum scelerum

Z s publi-

publica confessione non longè
 it, sed cum prudentia magis,
 pudore mentis impetum illum
 pressisset, vt primùm loqui des-
 sacerdotem magnis vocibus acce-
 uit, cui scelera patefecit. Nec est
 mile, quod de quadam nobili
 virgine noster Orlandinus scri-
 quæ ducis cuiusdam soror paren-
 nata Ruthenis, eductaque in har-
 corum gremio, cùm de religione
 tholica à nostris esset admonita
 diu, multumque restitit, postea
 ta de cælo luce manus dedit, cum
 concioni de acerbissimis Christi
 ciatibus interesset, animo sic exar-
 vt non modò crucis insignia piis
 culis venerari, verum etiam in
 nium oculis confiteri peccata
 suam ipsa detestari hæresim non
 bitarit. Hugonem Gratianopolita-
 Episcopum tam vehementem
 concionando fuisse legimus, vt longè
 quàm ipse vellet, prolaberentur
 ditores. Neque enim solùm mortuos
 illas culpas, quæ Deum ultorè hab-

*In literis
 annis col-
 legij Vilnē-
 sis, 1584.*

*Ex Guigone
 V. Priore
 prima Car-
 thusia in
 Vita S. Hu-
 gonis.*

sed etiam capitalia scelera, quæ & Deus punit, & leges vlciscuntur, aperire solebant, & publicè confiteri. Ita enim Dei timor Hugone dicente in hominum animos penetrabat, ut quiescere multi non possent, neque expectare auderent, dum sacerdos adesset, cui peccata suggererent, & animas sacramento illo cælesti salubriter expiarent. Itaque mulier quædam maritum veneno sustulisse confessa, est, gravissimi quæ parricidij, quo premebatur, quasi pondus abiecit. Minus tamen multo illi probantur magis, qui Hugonem è suggesto descendentes scelera confessuri circumstabant, quos innumerabiles fuisse Guigonis docet historia, quàm qui secretum illud, sacrum quæ iudicium prævenierunt. Quos tamen non despicio, neque reprehendo: hæc enim inusitata & nova referimus ad Deum, qui mirabilium effector est operum: qui quæ concionatores, fideles quæ opesarios huiusmodi prodigiis illustrare, & nobilitare consuevit. Nam audito-

rum

Ibidem.

*Epist. ad
Nepotian.*

*Orlandi-
nus in an-
nua Socie-
tatis histo-
ria, 1584.*

Matth. c. 5.

rum lachrymæ, teste diuo Hiero-
mo, oratoris laudes sunt, quarum
ria, quia cum diuina laude cohar-
bonis viris repudianda non est.
*stri in cuiusdam urbis & templo max-
& aliis sacris adibus, (vt noster quid-
veridicus narrat scriptor) concione
stituerunt, tanto animorum motu,
terdum è populo effusa comploratio, &
latus erumperent, quibus aliquando cl-
ribus præsidarij milites excitati, uer-
qua templi ruina multitudinem oppre-
set, ad ferendam opem protinus accu-
runt. Sed ille præclarus triumphus
cùm non modo concionator lau-
mas elicit, sed etiam opera summa
necessitatis, & charitatis extorquet.
Tale est quod idem his verbis nar-
historicus. Ineunte quadragesima,
primarij ciues disiuncti, distractiq;
inter sese, & diuturna iam lite mutua
tidie offensiones existerent, vt tantum
ad arma, cadesq; veniretur, placuit De-
cerdote nostro de iis Euangelij verbis
cionante: Diligite inimicos vestros, &
mnes ad aequitatem flectere, vt simul ac*

mandi factus est finis, antequam templo
plem efferrent, violatam amicitiam mu-
plexibus redintegrarint. Egregium
spectaculum, & lachrymas vel extorquens
multo, ciues nobiles in celeberrimo templo,
que in luce totius ciuitatis supplices sibi
pro vicissim pacis & venia causa, omniaq;
suis arbitrio, ac moderatione transigen-
da, ac constituenda permittere: publica fuit
ciuitatis vniuersa letitia, eoq; maior, quò
maior fuerat desperatio concordia. Hæc
ille, quæ satis declarant, quas ego po-
tissimum probem conciones. Qui
cum tui similes erunt, laboris, con-
tentionis, sudoris, ardoris vberrimos
fructus capient. Vale.

CVIDAM SPECTATÆ VIR-
tutis viro.

De concinatorum moribus sanctissimis, &
vita mirabili, sine quibus moueri vix
potest auditor.

Quisquam est, qui eloquen-
tiam concinatoribus esse ne-
cessariam arbitretur, qui pru-
dentiam rem, locum, & tempus no-
tan-

tantem, atque obseruantem, alia op
 centem, alia reticentem, necess
 feruientem, occasionem, oportu
 temque captantem à concionato
 exigat, qui mirabile sapientiã, cu
 tionemque requirat, eũ me esse
 fiteor, neque tamen ita seuerè, v
 aliqua vel remittam, vel dissimul
 Nam & eloquentis sapientiæ me
 eritate contenti sumus, & eum in
 dentium numero habemus, qu
 non omnia prouideat, & præc
 quod in tanta imbecillitate con
 vixesse videtur optandum, t
 ita se gerit, vt minus sæpe labatur
 alij, & aliquanto plus videat, quam
 dere illi solent, quibus eadem est
 uincia demandata. Quod verò
 centis mores attinet, & vitæ integ
 tem paulò seueriores sumus, ne
 faciles præbemus in concionato
 peccatis condonandis. Nam
 non minus mouet ille, qui
 quàm quæ dicuntur, meum semper
 iudicium fuit, in Christianis
 ribus raram quantam probitatem

em, alio oportere. Hæc enim est causa,
 necesse tam multis concionantibus tam,
 portum multa sint vitia: non enim vitæ per-
 concionatio curæ est, sed orationis expoli-
 tiã, cum eximiæ sanctitatis ea sit vis,
 ne esse propriam sibi ipsa eloquentiam,
 erè, vnde architectetur interdum ei eloquentiæ
 simile præstantem, quæ ex Rhetorum
 tæ meo constitit officinis. Vno, vno, inquam,
 concionante, qui optimè viueret, &
 us, quæ bene loqueretur, quàm multis ver-
 præcatorum facientibus, quorum vt optima o-
 te concionans sit, est tamen vt leuissimè dicam,
 m, et vita communis, morum correctio
 abatur multò fortasse maior esset, & viuendi
 t, quam concientia contractior. Fructuosior e-
 em est sancti concionatoris vnus est an-
 vero quæ, quàm illorum vita longissima,
 e integritas, quæ dicunt, non faciunt, Paulum-
 s, neque illum Samosatenum si non sen-
 tiam, ac fastu imitantur. Cuius
 conciones tumoris & arrogantia ple-
 Nam Catholica non tulit Ecclesia. Verif-
 qui dicunt, in semper enim dictum est à Poëta Menan-
 anis concionatorum mores esse dicentis, qui psuadeat.
 vitatem Quod certè in Hispano oratore plus
 valet,

*Eusebius
 Ecclesiasti-
 ca historia.
 lib. 7. cap.
 25.*

valet, quàm in illo, cui peregrina
 lingua cognoscenda. Nam orator
 spanus nō loquitur vt Demosthenes
 qui Græcus erat, non vt Cicero, non
 Crassus, non vt Antonius, quos
 nos fuisse constat, sed illo tamen
 do persuadet, sapit autem multo
 nius. Lingua patria est, quam
 expolire difficile, res autem Chris-
 tus orator illas affert, quæ Deum
 mortalem habent authorem : &
 omnis hæc Christianorum &
 cio, & Philosophia manauit. Vi-
 igitur hic torpor in nobis ? vnde
 flagitia Christianis indigna &
 & moribus ? quid causæ est, cur
 sunt à sanctis Patribus seuerè
 stricta laxentur, & turpiter dissolu-
 tue. ? Proueniebant oratores, inque
 le, noui stulti, adolescentuli : garru-
 vt ego lamentor, deliri quidam
 nes, iocantur, & ludunt, neque quæ
 sint vitiis oppleti loci, & muneris
 sa dissimulant. Immò verò se
 dunt ipsi, patefaciunt, aperiunt, &
 mine cogente demonstrant. Equi-

*In Catone
 maiore.*

sum, qui existimem multo plures es-
concionatores, quos vita ipsa com-
mendat, quàm quos morum licentia
decoret, sed mediocria conciona-
toris officia, & illa rectè facta, quæ ora-
tori sunt communia cum multis satis
mihi non faciunt, neque illam sitim
implent, qua & viscera, & fauces exa-
scunt. Valeat necesse est concio-
rator ingenio, qui aliorum se esse do-
ctorem profitetur, eum suauem esse
oportet, & dulcem: sed vt neminem
laudamus, quia pulcher, quia robu-
tus, quia nobilis, quia diues, quòd hæc
partim natura tribuat, partim fortuna
augiatur, at quia temperatus, quia cõ-
suetus, quia misericors prædicare so-
lemus, quòd hæc nec externa, nec cor-
poris, sed virtutis bona sint: ita concio-
natorem non tam quæ aliunde acce-
dit, quàm quæ sibi ipse Christo adiu-
uore peperit, cohonestant. Est qui
sonantibus verbis quæ abundet
oratio, mirabilis, sed longè est admi-
rabiliior vitæ sanctitas, à qua oratio ipsa
condus accepit. Quid eloquentiâ

Aa

diuini-

diuinitus tradita ei præstet eloqui-
 tiæ, quam in scholis didicimus, quæ
 verborum lenocinia consecatur.
 uus Bernardus (vt alios omittam) Lau-
 rauallensis Abbas declarauit, cuius
 ctorias nullius capere potest.
 Nam cum Gregorium Ioannis V.
 nis filium omni laude cumulatum
 rum Cardinalium pars & maior
 integrior summum Pontificem
 uisset, & Innocentiū II. appellauit.
 Petrus Petri Leonis filius à pau-
 bus, iisque corruptis electus esse
 ristes, grauissimo, perniciosissimo
 diffidio Dei Ecclesia laborauit.
 malo proximè, & secundum Deum
 diui Bernardi sanctitas, sapientia
 subuenit. Is enim Ludouico
 corum regi, vt Innocentium com-
 teretur., à Petro, qui se Anacle-
 appellari voluit, tanquam à petra
 dali, & peste refugeret, persuasit.
 ab Henrico Anglorum rege, vt In-
 centium coleret, Christianique
 gis pastorem agnosceret, his verbis
 torfit. Quid, inquit, hæsitās?

*Extat diui
 Bernardi
 de hac re
 epistola mi-
 rabilis ad
 Episcopos
 Aquitania*

Deo displiceas? & piaculum contra-
has? cogita de aliis peccatis tuis, quid
respondeas, istud verò fac mihi re-
linquas. Cùm verò Innocentio Leo-
dum prodeunti Germaniæ Impera-
tor Lotharius cum sacris, profanisque
optimatibus obuiam progressus, exi-
mieque eundem veneratus nullo se
Ecclesiæ tempore defuturū affirmas-
set, si modò ipse sibi tribuendorum
sacerdotiorum antiquum ius conce-
deret, quo nuper cessisset Henri-
cus, perculsiq; eo postulato Cardi-
nalem animi grauitate essent, Bernar-
dus, qui ab Innocentij latere nūquam
discesserat, non minus autoritate
sua Lotharium, quàm oratione fre-
quent, piumq; & prudentem regem
sententia deturbauit. Obseruaban-
tur enim dicta Bernardi, & pro oracu-
lis habebantur. Iam verò Pisanum
conciliū Bernardi potissimū, quo
eum Innocētius miserat, sapientia est,
consilioq; perfectum, & res Ecclesia-
sticæ mirabiliter constitutæ. Sed cū ad-
huc in vrbe Anaclet⁹ fureret, multiq;

Aa 2

partim

partim errore decepti, partim timore tracti adulterini pōtificis partibus derent, Bernardum Innocentius Cavaualle, quo se iam receperat, deaccessitum Romam legavit: ubi magnum ac difficile aggressus munus absoluit ex parte. Nam ex illis, ab Anacleti parte stabant, plurimum Innocentium, id est, ad verum partem adduxit. Iam verò Mediolanenses anathemate percussos, qui Anacleti sui Archiepiscopi pessimo exemplo in Anacleti Antichristi verberarant, idē Bernardus ab eodē Innocentio missus piaculo pro erratis posito contagione & scelere liberum Longum esset Mediolanensem triumphum explicare, quo ab vniuersa civitate Bernardus exceptus virtutem memoravit. Aduentanti ad septem milia passuum obuiam itum est, tantum multitudinem, aetatem, sexuumq; frequentem, ut urbem deserere, atque aliò commigrare velle viderentur. Bernardus ab Anacleti agminibus recipientes certatim intueri, alloqui, pedesq; osculari cupiebat.

cupiebant. Quin & pilos de vestibus
eius detractos ad opportuna morbo-
rum remedia reseruabant, omnia san-
ctia ducentes, quę ille contigisset. Atq;
valentis clamoribus in urbē, & hospi-
um deduxerunt. Ac ne illud sileri
patiar, quod est in hoc genere valdē
mirabile. Nam cū Rogerius Sicilię
comes, Appulię & Calabrię dux Ana-
cleti & pertinax, & improbus fautor
esset, Innocentium rogauit, vt ad se
Bernardum Abbatem, Anacletū verō,
vt Petrum Pisanum mitteret, aiebat
enim velle se huius dissidij causam dif-
cere, eaq; cognita rei publicę vulneri-
bus medicinam adhibere, verū re
vera sperabat se Petri Pisani insigni
per ea tempora eloquentia, singula-
riq; doctrina minus promptā Bernar-
di obruere simplicitatem posse, atque
eo facto Anacleti dignitatem prope
inter mortuam excitare. Nam diui
Bernardi vocibus icti quam plurimi
ab Anacleto se, vt diximus, remoue-
runt, eiusq; in dies vehementiūs po-
tentia concidebat, obsolefcebat splen-

*Vide Caro-
lū Sigoniu
lib. 11. de
regno Italia
a quo hæc
ferē totidē
verbis de
victō a S.
Bernardo
Petro Pisa-
no.*

dor curiæ, & familiæ amplitudo squ
lebat. Venerunt autem ambæ par
fed Bernardus prior, cū autem R
gerio præsente prior Petrus can
Anacleti legum præsidio munire co
tendisset, finemque dicendi feci
tum Bernardus vna, inquit, fides
vnus Dominus, vnum baptisma.
veteri etiam testamento vna arca
autem arca, quam regit Petrus, (A
cletum enim appellare noluit, qu
eo nomine videretur indignus) p
fectò illa, cui præest Innocentius, p
ruetur. Peribit igitur tota occide
Ecclesia, Fràcia, Hispania, German
Anglia, peribunt Monachi Cambr
lenses, Cistercienses, Clarauallens
aliaq; innumerabilia seruorū Dei
legia: Episcopi, Abbatesq; oēs, soli
qui arcā Petri ingressus est Rogeri
conseruabitur. Et prænensa man
Pisani, quin tu igitur, inquit, arcam
torem ingrederis? & salutem tuam
fulis? atque ita vt ad Innocentiū tra
faret, induxit. Rogerius tamen in
dementia permansit, quòd Eccles
patr
ano a
pidit
um ra
erob
im d
ad Be
nator
lum p
in inf
dam f
cierur
ardus
erat,
define
esset,
let au
insig
moq
nam
per f
tam i
cation
ritus
autem
vel po
par

patrimonio in Cassinati, & Beneuen-
 ano agro auidus imminebat. Ex cu-
 piditate enim, quæ malorum omni-
 um radix est, impietas nascitur, quæ
 teroboamum à veri Dei cultu aduer-
 sum deturbet in inferos. Cumq; (vt
 ad Bernardum redeam, quem concio-
 natori, fructuosoq; sapienti, vt specu-
 lum proponimus) mortuo Anacleto
 in inferisq; sepulto Gregorium quen-
 dam seditiosi illi Cardinales, qui Ana-
 cletum adiuuerant, elegissent, Bern-
 ardus, qui eo ipso tempore Romæ
 erat, falsum Pontificem, vt insanire
 delineret, & Innocentio supplex
 esset, admonuit: cuius cum valuis-
 set autoritas, facile & à ficto Papa vt
 insignia deponeret, & à vero, legiti-
 moque pontifice, vt Gregorio ve-
 niam daret, impetrauit. Ingens pro-
 pter solidam pacem Ecclesiæ restitu-
 tam in vrbe gratulatio facta, suppli-
 cationibusque ad templa indictis me-
 ritus Deo honor est habitus. Diuus
 autem Bernardus pacis sequester,
 vel potius Angelus, qui pater patriæ

*Lib. 2. de
considerat.*

salutatus à populo fuerat, post septuaginta
dies ciuitate tota honoris gratia prelo-
quente discessit. Idem Bernardus quibus
Eugenio tertio Pontifice, quem in
in Christo genuerat, cuiq; illis
acclamarat. *Tu es sacerdos magnus*
mus Pontifex, tu princeps Episcoporum
heres Apostolorum, tu primatu Abel
bernatu Noë, Patriarchatu Abraham
dine Melchisedec, dignitate Aaron,
ritate Moyses, indicatu Samuel, potestate
Petrus, vnctione Christus, tu es, cui
tradita, cui oues creditæ sunt, & alij
cæli ianitores, & gregū pastores, sed tu
to gloriosius, quanto & differentius
præ illis nomen hereditasti. Habent
gnatos sibi greges, singuli singulos, tibi
uerſi crediti vni sumus, nec modo ouium
& pastorum tu vnus omnium pastor.
igitur Bernardus hoc ipſo Eugenio
Pontifice Romano, cui qualiter ac-
mandum sit, hæc tam multa sancti-
toris, tamq; debita ostendunt episcopi
ta, Christianis principibus auctori-
vt Hierosolymitani regni rebus
tis subuenirent: duoq; potentissime, qui

post septuages Bernardi obsequi ad Asiam
gratia propter ingentibus copiis peruenerunt:
Bernardus quibus laus tribuenda, quod egerunt,
quem gloria danda, quod reliquerunt. Sic
illis vultum & à Conrado Germaniæ Impe-
ratore, & à Ludouico Galliarum rege
administrata, vel tentata potius res est,
Abel, belli initia Bernardi meritis, extre-
ma hominum peccatis tribuenda esse
videantur. Bernardi studium in ad-
uocanda publica causa nostri & patres
& fratres aliqua ex parte mihi viden-
tur imitari. Alij enim gentes imma-
nitatis barbaras, locisque disiunctas ad
Christum adducunt, alij Christianis
principibus difficillimo tempore piam
operam nauant, alij Romanorum ius-
Pontificum itinera, laboresque
discipiunt, atque ita pro eius auctori-
tate propugnant, ut nullos impetus,
nulli pericula reformi-
dant. Nota tibi est Suetica missio, Æ-
gypti expeditio, tempestas Augu-
stina, Moschouirica legatio, & in Bel-
lensibus exantlati labores. Arbitror te sci-
re, quid hodie nostra ubique locorum, &

Aa 5 terra-

terrarum Societas patiatur, vbi enim ab improbis exercetur, sed non ethnicos, non hæreticos, non humetanos, non Iudæos, non Christianorum quorundam improbitatem, ac licentiam pertimesco: cum mulis atque inuidis non valde laborintus est equus Troianus, intus estis, me ipse, mei que similes homines, quos spero vel nullos, vel fore paucissimos, qui enim ex nostris serent aliquando gesserit, quique ex Societatis lege non vixerit, hic verendum est, ne paulatim ac sensim eò propediatur, vt muros & moenia labefactum. Quare ex illis, quæ experti erimus, uere discamus in posterum, etsi quidam eiusmodi sunt, vt nisi manu ceantur, sentiri non possint. Nam tam diuinare est, quàm providere sapientis. Est que nouitati venia danda, noui enim sumus, & rerum novarum insolentes. Illud quidem cuique nostrum debet esse persuasum Societati, quæ ab umbratili vita proximè abhorret, ea que suscipit, quæ

in inuidia comes est, asperrimas
viuas deesse non posse. Cato ille
senforius tres summas in homine res
constitit, vt optimus imperator, opti-
mus senator, & optimus esset orator:
tamen plurimorum odio labora-
uit. Itaq; sit proprium Catonis qua-
drages causam dixisse, nec
semper absolutum. Hæc his ferè verbis *Lib. 7. c. 27*
Cicero: nos igitur demus operam, vt
que pericula tam sæpè nobis inuidia
creat, innocentia, sanctitasque depel-
lat. Vtinam crux nostra, crux illa sit
Christi, non latronum, & facinoroso-
rum. Quod si hæc aliquando perfe-
cta erit, demus operam, vt in illius
cruce scelerum nostrorum pœnas per-
soluamus, qui pependit ad dexteram &
magis venia impetrata Christi feli-
citer confors & particeps fuit. De no-
strorum cum cõmuni hoste præliis ali-
qua dicerem, nisi pudor obstaret, qui
stat in propriis historiis esse longio-
res. Nec dubito, quin sine istiusmo-
di rerum commemoratione, cœlestis
eloquen-

eloquentiæ quæ sit vis, & quantalè possit intelligi. Hæc enim est, & aliis persuademus, & à nobis, oratio cōsentiatur, impetramus. Quid enim eius modi est, quod candum oratione sit, in eo magis habet sanctitas vim, magnam lenis, & linguæ synceritas, magnam loraactionis. Nostro illo Basilio Granatæ obiit, in suggestū ascendit, sic afficiebatur, sic timebat aut ut ludi magistri præsentiam metus discipulus solet ignavus ac piger. bat Antonius Madridus, cōfessio liter lachrymante, Baptista Sanferas traxit & saxa, Martinus Gaus partim concionibus, partim suetudine ipsa pulcherrimæ probatus est parens. Erat in his, quominavi, vitæ oratio simillima, erat Strada, erat in Salmerone, erat Laine. Mortuos cōmemoro, quorum fama vigeat omnium memseculorum, nec dubito quin multi qui viuunt, quiq; ex Societatis dignitate cōcionantur, prædicatura po-

eas sit, & ab obliuione vindicatura.
 ut illos fama non deferet, qui Chri-
 pracones sunt, deq; superiore loco
 utariter dogmata salutis exponunt,
 uicia, quæ declinare, virtutes, quas secta-
 oporteat cum breuitate, & facilitate ser-
 monis annunciant, & hac in hominum cor-
 dium postpositis inutilibus questionibus in-
 gere (vti sacra iubet Synodus Tridé-
 nica, cuius hæc ipsa sunt verba,) &
 Christianum populum in lege Domini eru-
 descent: ita eorum, quos floridu-
 s esse delectat, auribusque blandiri,
 cadem, quæ vitam, nomen etiam ex-
 tinctura mors est. Quicumque (ait ipsa
 scriptura) honorificabit me, glorificabo eum, 1. Reg. 2.
 qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.
 ale, & tuum ardentis concionis, vi-
 laudabilis cursum tene constan-
 ter, qui tibi & in cœlo, & hîc apud ho-
 mines immortalitatem pollicetur,
 etsi hominum tui memoria
 cordi tibi non est.

¶(?)¶

EIDEM,

E I D E M,

De eadem re.

Quàm sàpè meus ad te
ritanimus, tuæque in
in mente conciones no
gis eloquentia, quàm vita mira
fortes, atque robustæ. Cùm eni
gularis vita est, & ab his vñtatis, no
seiuñcta, tum illud concionis
numen existit, cui humana cedi
contumacia, vel potentia. No
fermonem eleuamus, qui nisi est
tis, eruditus, copiosus, & dulci
manca, & muta sit virtus, sed illu
honestate coniungimus, & quali
trimonij fœdere quodã in omne
pus obligamus. Quæ ne veter
quidẽ ignorata res fuit, qui orato
virum bonum, & dicendi peritum
se voluerunt. Carneades caput el
bitrabatur oratoris, vt & ipsis,
quos ageret, talis, qualem se ipse
ret, videretur: id fieri vitæ digni
Idemque olim erant rectè viu
qui & bene dicendi magistri.

s. de orato.

apud Homerum ille est Phenix, qui
 a patre Peleo Achilli iuueni comi-
 tem esse datum dicit ad bellum, vt il-
 lus opera Achilles dicere posset, &
 dicere. Nihil enim tam accusandum,
 quam vt vitæ repugnet oratio. Nihil
 tam turpe, quàm vox magnifica, par-
 ta verò res. Lacedamone sententiã,
 quam Demosthenes quidam libidi-
 nosus, & impurus idoneam, saluta-
 remq; dixerat, reiecit, ac derisit popu-
 lus: at Ephori intelligentes sententiã,
 quæ è republica esset, contemni sine
 publica pernicië non posse, virũ & an-
 tis, & authoritate grauem, qui illa ea-
 dem diceret, elegerunt: & vt vina de
 vase in vas transfusa meliora fiunt, &
 potata delectant, sic verba ex ore ho-
 minis impuri atq; improbi ad grauem
 & honestam translata personam po-
 pularis est assensio consequuta. Tan-
 tum est, vti ait Plutarchus, in moribus
 se ipse probatis, & in vitæ integritate mo-
 menti. Itaque summus ille orator Pe-
 loes, vt dictis facta responderet, dili-
 gentissimè laborauit. Simulatq; enĩ ad
 rem publi-

*Plutarchus
 lib. de pra-
 ceptis poli-
 ticis.*

Ibidem.

republicam accedere statuit, scribi
modò vitæ rationem, verum congerun
etiam ipsum immutauit. Alio in
usus est, alio fuit vultu, sermonem
cessitate loquendi definiuit. Pa
manus texit, vno eodemq; ibat, stan
bat itinere, ex ædibus propriis ad
& curiam, ex curia rursus ad ædes
si rectis lineis, & ad pares angulo
mathematici dicunt, via fuit. Qui a
breuissimis quidem declinationib
ac leuissimis vteretur. Intellig
enim, quàm graue opus suscipi
qui se multitudinis profiteretur
rectorem, emendatorem, & ducem
Suspiciosa plebs est, maledica, pro
cui concionator sermonem dare
debet. Adest enim ferè nemo, qui
vicia oratoris acutiùs & acriùs, qui
virtutes videat. Est quidem pop
rerum iniustus æstimator, summ
laudem sæpè dat vicio, sed interea
tamen coniector est veri. Eius est
qui à vulgo tanquam à pelago em
facta, dicta, consilia obscura esse
possunt. Ergò, vt idem Plutarchus

atuit, tribit, eorum, qui munus publicum
 rum congerunt, vel occultissimas actiones
 Alio in multitudo perquirat, explorat, inda-
 monem odoratur. Itaque cognita plebi
 it. Per concionatorum cœnæ sunt, ludi, ob-
 ; ibat, stimenta, voluptates, lectus, som-
 priis adus, vigiliæ, itinera, species ipsa, & for-
 dædes ma cubiculi. Quod ergo Pericles vi-
 angulo abat, Christianus non cauebit orator?
 uic. Qui aut in consulari, aut senatoria spe-
 natione cula constituti erant, quod omnium
 Intelligere oculis patere arbitrarentur, non
 suscipere committebant, ut in maleuolorum vo-
 teretur culas inciderent, Christi discipulus,
 & duci qui non caduci muneris procuratio-
 lica, prodestinetur, sed animorum salutem
 m dare spectat, & quærit, famæ non consulat?
 nemo, antiquis oratoribus exigua, minutaq;
 rius, cunctantibus autoritas, fides, & nomi-
 em populi existimatio curæ fuit, qui Christum
 summa predicant, qui cœli diuitias, felicitate
 d inter amq; promittunt, quales eos tandem
 Eius esse oportebit? quàm puros, quàm in-
 ago em negros, quàm sanctos, quàm non culpe
 ura esse illum, sed etiam suspicionis metuen-
 Plurimum? familiaritas cum locupletibus, &

Bb

copio-

*Plutarchus
in Apoph-
thegmatis.*

copiosis, quam non aut virtus, aut benignitas magna contraxerit, concionatori nostro fugienda est. Formis enim colloquia studiosissime vitare contra illarum amatores eius ingenium exardescat. Dionysium Iuniorum Siciliae tyrannum sophista Polyxenus gloriabatur argumentis se solere vincere, cui Dionysius mea sane nihil interest, inquit, verbis à te superari, te factis vinco quotidie. Nam erat conuiua Polyxenus, & quae temperantia, ceterisque virtutibus ferebat, voluptate comedendi mensam delicatam, epulisque instructam veniendi assiduitate refellebat. Utinam ne in tam multos conciones historia conueniret. Quare vitanda illa sunt, quibus admittenda non mortifera culpa suscipitur, muneris splendor obscuratur, enim tam alienum à dignitate concionum, quam ut mensarum affectum qui se populi magistrum esse putatur: & ut haec delicata indecora sic concionatorem maxime debet

tus, aut benignitatis officia: est enim diuinæ
 t, conuoluntatis interpres, iustitiæ custos,
 Poem misericordiæ suator, tristitiæ solamen,
 nè vitæ uitatis oraculū, tutor orbitatis. Ne-
 s ingenitue solum se probare debet externis,
 unioribus multò etiam magis domesticis,
 Polya quibus ut & profit, & placeat, præ-
 solere. Iam sunt duo: vnum ne temere a-
 nè nihil quod quemquam offendat ex suis, alte-
 perari, ne perfectionis immemor insti-
 Nam vitæ rationem non æquet. In
 & quæ sanctiorem, meliorem, officiosio-
 ritibus æquior, suauior, tractabi-
 lendi, bonum fieri volumus eum, qui mo-
 instructum alienorum censor sit, & magister
 ebat. Populi. Concionatoris enim laudan-
 concionandi, prædicandi, & apud externos com-
 Quartus mendandi fons, & origo vita est, quā
 itendunt vident, qui iisdem parietibus con-
 pitur, mentur. Nihil illa est virtute præ-
 atur, tantius, quæ arrogantia aduersatur,
 itate eamque rem, qui in erudiendis
 m affectu concione populis occupatur, quanto
 esse præstabiliorē locum ascendit, tanto se sub-
 decora missius gerat, necesse est. Abhorreat
 imē de illis loquutionibus feci, dixi, suasi,
 ben

me authore confecta res est, si me
natus audisset, aliam rem publica
beremus: quæ enim sunt dicta glori
fius offendunt, & quia animi fall
ostendunt, & quia stultiorem eum
se, qui concionatur, loquaciorem
demonstrant. Sit & mente & li
modestus, sit laudis & gloriæ con
ptor, sit ex numero sapientum.

In epistola ad Abigai. ita à pueritia conatus sum vitare, H
nymus ait, quam tumentem animam
cervicem erectam Dei contra se odian
uocantem. Noui enim magistrum & I
num, & Deum meum in carnis huma

Matth. 11. dixisse: Discite à me, quia mitis sum, &
mili corde, & ante per os David cecini

Psal. 131. Memento Domine David, & omnia

Prouer. 16. suetudinis eius, & alio loco legimus
gloriam humiliabitur cor viri. Chri
ni populi doctor cum humilitate
iungat obedientiam, suisq; rector
vel primus auscultet. Nunquam
gnus ille Franciscus Xauierus (vita
omittam) tam felix hominum p
tor fuisset, barbariamq; illam con
uisset, nisi se ad Ignatii voluntate

cepta, iussa, consilia totum contu-
 nct. Paupertas, cultus asperior, reli-
 giosa modestia, vitæque austeritas
 mouet oculos: nihil igitur sapius fa-
 ciendum concionatori est, quàm vt se
 ipse castiget, diuinum numen implo-
 ret, fortunantem cuncta Deum cili-
 tio, verberatione, inedia, lachrymis
 appellet & precibus. Vtque & libros
 deuoluat, & diuina contempletur, assi-
 tuus in cubiculo sit, & pedem, nisi aut
 necessitas cogat, aut charitas suadeat,
 porta non efferat. Cœlestia enim,
 nisi immoramur, ploramus, vigila-
 mus, pernoctamus, perseueramus, ex
 illo cœlesti perenni que fonte minùs
 aurietur. *Vt predicandi veritas ser-*
uatur, inquit Gregorius, viuendi altitu-
teneatur. Nihil illo maius, poten-
 tius, fructuosius, qui diuina loquitur,
 & concionatur expertus. Hic men-
 tes rapit, vrbes commouet, regna &
 prouincias sub Christi imperium, di-
 uinumque subiungit, huius eius-
 dem vita mouet, oratio persuadet,
 lingua conuincit, quæ tota ignea est, &

*Homil. 11.
 in Ezechiel.*

animos inflamat. Non enim inceptis
 di potest auditor, nisi ad eum ardeat
 oratio, & fermo perueniat. Nec maxime
 exhortari, docere, arguere cum oratione
 imperio, vt Apostolus iubet, potest
 Ad Tit. 2. mus, nisi quod dicimus, agimus. Nec de
 cum imperio & potestate docere, im-
 quicquam aliud est, vti sanctus Gregorius
 rius exponit, quàm propriis obsequiis
 perare præceptis, redarguendi quæ
 meritatem ac licentiam vite inno-
 tia cohibere. Nihil enim tam vane
 ad sententiam obtinendam, quàm
 tæ sanctitas. Imperat mihi crede, qui
 vult sapiens concionator & sanctus
 Ergo Scribarum & Phariseorum
 nullam habebat oratio, dicebant et
 neque faciebant. At Christus testis
 Cap. 1. uo Marco, erat tanquam potestatem
 habens, quæ enim docuisset, factis
 probabat, cum legis doctorum ad-
 nationes, conciones, & viuendi
 cepta morum corruptela, & defor-
 tas infirmaret. Magna cōscientie
 in vtramq; partem, vt & illius lin-
 soluatur, incalescat, exardeat, qui

animi inceptis diuinis obtemperet, & qui sese
eum ardeat inquit, inquinauerit, obmutescat.
at. Neque maximi illi Euangelij præcones, qui
eum Christi regnum dilatauerunt, nun-
ber, per quam dicebant, quin ipsorum animis
imus. Ne dolor inesset, illique sensus infixi,
docere, impressique essent, ad quos adducere
etus Græcorum audirentur. Quæ porro
riis ob hac ipsa re oratores antiqui præci-
endi quæ, Rhetores admonent, poetæ
te innotadunt, notiora sunt, quàm vt expo-
n tam rationis indigeant. Hæc autem non
n, quæ admonendi consilio, sed gratulandi
crede, studio & voluntate ad te scribimus.
& sancti Tibi enim & doctrinæ, vt Apostolus
æorum moner, attendis. Vale.

Cicero 2. de
orator.

Quint. lib.

6. cap. 2.

Horat. in
arte poeti-
ca.

1. Ad Ti-
moth. 4.

FRANCISCO BÆTHICO.

Deus, qui appositè dicunt ad permouendū.

PERSVADENDI cōmodissi-
ma & præstantissima ratio, Fran-
cisco, in rebus inest, & verbis.
res eiusmodi esse debent, quæ hoīes
illius impuncant, & in nostram potestatem redi-
eat, qui pænant, nō quæ auditæ, expositæ, tractatæ

Bb 4 nihil

nihil prorsus efficiant. Quare ex maior
 ptoribus ita libandi sunt flores, rationis
 ctus etiam decerpatur. Quæ maxima
 me voluntatem inflammant, in eam co
 tum eligendis, tum explicandis, & quanto
 ctandis fructuosi ingenij lumen immo
 cet. Quis diuo Thoma Aquinatis
 subtilior? quis eruditior? quis in apud
 ferendo argutior? in iudicando laetanti
 entior ac verior? At eius conciones gen
 nihil physicum, nihil academicum, triu
 dolebant. Theologia concionum mand
 Thomæ illa erat, quæ vicia infestare
 tur, virtutes suaderet, non quæ res gradus
 media schola petitam in vtramque conger
 tem agitare. Eruat igitur fructuoso
 sus concionator ex libris illa tantum, aut
 quæ mouere possint, quæque non solum
 do stirpes elidant, sed ipsum eorum, & e
 truncum euertant. Diuinorum milia fi
 stimoniorum quam maxima vis, & atto
 authoritasque grauissima. Ex prædicat
 phetis ad terrendum multa sunt boni
 tur, sed est cauendum, ne dum multa plu
 cionator omnia colligit, fiat immo
 sus. Doctores quò erunt grauior ratio ex

gare ex-
 ores, v-
 onis'. Ingenio, & arte oratoria for-
 Quæ m-
 illarum rationum tela iaciantur.
 nt, in-
 am tormenta tanto feriunt grauius,
 ndis, &
 quanto sunt missa contentius. Hinc
 umen-
 minori, à maiori, à pari ille sunt Rhe-
 Aquin-
 oricæ comparationes, quibus velut
 quis in-
 apudum ballistis virtutis hostes pro-
 cando-
 aruntur. Hinc amplificationum va-
 concina genera existunt, quibus exponen-
 emicum-
 triumphat orator: cum aut ratio-
 ncione-
 cando, aut comparando, aut sursum
 a infec-
 us ascendendo, remque quasi per
 quæ re-
 gradus sensim augendo, aut plurima
 ramq; -
 ongerendo, aut definitiones conglo-
 ur fru-
 ando, aut consequentia coaceruan-
 lla tam-
 do, aut contraria cōtrariis opponēdo,
 q; non-
 reddendo crebra crebris, aut cau-
 sum et-
 & effecta colligendo, aut deniq; si-
 inorum-
 milia frequentando, remq; variis mo-
 ma vis-
 ds attollēdo auditorum animos, non
 . Ex p-
 ecus atq; vrbes orator tanquam fortis
 ta sum-
 bonus imperator expugnat. Exem-
 e dum-
 plurimum pollent, quæ à grauiissi-
 at immo-
 sis authore mutuatus'. *Commemo-*
rauiore ratio enim antiquitatis, vt ait Tullius,
Bb s exem-

exemplorumq; prolatio summa cum confab
 statione & auctoritatem orationi sacro
 fidem. Sunt in diuo Gregorio Patrum
 permulta, in Augustino, Hieronymo V
 Chrysostomoq; non pauca. Seculo i. i
 rum narratio pomeridianis concilio E
 nibus aptior erit: quæ ad erudiendos de sa
 permouendam, informandamq; sub
 titudinem conferuntur. Vulgus enim fructu
 præterquam quòd historiis audientibus
 excitatur à somno, vtilitatem morte
 mam capit, quæ enim fæmina oratione qua
 cum non horreat, si quæ narrat de Iulianu
 Hieronymus ex optimi concionum or
 ris ore admiretur. ? quis autem concionator
 iurabit, aut iurandi necessitatem præsum
 ri imponet cognita Titulymeni concionum
 ria, cuius scriptor est Augustinus scribitur
 educatione filiorum remissus, ac Leonē
 solutus esse nō poterit, qui quæ de Iuliano
 ipsa re Gregorius scribit, concionator nō
 re & narrante, & amplificante dicitur I
 rit. Optatus Mileuitanus contra Iulianos c
 natistas libro 2. sic ait: *Episcopus deinde*
 (Parmenianum alloquitur) *in* *serabi*
Eucharistiam canibus proiici, sed canes *tempe*

*In epist. ad
 Latam de
 instit. filie.*

*Tomo 10.
 homil. 11.*

*Lib. 4. dia
 log. 6. 18.*

na cum fratribus ipsos dominos suos quasi latrones,
tionem sacrosancti corporis reos dente vindice
orio Patrum ignotos & inimicos laniarunt. Vi-
hieronymus Vticensis de persecuti. Vandal.
a. Seculo. i. ita scribit: Proculus missus à Gen-
nis contra Ecclesias depopulabatur in Africa,
audientes de sacris (proh nefas) altaris linteis, ac
damque subuculas sibi, & femoralia faciebat,
ulguis frustratim sibi linguam discerpens ac co-
is audientes breui turpissima consumptus est
atem morte. Scribit Chrysostomus homi-
ina quarta in Mattheum, quo tempore
arrat Iulianus apostata iussit diripi templo-
oniorum ornamenta, sacraque vasa, mox
autem questorem regium per medium diru-
itatem animam egisse, & Iuliani auun-
neniolum vermibus corrosus interiisse.
ustinus scribunt quoque Cedrenus & Zonaras,
sus, ac Leonem filium Constantini Coprony-
qua de mi, cum abstulisset à templo insignem co-
oniorum, quā ornandi templi causa Mau-
nte didicitus Imperator donauerat, statim ig-
contrauitos carbunculos in capite sensisse, ac
discopi deinde ardētissimā febre arreptū mi-
) in inferabiliter occidisse. In pomeridianū
sed ante tempus, vespertinasque Aduentus, &
Qua-

Quadragessimæ conciones longiora
 exempla conueniunt, quæ autem
 uius ab optimis authoribus sum-
 narrantur, etiam ante meridiem
 consuetis, uisitatique concionibus
 ciuelim. Hæc enim, quæ ma-
 profunt, quæque magni scriptores
 thoritatem nituntur, erubescere
 bet orator fructuosus. Quædã ve-
 ua, vel non antiqua nimis, quæ
 vera sint, & nostris apta tempo-
 quotiescunque ferat occasio, in
 orator. Itaque exempla obseru-
 erga Apostolicam sedem omnia
 non sunt: proponatur Danorum
 quem religionis causa in urbem
 entem summis honoribus Sixtus
 excepit, turba omni aulicorum
 obuiam, patres ad portam compo-
 medium illum per urbem ad basilicam
 Petri, inde ad Sixtum perduxere
 dicundo tum publicè præsidente
 Rex ad Pontificis pedes in genua
 cubuit, nec ante se erigi passus est
 salutationi, & sermonibus suis
 responsum. Redeunti in cubiculum

to, exeuntiꝫ ad diuina semper ad-
 uit, lauanti manus peluim præbuit,
 niq; summa in eo pietas, summa re-
 gio enituit. Hæc Iacobus Papien-
 Episcopus in epistolis tradit. De
 Danide Æthiopie rege, quem Pres-
 byterum Ioannem vulgus appellat,
 ceri non debet, à quo biennio ante
 mortem Clemens Papa VII. literas ac-
 cepit, quibus magnopere ex hilaratus
 Pontifex: eas in Latinum sermo-
 nem Andreas Mafius optimè vertit.
 Summi Pontificis auctoritatem illis
 verbis agnoscit: *Felix sancte pater, qui*
Deus effectus es gentium consecrator, &
tu Petri sedem obtines, tibi data sunt
regni cælorum. Se Christianum
profiteatur, & Pontifici Romano se
desse testatur, hoc modo. Quod si pa-
trant itinera, in familiaritatem, & com-
mercium Romana Ecclesie deuenirem, uti
et ceteris Christianis regibus, quibus in
Christianis non sum inferior, & ita, ut
credunt, vnā fidem rectam, & vnā
Ecclesiam confiteor, cupio ingenti desiderio
sequi sacrosanctam benedictionem à Vi-
 cario

Maronita
 in fide Ca-
 tholica per-
 seuerat, &
 Romana
 Ecclesia pa-
 rent, cuius
 rei fidē fa-
 ciunt Petri
 Maronita-
 rum Patri-
 archa in
 monasterio
 montis Li-
 bani ad Le-
 onem X. li-
 teras, &

in concilio
Lateranēsi,
& apud
Sanderum
leges, lib. 7.
de Sifibi.
monarch.
Ad Adria-
num VI.
Pontificem
Theophilus
Patriarcha
Alexādri-
nus literas
Gracè scri-
ptas trans-
misit, qui-
bus sedi A-
postolica
obedientiā,
obsequiūq;
detulit, &
Pontificem
Romanum
caput Ec-
clesiæ Ca-
tholicæ re-
uerēter ag-
nouit. Onu-
phrius in
Vita Adri-
ani VI.

cario Domini nostri IESV CHRIS-
ti. Nam proculdubio sanctitas vestra
vicarius, atq; illud. Pax sit tibi in se-
ne, pater sancte, potens, pure, sacrato,
caput Pontificum omnium, qui es
tissimus supra animas, curator & am-
regrinantium, consecrate magister,
dicator fidei, & earum rerum hostis,
scientiam offendunt, amator opti-
morum. O felix sancte pater, ego ti-
renter obedio, & illud, dico ego hu-
ad terram genibus flexis pater sancte
ro admodū corde, quod pater tu me
ego filius tuus, o pater sancte, potens,
cur neminem unquam ad nos misisti,
tius de vita, saluteq; mea cognoscere
tu sis pastor, & ego ovis tua. Plurimū
hanc sententiam bonus ille rex
quibus & religionem testatur suam
Christianorum regum inter ipsos
cem optat, ut communis hostis,
Turcarum regis tyrannis deleat
Hoc ipso tempore Congensis rex
manuelis Lusitanorum dignissimū
gis suāsu ad Romanum Pontificem
gationem pietatis, religionisq; pi-
nissimū

CHRISTIANISSIMAM misit, aderat cum ipso orator
vestra Deo viro prudentissimo regis ipsius
bi in fide huius legationis, quæ & Pontifi-
sacrate, & Cardinalibus gratissima fuit,
ui es ei clarissimam historiam ex Hieronymo
& amario disce Syluensi Episcopo lib. 8.
gister, de rebus Emmanuelis. Stephanum
postis, quæ maioris Armeniæ Patriarcham, qui
r optimis comitibus Archiepiscopo, & duobus
ego tibi Episcopis Romam venerat, multis ho-
ego huiusmodi ratum donis Iulius Papa III. remisit
sanctæ patriam. Illud etiam admirationis
numen plurimum habuit, quod ad eundem
potentissimum Iulium III. ab Ecclesia Orientali, & ex
nississimam Mozai, id est, Seleucia Parthorum Si-
osceret non quidam vir moribus egregiis,
Plurimum magnaq; doctrina ornatus cum literis
le rex Ecclesiæ suæ venerit, quibus petebat
tur suæ alio, ut se Patriarcham à ciuibus ele-
er ipsos cum confirmaret, id benignè Ponti-
ostis, id ex præstitit, missiq; sunt ad illas gen-
delectat, quæ accolunt Tigrin flumen religiosi
sis rex, qui Syriacæ linguæ, nostrarumq; rerū
gnissimam scientissimi, literarū autē, quas Simon
nificen ad Apostolicā sedē attulit, exemplum
nisque per manus est, eas enim idē Andreas
nissimam Masius

Masius è Syriaca lingua in Latinum
 sermonem vertit. In iis literis illis
 valde delectant, quæ Romanæ
 eulogia sunt, & hæreticos nostri
 poris impietatis, nequitie, stulticie
 saniaq; condemnant. Patri
 & pastori maximo, concinnanti
 vngentiq; sacerdotes, & cingenti
 Petro temporis nostri ac Paulo diem
 strorum, & cingulo comprehendenti
 uersum cætum Christianorum. Quis
 Christi Domini nostri. Et illud, tu
 cuius aqua non deficiunt, & quisqu
 rit, æquum est, ut ex te bibat aquas
 ut sedet sitim suam. Tu es lucerna
 non extinguitur, sed illustrat omnes
 turas, ut candela, quæ est super
 brum, & in te videt lumē uniuersa
 lica Christiana, q̄ est proles Ecclesia
 Tu es caput omnium patrū, sicut erat
 caput omniū discipulorū, &c. quæ
 la illa piē & sanctē persequitur.
 mortuo eius successor Abdyssus
 ctus Chaldaicis, Arabicis, & Assyr
 teris ornatus Romā ad Apostolorū
 mina, & Pontificē cum aliquot
 long

Onuphrius
 in Vita Pij
 1111.

in Latino longissimo itinere peruenit, ut ab eo
 confirmaretur. Pontifici oblatus ei
 perpetuam obedientiam promisit, &
 nostræ Romanæ Ecclesiæ fidem pro-
 stuluit. Magnam etiam utilitatem
 illa historia est de legatione
 Moschouitica, ex qua intelligi facile
 potest, quo loco Apostolicæ sedis au-
 thoritas sit apud barbarum illum prin-
 cipem, & à Romana Ecclesia disiu-
 num, Græciq; schismatis labe infe-
 dum, summi enim Pontificis nun-
 tium honorificentissimè accepit, in-
 quosq; Pontificem ipsum se honorare
 professus est, libri autem de hoc ipso
 scripti ac confecti verba illa prædica-
 tione ac memoria dignissima iudico.

*Ex P. Possuinum comiter appellans (Hic
 quem ad Ioannem Basilij Mosco-
 ducem Papa legauerat) Antoni, in-
 quit, ut valet Gregorius Papa XIII? ita
 Possuinus inquit, serenitatem tuam
 incolumem. Et quæ igitur, inquit
 Assuerus, habes mandata? tum Antonius Poss-
 uinus sanctissimus, inquit, Dominus noster
 Gregorius XIII. vniuersalis Ecclesia
 Cc pastor,*

*Beda lib. 5.
 historia c.
 7. scribit
 regem Ce-
 duallam
 peregrina-
 tionem ad
 limina A-
 postolorum
 suscepisse,
 cupientem
 ibi bap-
 tismum sus-*

cipere, &
mox à ba-
ptismo ex
hac vita
migrare:
quorum
utrumq;
impetra-
uit, nam
in Sabba-
tho sancto
à Papa
Sergio ba-
ptizatus
in ipsa he-
bdomada
Pascha,
albis in-
dutus, le-
ui morbo
tentatus,
migravit
ad Domi-
num.
Idem cap.
20. narrat,
regem Co-
enredum
relictum re-
gno pere-
grinatio-
nem ad
Apostolo-
rum limi-
na susce-
pisse: atq;
inibi in te-

pastor, Christi in terris Vicarius, sancti Petri successor, multarum regionum, monar-
rarumq; dominus seruus seruorum. Dilecti-
tuam serenitatem salutat, eiq; benedictio-
nem precatur. Dux Pontificis nomine fi-
dito surrexit, ac tandiu stetit, dum gratiam
egit. Quibus autem hic terris dominum
netur, inscriptio illa declarat, quod por-
& tam multa regna, prouinciæque sur-
complectitur, quam in eodem parenti-
lo leget, qui vult, qui est vere, non lo-
genterque conscriptus. De lapidibus m-
oratoribus dicere nil attinet, quod di-
vniuersa vidit Hispania. Neque loquun-
rim mirari non possum Dei summan-
prouidentiam, qui difficillimo E-
fiæ tempore aduersus improbum rec-
mos hæreticos atque teterrimos regio a-
multos testes induxerit. Ac nulli, C-
lud miraculo vacat, ad hanc ipsam
rem pertinens, quod tibi iam dicere que-
Droneri, quod oppidum Medomilq;
nensis prouinciæ est, possessor ipse erat i-
dominus eximiam voluntatem prouiderun-
fert aduersus Catholicam religionem acce-
vicissimq; tetra in hæreticos odia addam

rimus, sancti cuiusdam nostro, qui ad ea loca cō-
 gionum, nonaturus excurrerat, narrauit admi-
 uorum. Mirabile quiddā, ac planè diuinum. Non
 q̄. benedixit à Valgrania ægram Calvinistæ
 is nominis filiam, annos natā non plus duo-
 dum quædam: quam cum vis morbi penitus
 erris detinisset, nullusq; iam resideret in-
 rat, quo tempore sensus, mox cunctis stupenti-
 nicialis surrexisse, euocatisq; Calvinistis
 odem parentibus, qui funeris curandi causa
 t verè, non longè abierant, ita dixisse: Geni-
 De lapsores mei legem istam deserite, (Se-
 inet, quædam dicebat hæreticorum, sic enim,
 Neque loquuntur illi) nam qui ei parent, Sa-
 De i fune manā mācipia sunt, & ignis pabulum
 limo. Et sempiternum. Quæ cum dixisset, sta-
 improbi recubuisse: parentes verò tali pro-
 rimos regio admonitos legem patriam dese-
 . Ac nullo, Catholicā suscepisse, ex eaq; piè
 anc ipsam, catholicæq; viuere. Quæ
 iam quo exploratior ac certior esset, o-
 n Mediciq; dubitādi locus adimeretur, ad-
 efflor ipsebat ille, se cum eo ipso, cui hæc con-
 catem pegerunt, colloqui voluisse, ab eoq; re-
 religionem accepisse, vt à nobis exposita sunt.
 osodia. Addam illud mi Francisce, si minus

Cc 2 admi-

iunius &
 precibus
 &que ad
 vita finem
 perman-
 sisse.

admirabile, certè non minus salu-
Nam cùm hæretici ad Ieremiam
stātinopolitanum Patriarcham,
à summo Pontifice alienum esse
uerant, præcipua suæ Sectæ capita
dissent, isque non modò ea non
probasset, verùm etiam singula
tasset, nostri, qui Viennæ Austria
santur, ad deterrendos hæreticos
linguam translata Germanicam
confutata erant, in vulgus ediden-
Itaque ea nunc magno cum hære-
rum dedecore, tum Catholicorum
bono teruntur. Hæc, quæ veritas
ex nostrisque deprompta annali-
tempestiuè narrata salubrem affe-
voluptatem. Exempla eorum
pria, qui adsunt, domesticæq; his-
mirificè persuadent. Pascimur
incredibili voluptate, & afficimur
iorem quendam in modum sensu
intimis, cùm concionator quæ
attingit, tractat historiam. Medi-
nensis Ecclesia quondam à Romani
Pontifice sceleratè, impieq; detur-
rat. Sacros enim ordines sibi quid-

nus salu-
 miam
 cham,
 um esse
 e capita
 ea non
 ingula
 Austria
 eretico
 nicam
 edider
 m hære
 nolicor
 æ vera
 annali
 em affe
 eorum
 eiq; his
 imure
 icimur
 m sen
 r quæ
 Med
 à Rom
 eiq; de
 ibi qui
 coe

emebat, nec erat qui flagitiosissimas
 rum sacrarum nundinas perhorre-
 cheret: liberis Clerici operam dabant,
 fariisq; nuptiis diuina & humana
 ra polluebant. Romanus Pontifex
 Nicolaus hoc nomine secundus, vt
 his grauissimis malis mederetur, vi-
 um suæ ætatis eloquentissimum Pe-
 um Damiani Hostiensem Episco-
 um Mediolanensi legationi præfe-
 it, eiq; purgandi urbem diui quon-
 am Ambrosij sede, concionibus, &
 doctrina nobilem negotium salutare
 mandauit. Petrus vt erat imperatum,
 Mediolanum venit, conuocatoque
 populo sermonem habuit, qui totus
 onstabat exemplis. Negauit vl-
 um esse Christianam in toto orbe
 ouinciam, quæ Romanæ Eccle-
 ditionis non esset. *Et quidem* (nam
 Petri verba fuerunt) *si rectè atten-*
deritis, reliquas Ecclesias ab hominibus in-
uentas esse reperietis, Ecclesiam verò Ro-
manam à Deo ipso esse fundatam. Atque ab
reliquas alias, tum maximè Medio-
lanensem ortus sui primordia, & discipline

Carolus
Sigonius,
lib. 9. de
regno Ita-
lia.

rudimenta sumpsisse. Quid enim? *Paulus*, qui Romanam Ecclesiam sanguine consecrarunt, nonne hanc quoque discipulos suos instituerunt? Nam *Nicolaus* à Lino Petri discipulo sacro fonte abluens sacrū in hac urbe martyrium est perperit & *Gervasius*, ac *Prothasius*, quorum corpora in hac urbe coluntur, non aliter Paulum habuere magistrum. Diuino quo vos tantopere gloriamini, Ambrosium cum *Nicolaitarum* haeresim per se non posset, à Romana Ecclesia praefidius ploravit, atque tres viri ad huius erroris extirpationē à *Syricio* tum Pontifice missi sens civitati auxilium attulerunt. Quod obrem cum & primi salutis vestrae & post labentis disciplinae emendationis Ecclesia Romana prodierint, quid eius decretis obtemperare intēpestivam contumacia recusetis? His verbis Paulum flexit, & à Clero quæ voluit petrauit. Fecit idem Petrus Damascenus quod multis ante seculis magnus fecerat *Mathathias*, qui ut filios quos procrearat, animos excitaret, tria, auitaque virtutis innumera

*Mach. r.
cap. i.*

empla collegit. Est enim magna ora-
 tionis vis domestica facta proponen-
 tis, & tanquam sibi ipsa diffidat, ami-
 cos, & necessarios allegantis. Stylus
 mouentis grandis est, acer, sublimis,
 status: maximæ enim res, quas per-
 oratio desiderat, verbis sunt amplissi-
 mis, & magnificentissimis exprimen-
 tis. De illis quod præcipiam, nihil est,
 extat enim Ciceronis liber, quo in li-
 bro talem oratorem informat, qua-
 lis ipse fuit, triplexque ei dicendi ge-
 nus attribuit: humile, medium, sub-
 lime, demissum doctrinæ totum est
 temperatum laus sibi exornatioque
 vendicat, tertia orationis forma gran-
 dis & ampla commotionibus, atque
 victoriis reservatur, quas victorias
 CHRISTO auspice deportabit, qui illo
 modo loquetur, & eâ sermonis ampli-
 tudinē afferet, quam Tulliana scripta
 nos docent. Latinus, inquires, à Tul-
 lio illo in libro orator instruitur, quasi
 verò non iidē sint ornādi oratoris Hi-
 spani, qui & Latini fontes, sermonisq;
 vtriusque affinitas, & cognatio tanta,

*In Orato-
 re ad Bru-
 tum.*

ut patria nostra lingua Romana
 dicatur, nisi quod vox est in fine
 rupta, ut multæ aliæ, quas loquendi
 tiosa consuetudo deprauauit. Iam, in
 amabo te, illū de oratore perfectū
 brum, & quæ de triplici characteris
 cero disputat, trade memoriæ. Non
 enim qui uolet, quibus se uerbis
 re debeat, inueniet, neq; Latinā
 linguam, uerum etiam uernaculā
 suam illis legendis, atque euoluē
 reddet pleniorē. Grandiā magis, quā
 cē, mediocriā temperatē, humili
 demissē tractentur. Et quamuis
 uus Augustinus sapienter affirmat
 hil in Christiana sit adhortatione
 missum, tamen, quia unus, atque
 omnium tractationum stylus esse
 potest, in docendo subtilis orator
 neruosus, enucleatus, & pressus, in
 lectando suauis, dulcis, amoenus,
 quasi uernus, in concitando tuba
 flet, plenisque feratur alucis. Rem
 si pręparatis & animis, & auribus
 flammare non decet, tuaque mihi
 hoc genere sanitas placet, qui nunquam
 sub

*Lib. 4. de
 Doctrina
 Christiana
 cap. 18.*

mana vobis exardescis, & sine causa. Om-
 in fine de re, nulla de te: quid enim illa,
 loquendi proficiunt praesertim in tam turbule-
 uit. Iam, inuidisq; temporibus, vestram,
 perfectam sitio vehementer, propter
 aracteris me ipse crebris caedo verberibus,
 rie. Monstra dies noctesq; errata deploro?
 verbis autem illa minus quibusdam placent,
 atinā concipias vobis ago, quod me tā libenter
 maculas auditis? Hæc quæ sunt dicta candidi-
 uolentia deuorat multitudo, respuunt sapiē-
 tia magis, quidam censores non iniqui con-
 humilium conum eos, qui ita loquuntur, ferre,
 inuis vobis non possunt, indignosq; esse putant,
 affirmant qui concionentur in vrbe. Agricola-
 rationem vulgus Anacharsæa illa mouent.
 atque id mihi amictui est Scythicum tegmen, calcea-
 us esset solum callum, pulpamentum fa-
 oratoris, cubile terra. Optimatum hæc fasti-
 cius, in concionibus apta non sunt. Optandum quidē
 in concionibus, ut in concionatorum cubiculis ni-
 o tubas, nil sit præter ipsos preciosum, sub hac
 ? Remanet enim conditio, ut se concionator,
 auribus se non aestimet, nulliusq; esse pre-
 ue mibi arbitretur. Qui enim asperiores,
 ui nuncq; cum venditat, ostentat, ebullit, qui
 suas

s. Tuscul.

Cc 5

suas coenulas iactat, prudentibus
intelligentibus placere non potest
piet fortasse, quanquam neho-
dem, stultiores. Iam eò ventum est
sincera ista damnentur. Prouiden-
cionator & cautus multa consulu-
mittit, atq; illa tantum dicit
citer, quæ secus interpretanda
sunt. Non omnia semel effundit
nouus semper accedit, atque ita
dicendo gerit, vt nouissima con-
mnum fuisse optima videatur.
enim concionatoris ingenium
les agros imitatur, è quibus,

*Æstiu quantum decerpunt luce caput
Tantum fecundus gelida ros nocte re-*

Non vnus, & idem exercitati-
cionatoris est cursus, nam saepe
nre solet, vt vel in ipso exordio
turbidus, leniter, & placidè dicat
fine, medium orationis iter, atq;
processum teneat aptum ex vtro-
tamen illud vsitatum & solenne
damus, sedata vt principia sint, na-
tam facta, quàm nata, dulces, et
taq; progressiones, vehemens

& incitatus. Vt hæc epistolæ no-
nne clausula sit, epilogi me nomen.
monuit. Vale.

E I D E M,

De spectaculis concionum.

RVDENS prudentem appel-
lare debuisses, præsertim in
causa difficili, & illum roga-
re, qui vel respondere scitè posset, vel
onus explicandæ quæstionis subterfu-
geret: etsi enim me minimè pudet fa-
teri nescire quod nesciam, non est ta-
men cōsuetudinis meæ scribenti ami-
co nihil omnino rescribere. Extraor-
dinarias conciones (sic enim in præ-
sentia occurrit, vt appellem, cū vel
trux, vel mortui hominis caput osten-
ditur, de quibus me percontaris) im-
probare non debeo, quibus grauissi-
mi vtuntur homines, earumque vsus
et Prophetis vsque temporibus in
Ecclesia retinetur. Nam Isaias nudus
& sine calceis urbem obiuit, & Iere-
mias vinculis & catenis constrictus in-
cessit, Hieronymique sententia est:

Isai. c. 20.

Ierem. 27.

Velle

In Ierem.
cap. 19.

In arte
poëtica.

Velle scripturam diuinam non solum
bus doceri populum, sed etiam oculis,
vt benè Horatius,
Segnius irritat animos, demissa per
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus
Ipse sibi tradit spectator.

Sed quia huiusmodi conciones
riis sunt obiectæ periculis, temere
dendæ non sunt. Illud vt in re obuiens
affirmare licet, huiusmodi spectacula
illis esse relinquenda, qui ita facti
videantur. Quorum enim effertur
oratio, & cultus asperior est, ij
commodiùs educunt, atque feliciter
Qui autem cum hominibus sapienter
greditur, quiq; delabi solet in
id est humanis vitiis interdum in
natur, huic verendum est, ne aut
lentia rideatur, aut res infelicitate
rata debilitet animum, reddatq;
solum ad terrendum, sed etiam ad
cendum tardiozem. Mouent quæ
dentur, & augent oculi ipsi dolor
sed loci & temporis quærenda oppor
tunitas est, & oratoris ingenium
plorandum. Sunt enim conciones

multi, quos hæc concionum noua
 non deceat. Sunt qui hæc nun-
 quam adhibeant, vel quia nolunt, vel
 quia non possunt, vel quia non con-
 fident, & tamen optimè dicunt, &
 efficaciter persuadent. *Concreseat ut plu-* Deuter. 32.
doctrina mea, fluat ut ros eloquium
 Terram minutus imber, & con-
 cremens, non nimbi tempestas, & rapi-
 di specus turbo lætificat. Doleat auditor, &
 ita factus secum ipse deploret. Plangore,
 effrenatoque; foemineo personare templa
 st, iherusalem, nolo, præsertim in Parasceues die
 ue felicitas sacrosancto, quo in die nostri vin-
 cus sapientis, liberatorisq; IESU mortem, ex-
 let in te, & funus quantò mœstius cele-
 dum in te habemus, tanto nos illi inexplicabili,
 ne autem inmensio, inaudito mortis pro nobis
 elicere beneficium præbebimus gra-
 datq; merces. Opto illo ipso die concionato-
 res, auditores, omnes omnium ordi-
 ent quæ extra ripas diffluere, & quàm inti-
 si doloris significationem dare. Non
 da opprobrium hæc exigo, ne duras conciona-
 genium leges videar imponere. Itaq; per
 concionatori esse quieto licebit,
 neque

*r. de inuen-
tio.*

neque si crucem non extulerit, mo-
stravit, ostenderit, & ab oris ac-
verberatione manus abstinuerit, ut
magnopere querar, modò ipsa horum
nes cruentet oratio, illeque sit auctu-
tae concionis, qui esset crucis ostende-
ac prolatae fructus. Et quomodo iud-
comploratio diuturna esse non solet
detur opera, ut eius extorsio quae ad
breuissimè fiat. Sapienter enim
est usurpatum à doctis, nihil esse quod
lacrymis citius & celerius exare-
illis inquam lacrymis, quas non tam
intimus dolor expressit, quam arm-
toris exciuit ingenium. Quid po-
species ipsa sensibus obiecta possit
Antonij funebris orationis, qua
sarem interemptum pro rostris
davit, moestissimus ille declarat ep-
gus, in quo Caesaris praetextam
guine tinctam, saevè cruentatam,
sereque concisam ostentavit, ira
vulgi permouit animos, ut aduer-
tyranni interfectores, libertatis
ces, patriae seruatores iracundia
pularis exarserit. Fuit quidè anti-

lerit, multis oratoribus, patronisque solenne,
 ris actum quem defenderent, eius squalidos
 obstinatos, deformatam vxorem, vexatas,
 ipsa hostesque sorores producerent, ca-
 ue sit matrum, atratum, sordidatum illum
 uicis ostendem, qui accusabatur, ante ocu-
 quom iudicium statuerent, ut misericor-
 e non faciam commouere, & accusatori at-
 rasio quae aduersario causam possent extor-
 er enim uere de manibus. Sed ut istae concio-
 nile esse quam clausulae flebiles esse possint, vl-
 exaretur, unusque scenae actus moestissime ter-
 as non minuetur, non solum capienda orato-
 quam arma sunt, sed vota etiam facienda.
 Quid per ingenio est opus, & felicitate, oran-
 ta possit, unusque immortalis ac praepotens
 is, quae deus, ut haec noua insolitaque fortu-
 rostris. Cessit illa ars quondam Antonio
 clarate prosperè, etsi non bonus erat orator,
 extam cessit ex animi sententia illi magno o-
 ratam, ratori, qui etiam M. Antonius diceba- *Cic. 7. Ver.*
 uit, iudicio M. Aquilij, quem Aquil- *ri.*
 ut aduen- tum causa prope perorata arripuit, consti-
 rtatis in, in conspectu omnium, tunicamque eius
 cundia pectore abscidit ut cicatrices populi Rom.
 de ante dicesque aspicerent, aduerso corpore exce-
 ptas

ptas, simul & de illo vulnere, quod illi
 pite ab hostium duce acceperat, multa
 eoq; adduxit eos, qui erant iudicati
 menter ut vererentur, ne quem virum
 tuna ex hostium telis eripuisset, cum
 non pepercisset, hic non ad populi
 laudem, sed ad iudicium crudelitatem
 retur esse seruatus. Cessit M. Tullius
 ceroni, cum puerum infantem in
 nibustenuit, cum alia in causa ex
 roreo nobili, sublato etiam filio
 uo forum plangore & lamentatione
 compleuit, hæc enim ipse de se
 in oratore ad Brutum. Multi
 oratores ridiculi in epilogis fuerunt
 exempla ex Fabio Quintiliano
 quorum te lectio delectabit.
 tur, inquit idem ille Fabius, ac
 ter aestimet vires suas actor, & quan
 onus subiturus sit, intelligat, nihil habere
 res medium, sed aut lacrymas meretur
 risum. Hæc ille de spectaculis, & de
 oratoria, quæ quàm sit insulsa in
 tis, euenta ipsa nos docent. Car
 trahuntur, spinæ contextuntur, for
 verbera, lauat etiam Pilatus ipse

Lib. 6. c. 1.

tuoso
quod illi
t, multa
licat viri
em virum
t, cum
opuli
litatem
M. Tullius
ntem
causa
m filio
nentat
de se
Multi
gis fuer
liano
bit.
is, ac
& qu
ibil hab
meretur
ulis, &
ulsa in
C. Cam
atur, fo
cus ipse

us: pluraq; fiunt, quàm concionis ra-
no ferat. Quòd si illa spectans atque
uens vel exclamat, vel ingemiscit
uditor, quo minus fiant, non impe-
to. Fortasse enim sanctus Spiritus illo
modo quosdā agere vult, cuius vnus
et concionandi nouas leges sancire,
eteres abrogare. Caueri tamen illa
ebent, quæ lacrymis, quas conciona-
or effudit, derogare fidem solent, ri-
as à concione, iocatio; vestitus ele-
ans, vita suauis. Te quidem istis mo-
bus, ista virtute, istoq; vitæ genere
ustero non voluntas, sed talis necessi-
as edere coget spectacula luctuosa,
ualis illa Romæ fuit, quæ caput est
mundi, cui vt prouideret Gregorius
summa religione, & incredibili sa-
entia Pontifex non solùm dixit, quæ
cenda erant, sed etiam fecit quæ-
unque pro loco & tempore facienda
ore videbantur. Nam cùm populus
om. ad Federicum Imperatorem,
omæ, Romaniq; Pontificis imma-
issimum, superbissimumq; hostem,
& perfidiosissimum inclinaret, popu-

*Baptista
Fulgosius
lib. 8. dicto-
rum, facto-
rumq; me-
morabi-
lium.*

D d lique

liq; tumultum sedare per se posse
 fideret, Apostolorū Petri & Pauli
 pita illa sanctissima sumpsit in manibus
 eiq; sublimi loco ostendens orationem
 commiserationis plena, fluentibus
 lacrymis tantum illum thesaurum, tantum
 præclarum ciuibus commendauit, et
 Gregorij oratio atque actio usque
 flexit omnium animos, ut qui vel
 re vel perfidia pastorem suum
 re statuerant, subito commutata
 tate pro Gregorio, id est pro pietate
 proq; iustitia arma ceperint, pestem
 à mœnibus propulsarint. In afflicto
 rebus sacrosanctæ rei ostensio per
 portuna quidem est: Narrat
 Procopius lib. 2. de bello Persico
 meæ fuisse particulam sanctæ crucis
 quam sibi tum populus ostendit
 luit, cum ciuitas diu obsessa iam
 capienda esse videbatur: nimirum
 Domini cruce & adorata, & con
 cta alacrius morerentur: sed cum
 scopus crucem illam semel & iterum
 ac tertio ciuibus ostendisset, semel
 rum, ac tertio emicuisse ignem, n

qui ambureret, sed qui illuminaret, &
 colluceret, quo territi hostes fugerint,
 obsidionemq; dissoluerint. In scholis
 declamandi ars huiusmodi specta-
 cula non reiicit. Itaq; cum nostri di-
 scipuli pro morte, contra mortem,
 proximè declamassent, & qui mortis
 accusator erat, mortis imaginem ostē-
 dit, ut tetra horribilisq; figura ora-
 tionem fidem faceret, qui morti deinde
 patrocinator est, Christi in cruce con-
 fixi effigie monstrata, quæ in mortem
 aduersarius conuitia congesserat, ar-
 guè confutauit, spectaculum specta-
 culo reddidit, eiq; à cuncto confessu
 ingens plausus est datus, nemoque in
 tanto numero fuit, quin vtriusque
 orationis opportunitatem laudaret.
 Declamationes mittemus ad te, cum
 primum se tabellarij dabit occasio.
 Vale.

C V I D A M,

De obiurgatione lenienda.

Nemo eorum, qui concionan-
 tur ardentius, non se præ-
 clare

clare gerit, si cum hortetur vniuersis
loqui tamen cum singulis videatur
vt hoc predicabile, gloriosumq; du-
mus, sic accusabile esse censemus,
vnum duntaxat Christianus orator
reprehendat. Nihil enim magis tur-
perniciosum, tum esse solet inuile
quam vt in concione, quæ omniū
communis est, priuatis vtamur vel
iurgationibus, vel querelis. Ex
fonte inimicitiae nascuntur, populi
admurmuratio existit, & eius, qui
tatur, in eum, qui notauit, capital
odium exardescit. Igitur quæ de
* uenda temeritate, de leuitate fugien-
da, iracundia comprimenda, vltione
vitanda præcipere aliis concionator
solet, sibi etiam eadem illa præscribit
quæ de prudentia & grauitate legitur
libris, sibi præcipuè dicta existimet
neque apud alios tantum, sed secum
etiam loqui ipse condiscat. Quidam
enim leues, ventosiq; natura quæ ar-
diunt, facile credunt, quæq; in ipsos
vno dicta sunt durius, in suggestis re-
ciscuntur, feruntur iracundia præce-
pit

Liber quartus.

ites, neque à seipsis facile impetrant,
quo ingenio sunt, vt moræ interposi-
tione rem totam maturiùs, pruden-
tiusq; perpendant. Ita fit vt multo sit
turpior qui reprehendit, quàm qui
peccauit. Nec enim faciendum con-
cinatoribus est, vt quidquid incre-
uerit, vocibus & clamoribus templa
conturbent. Indignari, stomachari,
excescere quid attinet, si qui au-
dunt, non iustitiæ & veritatis amori,
non pio dolori, non religionis diuinæ
laudis studio, sed iracundiæ, vin-
dictæque ascribunt, assignant, attri-
bunt: negant ita loqui, ac furere eius
esse, qui virtutem sitiât, sed qui suum,
dolorem vlciscatur. Itaque morosi,
verbiq; concinatores non eos tan-
tum abalienant, quos temerè repre-
hendunt, sed apud illos etiam offen-
dunt, quos nunquam in mentem ve-
nerat, obiurgare. Quis enim non ab
illo refugiat, quem esse videt iracun-
tum, trucem, iniuriarum, quas vel sit
passus, vel suspicatus, acerbum vltio-
nem, criminationibus aures patefa-

D d 3 cien-

cientem, & ad id, vnde querelantur, ne
 offensionum, confusurrarum, & gentia
 quis se ventus ostenderit, credulitas Hieron
 tis, vel potiùs crudelitatis, obiurgatur a d
 tionis & vindictæ vela pandentem. mens se
 Cum S. Antoninus Archiepiscopus disputat
 Florentinus Cardinalis Ragusinus ait, a
 ceptoris sui conciones miris laudibus
 extulisset, illud vt complementum non
 adiecit, fuit, inquit, vitiorum seueritas, non pote
 sed tamen honestus obiurgator. Petri. M
 nestum appellauit, quod nihil finis amore
 causa diceret, nihil nisi ita vt decerneret,
 quod ipsum decere caput est actus, quò ex
 vt apud Ciceronem Crassus. De multa
 uersitate morum, de vitæ licentia, quæ quæ
 regionis, locique rebus, studiis, quæ quæ
 fuetudinibus, flagitiis, de vitiorum Africa
 generibus non à quouis docentur, ill
 concionator est, sed à probatis, laudibus progr
 tisque hominibus. Nec enim cuiuslibet
 de media turba, triuiuque habentis, ferre,
 fides est, querelas deferenti, suaque tatis a
 vel cogitationes, vel somnia nuntiare, nem i
 ti. Vt verò vir vnus, foemina vna, fuit, qu
 liauè, aut domus denique vna non ascend

*Vide Anto.
 3 p. hist. tit.
 23. c. 11.
 memb. 3.*

erelatum, non finit humanitas, verat pru-
 dentia, charitas dissuadet. *Nullum laesi,*
 Hieronymus ait, *nullius nomen mea scri-*
ptura designatum est, neminem specialiter
meus sermo pulsavit. Generalis de vitiis
disputatio est. Quid Tullius? vestra, in-
usiniquit, admurmuratio facit quirites, ut ag-
scere videamini qui hac fecerint, ego au-
tem nomino neminem, quare irasci mihi ne-
mo poterit, nisi qui ante de se voluerit confi-
tor. Multi eiusmodi sunt, ut ad concio-
 natorem eorum reprehensio non per-
 tineat, multa etsi accidunt, non conti-
 nuò exagitanda pro concione sunt,
 multa reprehensionem priuatam, ma-
 gisquam publicam postulant. Urbem
 quidam & Christianus & fortis in
 Africa ceperat, expugnatque felici-
 ter, illaque victoria contentus longius
 progredi cum victore exercitu noluit:
 egre illud ducis consilium milites
 ferre, imperatorem accusare, timidi-
 tatis arguere, intempestiuam cessatio-
 nem illam dicere, fremere, indigna-
 ri, quòd illustrissimæ victoriæ adipi-
 scendæ è manibus elaberetur occasio.

D d 4 Con-

*Epistola
ad Nepe-
tian.*

*Pro lege
Manilia.*

Concionator, qui in illo erat exercitator
 vir & religiosus & grauis, milites beneque
 & loqui & sentire ratus imperator multa c
 ignauiam (hic erat dux Brigantiorum)
 ab Emmanuele rege ei bello peritum vt
 ctus) è suggesto vituperat, imperator ma
 riq; mandat, vt belli reliquias per solarep
 quatur, vrbes, quæ præterea capienterba,
 restabant, obsideat, capiat, expugnet locu
 quid ergo consequutum est? quid altum
 concionator ille bellicosus & pugnax bene qui
 tando profecit? Nempe illud, se vt princip
 perator ipse, qui aderat, è sella deorsumque e
 deret, declamationem declamatorum c
 redderet, consilij causam exponeret, quæque
 quæ est permultis visa probabilis. Per mi
 rimis enim cunctando rem meliorem r
 geri persuasit. Molestè, credo, concionatori
 illi accidit, se vt tam male lo
 prudēs ille dynasta purgauerit, cautos, qu
 cionique transuersus incurrerit. Nam modò
 trumq; vitasset, si ducem præmoneri moliri
 issset, priuatè conuenisset, progressum liberè
 & regressus causas vterq; clam & armis, qu
 cè contulissent, vel quod equidem subier
 mallem, militaria illa imperatori, in prime
 per

*Hierony-
 mus Oso-
 rius in hi-
 storia de
 rebus gestis
 Emma-
 nuels regis
 auspiciis,
 libro 8.*

at exoratorisq; consiliariis reliquisset, sui-
 ilites bene esse muneris negauisset. Ergo in-
 peratoris causa neminem condemnet o-
 rigantur, neque illos temerè lædat, quo-
 illo periculum vt potentia, sic est etiam iracun-
 imperia maior, & feritas. Regum pericu-
 las reprehensio est, Episcoporum su-
 capere verba, magistratum inutilis, inuidio-
 expugnat locupletum. Et quia cautum con-
 ? quid altumq; esse concionatori volumus,
 gnaximè quid in optimates & viros facile
 d, se vti principes loquatur audaciùs, etiam
 ella deusque etiam admonemus. Artaxer-
 lamam cuiusdam iniquiùs, contumelio-
 xponere, & loquenti, & liberiùs allatranti
 bilis. Per militum tribunum in hunc mo-
 dum respondiisse accepimus, tu qui-
 edo, eam existimas licere tibi de tuo rege
 tam male loqui, at ego fas esse arbitror, in-
 erit, eos, qui meis rebus obtreçant, non
 rerit: modo loqui quod libeat, sed etiam
 ramoliri quæ velim. Nemo quos vellet,
 rogreffum liberè coarguit, & obuia quæq; lacera-
 m & amittit, quin eam inuidiæ tempestatem
 equidem habuerit, quæ ratem aut omnino de-
 aperi, aut fluctuantem lögè com-
 pelle-

D d 5

pelle-

pelleret. Quamobrem suadeo vobis
 multisque prospiciat inopportuna
 hic censor, caueatque ne dum omni
 cupit, omnibus careat, præstat
 quamplurimis prodesse, quam natu
 ni. Quid ergo? in tanta morum, &
 licentia connuebit orator? cano
 mutum, ignauumque præbebit
 neque latret vnquam, neq; mori
 Exagitarunt vitia Propheta, in
 tus est Christi præcursor, repræ
 dit ipse mundi & hominum libe
 acerrimè, inuecti in hominum sc
 Apostoli sunt; martyres exarseru
 fulmina doctores, non modò
 iecerunt. Paulus tertio quoque
 bo, num fingo? num mentior? argu
 obsecra, increpa, & de Creten
 loquens increpa illos durè. An ip
 ras (sic enim mecum isti loquunt
 qualis concionator Basilus fuer
 qualis Chrysostomus, qualis Ambro
 sius? Sanctus ille Menas solitudin
 cultor, qui se adirent, flagitios
 que esse sciret, eos grauissimis ver
 cruetabat, studebatq; vt diui Grego
 rii

2. ad Tim.

4.

Ad Titum.

1.

deo vti
 oportu
 um om
 astat
 uam
 um, &
 ? can
 ebebit
 ; mor
 ra, in
 repre
 n libera
 um sc
 carfer
 modo
 uoquer
 or? arg
 etenit
 An igo
 oquunt
 us fuer
 is Amb
 olitud
 lagitio
 mis ver
 i Greg
 vti

verbis vtar, qui huius est scriptor hi-
 storiæ, in eis vehementer per linguam
 quire. Macius ex Abbate factus Epi-
 scopus Theodoricus, Theodoberti, Clo-
 tildis trium potentissimorum regum
 gravissimus reprehensor fuit. Diuus
 Antonius, quem Paduanum vulgo
 dicimus, cum non Patauinus, sed O-
 rtonensis esset, in obiurgandis, in-
 tractandisque vitiis personarum ratio-
 nem non habuit, sed omni delectu
 discrimine sublato scelera liberri-
 me accusavit. Et ut Esaias cecinit,
quasi plaustrum novum triturans habens
nostra ferrantia, montes comminuit, &
colles, quasi pulverem posuit. Quin-
 etiam obiurgante Antonio minutu-
 concionatores partim erubuisse,
 partim expalluisse dicuntur: quàm e-
 nim timidi, quàm angusti animi ef-
 fecti, Antonio concionante discebant.
 Quod si eloquentiæ veteris memoriã
 replicare voles, nullum fuisse flagitiũ
 reperies, cui bonus orator ignosceret:
 quare reuoca ipse te, & cuius cõsilijs sis
 autor, intellige. Agnosco beneficium,
 agoque

Lib. 3. Dia-
logo. c. 26.

Ex Grego-
rio Turo-
nensi epis-
copo.

cap. 41.

Ex Surio.
de vitis sã-
cto.

agoque gratias, agamque dum vivam
liceat tamen respondere perpauca.
Ista enim non solum concionatorum
laus fuisse videtur, sed etiam tem-
porum. Equidem nihil habeo
tius & charius medela, & san-
ne morborum, qui in medullis
rent Christiani populi: sed tamen
huius salutis compotes esse possunt
tempora illa, quæ præterierunt,
porumque illorum doctores, ce-
toresque desidero. Non enim
non stomachosi, non iracundi, non
acerbi vulneribus medentur, sed
nera imponunt: ille ille reprehendit
qui Deum sibi in obiurgando propo-
nit, priuatas inimicitias non per-
quitur, charitate ardet, virtutum co-
nium comitatu circumseptus irasci-
rem, non hominem notat, priuatas
admonitionem quandocunque licet
publicæ obiurgationi præmunit, quæ
tetra sunt, quæ nefaria, quæ intoleranda
ita publico in conuentu dilacerat, ut
querelæ iustæ locum nullum relinquant.
Hæc superioris ætatis homines im-
fecerunt nos
onatorum
ros
plissim
labar
magis
essent
& e
olacat
est la
que &
ritate
ami
cū
ente
lebat
unt, v
idiam
as vere
Chris
riant,
ollunt,
fit n
ritate
ant ip

fecerunt, habebatur illo tempore,
nos huic muneri, principes con-
cinatori, quisquis ille esset, parebant,
ros homines, sacrasque familias
plurimis donis, & muneribus cu-
labant, si quid Ecclesia arguisset,
non ægrè ferebant, si qui tamen reper-
essent duriores, eos non tam aliena-
s, & exulcerandos, quàm leniendos
placandos curabat Ecclesia, quæ ma-
est laborans de salute filiorum. I-
que & illi ipsi concionatores, qui à
ritate semper stabant, reges regum-
que amicos in concione præteribant,
cum Christi causa concinatore,
cente, detrimentum passura esse
debatur. Eoque animo semper fu-
unt, ut sententiæ, reprehensionisq;
iudicium capite ipso præstarent. Ve-
tas verò, quam nostrates Philosophi
Christianorum regum terris par-
tiant, quamque tacitam tenere vix
sunt, non est ita vitalis, ut eam cæ-
re sit nefas. Quare remittant de se-
ritate, seruiant necessitati, repri-
ant ipsi se, temporaque expectent,
meliora.

meliora. Præstat enim tacere, quam d
lum, quem reprehensione committiss
ris, ad graue facinus instigare. Is
thus Abnerum intempestiue combeci
it, & regnum amisit. David autem, hoc
tandiu dum regni sui res non victori

Reg. 2. c. 3.

Reg. 3. c. 2.

constitutæ erant, Ioabum in
sum homicidam, turpemque
um ne appellauit quidem, scelere
ultionem in tempus opportunum
stulit. Vera enim Sallustij sententia

*In proe-
mio belli
Iugurthini.*

est, frustra niti, neque aliud se
do nisi odium quarere extrema de
est. Multa regibus Apostolica
des concedit inuita, & maioris
boni quædam pedibus trahi
Augustinus ille, quem sanctissimu
Gregorius ad Britanniam misit,
vt magnam illam insulam ex
nis faucibus ereptam in Christian
libertatem vindicaret, cum in
quos vera iam fides illuminarat,
dam veteris nequitie reliquias
re animaduertisset (dediscit enim
mus serò quod didicit diu, vt sci

In Troade.

neca) Romanum Pontificem Gregor

re, quam de hoc ipso consuluit, cui vigi-
 communissimus Christiani gregis pastor.
 re. Is author fuit, ut quædam Anglorum,
 uè combecillitati, nouitatiq̃ue permitte-
 uidet, *hoc enim tempore* (placet enim tanti
 non beatoris, tamq̃ue diuini Pontificis
 m in uerba subiicere) *sancta Ecclesia quædam*
 nq̃ue in feruorem corrigit, quædam per mansue-
 scelerum uine tolerat, quædam per cōsiderationem
 rtunum simulat, atq̃ portat, ut sepe malum quod
 tij sentitur, portando, & dissimulando com-
 el se faciat. Hæc Pontifex. Ergo Augustinus
 ma de tempore cessit auctore Gregorio, ne-
 olica omnia vocauit ad calculos. Ex
 ioris intelligitur non viribus, non ter-
 trahi, non minis si negocia tument,
 sanctum concionatori esse, sed cōsi-
 m mīto, taciturnitate, atque prudentia.
 a ex dicitur, *incendas*, ait Ecclesiasticus, *carbo-*
 ristia peccatorū arguens eos, *ne contra faciem*
 im in contumeliosi, *ne sedeat quasi insidiator*
 narat, *in tuo*. Noster quidem dux, & pa-
 uias Ignatius cōcionatores quæ grauia
 it enim sentent, de vno non modò dicere sed
 , ut sententiam suspicari prohibuit. Cū e-
 em Gregorius quidam ex nostris neminem sua
 sorte

Lib. 12. E-
 pistol. respō-
 sione 7. ad
 Episcopum
 Augusti-
 num.

cap. 8.

sorte dixisset esse contentum, non
 Regem, non Papam, quod vniuersae vel
 noua cupiditas, ambitioque deest
 non soleat, finita concione sic eum
 aggressus Ignatius. Vnus est Papa
 taxat in terris, vnum, quicumque
 sit, tamen ob id ipsum quia vnus
 praeire concionantes necesse
 istum vnum, cui vniuersa parerent
 fia, minus cautè, minus verecunde
 minus honestè appellare non
 itaque grauissima concionatorum
 posita poena quid non solum de
 rima obiurgatione, sed etiam de
 sonarum inconsiderata confusione
 tiret, & illis qui aderant, & nobis
 posteris indicauit. Lege etiam
 est, ne singularis obiurgatio sit,
 neratim vitia mordeantur. Ignatius
 tem non tantum apud nos, sed apud
 omnes etiam valere debet authoritas
 cum enim vitiorum esset infectio
 diligens, hominumque salutis periculum
 dus, tamen qui aegrotantis mundi
 arteriarum pulsus tetigisset, quod
 inuisum, aut inutile futurum esset,

tum, non auctoribus tentari vetuit, vniuf-
 que vel loci, vel personæ notandæ li-
 que decemtiā interdixit. Seuerissimos fuis-
 sic enim Prophetas non ignoro, nec me præ-
 t Papam maximū illum Baptistam ne re-
 unque quidem pepercisse, sed illæ tum
 ia vniuersa agebatur, quæ sermonis lenitatē
 ecessē agebant. Neque tamen prisci vates
 parerent non sunt molliter alloquuti, Na-
 verecundus enim Dauidi post immane il-
 non inuoluntaria & violati & occisi scelus ad-
 natori nullum se se callidē insinuauit, & te-
 m de illius orationis exordio aditum quæsi-
 am de rege arguendum. D. Paulus
 futione Agrippam orationis artificio
 nobis inuenit, utque ab illo libentiùs au-
 am cauere, sermonis acerbiter dila-
 o fit, sed prudentissimè, prudentissimèque vitauit.
 Ignatium, Ambrosium, Chrysostomū,
 s, sed apertam, Macium, Antonium com-
 auctorum memorant, qui esse censores volunt,
 in seculum in quemuis prout libido tulerit,
 is per bacchari: sed illis sanctitas, auctori-
 undi quæ sapientia, necessitas istam obiurgā-
 t, quod licentiam dabant, vobis (videte
 esset, à quo rem deducam) vita illa si esset,

2. Reg. c. 13.

Act. 27.

Ee quæ

quæ tanquam Philosophia principiorum
obiurgare posset insaniam, tamen agendis
uersa sunt tempora, non eadem est
tas, non hominum mens, non ingenia
non mores, non rerum tempora
que conditio. Qui autem in exag
dis non solum vitiis sed etiam po
nis Chrysostomi exemplo nituntur
vehementer errant. Chrysostomus
enim, & quia sanctissimus, & quia
ctissimus, & quia illorum palam
quos arguebat, meritò ac iure
rus erat, quòd si vos Chrysostomus
prehensio delectat, date operam
tus in vobis Chrysostomus appa
nunc enim ne dimidiatus quid
elucet in vobis. Chrysostomi
tionem, constantiam, patientiam,
ritatem, religionem, parsimoniam,
sterum vitæ cultum qui imitabi
imitari etiam poterit acrimonia
& asperitatem obiurgandi. Est
imitatorum error iste vel maximus
vt se illius similes continuo fore
tent, cuius rem vnā duntaxat
quantur. Nostri accusatio, nostrum

a prima correctio prima sit, vt in aliis corri-
piendis fructuosi esse possimus. Qui-
adem etiam virili fortasse animo sunt, tamen
in ingenuis consiliis vtuntur, nec enim
temporariam arborem excidunt, quàm euellūt,
nec exagunt, neque fruticari non desinit. Nam
etiam per nullam ingenuitatem, nullum
nitentem arborem in arguendo præstant, vtque
cristallini salubresque sint, minus inter-
ferunt, & quicquid verecundè loquuntur, sæuissimi
in palam, acerbissimeque compungunt,
iure scilicet quosdam reprimunt, tamen non
extirpant vitia radicitus. Qui autem
peccata generatim, & vniuersè coar-
ctant, sed ita & propriè, & grauius,
vt se quisque curari sentiat,
torum queratur nemo, iis concio-
nandi est palma tribuenda. Reges a-
dmonendi quidem non sunt, multo mi-
nus adulandi. In quo Christianos
concionatores à Balamo Propheta
vinci turpissimum est, qui mercede
à Moabitarum rege conductus vt iret,
& Israeliticam gentem maledictis
configeret, tamen vbi ad locum
uentum est, precio corrumpi non po-
tuit,

Ec 2

tuit,

Numer. 22.

tuit, sed spreto terreno rege ad caelestem
 dominatoris loquutus est voluitatem.
 Fructuosi concionatores audaces pro
 iectique non sunt, dicunt tamen quod
 videntur esse dicenda: hos frangunt
 illos confirmant, alios deterrent,
 alios cohortantur, apud omnes
 cunctant, cum singulis colloquuntur.
 Quid tamen illud sit, quo singulis
 hac vniuersitas effici possit, diuus Hiero-
 nymus videtur ostendere, qui Theophi-
 lophylum Alexandrinum laudibus
 extollit, atque effert, quod suscepit
 causam egerit absque inuidia periculorum,
 dumque omnes erudit, vnum
 iugularit, quem vnum illum ego
 interpretor, in quem fortasse libellus
 erat scriptus, de cuius confectio-
 ne Theophilo Hieronymus gratulatur.
 Ipsa enim veritatis expositio illi
 qui perperam de rebus sentiat, ratio
 quaedam reprehensio est. Castius
 laudanda libidinosus obiurgatur.
 benignitatis commendatione auarus
 arguitur, superbum, iracundum, vniu-
 lentum, raptorem, latronem commo-
 nit.

*In epistola
 ad eundem.*

iter accusare sit satis: nec est quòd ab
ac vel lenitate, vel immensitate re-
cedat orator, ne veterum odiosissi-
mas satyras reuocare videatur. Morū,
inquit, illa est varietas, & dissimili-
tudo, quæ corporum, atque forma-
rum, fierique non potest, vt vna in-
multos adhortatio conueniat. Sed
qui dissimiles videmur, simillimi su-
mus, atque ita coniuncti, vt ex se vno
ceteros concionator agnoscat. Mor-
alis nemo est, quem non dolor attin-
gat, moeror, libido, agritudo, cupi-
ditas. Quare se intuentem licet aliorū
cogitationes ex suis studiis, curisque
metiri. Non omnium vna, eademque
flagitia sunt, tamen vna atque eadem
causa, & origo peccādi, effrenata cupi-
ditas, cui quò laxiores damus habenas,
scelera committimus grauiora: :
quo autem illas fortius adducimus,
tardius, remissiusque peccamus.
Qui igitur sui contemplator erit,
censor, castigator, admonitor cæ-
teros reprehendet, perpunget, ac per-
mouebit: nam ex iis, quæ expertus

Ee 3 est,

est, quid alij patiantur, cogitent, conentur, velint, difficile non est, augurari, atq; ita de occultissimis minā consiliis loqui, non ut qui præter auditum habeat, sed ut qui quasi patefacta, nudataque videat. Dabit autem concionator operam, quò lingua non peruenerit, quò uenire expediens nō sit, vita ipsa uadat. Quæ si sanctissima erit, omni corporis contagione purissima ipsa per se quidquid ubique erit, sum tacita reprehendet. Cum fertim morbi quidam sint, quibus chirurgia, non pharmaca, sed cura ipsa medeatur. paucos dies pater obdura, istarum rerum, quæ tibi dolori esse video, orbem immortalis ille Deus fortasse conuertet, quæ istis lacrymis, suspiriisque precibus, vel insperata venient, silentio rui & patientiæ vberri mos fructus percipies. Vale, & nostri Ioannis miri obitum mecum luge, de cuius morte mihi hæc ad te scribenti nuncius. Obiit Comp

lo in die, qui morienti Christo sacer
 rat, quem suæ mortis diem fore præ-
 xerat, idemque illud ei euenit quod
 quidam itidem nostro biennio ante
 contigerat. Cum enim Niuerni in
 Gallia Sacerdos quidam noster fru-
 ctuosus & pius ægrotaret, in votisque
 habuisset piisque precibus postulasset,
 quo die Christus egit animam, eo
 ipse quoque ageret suam, dignus fuit,
 cui in eum diem mors diuinitus extra-
 neretur. Hoc etiam S. Alexius,
 hoc S. Franciscus Paulanus mortuus
 est die. Ego mi Alfonse Ioanni Rami-
 non rerum curiositate à qua semper
 abhorruit, sed vel argumentorum,
 ac thesium salubritate, vel ardore &
 contentione dicendi, vel diuturnitate
 concionandi, vel audientium fructu,
 vel varietate locorum, vel religiosæ
 uitæ perpetuitate quàm paucissimos
 comparo, neminem antepono. No-
 bis & lætum & triste sui desiderium
 reliquit. Sed quoniam ut de Hor-
 tensio Cicero dixit, perpetua qua-
 dam felicitate usus cessit è vita,

*In præ-
 mio lib. de
 claris ora-
 to.*

Ee 4 oppor-

opportunitatem mortis latitia
quàm mœrore prosequamur.
iterum.

AD QVOSDAM DIVINI VERBI
bi Præcones epistola.

De concionandi auiditate coërcenda

MAGNA res est, viri gravissimi
magna inquam res est, &
de præclara concio, dignum
quamobrem eius potiundæ cupi-
tate animus ardeat, & flammis amoris
incendatur. Sed quoniam virginitas
huius non minor est pudicitia, quam
forma: cauere amatores debent, ne
illi Penelopes vel sponsi, vel proci,
piditate vna rapiantur, qua & casti-
tatem puellæ displiceant, & nuptiarum
spe deiecti in honoris, vitæq; dis-
men adducantur. Non enim suspen-
sionem cura, non lacrymis, ægritudine,
ista amari concio vult, quæ in speciem
formosa mores habet multò pulchri-
ores. Dat quæ humanissima, modice
maq; est, erratis veniam, vestramque affi-

itiam adolescentiam, atque istum iuveni-
 ur. Vnde ardorem excusantibus vobis cle-
 enter ignoscit. Petittamen & obse-
 rat, vt non animum solum, sed ocu-
 lorum etiam continentes habeatis: neque
 ququam vobis in mentem veniat ge-
 nitorum huius virginis faciem minus
 ac verecundè contueri. Quòd
 tantus, tamq; vehemens amor est,
 nusquam mentem consistere pa-
 ter, dignatur, id vobis illa me internuncio re-
 la cupit, quod olim pulcherrima Da-
 nis amoris filia se furenter inuadenti dixit
 m virginum. *Loquere ad regem, & me tibi* 2. Regum
 tia, quam *negabit.* Multi enim neque se con- *cap. 13.*
 oent, neque res ita comparant, vt
 proci, & sanctissima ars iusta potius dici
 & castius possit, quàm turpis concubina.
 uptiarum. Qui flagitiosissimi stupri
 q; discipulas vel in mediis epulis dabunt,
 ulsum iniuriam ac dedecus Absalo-
 titudinis, id est retributionis patre strictis
 spectantibus vlciscente. Ergo animosi iuue-
 pulchritudine, si præ concionandi desiderio ta-
 , multum, si amoris magnitudo & men-
 tram afficit, & corpus affligit, ac lan-
 guore

Ee s guore

re debilitat, cum rege loquimini
 isto amore, istaque ægritudine
 fitemini, qui pro sua tum pruden-
 tum humanitate, lenitateque
 ueniet, pater enim est, multaque
 filiis concedit indulgenter. Etenim
 qui vocatur à Deo tanquam Aara-
 ei mater Ecclesia concionem
 quam filiam in matrimonium
 le collocat, neque alius in suggestu
 debet ascendere, nisi qui ad tam
 tamque excellens munus diuinitus
 vocari videatur. Qui autem
 ipsi amant, ut riualem in am-
 non habeant, quique concionem
 sibi magis, quam aliis placere
 hos aut non vocari, aut certe
 eligi, credibile mihi fit. Nam
 vitam Angelorum imitantur in
 ris, qui se à societate & contagio
 corporis quam longissime remou-
 qui à sensibus mentem abducunt
 qui quod dicendum est saepe, cum
 ge loquuntur assidue, & se totos
 oratione ponunt, nilque aggrediuntur
 quin dicendi, agendique ab immen-

quo primordia capiant, resque om-
nes sanctè & religiosè auspicentur,
prudentum nihil est concione & oratione
potentius. Eò enim fortiores, fructu-
mores, admirabilioresque sunt, quò
erant à concionandi studio & vo-
luntate longius. Hæc enim in sug-
gerentium ascendendi nostratum vel a-
micitias, vel libido quid sibi velit igno-
ratis. Cuius enim stultitiæ est vel nescire
quid doceas, vel ignorare quod susci-
pias? cuius autem nequitiae non face-
re & præstare quod & ipse scias, &
in amicitias faciendum, exequendumque
prescribas? Neutrum (inquiunt) requi-
ritur à nobis, nam & bene dicimus,
certè eam vitam vivimus, quam nemo
non laudat. Equidem vobis vestra
adstantibus possem non credere,
tamen, & se ita rem habere non
ambigo, sed nisi cum ista sapientia,
consequencia, & vitæ sanctitate, quam
peccatis, obedientia coniungitur, con-
fidentia vestra vacillat, nec à procellis, &
volapfionibus satis est libera. His e-
adem gradibus in illum locum ascendi-
tur,

Ioh. 10. c. 10.

tur, qui ubi absunt, ostio non in-
 orator, sed fur est, atque adeo
 turpissimus, qui in ouium ca-
 insidioso conetur aditu penetrare.
 Quid enim esse potest amentius,
 ut se quisquam non dico audace
 proiecitur, ac temerarium, sed
 lem, exorabilemque præbeat,
 tanta suscipienda, tractanda, gerenda.
 Quod enim fretum tantas habet
 mutationes, & fluctus? Quem
 pum huic Euripo compares? quæ
 rybdis tam vorax? quod mare tam
 pulosum, infestum, & fallax? Atque
 hæc concionandi auditas? eo
 ri turpior debet, quod diuini
 peruulgandi felicitas in parendo
 ta est, & eorum, qui iubere possunt
 imperiis amplectendis. Est enim
 concionator diuini regis legatus quidam
 quem cælestis illa maiestas cum
 datis mittit ad homines, quibus
 mandatis mortalium salus agitur
 piterna. Ergo antiqui, quos nos
 nuncios dicimus; oratores nomi-
 runt, quod si se ipse legaret orator

umque ad reges, ciuitatum ad ciui-
nes mandata perferret iniussus, non
gatus sit ille, ac nuncius, sed planus
probiſſimus, nebuloque impuden-
timus, cui gratiam referre necesse,
urori, insaniaque debitam. Ita-
que de illis, qui se se in hoc sacrum,
celestem munus, ac ministerium in-
ducunt, atque inferunt, veritas dixit:
mittam Prophetas, & ipsi currebāt. *Jeremia*
23.
Quod hominum genus pestilentes
tores inuexit. Hac malorum ori-
& semen est omnium. Qui enim
expectat, dum vocetur, eligatur,
probetur, hic auditores decipit, fal-
lucit. Quid inquit, ad has
ineptias? quorsum ista Christia-
ne, atque Catholicis? Episcoporum
concionamur, omniaque
Ecclesie auctoritate conficimus,
que nos sine lege & causa commo-
mus. Laudo pietatem, obedi-
entiam, & fidem. Permagni tamen
arbitror, tibi ne præsul obtē-
ret, an quæ tibi non modò poscen-
dæ sed ne cogitanti quidem mandat,
antistes,

antistes, exequare. Sæpe enim his lab
scopi, rectores, ac præfecti quibus
sunt, paternè indulgent. Et illorum
à quibus rogatur, ingenio, & moribus
multa concedunt, quæ non darentur
petitores eos esse intelligerent, si
neutram in partem propenderent
sed quia timent, ne si nihil impet
rint, tristissimi iaceant, negare non
dent. Certè quidem diuini
buccinator egregius idem illud
re de se solet, quod sensit Ieremias,
qui cum à Deo Opt. Max. ad erudi
dos rudes & ignaros populos
tur, suam inscientiam exposuit,
tiam excusauit, utque onus illud
fugeret, pueriliter balbutiuit,
quod esse magis clarum, & illustre
test humilitatis exemplum, quæ
in liberatore & seruatore nostro
Christo conspiciamus? quem
priusquam concionibus, &
ptis mūdum illuminaret, totos
ta annos tacuisse? Quamobrè
testor, & obsecro ne vestra
vobis video esse charissimam

8. Cap.

enim ista labem ex ista loquendi apud mul-
tibus auiditate contractam aspergatis:
Et illorum non modò patefacta & cognita,
& morum etiam frōte occultata concionem
n daremuis eruditam, luminosam, & gra-
uerent, tum obscurabit. Vos ut sponte con-
tendere nonemini? ut sacri loci auctoritatem,
impetum contingere, & in illud sanctissimum
gare non audeatis intrare? Sola, sola est,
iuiui quam, obediendi necessitas orta ex
in illud caritate, quæ itineris istius tenebri-
t Ieremi, obscuri, difficilis præbere se vobis
ad eruditionem debeat, quod nisi videtis, ni-
ulos lepore sapere didicistis. Mitto diuina,
osuit, & naturam superant, res enim est
us illius præcipua, quam volumus, ratione-
tiuit. Ne magistra condiscitur. Quis enim
t illustre non videt incallidos, vel excordes po-
n, quæque esse illos, quos muneris huius dif-
nostro multas ipsa non terreat? illud enim
em comitrouersiam non cadit, quo quid-
, & præstantius, eò laboriosius, ac
totosque difficilius esse, concionandi artem
obré vobis. Nemo est quin ceteris anteponat, igi-
æ laudat, ut prima, ita maximè ardua, ut
mam, qui in ea excellere cupiat, ei sint mul-
ta præ-

ta præstanda. Non enim ex illorum iudi-
rum genere concio est, in quibus solum
mediocrem operam ponim⁹, quæ perfecti-
lumus consequemur. Labores inordinati-
dibiles, perennes vigilias, nimias sollicitu-
dines, memoriam & eam infinitam virtute
intelligentiam, sapientiam, vocales
latera, vires, eloquentiam, venustatem di-
tem, raram virtutem, quod concionari profe-
put est, fortunam denique felicium
que desiderat. Vt enim auditori placeat. N-
placeas, his præsertim moribus, quæ ex
temporibus in omnes te ipse præstatum,
veritas, ac veritas necesse est. Hic
pem rerum, ille te dicit esse verbum. V-
alius utraque manu tollit in celum, à
alius deprimat, ac detrudit in inferum.
Multos, qui sibi in hac arte summam volu-
omnia promiserant, graui temeritate
tis infamia refellit euentus. Concione
alij ad concionandum timide aggrediuntur,
si prosperum cursum tenuerunt, quæ
rum plerique labuntur exemplo. Vtrum
enim qui bene concionari videtur, vo-
tur, bene omnes concionantur, c-
Nec auditorum numero, sed bonitate nat-

ex illorum indicanda concio est, virtutis effe-
cibus suavis oratio sola laudanda est, siquidē
m^oque perfecta concio perfecta quædam est
ores in virtus. Vnde enim nisi à virtute ora-
mias auditorum virtus existat? Atqui
infinitam virtutem pauci expetunt, colunt pau-
ci, videntes. Quod enim multi habeant,
a, veniunt dignitas esse non potest. Ex quo
d cernit profectò intelligimus, quid conciona-
e felicitatem turba ista velit, sequatur, spe-
auditorum. Non enim tam veri conciona-
tribus, aures esse volunt, quod quàm sit ar-
ipse passum, eos profectò non fugit, quàm
t. Hic haberi, quod arbitrantur esse parabi-
te verbum. Vera enim virtus, qua difficulta-
in cernit, à sui possessione plurimos arcet,
in infinitamq; labor & est, & apparet, in-
te summe voluntatē & studium libenter ab-
i temeramus. Bene concionari, bene viue-
s. Constat, beneq; dicere, quàm illud diffi-
de agere sit, sua cuiusque conscientia testis
erunt, quàm hoc non facile inanis mul-
emplo. Vtrum experientia docuit. Non enim
nari videtur vox, aut loquacitas, aut scripto-
cionantem, qui ita multi iam sunt, vt ex co-
sed bona nata sit vilitas, lectio satis est, vt suas

Ff

con-

concionator præclarè partes abfoluet
 fe videatur. Nam vt demus, quod
 ri facilè non potest, doctrine, que par
 lò fit occultior, notas aliquas velt
 concionibus apparere, in quibus
 genij lumen eluceat, prudenti
 & iudicij signa cernantur, affer
 dici quàm plurima: tamen per
 fio desideratur, & si hæc adest, or
 nis quasi testis vita requiritur.
 enim vos quæstus inuitat, aut
 ambitio, aut fames quædam inau
 inexplebilisq; dicendi consistere
 git in pulpitis. Si quid hoc sit,
 videtis, at profectò quantum &
 graue sit ex pondere ipso cognosc
 Aut enim pauci vos audiunt, &
 litudine mœret & languet animus
 plurimi concurrunt, & ob frequ
 tiam, & plausum inflata mens
 Audiendi quotidie vituperatores
 deuoranda tædia, & aliena inu
 da felicitas. Sibi sæpè displicebit
 tor, quamuis Narcissus, & amato
 feretque arbores, quarum ap
 baccam ipse nunquam. Iam illa

res abloget esse molesta, vt auditor populus
us, quod partim admurmure, partim dormi-
ae, quae partim oscitetur. ? Quid si conci-
as vestrator titubat, hæret, balbutit, subitò
a quibus nuncionem obliuiscitur, de quæ suo
udenti inu delecta temere iactatur oratio ?
affert, quid si sui est obseruator insanus, ita-
en perne insulsus, vt ne mater quidem eum
lest, orationem possit audire, quam natura
itur. Patientissimam finxit & amantissi-
aut tamen filiorum. ? Illa quem non fran-
m inaurant, atque debilitent, vt oratorem
nsistere, mutescere cogat Episcopus, vt exi-
ocsit, numeretur plura dixisse, quàm dixe-
um & quæ, vt loquenti absurdum aliquid ex-
cognoscatur, quod sit necesse reuocare, vt in-
nt, & ex nuncionatoris vitam & genus inqui-
animatur, vt suspectus in religione sit, vt
ob frequen præuata sententiæ det pœnas, vt vi-
a mensura doctrinæque nota inuratur infa-
tores inu. Hæc cogitatio, vel visio potius,
na inu. Verum enim huiusmodi spectacu-
licebit multa quotidie) dicendi auiditatē,
amaror libidinē refrenabit, eamq; lætitiā
um aspectu opprimet, qua gestiunt nō qui bene di-
am illa quæ, sed qui bene dicere se arbitrantur.

*Diuus Ba-
silus falso
accusatus,
quod tres
Deos dice-
ret, obtre-
datoribus
respondere
coactus est,
cuius illa
sunt verba
præclara,
eorum, quæ
dicuntur
explorato-
res plurimi
sunt, disci-
puli vero
pauci. do-
ctrina ver-
bi non re-
quiritur ad
edificatio-
nē presen-
tium, sed
ad calum-
niam insi-
diantium,
Epist. <.*

Credamus igitur aliquid esse in illis
 genij, qui quatenus progredi in
 concionando possint, minimè videtur,
 se tam stultè, ac perditè amant,
 auditorum quidem penuria, & pau-
 rate (apparèt enim rari nantes in
 gurgite vasto) ab errore deducatur.
 si tanti essent, quanti sibi videntur,
 eos studiosè populus audiret, &
 patriciis, id est, sapientibus aliquos
 haberent amatores, quorum iudicio
 autoritate niterentur. Nunc ita
 à turba inopes, ut Antigenida
 latore opus esse videatur, qui
 tem discipulum, ad populum
 grescentem illis verbis confirmat
 & ut pergeret, hortabatur: Mihi
 & musis. Cùm tamen concionari
 populo etiam canere debeat, cuius
 à Cicerone copiosè disseritur, in
 tore vel contemnendo, vel approbando
 do non est iudicium aspernandum.
 Popularis est enim illa facultas, ne
 sapientium trutina modò, sed
 etiam statera ponderatur. Et quid
 ita esse comparatum videmus,

*De claris
 oratorib.*

se in illis
edi in
ridet, qu
nant, ut
ia, & pa
ntes in
atur. Na
identur
ret, vel
aliquos
iudicio
uncica
ida con
qui can
umque
nfirmat
Mihi
oncion
at, cui
tur, in
appro
rnand
ultas, ne
, sed
Et quid
us, ut
qu

que stultior sit, eò libentiùs & se-
rius concionetur.. Ad quæ enim
piens pedetentim accedit, dubitan-
ac timide, in his suscipiendis piger
ardus esse non solet is, cuius inge-
obrusior est acies. Hinc Lucij Cras-
apud Ciceronem eorum reprehenden-
qui ad dicendum aggressi non hæ-
ret, velant, non circumspectant, non illa
multa, quæ dicentibus esse solent
uerfa, reuerentur.. Itaq; oratorum
ecora, Antonius, idemq; ille Crassus,
dicendi magister Tullius in ipso
ationum suarum aditu metuebant,
totis artibus trepidabant. Nemo
onus orator principio non timet,
difficultate cōmotus exalbescit.
Ciceronem Ciceronis no-
fratrem ne se populo dicturus
tenderet, timor impediuit, de se ve-
eloquentiæ pater Isocrates scripsit
genuo quodam pudore à dicendo
stugisse. Quidam egregiè concio-
antur, & tamen ita exanimantur in-
ardum, ut excogitata pauor excutiat.
am quod clarissimis, exercitatissi-
misq;

1. De Orat.

Cicero in
proemio 2.
lib. de Orat.In Pana-
thenaico.

misq; oratoribus euenisse sciunt, idcirco
 sibi tum forte accidat, qui sunt paucissimi
 dentes extimescunt. Contigit autem, ut stulti
 ut titubarent, proposito aberrarent, alia
 alia stultius, alia loquerentur iniquius, dixi-
 Quamobrem non modò in concionibus dico-
 rati, sed etiam tardi, stupidi, hebetes, &
 est concionum amare procillas, & ex-
 (nisi vocetur à Deo tanquam Aaron no-
 fortunæ telis obicere, ex vulgi consue-
 cio pendere, cum mœrore, si ad paucos
 à paucis, si à plurimis cum leuitate, quæ r-
 gnare. Solitudo graue onus est, medi-
 uis frequentia & cōcursus. Nam prima,
 quem corona non deserit, restantibus) n-
 la cum suis, quibus placere non potero fi-
 rit, si difficilis est, si morosus, si sumum qu-
 dicij tenax, si iracundus, si vulgus o-
 epulas, in medio sitas, facile sique turati-
 diat. Quidam enim, quæ aliis de notitia
 etus tenuitate præcipiunt, sibi illa nota taro
 tradunt. Quin etiam horribilis illis diffi-
 diei metus impendet, quo ante Concilio-
 sti tribunal concionator stabit, natus. I-
 nem vitæ redditurus. Gloriosus corporis
 tor, curiosus, iniuriosus, meticulosus, se di-
 lat.

Amo, 12. 1

Ad Heb. 5.

Amo, 12. 1

Amo, 12. 1

Amo, 12. 1

Amo, 12. 1

Amo, 12. 1

ciunt, idcirco non poterit, qualisque in vita
 ai sunt, qualis fuit, talis apparebit. Redeo
 igitur ad stultorum audaciam, de qua à me
 aberrare institui cœptus est sermo. Timebat,
 ut iniquum diximus, commovebaturque ini-
 inconfido dicendi Tullius oratorum, & inge-
 ni, hebetudo, & diligentia, sine cōtrouersia, si-
 cellas, sedq; exceptione primus & princeps,
 am Aarod non contremiscebat Curio rudis-
 vulgi homines atque ineptissimus Romano-
 e, si audiamus. Quo, ut idem scribit Tullius,
 leuitate, quæ nos iisdem pene verbis, nisi quod
 nus est, media incidimus, ne nimis serò ad ex-
 s. Nam quia, quò animus properat, venia-
 restantibus) nemo ex iis, qui in aliquo nu-
 e non potuerunt, imperitior extitit, nul-
 lus, si finem quippe attigit poëtam, nullum
 si vulgum oratorem, nullam neque anti-
 esque huiusmodi, neque publici, priuatiq; iuris
 aliis de re iuriam habuit. Fuit in inuenien-
 tibi illa tardus, in ordinando, ac disponen-
 ribilis dissolutus. Actio ita deformis, ut
 ante Chelones, & cachinnos commoue-
 tabit rati. Nam in vtramque partem toto
 prius corpore vacillabat, ut ex eo quidam que-
 reticulus dicatur, quis loqueretur è lintre.

*De claris
 Oratorib.*

Ff 4

Scitum

Scitum etiam illud est Sicinij, qui cum ha-
 tribunus plebis hunc eundem Curionem
 nem, qui tum cōsul erat, & Octavius
 Curionis in consulatu collegam
 duxisset, Curioque sedente Octavius
 multa dixisset, essetque Octavius
 ciis, & vittis obligatus, multisque
 guentis propter artuum dolorem
 libutus, ubi curio peroravit, nunquid
 inquit, Octavi collegæ tuo gratias
 pro meritis reddes, nisi enim le-
 more huc illucque vertisset, hodie
 istic muscæ odore medicamentorum
 allectæ comedissent. Memoria
 fuit nulla, ut aliquoties tria cum
 posuisset, aut quartū adderet, aut
 tium quæreretur. Qui in iudicio
 uato vel maximo, cum ego pro
 nia Cottæ peroravissem, ille con-
 me pro Servio Nævio diceret, sub-
 totam causam oblitus est, idque
 ficiis & cantionibus Titinæ
 esse dicebat. Magna hæc immem-
 ris ingenij signa, sed nihil turpius
 quàm quod etiā in scriptis obli-
 batur, quid paulo ante posuisset.

ij, qui in hac parte animi, quæ custos est ce-
 rem Curiorum ingenij partium tam debilis
 Octavius, ut ne in scripto quidem memi-
 legam posset, huic minimè mirū est ex tem-
 te Octavio dicenti solitam effluere men-
 Octavius in. Itaque cum ei nec officium deesset,
 itisque flagraret studio dicendi, per pauca ad
 olorem causa deferebantur. Hæc Tullius.
 it, nuncius extrema illa, & flagraret studio di-
 no grati cum mediis, primisque coniun-
 nim se in, nostramque reperietis veram
 t, hodie sententiam, qui concionandi si-
 mentorum in ineptissimis ferè dicimus inue-
 emoria. Siquidè Curio tam rudis, tam in-
 a cum præditus, tam obliuiosus, tam inuenu-
 ret, aut orator non se solitudini manda-
 udicio parat, non domi continebat, sed nullo
 o pro Timore & pudore prodibat, in
 ille comitum veniebat, litium se defensorem
 ret, sub advocari cupiebat, & quod dicen-
 que ventū tertio est, flagrabat studio dicendi,
 iæ factis theatrisque reclamantibus personam
 immergere perseverabat. Curiones mul-
 il turpior habet hæc ætas, qui indocti, illite-
 obliuiscunt, illepidi se à diuo Paulo secundos,
 uisset. Iam diuo Chrysostomo, qui Pauli effigies
 Ff 5 quæ-

quædam & imago fuit, pares esse videtur
 naturæ. Nam oppidulorum eorum
 det, ubi rusticanis fortasse prodeffent
 celebritatemque urbium, & quæ
 theatra maiora concupiscunt, videri
 rum rideri magis possit inscitia. Sed
 quando ad hominem, id est, ad præ
 dum animal, sagax, rationis partem
 sanandum & curandum hæc non
 omnis medicina confertur, horum
 obsecrareque non desinam, ut si
 nûs cætera, at sui notitiam, quod
 ximum, summumque est, concio
 tores habere conentur: ingenio
 tenuitatem tum ex seipsis, tum
 optimorum contentione perdiscent
 Nec enim poterunt de se non
 demissius, si eos oratores recordantur,
 minisci que volent, qui non vnam
 uitatem, sed regna amplissima
 mouerunt. Nunquam enim, ut
 sapienterque Hieronymus, exem
 à malis sumitur, ne in seculi quidem
 Non hîc Apostolos commemorabo
 qui à mundo tenebris undique
 cum fuso errorum caliginem ad
 rans

*Epist. ad
 Julianum.*

res esse in concionibus dispulerunt, non
 rum eorum testificabor, qui Ecclesiam
 prodeffuturi in cunis vagientem sanguine
 , & quam lacte nutrierunt, aditumq;
 unt, vultibus vel suis corporibus obstru-
 citia. sunt: non clarissimos illos docto-
 st, ad praeconesbo, qui & linguam procu-
 is parantes, & pectus coelesti sapientia, ra-
 hae nobis; eruditione complentes Ecclesia
 ur, homines florentem, ac viridem
 n, ut si addiderunt, non Chrysostomum (ut
 i, quod illa immensitate discedam) testem
 , concionabo, cuius eloquentiam vel prae-
 ingenitantes tyranni metuebant, cuique co-
 s, tum nomen aurea vox dedit: non sanctis-
 perditum illum, & disertissimum Leo-
 non solum nominabo, qui Attilae orbis ter-
 recordari, ut in Pannoniam rediret, Italiaeq;
 in vnam excerneret, persuasit, cum Veronam vs-
 ssima cunctis spirans minarum & caedis descen-
 m, ut si addiderunt: non Zachariam adducam, qui
 s, exemplum Rachisum Galliae Cispinae regem
 uidem relictus, à quo Perusia magnis vi-
 nemoribus & copiis obsidebatur, tam lu-
 adique clementiam habuit, itaque
 em ad humanam vitam miseris, inferorum
 suppli-

*Baptista
 Fulgosius
 lib. 8. c. 9.*

suppliciis, cœlestique vita summopere
 & Pontifex & orator, disputaui oratione
 oratione finita, non modò urbem m
 fidione rex soluerit, verum etiam m
 licto regno Monachū induerit, quā hāc
 tamq; vitam, & ab omni negotio mōst
 procuratione liberam Romæ mōmen
 xerit, quò eum credo Romani p̄ma fla
 lis Zachariæ vel concio, vel charum se
 inuitarat: non minutulis his contudi
 natoribus, qui se tamen maximos mōitu
 existimant, Vincentium Ferratū hīer
 sem sancti Dominici sectatorem, quīle f
 in Christo filium exprobrabo, quā nā
 dāorum & Sarracenorum innumē hīer
 bilem multitudinem sub Christi vātater
 lo collocauit, Christianorum autē clera
 flagitiosè, turpiterq; viuentium mōmen
 draginta millia in eam voluntatem
 adduxit, vt publica scelera pūbica non
 pœnis expiarent, eorum autē, quæ p
 se domesticis viciis inquinassent, pūares
 quæ eodem hortante Vincentio pūares
 ta peccata secretis itidem pūalibus pūis,
 pliciisq; punirent, sexaginta millia est,
 numerus fuit. Vetera hæc relinq̄manua
 filio

*Iustinia-
 nus in vita
 S. Vincentij*

summus erique patior, nostræ memorię con-
spiciamur inatoribus ero contentus: quo-
d' urbem multi ita magni sunt, vt non mul-
ti etiam cedatur antiquis. Quod enim
uerit, hac arte summum est, quidam sunt
i negotiis nostris æqualibus assequeuti, ferreas
omnes trahentes oratione frangerent, teter-
nani per se flagitia relegarent, essetque co-
vel charum sermo malleus conterens petras.
his comaudita frequentiam, lachrymas,
maximosque clamoresque prætereo non
a Ferraculicolarum solum, quæ moueri
atorem solent, sed virorum etiam, qui
abo, quæ natura duriores. Quid ego mi-
innumabilem hominum mutationem, fa-
christi veritatemque recenseam, qui cum
orum aueratisimè, turpissimèq; vixissent,
entium nomen ad Apostolici concionatoris
voluntatem ita mores & vitā correxerunt,
era publici non se tantum in vicia profuderint,
autem, quæ proiecerint, quantum post fa-
assent, quæ auditas, animaduersasque con-
entio sermones in virtute dilatarunt. Dicen-
diaculis, vel felicitas, vel autoritas tan-
ta mihi est, vt his loquentibus principes
ec relinquant, literati obstupescant, opti-
mates

Hac magnus ille Martinus Aspinetia Narrus in suis scriptis reliquit, mihiq; hanc historiam in publica concione narranti Vehementer applausit. Verissima esse dixit nam Thomam Illyricum de facie nosse, et usq; audiendi perstudiosum fuisse. Num locupletiorum querimus auctorem?

mates auscultent, pueri taceant, sapienter admirentur, optimi triumphent, opera summi contremiscant. Quanta Thomas Illyricus diui Francisci Memorabilis eloquentia existimandus est, ille vix aliquando horas octo, octo, inquam, tan non modò per auditores, quibus voce benentissimis loquebatur, sed etiam praevaleatudinem viresque corporis confirmacionari licuit? Nam cum in aleammas usum, eorumque foliorum, quibus arim dere homines, ludi que solent, ac ecclesiame esset inuectus, & à profusione vocamorum animique extrema perterritus, auditores suos auertere conaretur, animi pro causae magnitudine dicendi inimplauit spacia, neque Thomam moras defatigationisque poenituit, fructum enim operis, laborisque constituit. Illa quoque non magis longa, quam & veritas, et mente & salubri oratione perfectum est, ut chartarum pestilentissimas diceant artifices, qui illa erant in ciuitate, non vix multi, sese à turpissima, perniciosissima arte remouerent: eosque impigros senatus Thomae hortatu alendos aduocaret.

ceant, *scilicet*, ne fame, quam malesuadam
 aphens, *scilicet*, nominat, rursus ad ingenium, *Æncid. 6.*
 quanta *scilicet*, ingnitumque artificium redire coge-
 nifici *scilicet*, *scilicet*. Prorsus diuina mihi videtur
 ndus *scilicet*, esse vis, quæ tam diu dicere potue-
 o, inquit, tantumque dicendo profecerit.
 , quibus *scilicet*, deo de illis, qui in India versantur,
 ed etiam *scilicet*, prætermitto, qui Germaniæ, Pan-
 rporis *scilicet*, Sarmatiæ, Morauia, Galliæq;
 i in alemanas magna ex parte refecerunt,
 n, quibus *scilicet*, primaque hæreticorum millia ad-
 lent, *scilicet*, ecclesiæ Romanæ pietatem & fidem
 fusions *scilicet*, procauerunt. Hæc non eò disputo,
 na permodum vos velim reddere tardiores,
 conare *scilicet*, animareque terroribus, sed vt vo-
 licendi *scilicet*, in ista fame, vel siti potius tempe-
 nam *scilicet*, moris. Non enim ægritudines alio-
 uit, *scilicet*, fructum sanare poterit concionator infa-
 onstitit *scilicet*. Nam licet maximi oratores ef-
 am & *scilicet*, tamen minutulos vos, & rostris
 e perfecti *scilicet*, dignos arbitraremur, tamdiu dum
 atissimum *scilicet*, dicendum potius, quàm ad agen-
 ciuitatem *scilicet*, vestra voluntas propenderet.
 ernicium *scilicet*, antiqui illi, quos celebramus,
 osque *scilicet*, pigri ad audiendum, id est, obedi-
 alendos *scilicet*, dum, tardi q; ad loquendum ex diui
 Iacobi

Cap. 1.

Iacobi praecepto fuerint. Vbi spectat,
 detracta hostibus, & in aedium
 bulis collocata ad memoriam
 nis sempiternam? vbi gemitus
 lachrymæ? vbi rerum noua fac
 bis dicentibus? vbi morum,
 numque correctio? quam foed
 sustulistis? quem hominem
 auersum ad virtutis iter reuoc
 quis in arcano non ridet? quis
 sus non erumpit stomachum?
 vel præteriens, atque vno aspectu
 vestris concionibus òn iudicauit
 enim vt auem cantu, sic auditor
 spensos oratione tenere consue
 Vt non solùm magistris, sed etiam
 cendi discipulis de vestra arte, ve
 que ingenio conicere facile sit.
 enim ex neruorum sono in fideli
 etiam si musicæ ignari simus,
 illi scienter pulsantur, intelligunt,
 sic ex eo motu, quo nos concion
 afficit, qualis & quantus ille sit
 dicat, agnoscimus. Ergò si ne illi
 dem, qui vos procrearunt, quam
 ludè dicatis, & frigidè tacere pos
 sumus.

. Vbi est, ut vestram paruitatem agno-
 edium res vel confessionibus audiendis
 riam nram detis, vel vos ad agrestes ho-
 emitus erudiendos conferatis, qui at-
 ua faciatum, & sterile dicendi genus mi-
 rum, cum tædio deuorabunt. Illi vo-
 foedum exemplo, documentoq; sint, qui
 nem a primæ imbecillitatis propriæ, cum
 reuocati, ac debilitati, partim muneris
 ? quis citate permoti, partim hominum
 humi, acatissimis fastidiis offensi, partim
 o aspectu concionatorum copia satiati, partim
 dicantur auditorum pertinacia tremefacti con-
 audito confutunt. In illos respicite, qui nisi
 confutrum præfectorum imperio & au-
 sed etiam arte, veritate verba ad populum facere
 cilè sit, gerentur, vitam ipsi suam multò ali-
 in fideli instituisent, seque domi mutos &
 mus, quos tenuissent: & quia non sua
 elligente, id est, inuitatu suo, sed recto-
 concionam concionantur impulsu, fructum
 sille sit, plissimum consequuntur. Hanc
 si ne illam erudiendi populi prouinciam,
 t, quam capere nemo debet sponte: sed le-
 ere potestatem potestatis imperio cogente, &

Gg

prope

Conciona-
 torum, qui
 Urbibus
 relictis op-
 pidula
 quærent,
 quicq; au-
 ditorum
 paucitate
 delectaren-
 tur, nos ter
 Franciscus
 Arias ex-
 empla col-
 legit in eo
 libro, qui
 est de spiri-
 tuali pro-
 fectu, parte
 2. tract. 6.
 cap. 9.

prope vim afferente. Etsi enim ante gloriam
 ente Episcopo dicas, tamen si vultis c
 nueret, laborasti, tibiq; & per illum men
 & per omnes desinere licet, tua spe alet
 te dicis, tuarq; obsequeris voluntaria v
 Quomodo enim prædicabunt, immoderat
 Apostolus, nisi mittantur? Sed
 finiamus, in quibus est difficile
 sulam inuenire, caueamusq; ne d
 aliis prodesse cupimus, malè de
 ipsis mereamur.. Siquidem m
 Monachos diuo Bernardo teste
 cionandi libido perdidit, & à reli
 sa vitæ cursu deductos in miseriam in
 compulit sempiternam. Vos autem
 etiam atque etiam obtestor, & recusat
 secro, vt meam admonitionem
 bonam partem accipiat, existim
 tisq; me de vestra & salute & fiam vll
 laborare. Nam qui fui laudator
 est, & amator insanus, siue id m
 iureque facit, quod concionis
 ta sint vitia, siue animi morositas
 quadam etiam præclara improbi
 tis id euenit: solamque in concion
 do obedientiam spectat, ac sequi

*Ad Roma-
nos cap. 10.*

*In Cantica
Canticor.
serm. 64.*

enimamque gloriosus orator esse non potest, etsi
en si concio auditur à paucis, animi
per illum virtus laudatur à plurimis.
c, tua valete, & has meas ineptias vel sapi-
s voluntaria vestra corrigite, vel patientia
unt, immoderate.

? Sed
fficile est.

Hortatur quendam ut concionetur.

q; ne d
alè de
em m
o teste
& à re
miser
Vos am
or, & re
cionem
est quatenus deceat repugnare.
, existi
ate & f
dator
id me
ionis
noros
impro
conci
ac sequi
sapientem, ut solitudinis volupta-

Gg 2 tem

tem fugiat, si ea maiorem dolorem
fectura sit ex hominum societate
ferta, & celebritatis laborem sulci
maiores efficientem salubritatem
Quare illis obtempera, qui te ab
secessu conantur abducere. Medi
virtus locum tenet, abnuere si per
in superbię vitium incidet, quod ma
to tetrius, quàm illud est, quod fugi
cupiebas. Concionari velle, diu
verbi prædicandi extorquere licen
tiam leuiculi est, arrogantis, elati
mumque sua demirantis: ad dices
dum nolle vnquam surgere, neque
habere fidem, quorum sint sana co
filia, hominis est ad suam voluntatem
omnia reuocantis. Cui enim dicitur
apud alios hoc onus imponitur, si
animum illi, qui iubet, aperuit, si
cendi causas exposuit, si se totum
refecit, nec vlla sua accipitur excu
tio, quasi vocante Deo concionetur
audaciter, contraq; vim, grauitatem
operis, munerisq; contendat, vt
quam Poëta bonus, nō vnum actum
sed comœdiam totam absoluat, ad

auditeque perueniat. Ei, qui ita af-
fusus sit, nesci à corona quidem relin-
quatur, ut quondam accidit Curioni,
referendus est locus, vnius enim ani-
mæ salutem suis debet vel timoribus
et angoribus anteferre. Mihi quidem
Antimachi Poëtæ cum patientia, tum
audientia videtur fuisse mirabilis: qui
cum auditoribus multis conuocatis,
que conjunctis suum quoddam
sermone legeret, omnesque recitantem
audirent, prater vnum Platonem,
et eum vnâ cum cæteris auditum ve-
nerat, vel offensus, vel satiatus reliquis-
set, legam, inquit, nihilominus: nam
Plato mihi instar est omnium: simili-
ter qui Christi fidelis minister est, &
vniuersus obediens vnum hominem è
mortis æternæ faucibus ereptum am-
plissimi regni loco habet, neque du-
bitare debet, quin qui concionari iu-
retur, vnum sit aliquem ad Christum
paraturus. Erit igitur animula tibi vna
satis, quæ tanquam platanus illa Pla-
tonica, cuius vmbra sequutus est So-
crates, tuarum concionum aquila.

Gg 3 cre-

*Cicero de
claris Ora-
tor.**Orator.*

*Declaris
Oratorib.*

*Petrus Ri-
badeneira,
lib. 2. Sit. 6
P. Ignatii
cap. 5.*

crescat, quæ etiam patulis aliquæ fid
do diffusa ramis opacare te possit. ¹⁰¹
Est quidem Poëtæ & Oratoris ¹⁰²causator
dissimilis. Carmen enim, ut bene ¹⁰³facius
lius, paucorum est approbatione ¹⁰⁴tantum
tentum, oratio verò, quæ populari ¹⁰⁵bi fa
est vulgi, multitudinisque defectu ¹⁰⁶rel fra
nem ut calamitatem, & cladem ¹⁰⁷polioru
horrescit. Ex quo efficitur, ut si ¹⁰⁸uidei
dem illum Platonem, qui Antima ¹⁰⁹patria
fatis fuit, quamvis sapientissimu ¹¹⁰frater
Homerumq; Philosophorum, ¹¹¹rum i
netij verbis utar, auditorem ¹¹²Quæ
duntaxat Demosthenes haberet, ¹¹³ij fa
verbum quidem facere posset, ¹¹⁴aus fi
que obmutescere cogeret ¹¹⁵stirpis
Sed Christianus orator abunde ¹¹⁶sepec
cum diuo Paulo didicit, & ¹¹⁷ceder
nuriam, quorum alterum ¹¹⁸na p
plebi est, alterum ipsi, qui dicit ¹¹⁹perfe
primè fructuosum. Demosthen ¹²⁰milu
mosthenisq; similibus, id est, ¹²¹ter, si
lis, ambitiosis, inflatis auditor ¹²²præb
fatis esse non potest. At Ignatio ¹²³verò
stro, Ignatiique imitatoribus ¹²⁴capi
vnus satis erat. Nam cum à Chri ¹²⁵prom

is aliquæ fidei explicatione vt Ignatium,
 te possideret, frater eius natu maior au-
 toris auditorum paucitatem opposuisset, Ig-
 natus qua erat modestia, vel vnum
 taxat pusionem, quem erudisset,
 bi satis fore confirmauit, nilque
 vel fratris voluntatem vel hominum
 illorum iudicia veritus Christianæ
 r, vt si fidei rudimenta docere cœpit in
 Antimachia, ad quorum explanationem
 atissimus frater etiam ventitabat, & audito-
 rum, vnum ingens multitudo concurrebat.
 Quæ explicandi Catechismi in Igna-
 tius familia summo DEI beneficio
 laus floret, & eam qui eiusdem sunt
 er, solius stirpis, cupidissimè persequuntur:
 abunde sepeque euenit, vt vno tantum ac-
 cedente puerulo, velut vnico galli-
 na pullo frater exultet, ac glocire
 perseveret, fouere pennis, arcereque
 milium, & secum præclare agi pu-
 et, si ei vni, quem est nactus, se ducem
 præbere possit in cœlum. Neque
 Ignatio verò concionandi specimen ab aliis
 capi debet, quàm ab iis, qui quod ore
 pronunciant, vita & moribus persua-
 dent.

Gg 4 dent.

Quanti
 vnius ani-
 ma salus
 conciona-
 tori esse de-
 beat, miri-
 ficè Chry-
 sostomus
 ostendit in
 2. c. ad Gal.
 de perseue-
 rantia in
 concionando,

*hunc eun-
dem au-
reum do-
ctorem lege
homi. 3. in
1. epist. ad
Corinth.*

*Ex anna-
libus So-
cietatis.*

dent. Probitatis autem concionatorum testes sunt ipsi auditores eo locutione magis, quo pauciores. Quem tam benignissimus ille parens, & æquissimus pro meritis haud ita remunerat, excitat egentem à pulchritudine, è terraq; effert, atque erigit, & qui in tenebris iacuerant, in celestem te a luce constituit. Hæc enim est, cur multorum concio abducta principio florescat, & commendet in vulgus. Multis primò detestis & irrisis, tamen animo stant non modò vt libenter audirentur, rùm vt soli benedicere existimatur, euenit, plurimi flentes & lachrimantes ferunt, quæ gaudentes, tantescq; percipiant. Declarauit concionator ille, qui cum ad quendam urbem, quæ hæreticis inuabat, prædicandi & confitendi Christi causâ mitteretur, in templum ingressus, cuius adhuc parietes stabant tremæ tamen metuentes, (illa enim demens & furiosa vastitas, quæ necris quidem ædificiis parcit, velut

cionatæ plaga decrat, quæ omnino spiri-
to locum exhauriret) de more in sugge-
nem tam ascendit, quem auditores non ex
, & in situ solum, sed ex ipso etiam oris,
ud ita corporisq; habitu Catholicum esse, &
m à pu- istam, vt ipsi loquuntur, suspicati
git, & amores excitant, lapides iaciunt, cō-
celebris onerant, loqui volentem inter-
enim curabant. At ille quando inquit, fari
ab hominibus licet, nec me de vestra salute ver-
commo- lacere finitis, horam hic mutus &
mō de- ens permanebo, quam eram ex ob-
o stan- entia in vobis adhortādis, & com-
entur, onefaciendis positurus. Itaque cū
stimat- vnus horæ spatium stetisset im-
& lach- bilis, neque plebs furere, & quæ
ntes, ex- et conicere desiisset, nullum pror-
rauit h- vulnus accepit: nullaq; ad homi-
ad qua- in propalam constitutum, nihil o-
s inun- uo cauentem, nullo scuto, nulla
di Chri- toris declinatione vtentem plaga
m ingre- uenit. Post illius horæ decursum è
abant te- plo egressus à quibusdam piis, &
lla eni- ne Catholicis admonitus, rogatus-
uræ ne- vt occulta via secederet, salutique
velut in- sularet, quòd multi ex hæreticis

Gg 5 necem

necem ipsi atque interitum machinarentur, negavit se facturum, cunctumque iter esse quaesitum. à recto itinere & via publica deflectens perq; medias bacchanti populi turbas irrumpens seruantibus, gelis eò est vnde venerat, reuocatus incolumis. Hæc autem sancti huiusmodi perfectique constantia, viam exditumque ad perditam, & propere rata Elbingæ salutem (hoc enim erat nomen) patefecit. Rex enim matiam, cui ciuitas illa parebat, hæc rescivit, vt Elbinga resipiscere seuero iussit edicto, Romanæ se dederet, Episcopo illico obediens suo, cuius imperium impie recusabat, ab eoque missionarios latis animis exciperet, tederet, obseruaret. Fecit quod rabatur Elbinga, & se curari est, salutemque illam patientem & fidelissimo concionatori nostro referre debet acceptam. Vnde quidem erat ad manus, turbamota, lapidationes factæ & collo-

in machina, sed nemo hæreticorum tandiu
rum, circulans collineauit, vt velex hac ab-
rum. ratione intelligi facile possit, quan-
lica non opere illi delirent, qui Septentrionis
channæ rocellas illas excitarunt. Hic si cho-
uantibus, si acclamationibus, si trium-
t, reuerentia esset concionator exceptus, si
sancti milibigenes coronati prodirent, si vul-
ia, viam ex oppidis gratularentur, si Prusia
prope deuiam cuncta procederet, tantam,
c enim claritatem assequi potuisset, quan-
ex enim ex ignominia reportauit? mini-
bat, potius quidem, concionis enim plausus
resipiens in regionibus ac terminis defi-
anæ Ecclesiæ, at oratoris constantia toto or-
o obediens narratur. Liqueat igitur ex his, ne-
pie & minem illo melius concionari, qui in
missis fortunæ varietate varius ipse non est,
xcipere, sique dissimilis, cumque omnibus
t quod blatis humanis destitutus sit, tamen
curari, æternæ illius sedis ac domus recorda-
patientia conuiuiescit. Quid enim tam
ori huius, quam diuinarum rerum interpre-
am. Verum vulgi se dare sermonibus, & in præ-
turbis humanis spem rerum suarum,
& re collocare? Quamobrem cui hoc acci-
derit,

Marcus
Arethusus
Episcopus
acerrime
tortus A-
rethusus
ipso, à qui-
bus excar-
nificaba-
tur, ita vi-
cit, in eam-
que admi-
rationem
adduxit,
Et mutata
sententia
diuinum
hominem
& crucia-
re desce-
rint, & ex
illius ore
veram pie-
tatem, reli-
gionemque
didicerint.
S. Grego-
rius Na-
sanz. c. 1.
oratio. r.

*in Iulia-
num Impe-
ratorem,
Theodo-
retus Ec-
cles. hist.
lib. 3. c. 6.*

*In Vita S.
Eligij Epi-
scopi No-
momensis.*

*Pelagius
Episcopus
Ouerensis
in histor.
D. Iacobi
septem dñ-
taxat enu-
merat à
S. Iacobo
conuersos
in Hispania. Vide
Ambros.
Moralem*

derit, vt vel paucos moueat, vel à pa-
cis audiatur, causam ille quidem a-
tentè, ac diligenter exploret, si vt
diatur, emendeturq; populus pro-
ribus se laborare comperiet, si Pa-
phetas doctrina redolet, si sapit. Au-
stolos, vt beati Audœni Rothom-
gensis Episcopi verbis vtar, si Euan-
listas exprimit, vt sanctus exprimit
Eligius, cuius eodem Audœno reb-
diuinæ conciones erant, si ratios
exempla, testimonia non tam enu-
merat, quàm expendit, nihil est quod
desperet, debilitatusq; succumbat.
Huic D. Iacobi venire debet in me-
tem, quem perhibent in nostras ter-
ras venisse, Hispanosq; quàm po-
cissimos à simulacrorum tetermi-
cultu retractos ad veram religionem
traduxisse, sed qui Christi talem ac-
tum Apostolum viuentem repudia-
uerant, ac reiecerant, mortuum sanctum
& augustè coluerunt, credendiq; ta-
ditatem religionis constantia corre-
xerunt. Quæ enim gens est, quæ cum
nostra possit natione conferri? Sicut

quidem diui Iacobi & meritis & libro 9.
urocinio, & in tanta hæreticorum, sua histo-
lluione ab erroribus perseverat, ria, cap. 7.
acta. Pestem enim à nostris finibus
mus noster & pater & doctor Iaco-
auerit, cuius est decorata Com-
tella monumento, quò ex toto or-
pietatis causa, nuncupatisq; votis
fluunt peregrini. Qui igitur æquè
in paucos atque in multos anima-
itaq; affectus, vt neque auram po-
larum concionando capter, neque
mulus se in societate cõcionatorum
erat, magis est vt quotidie concio-
tur, quàm vt recessum cogitet nec
nec suis ciuibus salutarem. Ciues
totius mundi incolas appellamus.
nem enim vniuersum, qui hoc in-
cio vel hac potius virtute est, vnam
ciuitatem, itaq; vbicunque di-
suis se ciuibus concionari arbitra-
Huius similes decem ego opta-
vt Nestores Agamemnon, eosq;
expugnandam Troiam, id est bar-
iam vniuersam satis fore credide-
Nam qui ita dicunt, Deo auspice
dicunt,

Iosua 6.6.

dicunt, Dominatoreque illo summo
iubente, & quasi præeunte in
sum illum & sacrum locum ascenden-
sacerdotumque veteris, & priscae
tubas illas inflant, quibus clangen-
bus hostiles muri corruiebant.
quondam, inquires, nunc ne
quidem vnus. quis te ita docuit?
si verò hæc aut oculis aspicere, au-
gitis dimetiri possimus, quæ sunt
nè diuina, eaque manus illa coele-
callidissimo & occultissimo ar-
fabricatur.. Qui virtutem colit
tor, suisque præfectis vsque eo
audiens est, vt non modò gloria
quærat, sed contra gloriam
pratemque dicendi fides, obedi-
que seruetur, licet aut frigidus
parum à frequētia felix sit, me
hortante perseveret, nec dubi-
quin laboris fructum sit vberem
cepturus. Totum enim hoc
cunque est, in quo vir copiosus
cis excellit, vita turpis illidit,
mat, & inquinat, estq; ob eā rem
suadendi vis maior in sanctis homi-

illo sumus quantumvis indifertis. Itaq; ma-
 re in excelsis oratoribus quasi vela facientibus
 in aëre minuti concionatores & famæ prope
 priscæ illius contra vim ventorum remi-
 clangerantes aspirante Deo portum mul-
 bant. citius, multoque plausibilius sæpe-
 ne numero tenuerunt. *Non enim in for-
 psal. 146.*
 ocuit: *Quandine equi voluntatem habebit, nec in-
 ere, aut viri beneplacitum erit ei.* Nam,
 uæ sunt quod ais, vereri te ne Achitophelis?
 illa coelesti templo tuis consulas, & concione
 no arduo quasi testamento prospicias, teque
 n colis te suspendas: ne uè vt Amasias, quos
 ue eò dolo viceris, eo rum pulsos superatos-
 gloriantes deos venereris & colas, cum
 2. Pat. c. 25.
 riam vobis tuis abhorret moribus, tum à Dei
 obedientia opt. max. credo, est consiliis alienum.
 igidus enim nihil nimis oportet confi-
 ere, tamen nihil nimis conuenit de-
 dubitare. Vitæ, inquis, me pudet, &
 beremur, quàm enim indignus sim,
 hoc quod apud alios loquar, mihi ipse
 iosus & in meum conscius. Si dum sis dignus expe-
 llicit, in concionari nunquam fortasse po-
 eā rem poteris. Audi diuum Hieronymum istum
 Epistolæ de
 Iulianum
 Etis homini merum eximentem. Quod si, in-
 quit,

quit, tacita tibi cogitatio scrupulum mouerit, cur monitor ipse non talis sim, qualem esse desidero, & nonnullos videris in meo itinere corruisse, illud breuiter respondere non mea esse quae dico, sed Domini Salutaris, non monere quod ipse possim, sed quod debeat velle vel facere, qui seruus futurus est Christi. Et athleta suis incitatoribus fortiores sunt, & tamen monet debilior, et arguet ille, qui fortior est. Huc spectat quod Origenes dicit: cum enim venisset illa seruatoris Christi de abiudicandis facultatibus reminiscens erubescens, ait: re se dixisset, qui non modò quae haberet non relinqueret, sed multò potius acquirere possidere vellet, quid igitur, inquit, agam? Nunquid nam quia nos redarguit conscientia, tegere & non proferre, quae probata sunt, possumus? nolo dupliciter reus fieri, confiteor hæc palam populo audiente, confiteor hæc scripta esse, etiam si nondum implese me noui. Hæc Origenes in Hominum de tuis concionibus variis iudicia, discrepantesq; sententias non formidas. Vel tres enim, quod S. Iulianus tyricus ille Poëta conqueritur, propter

Luca 14.

Homil. 16.
in Gene-
sin.

sentire conuiuæ videntur,
 sentientes vario multum diuersa palato.
 Sed hæc vitare non possumus: nisi
 nihil omnino dicamus. Quam-
 tam tanta veritatis, & virtutis est
 ut de ea ne delicati quidem, &
 omnia respicientes tacere vlllo modo
 possint. Iam illos quis neget de ho-
 nibus mereri quàm pessimè, qui
 uosæ vitæ oblectamenti & gaudiis
 minime neque concionari volunt,
 neque aliam humani ge-
 neris adiuuandi rationem inire stu-
 dent. Hoc enim cum Christiana
 pietate pugnat, quæ priuatam utili-
 tatem (si vlla esse in tam agresti confi-
 dit) publicis nunquam
 anteponit. Pugnat cum
 hominum magnitudine, quæ non modò
 humani tædia deuorare, &
 pro ingratissimis
 iniuriis, & improbis mortem
 debet oppetere. Hosce homines vel
 nato condemnabit inertia, qui non
 solum nobis nos esse natos, sed patriæ
 dictitabat. Quid ego Aposto-
 los,

Lib. 2. epist.
 epist. 2.

los, Martyres, Confessores, Doctores, & ceteros
 resque recenseam. Quorum omnium
 vita fuit in erudiendis, sanandis, p
 hominibus occupata: quo in opere
 sacras quidem virgines licet domo
 cis parietibus circumclusas video
 puisse. Qui ita se gerunt, nihil v
 nino agant, in illos aspiciant, qui
 esse possent otiosi, rebus publicis
 desse, remotissimas nationes Chris
 næ lucis radiis illuminare, in certam
 vitæ venire quotidie, quàm cetero
 umbra gaudere maluerunt. In
 moria repetere necesse est, quod
 se antiqui illi urbium rectores &
 tiferæ legis expertes in adiuuandis
 hominibus præbuerint, tutandis
 seruandis. Neque fugere nos debet
 quemadmodum illos viros Tullius
 cipiat, & tractet, qui se ita cum
 abdunt, quas didicerunt, ut
 eiusdem naturæ sociis impertiant
 atque communicent. Quare expe
 giscendum est, & cadenti, præ
 tantiq; religioni succurrédum, ne
 enim quietâ vita illa videri debeat

*Pro Archia
 Poëta, &
 sape alibi.*

es, Doctores, ut dicunt, ac præ se ferunt, contem-
 mationis amans, sed somniculosa, in-
 mandis, pigra, inutilis, pudenda, sordida.
 in opere illud mihi sæpe respondes, homo sum,
 et domi mihi ipse diffido, & ut diffidam, tepor
 video ille facit, quem ex hominum con-
 nihil vultu gressu reporto, hærent in mente
 nt, quorum rerum imagines, nec me de Deo co-
 publicis præcipitare sinūt, me etiam pungit aliquid,
 es Christus, cum vnde illæ insint, reminiscor.
 n certat. Vulner, quod acu punctum videtur,
 am tectum pro ictu gladiatoris putare noli. Noui
 int. - Minimum tuum, noui grauitatem, con-
 est, quæ stantiam, vitæque innocentiam, nun-
 ores & quam cum aliis agis, quin sis ipse te-
 diuanti- cum, quæ verò errata committis, in-
 tandis, expiabilia non sunt. Bernardus tibi
 e nos debet veniat in mentem, cui fidem habere
 s Tullius debes, cuius hæc extant his verbis scri-
 a cum in præ in quosdam tui similes. *Inhumana* *In Cantica*
 t, ut nemo nempe redarguis eorum opera, quorum *Sermo. 12.*
 impertiant vera refugis, temerariè obiurgat virum
 uare ex- reuertentem de prælio mulier nens in domo.
 ti, præ- Dico enim si is, qui de claustro est, eum qui
 dum, ne- versatur in populo interdum minùs di-
 leri debet. *frictè, minusuè circūspectè se se agere depre-*
 Hh 2 hende-

henderit, (verbi gratia in verbo, in
in somno, in risu, in ira, in iudicio) non ad
Eccles. 42. dicandum confestim prosiliat, sed mem
rit scriptum, melior est iniquitas viri, quam
benefaciens mulier. Nam tu quidem in
custodia vigilans benefacis, sed qui in
multos & melius facit & virilius, quod
implere non sufficit absque aliqua iniqui
te, id est, absque quadam inaequalitate
& conuersationis suae, memento quia clau
Iacob. 5. tas operit multitudinem peccatorum. Hic
ille. Equidem Theologorum, ut sunt
tempora, perenne claustrum, semper
ternumque secretum atque silentium
non dico Societatis IESU, quae ita ge
nerata à Deo est, ut habeat quiddam
innatum quasi ciuile & popolare, et
quo etiā efficitur, ut insit in vnoque
que nostrum cura quaedam quasi in
ras spectans, aliosque appetens, atque
complectens, sed omnium quoque
qui in terris sunt, turpe putem & in
decorum. Quidquid enim his cal
mitosis, turbulentisque temporibus
aget quaeque Academia, quidquid om
nis religiosorum familia cogitabit, al
homi

hominum salute abhorre non de-
 bet. Nos enim afflicta Gallia dormire
 non finit, non quiescere Germania,
 patitur, non messis apud Indos multa
 manere permittit in patria: non Bri-
 tannia dura necessitas, non immanis-
 simae leges, non tormenta catholico-
 rum, non Iezabelis furor, non eorum
 improbitas, vel insania potius, à qui-
 bus miserrima illa insula gubernatur,
 cessare quenquam finit, sed subuenire
 cogit, succurrere, praesto esse. Nam ut *Tripert.*
 mirabilis ille Aphraates Valenti im- *lib. 7. c. 4.*
 peratori heretico, perfidoque respon-
 dit à solitudine discessum ut probrum
 obicianti; pudicissima virgo & quie-
 scissima, si paterna domus flagret in-
 cendio, cunctari & vno in loco confi-
 dere minimè poterit, sed huc atque
 illuc ad opem ferendam, ignemque
 refrigerandum passu incitatissimo ra-
 pietur. Similiter in tantis Ecclesiae
 malis, in tot flagitiorum, errorumque
 portentis nemo bonus adduci potest,
 ut fileat, & turpiter ferietur, immo po-
 tius flamas ab haëreticis excitatas pro-
 H h 3 viri-

viribus restinguere conabitur, posteris
risque suæ & voluntatis & fidei professionem sanguine, ut chirographum
expressam, testatamque; relinquere
Igitur ut finis iam sit, qui Theologiam
& sacras literas didicerunt, eos omnes
ita affectos, atque animo constitutos
velim, ut ex ipsis quamplurimi ad
etum concionandi munus deligi,
seu vocari merito possint. Hoc autem
fiet, si cum pectus eruditione com-
plerint, neque iuueniliter ardeant
flagrabuntque; studio, & cupiditate
cendi, neque concionum difficile-
res atque onera deuitabunt, desu-
entque; timidiùs: quorum alterum
meritate non vacat, cui summa est
iuncta perniciēs, in altero socordia
charitatis, & virtutum omnium in-
mica. Faxit ille Deus summè clemens
atque misericors, ut veris, dignis,
quasi legitimis concionatoribus tam
multis abundemus, ut Europæ, Asiæ,
Affricæ, Americæ, extremisque mundi
totius oris hæc felix & diues cornu co-
pia sufficiat, orbemque; non modo li-

ur, possit
fidei pro
irographo
linquere
neologia
eos omni
onstitum
mi ad in
deligi, &
oc aurem
one con
ardebunt
iditate
difficulta
t, defug
lterum
ma est
cordia
nium in
è clemen
dignis, &
ribus tam
ppæ, Alia
sq; mun
cornu co
modò li
stre;

ret, obeatque præteriens, sed plenè
perfecteq; compleat, & prorsus illu
minet. Vale, & si quid mea apud te
vel gratia, vel authoritas valet, cura ut
nila re, non modò in cæteris omni
bus tuis vel rectoribus, vel monitori
bus libenter obtemperes: quò enim
parebis libentiùs, eò tibi alacriùs im
perabunt, qui imperare possunt, au
daciùs suadebunt, qui tuis siue officiis,
siue meritis ita se obstrictos sentiunt,
ut de tuis rebus sine suo graui
scelere te cœlare non
possint. Vale ite
rum.

DE SAPIENT FRUCTUOSO.

LIBER QVINTVS,

CVIDAM,

De confessionibus alacriter audiendis.

PRÆCLARAM animi
pensionem, iuuandorumque
hominum egregiam volun-
tatem! Perge qua cœpisti, tibi-
quoque isto studio temperare noli. Conco-
nandi cupiditas verecundiam quā-
dam affert, audiendarum confes-
sionum amor iste tuus non colorum
etator, sed morum, neque formæ spe-
cie incensus, sed virtutis pulchritudi-
ne excitatus, prædicabilis est, præse-
ferendus, gloriandus. Tu enim non
es, qui alba & atra, sed qui honesta &
turpia discernas. Neque oculorum
aspectum adhibes, sed mentis ratio-

nisi

niq; iudicio vteris. Quare si stas, in-
gredere, si ingrederis, curre, si curris,
mola. Ista Societatem iurisdictio de-
t, istud est, quod probo tribunal.
bi agnoscenti ac confitenti explo-
ra salus est, inficanti, & erubescenti
s, erra damnatio, neganti nulla venia,
contraria atque fori, iudiciorum, capi-
tulumq; triumvirum ratione. Apud
os enim cœlare, & obscurare scelus,
facinus inficari prodest, in istis au-
tem tacitis, sacrisq; iudiciis tota est in-
agnoscendis, fatendis, aperiendisq;ue
voluntati posita salus. Sacerdotū enim
clementia, Dei clementia est, quæ in
Condonandis grauissimis sceleribus
in quædam cernitur, & in expiandis ho-
minum flagitiis tam multis, tam cre-
bris, tamq; tetrīs apparet. Quanquam
sacerdos, qui Christi vicarius est, pro
quemq; culpa castigat. Proque
peccati magnitudine pœnam impo-
nit, in quo sacri huius auditoris & pla-
regij debet elucere prudentia. De
reitis enim & vindicandis & extir-
pandis, funditusq;ue eiiciendis nos

Hh s opor-

oportet laborare, vt sacra præcipiunt, integ-
 nodus Tridantina sess. 14. c. 8. Laetitia quæ
 feueritatē, sed cautioni ac prouidentie
 tiæ, quæ præsentit in posterum, magis quorū
 to plus tribuo. Illa enim saluæ applica-
 poena est, quæ ita reum punit, ut eum iucū-
 tiam emendet, ac corrigat. Perperamissimæ
 nationes, verbera, ieiunia, cilicia, mæritatē
 displicent, hymnorum recitandorum sumos
 pia est, & præclara necessitas. Sed huius res
 nisi cautè, prudenter, temperatè, relin-
 moderateque imponuntur, huiusmodi
 numq; periclitatis moribus, & ostendit inu-
 dunt, & interdū nihil efficiunt, vt in difficilis
 hos atque hos amicos, & contubernales, cla-
 les relinquant, vt crebrò peccata apud iniqua
 sacerdotem ponas, vt libros salutis, & po-
 ter scriptos euoluas, vt concionibus officia d-
 adsis, vt illam domum, vbi peccata sunt esse
 illecebra est, tibi que à malo dicitur cultu-
 ne tenduntur insidiæ, quasi pellebant. S-
 fugias, qui non modò hortatur, sed et nat-
 etiam cogit, præclarus est medicus in Mart-
 Quem qui accusat, inuiore muerit; in-
 dicit, demens profectò sit. Ex quo in Sylue-
 telligitur, quanta nō solum in nocentibus
 cia, etc.

accipit, integritate, fide, doctrina, sed pru-
8. Lascivia quoque, calliditate, patientia,
providentia illos esse sacerdotes oporteat,
um, ut quorum pedes se Christiani flētes,
salutem populi; proiciunt: integerrimos
nit, ut iudices hęc causa postulat, pru-
Peritissimos medicos, scientissimos,
cilia mercatissimos, castissimos, patien-
candorum morbi isti requirunt. Nam
s. Sed quia res sit occultissima, fidem, quia
impetibit, religionem, quia lubrica, con-
ur, honestiam, quia libidinis interdum ha-
, & omnia inuitamenta, castimoniam, quia
nt, ut facili sit & obscura, doctrinæ lu-
ntubentem, claritatemque desiderat. Itaque
ccata apud quam satis laudari moralis Theo-
os salutaria poterit, quæ Christianæ vitæ
cionibus describit, cuius scientissimos
peccatos esse velim, ad quorum aures Chri-
lo dantur culpas proprias insusur-
lipescent. Sed in animi inductione, in-
tatur, quæ natura sunt omnia. Qui enim
medicus Martino Aspilcueta viro præclaro,
emulatus; in scriptore grauiſſimo Soto, qui
Ex quo Sylvestro, inq; multorum aliorum
innocentis scriptis volutatus vel timidè nimis
hoc

hoc munus exercet, vel confessioni in m
 inuitus excipit, citoque ex oculis e. Cu
 nescit, multis partibus illo inferioribus in
 qui mediocriter eruditus, inque m
 cando firmus, inaniumque scrupulor, pr
 rum experts, omnibus libenter auctimo r
 præbet, neminemq; non recipit. eripi
 ita se gerit, vt eos etiam, contra quæ reg
 statuatur, æquos, placatosque dimittit. com
 Nihil illo Christi operario laboriorum lacrym
 cui ne in communi quidem otio, prompti
 Christianorum feriis cæterorum quibus: qu
 liceat ocioso, nihil illo homine, pœn
 dius, quem tam spurcæ res, tantaratio
 foeditas inquinare non possit, nihilacer
 lo rectius, nihilque integrius, quæ qu
 gratia non flectat, nihil eo prudentia
 quem tam multa, tamque diuersa, m
 fugiant, nihil illo amanti, qui agere an
 tantibus præsto est, periclitantibus, adicula:
 subuenit, consultoribusque respon
 det, quibus tota domus sæpe complum resip
 tur. Hæc enim Christianis ex natura
 gio tanquam tabula restat, quam defina
 cerdos officiosus & sanctus illis, quorum
 enatant libenter opponit, cauetque, quivero

in mare decidit, fluctibus obrua-
t. Cumque ut bene Tullius, non
ius iucundi ij sint dies, in quibus
3. In Catil.
conseruamur, quàm in quibus nasci-
mur, profectò ad homines, quos ba-
rimo renatos scimus, ex orci fauci-
eripiendos, & peccatorum, quæ
regenerationis lauacrum morti-
commiserunt, integra, syncera,
lacrymosa confessione sanandos
omptissimi, & paratissimi esse debe-
orū: quorum expediendæ salutis in-
pœnitentiæ opertis commodissi-
ratio est, quibus tamen operam,
sacerdos & eruditus & sanctus.
træ quidem pœnitentiæ imaginem
elestici verba illa depingunt: con- Cap. 17.
tere ad Dominum, & relinque peccata,
are ante faciem Domini, & minue of-
dicula: id est, & peccata, & peccandi
cationes, & causas relinque. Ille e-
respiciat ex animo, ille demum
ualefcit ex morbo, qui cum pecca-
desinat, illa funditus eiicit, quæ pec-
orum quasi semina esse videbatur.
qui verò tum peccare desinunt, cum
pecca-

peccare non possunt, quique vix commisit
te morte, ac impendente ad hanc potestatem
eram confessionis anchoram conuincimus
giunt, hos an verè poeniteat, dubitantes
controuersumque esse meritò dicunt.

Exod. 8.
Vers. 10.

Siquidem Pharaon plagis saeuientibus
montes aureos pollicebatur, vbi uis, po
uina manus coepisset esse remissibilis
lababat, mutabatque sententiam. Simonia
Confessionis autem vim & robur, qui per
uidicus hymnus ille declarat, utro con

psal. 31.

ctum meum cognitum tibi feci, & tu qui
confitebor aduersum me iniustitiam meam, expi
Domino, & tu remisisti impietatem peccati in
cati mei. Quid rursus confessionis multas
omissio mali inuehat, eiusdem demonstratur, i
uidis versus ille demonstrat, quod confessione

Num. c. 5.

tacui, inueterauerunt ossa mea. Quamuis ip
quod lex illa vetus & prisca hanc ab er
dem confessionem adumbravit, & re
iubebat eos, qui deliquissent, peccata res
ta confiteri. Vt minimè mirandum est et
fit, ea lege, quæ latorem Christum verbis
bet, quæq; nos Deo opt. max. quæ lacrym
gratissimos esse vult, fateri necessarios di
peccata, quæ re sint, verbis, & meminerit L

ue vniuersa : eoq; Christi Sacerdotum
 d hanc potestatem peruenisse, vt diuo Hier-
 onimo teste, *claves regni cælorum ha-*
, dubitantes quodammodo ante iudicij diem iu-
ritò darentur. Possem equidem sanctorum
 euiensium de confessionis saluberrimo
 ar, vnde, possem priscorum de hoc ad-
 remirabili Sacramento innumera te-
 tentia monia proferre. Sed vno peranti-
 robur, qui, perdoctiq; Adamantij Origenis
 arat, vno contentus : vt enim illis occurre-
 ci, & vter, qui veteris legis tam multa laua-
 itiam multa, expiationesq; desiderabant, expi-
 etatem perendi in nostra lege peccata rationes
 nfessionis multas enumerat longè meliores. Ex-
 fdem dantur, inquit, *baptismo, eleemosynis, re-*
 t, quodammodo iniuriarū, charitate, qua peccatrici
 ea. Quod si pescata multa remissa sunt, homini-
 hanc ab errore & via prauitate ad verita-
 rauit, & rectam rationem traducendis, hac
 nt, peccatores multitudinem tegit peccatorū, tol-
 iranda sunt etiam pœnitentia peccata quamuis
 ristum laboriosius, cum lauat peccator
 ax, quod lacrymis stratum suū, & fiunt ei lacrymae
 necesse die ac nocte, & cum non erubescit Sa-
 i, & memento Domini indicare peccatum suum, &
 quere-

*Epist. ad
 Heliodo.*

*Homil. 2.
 in Leuitic.*

querere medicinam, secundum eum, qui volu-
 ait, dixi, pronuntiabo aduersum me iniquitatem
 meam Domino, & tu remisisti iniquitatem
 cordis mei. Hæc Adamātius testis, in quibus
 stolica, atque adeò Euangelica in Caesare
 tuta viguerunt: quem si non sancto sit
 certè sapientibus & doctis annu-
 ro. Sacramentalis confessionis pro-
 mordiam Lucas ostendit Acto. 19. cum
 dicit, multi credentium veniebant, arre-
 confitentes, & annuntiantes actus
 suos: ubi ipsa lethalium scelerum
 meratio designatur: hūc Lucæ locum de do-
 Basilius adducit, cū de pœnitentiā Peri-
 disputat Moralium summis, capite sus-
 Non est illud Esaia tacendum, ut postoli-
 ptuaginta vertunt, cap. 43. dic tu peccata
 mum iniquitates tuas, ut iustificeris
 Hoc quidem Christianis ab ipso Do-
 traditum de confessione præceptum
 neque cum ratione, neque cum
 qua Philosophia pugnare Horatius
 sus ille indicat,

Lib. 1. epist.
 ad Quin-
 tium.

Stultorum incurata pudor malus
 Perinde est enim ac si diceret, quidam con-

eum, qui volunt, eos necesse est animi æ-
 ne iniquitates & vulnera non turpi vere-
 sti impudicia tegere, sed ingenuè confiteri
 tius rebus medicis aperire. Quid Tullius? non-
 ous Apollonem sperat fore, vr veniam eò facilius
 ica inuocet, ut Caesare impetret, quò clariùs de
 sano rato sit & culpa cōfessus? Ego inquit,
 annuntio, paventem loquor, erravi, temere feci, pæ-
 nis peto, ad clementiam tuam confugio, delicti
 19. clementiam peto, vt ignoscas oro, si nemo impe-
 niebant, arrogāter, si plurimi, tu idē fer opem,
 es actū spem dedisti. Sed quid ego oratores?
 rum etiam ceterosq; cōmemoro, quos vtrosq; lite-
 ræ locum & doctrina fuisse scimus excultos?
 niterentur. Peruani priusquam Christiana,
 capite sacra suscipere, (nisi si traditæ ab
 m, vt in apostolis fidei quædam hæc esse ve-
 lic tu peragamus) iis peccata aperiebant,
 tifices nos esse crederent sapientes, & con-
 ipso de clementiam deonerabant, scelerumque
 epum mali sarcinam apud illos deponere
 um ante, quos & grauitas, & ætatis matu-
 oratijs vobis commendaret. Ex quo profectò
 (clementia intelligitur, Christi iugum esse suaue,
 lus volens quidem remota illa & inculta na-
 et, quibus confessionibus utebatur, certof-

Ii

que

In oratione
 pro Quinto
 Ligario.

que homines & delectos habebant, in fuisse
 pud quos suæ turpitudinis quasi vim fidei
 euomeret, quòd si id natura duce fecerit non
 runt, apparet confessione cum natura vis
 ipsa congruere, sin ab aliquo Euzo minib
 lico doctore antiquissimis illis remane. Q
 ribus traditum est, (in omnem circulatori
 terram exiuit sonus eorum) magis Deus
 profecto confessioni conciliatur, huius
 thoritas, quæ ex tam multis Christi mu
 nis institutis longa temporis obliuio num
 ne sepultis aliquam sui imaginem, quic
 conseruauit. Fieri etiam potest, ut per
 hoc supersticio inuenerit auctorem, sacerdot
 lo dæmone, quæ veræ religionis vult,
 tatricem se esse vult. Nam Ecclesia est co
 anathemati simile illud est, quod Cæsar fletu
 lia antiquissimos illos sacerdotes, qui solet
 titasse Cæsar scribit Commentarij, quæ
 libro 6. Qui enim Sacerdotum non fleat
 dicio non paruisset, carebat publico, I
 carebat foro, eius omnes aditus, qui strati
 & sermonem fugiebant, nefas enim ipse
 putabant lucem intueri eum, cuius mutari
 set sacris interdictum. Siue igitur, d
 damus hoc illorum hominum inuenerit, d

psalm. 18.

*Vide qua de
 hac Indorū
 supersticio.*

abebat fuisse, siue opinamur susceptæ o-
 quasi vim fidei quasdam esse reliquias, dubiū
 deducere non potest, quin confessionis ma-
 um natura vis sit, seq; vel ignotis, barbarisq;
 o Evangelicis sua salubritate commen-
 listentur. Qua in re Societati nostræ non
 nemetulari non possum, cui immortalis
) magis Deus tam multos tamque præcla-
 iliatos huius artis donauit artifices. Nam
 s Christum multo plures illi sint, qui pecca-
 is obliuiscuntur, quàm qui lamenten-
 naguntur, quique errata percenseant, quàm
 potest qui perpendant, dant operam nostri
 thoreæ sacerdotes, ut & peccata quoad fieri
 gionis interest, omnia proferantur, & qui
 n Ecclesiæ confessus, etiam deploret. Cie-
 quod sit fletus ipsius sacerdotis querimo-
 rdotes non solet, & amica conquestio, oppor-
 mentumque lacrymæ. Quis enim supplex
 lorum non fleat ipso flente, qui sedet, & iu-
 ut publicetur? Non enim moueri non potest
 aditu stratus iacet ad pedes, si se sacer-
 efas enim ipse commouit, itaque affici, im-
 m, cui mutari, curari, ut vita antea cta displic-
 iue ignoscatur, de rebus aliter sentiat, atque
 um inuenerit, inq; nouam viam se se arbi-

Li 2 tretur

ne P. Iose-
 phus Acon-
 sta scribit
 libro 6. de
 procuradā
 Indorum
 salute c. 12.

tretur ingressum. Equidem cum pater, con-
 tri illi Mauritio, quem bene nosti, re pa-
 lescentulus Compluti vitæ flagitia omniur-
 tefeci (ille enim omnium me primus de-
 ex Societate sacerdos audiuit) talis par-
 mutatus, commotus, affectus, vultu
 ua mihi lux orta esse videretur. Mauri-
 ritij spectrum ante oculos versabat, ecū ta-
 admonitiones in mentem veniebant, eg-
 locus ipse obscurior, atque secretior, o-
 hærebat in animo. Ex eo tempore mihi
 nisi Mauritis nactus essem, satissem, pe-
 cere mihi ipse non poteram, itaque de-
 cū relicta Compluto Salmantici cum pu-
 venissem, ut utriusque iuris doctrinam
 mis illis magistris operam darem, angelicus
 dictoque iubileo Societatis domum, a
 peccata confessurus adiiissem, in Mauris, & ob-
 tinum Guterrium oculos conieci, qui tem-
 rebus & fama nobilitatum, quæ salutem e-
 cū studiosorum adolescentum circumcula-
 teruis circumclusum viderem, effugit meo
 teuertendi diligentia citius me expe-
 dire potuissem, tamen præuenire animi a-
 bus cedere malui; quàm locum meum ad-
 pius occupare. Ergo dum contem-
 98

n cum pes, competitionesque vito, quas tali
 nosti, re parum esse decoras arbitrabar.,
 lagitia annuum postremus accessi. Me Marti-
 ne primus defatigatus & fessus, bona iam no-
 nit) talis parte decursa neq; raptim, neque
 us, ut mirus audiuit: eius ego interim cha-
 tur. Mentem, patientiam, perseverantiam
 erfabam, necū tacitus admirabar. Morborum,
 eniebamus ego indicaui, remedia, quæ o-
 secreta dedit, omnia reminiscor, orationem,
 tempora mihi ut alia facerem, alia fuge-
 a, sanam, persuasit, nulla vnquam ex ani-
 a, itaque non delebit obliuio. Fecit sine dolore,
 nantiam cum pungendi causa non deesset, me-
 s docilem. Vinum & oleum ut Euan-
 arem, ille Samarites, infudit in vul-
 domum, admonendi summa fuit graui-
 in, in, & obiurgandi modus: acerbiter
 onici temperauit, ut & languenti mihi
 a, quem saluti esset, quem parum iuuabat,
 ntum & arula, & mansuetudine obiurgandi
 m, etiam ad medicinam sæpius quærendam,
 me ex- facili patere reditus posset. Nihil
 uenientiam animarum medici proficient,
 cum m- si admodum laborent, vulneribus
 ontem remedia accommodent, verba ipsa su-

Luce 10.

stentent, & quasi instillent, quid conducibile sit, animaduertant talesque se omnibus impertiant, non è sella quamprimùm surgere, quæ ipsi velle citò expedire, sed quæ tulari & prodesse cupere videantur his, quorum errata didicerunt. Nam me in hoc genere aut vulgare aut commune delectat, sed proprium, proprium, suum cuiusque, singulare. legimus enim veterum quorundam Presbiterorum ratio obsoleuit, qui omnium morbos vno & eodem modo curabant, in quos Horatiana illa cupressus inepti pictoris vnam figuram & effigiem ad omnes casus commodantis videtur conuenire. Nimias in confessionibus audiendi celeritates vel plebecula teste damamus, morositatem diligentissime reuendam esse censemus, nec enim oportere vitium in illis debet, qui se morum correctores profitentur. Et vitium improbandum maximè est in confessione fastidium, sic etiam oculorum & narium. Dicam libenter

*In arte
pœtica.*

de quodam nostro noster scribit
 Orlandinus his verbis. Sacerdos dum in
 accipiendis confessionibus tenuissimo cuius
 operam, tanta est diuina dulcedinis v-
 irate completus, ut nunquam se memine-
 re expertum esse maiorem. Voluit nimi-
 Dominus in hoc homine declarare quā-
 m iis Sacerdotibus delectetur, qui in eo
 mendo munere pannosos homines, aequē
 diuites amplectuntur. Nam inter olen-
 tis paganorum animas, padoremque agrestis
 suauitatem quandam admirabilis
 mandatis sensit: idque cum in templo nostro
 semel, tum multo illustrius in nosoco-
 quodam, cum agrum tractaret insana-
 tem, atque ulceribus deformatum, quod qui
 accederet propter intolerabilis odoris fa-
 tatem erat nemo. Ad eum ille non sine
 regia horrentis naturae victoria ingressus,
 agere cum agro cepit, & os ad os pro-
 mouere, tantum abest, ut ullo am-
 bus perfunderetur horrore, ut omnes
 suauitates admoueri sibi ad nares
 maretur, eas verò intimis sensibus dul-
 cines hauriret, ut ab agri complexu di-
 cilli postea non posset. Hæc Orlandinus

*In annuis
 literis pro-
 uincia Me-
 diolanen-
 sis, 1584.*

illo, qui viuit adhuc, cuius ob causam
causam prætermisum est nomen vel
Ego nostrum illum Portum, qui in
fricam ex obedientia profectus est
captiuos redimendos, huic dicitur
simillimum. Homines non forma
na solebat, sed virtute distinguere
que & seruis, & liberis præbebat
lem. Franciscus Cordubensis, qui
manticensem Academiā rexerat
ster factus antequam Presbyter
voluntate magis, quam necessitate
iumenta curabat, post sacerdotium
mendiculos, & baiulos libenter
bat, eratque magno huic & spect
viro huiusmodi homunculorum
cis & grata confessio. Balthasar
in quos incidisset, eis author
vt peccata primo quoque tempore
faterentur, nilque ei molestius
re poterat, quam vt confessio
raret. Nullum enim temporis
ctum vacuum esse cupiebat.
metius Lusitanus quo mortuus
die confessiones excepit, cum non
petino morbo oppressus, sed diu

ob eam consumptus esset. Iacobus Castel-
nomenus vel ægrotās & in lecto decumbens
qui in eum exclusit exiis, qui peccata
eius confessionum accessissent. Federicus
namque quamvis esset infirmissi-
ma valetudine, ita tamen in excipi-
endis confessionum laboribus sedulus
uit, ut ne firmissimis quidem, robu-
s, quibuscumque concederet. Nec quisquam
exerat, quin eius interitu præclarum
ter elicitis & sanctimoniam exemplum
cessaret. Quid de illis loquar, qui
quod peste laborantibus præsto fuis-
sent, contagio perierunt? Iuliobrigæ,
speculæ, Compostellæ, Cæsaraugustæ,
rum de Olyssipone, Mediolani, Genuæ, in
nasarum Gallia, in Germania, in Sarmatia,
or erant, hæc charitatis impressa vestigia no-
empore tri homines reliquerunt. Quorum &
is accideret corpora terra contexit, famam ta-
no repositum & nomen illustre sepelire non
oris potuit. Iam verò quæ & quanta illi
at. Conferant, atque sustineant, qui ex
rtuus eorum nostris domiciliis excursiones in oppi-
a nonne ta faciunt, nulla explicabit oratio.
diuturnum Iulium Cæsarem laboriosissimè ius

li 5 dice-

*Suetonius
in Vitio &
tristisque.*

In pane-
gyrico.

dicere solitum accepimus, Augustinus
hoc idem ita studiosè facitabat, ut
infirmus esset valetudine, vel domi
bans, vel lectica pro tribunali collo
ta petentibus faceret satis, eratque
gusti iuncta perseverantiæ lenitas.
ninus iunior Traianum laudat, qui
ita esset in tribunali assiduus, ut
refici ac recreari videretur. Sed
in excursionibus ad pagos, & oppid
maiora multo se præbent maiora
Sic enim in audiendis confessionibus
& conscientię causis stabiles, per
nesque sunt, ut sola vel Deo obtem
randi cum aut sacrum faciendum
aut horarię preces recitandę, vel
turę satisfaciendi necessitas, cum
somniaque capiendum aliquid est
cratum confessionũ munus interrup
pat. Nota illius nostri captivi
ritas est, qui recepta libertate præ
fili generalis consiliarius, negotiis
districtus festos dies confessionibus
destinabat, neminemq; ad se ven
entem repellebat. Est enim cura
darum animarum hoc munus nobis
institui

ugustini tituli valde proprium, ad quod qui
bat, ut pendens, & ita propendens, ut ne-
domine specie moueantur, neque labore
collocati fatigetur, spiritu non carne ducun-
tque. Quanti confessionis munus mi An-
nitas. Mi facias, ipse sum testis, cui de artu-
lar, quod tam saepe laboranti tamen iucun-
ut laboris ille dies non est, quo non aliquis
ed nobis aditus à te sit, & adiutus. In quo eò
oppor-
magis elaborandum nobis est, quòd
maiores
nulli sacrorum cùm simulatione,
fessionibus latebra animas, quibus saluti ef-
s, per-
deberent, sceleratissimè atque
bremp-
fidiosissimè perdiderunt. Qui ver-
dum et
pastores, re lupi voraces decepta-
æ, vel
um ouium miserabilem stragem edi-
cum
erunt. Sed si aliquis Clodius bonæ
id est, si
sacra polluerit, tardiores non
nter-
esse oportet, qui à religione, à pie-
tate, à castitate stant, scio quosdam,
e prae-
oluendi accepta potestate gloriari
gocin-
here; quòd à confessionibus & aures,
fessionibus
manus abstineant, ne sacramenti
se veni-
olati causam aliquando dicere co-
ntur. Quos pigerrimo illi ducor
n cur-
us nobis
millimos, qui se domi continet,
infirma
& leo-

Prover. 26.

& leonis truculentiam excusat vincentissimam de
 obsidentis. Huius improbissimam de
 ignauiam omnibus prope locis sapientia e
 monis prouerbia exagitant, acculati sunt
 insectantur. Nec est dissimile quodam ho
 Euangelia nobis de illo nequissimo robissi
 seruo commemorant, qui acceptum & re
 à patrefamilias talentum, cum opus & r
 argentarium lucri causa deponere sum pr
 buisset, præ timore iacturæ seruum mina
 intactum, cui quid factum sit, horribiliter
 le dictu est. Ergo confessionibus inter ge
 dulam nauemus operam, non enim nam on
 in illis opertis nunquam fuisse, sed in
 in munere castè integreque versari in
 dandum est. Itaque Hieronymus in la
 ad Asellam epistola, qua obtreccat
 bus respondet: *Saluta*, inquit, *Paulus*
& Eustochium velit nolit mundus, in Chri
sto meas, saluta matrem Albinam, & ma
remque Marcellam, Marcellinam quæ
& sanctam Felicitatem, & dic eis ante vo
bunal Christi simul stabimus, ibi apparet
qua mente quis vixerit. Hæc Hierony
 mus. Nos igitur tanti viri perseueran
 mus exemplo, demusque operam

Matt. 25.

usat viantissimo huic muneri suum pristi-
 issimam decus fides nostra, integritasque
 ocis Salua ex parte restituat, & Samuelis
 accullos similes præbeamus, qui sacerdos *1. Reg. 2.*
 nile quoniam honorauit, cuius erat ab Heli im-
 equissimisque liberis afflicta digni-
 ceptas & religio violata: vt enim de aua-
 cum apertis & rapacitate nil dicam, eò iuue-
 nonere quoniam progressa libido est, vt vel eas
 seruantes terminas vexarent, quæ ad ostium ta-
 t, horribiliæ uernaculi vigilabant. Nos igitur non.
 onibus labor geramus, atque si mulierum fa-
 on enim omnium oculis lux clara custo-
 ãt. Appareat honesta nobis, non
 erfari lasciuia quæri, quod ignorari à Chri-
 nus in diuinitatis, cum iis etiam Philosophis, qui
 reatæ & solidæ felicitatis vix umbram
 it, Paganis uiderunt, notissimum, decantatissi-
 us, in Christianis; fuerit, turpe simul & exitio-
 ram, si quod est. Sed vt nostris hominibus cal-
 iam quædam admoueamus, libet ex literis an-
 nis collegij Treuirensis hæc de-
 promere quæ sequun-
 tur.

¶ 5:0:50

HISTO-

HISTORIA MIRABILIS IN
laudem confessionis.

SACRAMENTORVM non minore celebrantur hominum
conuentu, quàm fructu, vnum
sum nō faciam, quod ad cōmendationem
cre confessionis plurimū valet. Nullus
telis humani generis hostis ita configitur
accusandis apud Sacerdotē, prodendis
catis. Vir erat pietatis studiis in primis
tus, qui & Sacramenta capiebat assidue,
lectitabat libros de pietate conscriptos,
vestem cilicinam ad reprimendam cō
ciam corporis induebat, & exemplar
propositum erat ad imitandum. Hic
dum in eo totus est, vt à susceptis maculis
curata se confessione perpurget, non
callidus, & inuidia plenus insidiator. Per
sona viri grauis inducta hortatur hominē
vt mentem illam aut in aliud tempus
iiciat, aut omnino deponat, & in alia
ras, vbi viuat hilariū (ciuitates diabolice
hæreticas) demigret, neque Iesuitis ita
credat, vt ab eis diuelli non possit. Enī
homines callidissimos, qui perniciem arde

neque adumbrata quadam religione præ-
exant. Non fuit difficile versutissimo
historica persuadere homini simplici, quæ
artificiose astuteq; composuit. Im-
mit hominem, ut non modo tam saluta-
re animi expiandi consilium abiiceret, sed
etiam ut & libros, qui pietatem accende-
rent, & vestes cilicinas, quæ nuda membra
primerent, concremaret. Desudandum
nostro fuit, qui à confessionibus ei
mat, ut hominem inductum in fraudem de-
trudere deduceret. Illustravit insignis vete-
rariis fraudem, qui personas non modò ar-
ripit humanas, ut fucum animis faciat, sed
interdum etiam Angelicas: patefecit dolos
artes, quibus capere optimum quemque
solutus sit, erudit imbellem, & confirmavit
pugnam: ut si denuò esset cum hoste pu-
randum, hostiles impetus, & conatus elu-
eret. Non fuerunt ab re, neq; alieno tem-
pore adhibita magistri præcepta. Redit men-
tibus pater ementitus iterum formam, &
conueniam discipulum alienis consiliis sen-
sit abductum, elaborat quantum potest, ut
minus confessionis Sacramentum obire
voluit, certè ne tam frequenter obeat. Rem-
dam.

damnare ut superuacaneam instituit, minusq; ne-
 cessariam, nec parua docet carere. Nam
 culpa defletas semel culpas deplorare magis
 rum, & quasi diuina misericordia diffunditur
 confessionum lacrymas renouare. Sed cum sit suo
 ea re tyro paulò iam ad certamen esset. I
 structior, facileq; sentiret laqueos sibi apponere mu-
 insidias ab hoste prætendi, alias hostes sibi eius
 hibet artes, alias admoet machinas ad hostes fra-
 pugnandum. Nihil tale dissuadet nullam in-
 plus, concedit illi tam salutare presidium, ut
 quo cum Deo reditur in gratiam, conuenit singu-
 tamen efficere, ut ad eam rem Iesus iam
 opera non utatur, nec enim alibi aliosq; fi-
 cerdotes deesse & quidem eruditos & quos quo-
 bos, apud quos peccata ponantur. Cum fideit
 ne hac quidem artificia procederent, in-
 tuit hominem non ex insidiis ac curia
 oppugnare, sed petere aperte, ac per
 posita. Variis eum terroribus, ac visis
 gitat, iniuriis onerat, minas intentat, &
 ab omni salutis spe, fiduciaq; deniciat, cap-
 fessiones præteritas exprobrat, easq; ad
 niam negat quicquam habere momenti. pe-
 cata etiam, quæ illi exciderant, obicit, &
 tiffimosq; denuntiat apud inferos cruciatu-
 dunt.

uit, minimeq; nihil missum facit, quo hominem in
et carere omni desperationem adducat. Verum
lorare non magis eos hostis noster oppugnat, quos
a diffidens numerum Deus adlegit, eò magis
. Sed conatus suos conatus ac labores ad nihilum ca-
en efficiunt. Nondum enim expugnare potuit,
sibi autem multos iam menses oppugnat. Vim in-
hostis eius vita, obtorta q; gula cernices cona-
inas ad se frangere. Ita ut is complures dies
iadet, et in partem caput flectere, ac torque-
prestando posset. Obiicit ei se se etiamnum ad terro-
z, contra singulis hebdomadis sepius, quanquam
Iesum etiam mittit nullas tot victoriis debili-
bi alioquin & fractus, speratur q; quoniam & ter-
tos & propterea quoq; diminuti sunt, fore ut acerrim-
tur. Cuius fidei telis conficiatur, & concidat.

E I D E M,

De congressu cum externis.

Qui in Societate viuunt, ita ne-
gocia, temporaq; disperciunt,
ut & sibi ipsi profint, & aliis
impetulantur non inuiti. In die enim
reges ille regius cecinit) mandauit si-
Dominus misericordiam, & nocte

psalm. 42.

K k

canti-

canticum eius. Nam sole lucente
 sericordes & officiosi hominibus
 debemus, nocturno vero tempore
 Deo laudes & animo, sunt & voce
 randæ, atque illa supplenda, quæ
 die auocantibus negotiis præstare
 non licuit. Atque hoc sancto Fran-
 cisco solenne fuisse, ut diem homi-
 bus, noctem Deo daret, diuus Boni-
 uentura testatur. Et quia soluta
 lege necessitas, nocte etiam in tem-
 pte surgimus, ut vel animam agere
 bus, vel urgente morbo peccata con-
 fiteri volentibus præsto simus. Non
 enim Tullio teste, ut sacrificij, sic con-
 filij certum est tempus. Et quidem
 cum ipsis hominibus versari vtiliter
 non poterimus, nisi nobis etiam vti-
 simus, id est, Deo Opt. Max. pietatem
 religionemque præstemus, nostrum
 autem secessum præpotenti illi Deo
 minimè probabimus, si hominum
 pias causas deferamus. Quare ita
 geramus, ut in negotio pij, & in o-
 vtilis & fructuosi esse possimus. Dies
 enim vel hora potius, nisi provide-

*In Vita S.
 Francisci.*

Philip. 3.

*Miseri tur-
 bis, & sece-
 dere ad se-
 cretum &
 utrumque
 agere cum
 mensura,
 ut in altero
 cum homi-
 nibus, in
 altero Deo
 coniungan-*

centem, & hæc duo, quæ videntur esse
 contraria, prudenter sociamus atque
 coniungimus, magnas clades afferet
 religionis violatæ, vel hominum,
 societatis destitutæ. Qualem te in al-
 iis agendis, adeundis, tractandisque
 hominibus præbeas, illud argumento
 est, quod ij, quibus cum versaris, atq;
 tuis, tua fiunt consuetudine meliores,
 ab illorum congressu maior redire
 consuesti. Id quod de Hercule apud
 Senecam narrat Amphitrion. Et ni-
 mirum hanc habet obedientia vim,
 ut omnia fortunet. Itaque eidem Her-
 culi omnia bene vertisse Poëta finge-
 rit, quæ ab Euristheo rege essent im-
 perata. Quid enim illi accidat aduer-
 sarius, qui in huiusmodi colloquiis Dei
 Opt. Max. laudem sibi proponat &
 nostram gloriam, iniussus pedem porta non
 movet, viros primarios, honestasque
 matronas necessitate magis, quàm
 voluntate conveniat? Multis quidem
 & in oculis humani generis adiuvan-
 ti non deest, quod vnum sine pru-
 dentia non prodest, non illa quidem

Kk 2

huma-

*tur. Commu-
 nem vitam
 sine commu-
 nibus vicis
 agentes, se-
 cretam ve-
 ro non abs-
 que commu-
 ni ducentes
 fraternita-
 tis affectu.
 Hæc his ver-
 bis Gregor.
 Nazianz.
 in oratio. 1.
 de pace.
 In Hercule
 Seneca.*

humana, cuius infirmæ sunt vires, & cœlesti & diuina, quam adhibent, & prouident rerum inuentori ac principi Deo merq; ceteros se regendos cōmiserunt, quiq; omnia ex diuino consilio & voluntate regant, preces supplices adhibent, & in sanctæ contemplationis ocio quiescunt, diutissimè commorantur, eorumq; præsunt, nutum obseruant, dumq; creatoribus humanis obtemperant, mortali Deo se obedire arbitrantur. Non enim si nostra familia saluaretur se esse, per opportunamq; hominum profiteretur, si ita res suas comparat Deum sanctè & augustè veneretur, cum hominibus colloquatur, certis, statisque temporibus, Christo ascendat in montem, & caetera. Na consideret: rursus cum eodem ascendat ex alto, & in camporum nitie consistat, vbi est multitudo magna languentium: continuò licet exire cuiq;, & sui copiam hominibus facere, humanæq; naturæ conforres socios pro virili parte tutari. Itaq; cietas quem deligat, etiamq;

Luc. 6.

vires, & cui proximorum, vt vocant,
 bent, & prouinciam mandet, attentè, vigili-
 i Deo, & considerat, nec tam de operario-
 quàm numero est, quàm de virtute sol-
 volumus. Quos autem strenuè bellare
 dhibet, & Dauidis exemplo cum Philis-
 cio quous acriter decertare, eis Abigailis
 1. Reg. 25.
 orum, & nostris mater applaudit, &
 dum quod Dei praelia fortiter, feliciterque
 rant, inueniant, gratulatur. Nam cum
 intrantur, & nostrorum hominum, nostrique
 salutaris, & salutis charitas, quæ alienos ad vsus
 omniū, & omnium quotidie porrigit, aut fructu-
 parat, & colloquutionis sit, aut publicæ La-
 eretur, & interpretationis, aut diui Thomæ
 & abbatum, & narrationis, aut scripturæ expositio-
 s, & concionum, aut sacre confessionis, aut concio-
 i, vt diuini & catechismi Christiani, qui excel-
 odem deus in omnibus, eum vt de cælo dela-
 rum plebs, & sum intueri debemus, qui vel vnum
 tudo incommode præstet, hunc non minimi
 nò licet, & sciendū puto. Sed de concionandi
 omniū, & de quibus latina institutione spar-
 aliorum, & ad multos, de sacre scripturæ in-
 Itaque de interpretatione ad Riberam meum, de
 & confessione nuper ad te scripsimus,
 vide

de diuo Thoma & sectando & expugnando
 cando ad illum propediem scribam ordine
 quem multis nominibus habeo clarissimum,
 rissimum, nunc de vsu & consuetudine
 ne cum hominibus pauca dicamus, sed
 illosq; laudibus ornemus, quos etiam
 uinarum rerum commentatio, de uis
 trinarumq; cognitio delectat, minime
 me tamen ab illis agendis abhorreo, in
 que nostri instituti valde sunt propicio
 neque sibi tantum, verum & amicis sunt
 patriæ, omnibusq; natos se esse eximios
 mant. Ex quo etiam sequitur, ut in
 vel studiis, vel solatiis, vel communi
 aliorum salutem anteponant. Preterea illi
 terunt in hoc adiuuandorum honoratam
 num munere primi illi Societatis blandi
 tres, quorum mors quædam immutatio
 talitas mihi fuisse videtur, nec enim
 quorundam ex illis immaturo obitu
 dolemus, quin eorum recte facta, quæ in
 uiter dicta ante oculos ponamus, & possumus
 crebris sermonibus vsurpamus. Adhibe
 minum amicitias, quas Deo non esse
 ingratas atque inuisas sperarent, ut
 dios coluerunt, virosq; & copiosius
 digni

& ex dignitate facile primos, & ex infimo ordine adire & alloqui consuerunt: beo dicitur non ut eos sibi conciliarent: sed ut Christiani ad aggregarent, cuius utriq; sanguine redempti essent. Quæ qui spectant, os erit infelices esse non possunt, quod ille, tio, deus in nomine rete laxatur, ac tentat, mittitur, piscatores suos quamcunque se phortet in partem conuertant, fauore & auxilio proprio prosequatur. Qui enim Ignatii fide amici sunt, non ocij consumendi causa esse exiunt, cum hominibus familiares sermones conferunt, neque ut rem suam agant, omnes obeunt locupletum. Insinuant at. Præter illi quidem in quorundam familiaritate & amicitiam, suntque initio blandiores, sed quos artificio pertentant, eorum vicia curare student. Quædam dissuunt, potius quam discunt, atque disrumpunt veriti ne tacta, qui in iis corrigendis, qui vel multum possunt, vel pertinaciter abnuunt, prohibeatur vis, ignem, quod Pythagoras vetabat, gladio exciuisse, quem si ferro commoveris, accendas magis, quam restin-

Kk 4 guas,

*In Metam.**Petrus Ri-
badencira
Vita P. Ig-
natiij lib. 4.
cap. 7.*

guas, vel fluuiorum vim impetumque valent
coërceant, qui, ut bene Ovidius, cum, qui
runt ab obice fortiores. Quare Ignatius
tius, quos amicè, prudenterque sibi procra-
iunxisset, ab eis quacunque vellet, maxima
petrabat. Eius discipulus & imitator
tor Franciscus Xauierus octo consiliis
binas ac pellices non per vim, sed quatenus
si molli brachio, paulatimque ac senilem
neque simul omnes, sed alias alio tempore
pore mulieroso cuidam, quæ sibi prius
amicitia deuinxerat, detraxisse mem-
moratur. Et quidem cum externa
congressio sapientem hominem requiritur,
rit & sanctum. Sapientem, ut ferre
sciat tamquam solers agricola, sanctum,
ut speret, perseueret, patiat, & per-
ferat, speique, & constantie, ac patientie
fructum capiat. Non enim si contra
voluntatem, opinionemque res acciderent,
aut admirabimur, aut animo concide-
mus, quippe cum difficillima virtus
hominumque in vicia appetitus inclinat,
multi quibus diligentissime, amantissi-
mèque præceperis, consiliaque verè pe-
terna dederis, aut turpiter viuunt, aut
colunt.

etumque plent virtutem oscitanter. Nam filio-
dus, com, quos Christiana hæc disciplina
are Igusto parit, & quos naturalis ipsa
q; sibi procreatio generat, similitudo quam
vellet, maxima est. Vt enim liberi illi, quos
& imma vtero mater effudit, non omnes vi-
o cona vsura perfruuntur, sed alius alio ca-
sed qua interit, multisque parentibus eue-
ac senile solet quod Priamo, quem tanta
alio tene rogenie orbatum hostilis manus in-
sibi priu eremit, ita ex tam multis, quos virtu-
xillens illecebris ad verum decus trahere
extens upimus, & quasi ex aluo recetes edu-
m requ amus, qui ita se gerant, vt pro eis tan-
vt sece nam parturire desinamus, perpauci
sanctum merantur. Cuius rei duas esse po-
r, & per illimū causas reperio, quarum al-
patientia seueritatis est, clementiæ, & leni-
si contra is altera. Deumq; in vna eademq;
s accide & summè misericordem, & summè
conciōtū experimur. Dei enim æter-
am virtutē immutabilemque iusticiam eius,
inclinat, qui à virtute desciiuit, ostendit impro-
manitū. Nam qui cœlestibus donis ac
e verè pa meritis cumulati in virtute lan-
nent, nec pro eo ac de illis meritis

K k § est

est Deus, in sanctitatis cursu pergruam e
 ab immortali Deo iustissima ultionum m
 puniuntur: ipsaque vitæ deformant, pat
 pro supplicio est: sed hic ignauorum D
 ingratorumque lapsus diuinæ clemas pro
 est clementiæ, ac bonitatis argumēto
 tum. Dum enim socordiæ dat potatis,
 nas, qui admonitus, adiutusque modi r
 feruct, (pænas hîc voco inquinat Quob
 vitam, superiori valde similem, & minibu
 quæ quondam vomuerat, more cæcū
 regustantem.) eius ipsius, qui ad hoc tan
 nuit, seque in cœlum ducem præbet, tunc
 stabilita salus confirmatur. Ille enim con
 filiorum casus facit, vt semetipsum
 agnoscat, demittat, abiiciat, sanctusque
 opinionem minuat, circumspiciat & regit
 omnia, pendeat totus ex Deo: nullis De
 cum Iob, & cum dedit, & cum abiecit pro
 lit, agenda sunt gratiæ. Ita fit vt ab
 rum vulneribus sanentur alij, cessant, e
 maximum diuini amoris indicium. Dei O
 vt vel quorundam interitu saluos esse
 nos velit. Vt enim occisione peccatorum
 dum aluntur homines, ita eorum ex
 tinctione, qui Angelico pane reiecto
 quoniam

Iob 1.

u perueniem eis amanter porreximus, besti-
a vitiorum more voluptati corporis serui-
deformant, patientia nostra concrefcit: si e-
gnauorum Deum verè diligimus, Dei iniu-
riarum pro nostris habere debemus, quas
argueret tolerantie munus est, lugere cha-
æ dat potatis, perfecta autem virtus in huius-
is que non modi rerum asperitatibus cernitur.
inquina. Quobrem, mi Antoni, salutare ho-
lem, & minibus simus, totosque neruos in re
more carum maximum maxima contendamus: cum
qui ad hoc tamen, vt voluntas Dei vna quæ-
n præbetur: neque rem metiamur euentu,
Ille tamē dā confilio, genereque ipso: fructu,
emet parat quicunq; ille erit, delectemur, cōten-
sanctumque simus: operā & baiulis nauemus,
cum spiciamus regibus, & quod in vtrifq; adiuuan-
Deo: nobis Deū nobis propofuerimus (si for-
um ab illis propofuimus) lætitia perfunda-
a fit vt aliamur. Igitur qui allicere plurimos vo-
ij, eligunt, eorum prima hæc admonitio fit,
iudicium Dei Opt. Max. opus vt curent, & ser-
saluos eorum negotium gerant, non
one pecuniarum. Nam quia congregabiles na-
eorum ex natura sumus, vereri debemus, ne con-
ne reiectionis, & colloquij suauitate
duca-

ducamur: quia splendorem, maiestatemque miramur, cauere oportet, ne ad talia loca, ad quos adimus, specie & relatione ignitate moueamur.. Tunc enim coniuncti sumus, cum religioso more conueniunt, incedimus, id est, animo in coelum, quod sapiente, cellam interdum respectum vultu te, ex qua neque sponte egredi, neque atque ubi egressi fuerimus, quæ facere non possumus. amur, negligenter exequi decet. Sed maiores mo noster sit grauis, & serius, & cum erga excludens, qui religiosis auribus non potest audiri: atur indignus: minimè tamè aut potest ad istam tinax, aut insulsus, aut immensus, aut vicque & incipiendi causa, & modus, illi finendi. Maxime autem conciliantur homines beneuolentia & comitatu. Lugentibus vel luctus, vel certe temporandus est mœror.. Flere enim cum flentibus & iubet Apostolus, & ipsa iam cogit humanitas. Tempestiuitatibus arridere non dedecet, nec enim discrepantiæ autores esse debemus, & officij communis leges ignorare. Aulicas illas salutationes, in quibus Hispaniensis vel fastus, vel fœtus

Ad Ro. 12.

i, maiore pareat, remouendas censeo, adhi-
 orter, munda tamē est beneuola & comis ap-
 ecie & collatio, qua Hispani nostri mirificē
 c enim piuntur. Licuit antiquis nostris pa-
 nore cōmibus in hoc genere esse negligent-
 oelumbus, quam licentiam haud scio an qui
 respectum virtutes æquauerint, his mori-
 edi, neque atque temporibus sibi possint ar-
 cere iungere. Videbantur quibusdam se-
 cet. Seniores, sed erant erga sui similes, id
 us, & comit, erga bonos viros lenissimi, nugari
 ribus neque ipsi poterant, neque illos ferre,
 ē autem istam artem essent eruditi: na-
 nsum: et vicia, quæ homines ægrè corri-
 nodus dant, illi, inquā, homines, qui ad per-
 nciliam rationis arcem non confugerunt, ne-
 omiarum religionis montes tenent, sed in
 certē temporum æquoribus cōmorantur,
 enim cōmōnare debemus, vt quæ animum
 , & ipsi sequant, facilius corrigamus. No-
 pestiue enim nostra Societas veri amici
 cet, non personam imponit, cuius est dissimu-
 esse debet, quæ leuia sunt, de magnis exitio-
 ges igno- & grauibz laborare. Cū tamen
 es, in qui- ulator (vt bene Plutarchus) vt se
 vel futu- monitione ipsa commendat, quam
 apparat, videt

*In libro de
 discrimi.
 Veri amici
 & adula-
 toris.*

videt in amicitia primas tenere post me-
tes, minuta quædam reprehendit qui sen-
quorum obiurgationem gratam caut
censet: cuius generis illa sunt, quæ maiores
nustè dicit Horatius?

Si curtatus inequali tonsore capillus nunc vi-
Et cætera, quæ persequitur elegantis or-
Hanc exiziosâ peruersitatē diuina cong-

*In oratione
contra eos,
qui crimi-
nantur ex-
ordiorum
longitudi-
nem.*

annes Chrysostomus his verbis reprehendit,
hendit, *nunc autem siquidem videmus* tatis?
hominem tunicam habentem à lateribus ad
disiunctam, vel aliam aliquam vestimen- tene, r
concinnius aptatam componimus, & ali-
nemus, si autem videamus ipsius vitam no hor
solutam, ne verbum quidem facimus. Non per-
enim sanctus hic doctor adduci posset, ut
rat, ut ad voluntatem loqueretur, ut
assentantium mos est, quos videamus si
uia quædam insectari, ut veri amatores
res videantur, quæ verò grauiora sunt, &
quæ pernitiola, quæ intoleranda sunt, &
tacere, vel approbare. Sed esse cau-
tio debet in rebus, nilque temere pro-
postereque tentandum. Quem enim
non confessione, sed consuetudine
ipsa curamus, eum artificio lenire

enere post medendi officio sanare debemus.
ehendū qui senes non sunt, se multò præbe-
ratam cautiores. Illis dat ætas licentiam
at, quæ maiorem, etsi quædam senilia dies
triquauit. Qui enim prisco more
capillū tunc viueret, & quæ sunt in usu ser-
elegantiæ omnia blandimenta respueret,
diuus congrutinandas voluntates aptus
bis repertale non esset: quæ enim viri san-
videntis, & sapientiæ gloria præstan-
à latentes ad conciliandos homines adhi-
vestem, reici non possunt, nisi ab eo,
us, & ab humanitatem exuit, quique ho-
uitam homo hominum res ad se non arbitra-
cimus. Magna res est, & præ-
duci potest salus animorum, quam ut adipi-
eretur, periclitanda sunt multa.
s videamus si ab iis refugimus, quæ tetra non
eri amant, & est causa, necessitasque dicen-
grauia maioribus minora præferimus, of-
randa peruerimus. Ludouicus ille
d esse cuius, qui in Societate cooptratus est se-
mere, pater, ex cuius militis olim strenui, post
quem enī religiosissimi sacerdotis ore melle dul-
sueuuntur, oratio, comitatē maximè
coluit,

coluit, & quò de Deo loquens à clari, cu
 hominibuss libentiùs & studiosius
 diretur, salutationes vrbaniſſimas
 hibebat, leniſſimiſque exordiis vta
 tur. Illa q̃; cuius memoriam memore,
 ac iure colimus, I E S V Teresſa, celli
 dem Ludouici ciuis, & ſacrarum virum
 num mater illarum, quæ Carmeliſequi
 gulã ſequute nudis pedibus incedunt ex
 manuũ ea oſcula minimè exhorru
 quæ honoris cauſa aulici homines, qu
 ter ſe ſalutantes non re, ſed verbo p
 fitentur. Sed qualia hæc ſint, finis
 ſtendit, ex ipſoque euentu rectiſſime fide
 iudicamus. Nam ſi eos, quos alloquimur,
 mur, vel facimus, vel certè facere vota
 lumus meliores, quòd artes aliumus, qu
 quæſiuerimus, digni profectò erimus, nullu
 qui non modò veniam, ſed etiam certen
 neuolentiam aſſequamur. Hinc. Qu
 Vlyſſis laus apud Poëtas, quem petib
 bent ancillarum, & ſeruorum concolo
 melias perpeti cõſueſſe, vt ad id, quod
 concupierat, tandem aliquando p
 ueniret. Illi quia præclarum eſſe d
 cebant in patriam redire, procos
 dici

ens à clari, cum vxore fidelissima, & pud-
liofissima (& si hoc de Penelope alius
ffimas modo tradit) cum charissimo fi-
diis vitæ, quod vitæ tempus superesset, tra-
m mēcere, & in senectute à laboribus, &
ressa, oculis conquiescere, prudentem
rum virum esse censebant, qui vt hæc
armelū sequi posset, casus, in quibus se for-
incedunt exercuisset, ferret sapienter, tem-
exhortari cederet, necessitatiq; seruiret:
mines, quibus animorum æternitas co-
erborum, perspectaq; est, cœlestisq; vitæ
nt, finis, studiis & oblectamentis nil esse feli-
rectissimæ fide magistra, & præceptrice cre-
ps alloquens, pro illius hominis incolumi-
facere vota facere, & nuncupare debe-
es alium, qui vt hominibus saluti esse pos-
tò erim, nullum laborem recusat, nullamq;
etiam occurrendi peccati rationē prætermittit.
Hinc. Qui verò ita se in adeundis homi-
em perib, atq; in affando gerunt, vt egre-
um coloris nihil imprimāt, nihil om-
id id, quod emendent, & corrigant, non
andopet, modo notari à nostris, sed etiam ab iis
m esse dū, ris rideri solent, apud quos tam mul-
procos dici horas garriendo, & ludendo

Ll consu-

consumunt. Equidem memini à paulo e
 quodam grauiſſimo me audiſſe, qui
 diceret: multos ſe longè viſos & ad
 rari, & amare ſolere, ſed vbi propinquo
 acceſſerit, mutare ſententiam: nam ſi
 cùm familiarior eſſe incipiat, colligitur
 partim excordes, partim diſcordes, &
 eſſe animaduertat, & opinio minuitur
 tur, & amor relanguet. Quod ſi
 nobis accidat, vereri neceſſe eſt, ut
 diligentius cauere, quò externis
 pius oſtendimus, adituſque facilis
 habemus. Nunquam enim deſpectus
 biles erimus, neque noſtra affabundia
 contemnetur, ſi ex Societatis
 præſcripto, tum dignitate cunctis
 ciemus. Noſque Ignatij veſtigio
 greſſos, noſtri ducis mores tenemus
 ad finem, & perpetuò ſeruantes
 titudo ſuſpiciet, nobilitas obſeruat
 neque ita vindemia conſici noſtra
 terit, quin racemos quotidie colligamus.
 mus. Sin autem (quod ſummus deus
 prohibeat Deus) & in vita, & in ſermo
 ne laxiores eſſe cœperimus, & de
 bum, contra atque præceptum à dno

niniā vultu est, nobiscum habitare desierit, *Ad Col. 3.*
 lisse, debimus meritas poenas, nostri que
 os & ad tortores illi ipsi, quorum stulti
 bi propalatores fuerimus. Balthasar Al-
 am: nari singulae voces singulae victoriae
 iat, eos erunt, ex nostris ad veram pietate
 discedunt, & diuinarum rerum contempla-
 tio minime multos erudiuit, sanauit non
 Quod tunc ex externis, viros genere, au-
 te est, opibusque praestantes coele-
 ernis eorum secretorum commentatione,
 e facilius expoliuit. non enim, ut bene Plu-
 m despiciat, principum virorum fugien-
 affabile consuetudo est, sed expetenda po-
 eratis eorum, & adhibito studio quaerenda,
 cuncta multo namque fructuosior humano
 estigis generi Societas erit, si & praecipis &
 es tenentis exemplo vnum aliquem ex
 antes magis, qui dominantur, ac praesunt, qui-
 bserunt, ne in ciuitate principem locum ob-
 nostra ment, reddat meliorem, quam si
 lie colligat, summae conditionis hominem instruat.
 mmus, nam medicus, ut idem Plutarchus *Ibidem.*
 in semore, in oculo, qui lumen totius cor-
 & De vultu, quàm in pede curando mul-
 cum a diuina se studiosiorem praebet. Et ut hic
 Paulus

Ll 2

idem

*In Cōmen-
 tario de
 Philosophi-
 cum prin-
 cipibus cō-
 suetudine.*

Ibidem.

idem Plutarchus sapienter affirmat, sic
 homo verè Philosophus in parandis amicis
 ac conciliandis amicis nō diuitias
 etat aut gloriam, neque tamen si iniqua
 derit in aliquem potentem, ac per
 niosum, qui ad virtutem colendam nego
 aptus esse videatur, & cuius sint mo
 res amabiles, ipsius consuetudinem de
 propterea refugit, quod diuitiis & potri in
 tentia præstet. Qui enim tam p
 cipis, cuius admonitor est, quam
 rum, qui principis exemplo commo
 ti victuri benè sunt, salutem spec
 & morum probitatem, vereri non
 bet, ne aulicus & assentator appe
 tur. In consolatione, in sedandis co
 trouersis, in loquutione de Deo
 strorum opera nemini potest esse
 specta. Nam cum lugendi tam
 tæ sint causæ, multi ex optimatib
 non modò plebeiis, multæq; illu
 foeminæ à nostris hominibus agra
 dinis leuationem petere solent, ne
 nos nostra Societas aut pigros in
 bēdo, si ad absentes cōsolatoriē dan
 sint literæ, aut tardos in veniendo

affirmat, sicubi nostra necessaria videatur
paramente præsentia. Illud Societas nostra
uitas suscipit, vt testamentum alicuius
en si inæquatur, vt familiam regat alienam,
, ac per vestitum, coloremque præscribat,
colendum negotiis planè profanis implicetur.
s sint miam enim ab his muneribus abhor-
etudine debemus, quàm illa amare, quæ
itiis & nostri instituti sunt propria. Marti-
tam pueri Guterrius, cuius desertum sepul-
quàm est in hæreticorum terris mor-
comitatu, & celebre in nostrorum pectori-
m spectans monumentum, in adducendis ad
ri non doctum hominibus maximè excel-
r appellat: illi concio authoritati, honoriq;
ndis concitabat, accedebat tacitū quoddam men-
e Deonæ augurium, quo qualis quisque fu-
est esse solitus esset eorum, quos adibat, præ-
tam mutare videbatur. Quæ ex sacris lite-
rimatibus, sanctisq; doctoribus didicisset (di-
q; illuc accerat autem, cognoratque permul-
is ægna) ad facilitatem omnia referebat,
nt, neque malebat minis perterrefacere,
ps in iram ad virtutem orationis pondere,
rie dandæ gravitate pertrahere. Non erat
endo esse quidē assentator & blandus, neq;

Ll 3

tamen

tamen insuavis. Negare nisi quæ conueni-
cedi non possent, minime solebat, familiaria
cri nulla omnino cupiditas, augenda quasi
Societatis filiorum numero bonorum, quibus
summo flagrabat studio. Guterredia,
mortem lamentari non libet, quæ deificauit
hæreticis Hugonotis triumphauit, & fu-
quorum non tam supplex, quam Societas
prius fuit, iisque admirantibus, ut H-
mum Deo reddidit. Nam si Societas
tatis huic militiæ idcirco nomen de-
mus', vt mortem gloriosam antequam
ramus vitæ, magis est, vt latemus, non re-
quàm vt doleamus oblatam alicui sem-
nostris esse occasionem honeste mori nobis
riendi. Balthasarem & Martinum nostras
nemo diligebat, quin Societatis videretur
amator esset, vel fieret, neque enim de pre-
intus illi canebat, easque amicitias pro-
babant, quæ verterentur in seipsos, qui vn-
Afficiebatur summo honore doctor, peccat
ille, quem nosti, quòd cum non solum con-
colebant, qui diuinum aliquid per-
pere, aut audire studebant, verum strati
etiam, si qui fortè simulabant: malum animi
quòd illius opera indigerent, domum tentia
frequen-

quæ consequentabant, sic affectos, atque hæc
 plebat, familia spectantes homo aureus de
 augens quasi colorare non potuit. Socie-
 bonorans quidem, si non possessiones &
 Gutierrez, at opinionem, & nomen am-
 et, quæ effecit, suos à præpotentium impe-
 nphauit, & furore defendit, utque nascenti
 quam societati nullus perniciem machina-
 atibus Herodes, quantum potuit, labo-
 si Societate. Plurimi nostros adeunt sua
 omen magis, quam quæ sunt IESU Christi
 m antea parentes, quos mater hæc benigna
 lætem non reiicit, sed quasi ex diuerticulo
 n alienam semitam reuocare conatur. Qui
 nesti nobis bene meriti sunt, iis operam
 artium nostram denegare non decet, Heli-
 cietatis enim vel sponte pro Sunamitide
 que enim precatorem se fore apud regem, &
 citias promittit principem promittebat. Sed
 in seipso qui vno aut altero per nos optato im-
 re docti, peccato, postque primos, secundosque
 non solum congressus temporum adhuc vide-
 uid perueniuntur amici, non hominum, humili-
 t, verum etiam cælum non suspicient, aut ab illa
 nt: multi animi prauitate ad rectam erunt sen-
 , domum centiam deducendi, aut à nostris
 frequen-

4. Reg. 4.

Ll 4 collo-

colloquiis omnino dimittendi. Denex
tur tamen opera, vt inimici non lux ira
qui amici esse nesciuerint. Et quermo.
niam salubris admonitionis nota exp
ræ amicitia à falsis distinguuntur, cretst,
hominibus admonendis, atque seip
hortandis pauca quædam Plutaruiace
autore præcipiam, non quidem bet, a
interpres, sed vt mos mihi est, ex Hyper
ius magni Philosophi fontibus monetur
arbitratu quantum, quoq; modo dicat
debitur, hauriam.

*In libro de
discrimine
adulatoris
& amici.*

Primùm admonitio & grauis, k
bera sit: enim vero amicus ita oratio
nem condiat, & verba perpendat, morte
etiam præcidat, vt neq; aciem nimis
luce præstringuat, neque acerbiora
deterreat, & dolore perpungat. Harm
cùm plures tanquam pestes libera
monitioni comitentur, cauendus
primis est nostri amor immoderatus
& vindictæ, atque ultionis fugienda
suspicio. Non enim ij esse debemus
qui accusandis amicis nostrum dolo
rem vlciscamur. Ille enim, quo le
offensi amicum liberiùs arguimus, n

endi. Non ex benevolentia & charitate, sed
i non ex ira atque stomacho profectus est
. Et quod sermo. Nam inter admonitionem,
is nota ex postulationem hoc maxime in-
untur. Erit, quod illa amicorum, hec hominis
atque se ipsum adamantis. Non enim
Plurimum acerbum cum debet, sed qui est cum
quidem debet, austerus, conflat inuidiam, ut
est, ex Hyperides dixit orator. Obiurgatio
ibus modum melia vacare debet, irrisione,
modum acacitate, & iocis ineptis. Nam re-
prehensio, quæ aut mordet, aut illudit,
rauis, & semper inutilis est, perniciofa nonnun-
ita orationem, itaque liberioris ioci poenas
endat, morte dedit Antiphon, instituta enim
em nunc quod Dionysium quaestione, quod es-
acerbum et as optimum, illud, inquit, ex quo
ngat. Harmodij & Aristogitonis statuas fe-
libere Athenienses: laceffit usque Diony-
uendus dictum morte puniuit. Res ta-
oderant aduersæ ac turbidæ consolatio-
fugientem magis, quam obiurgationem de-
debemus. Sit enim inhumanus, qui
um doctum tempore obiurgans amicum,
quo lesit quasi præcipitantem impellat, quem
guimus subleuare oportebat. Demetrius ille

Ll s Pha-

Phalereus cum exul à patria Thessaliam
 inglorius viueret, accedentem Cratetelem quod e-
 tem non libenter aspexit, orationem familia-
 rem enim Cynicam, atque asperam ex-
 tuebatur. Verum ubi à Cratetelem re-
 appellari, & consolatione Philosophi agor-
 digna erigi se, ac confirmari sensit, ingauit
 indignas, inquit, actiones illas, & in a-
 gencia, quibus districti talem viro-
 non cognouimus. Quod si de me recte
 ras, quando acerbius increpare nec
 se sit, & quasi vela pandere, respon-
 bo temporum hoc esse, & rerum
 rum, quæ magnitudine & graui-
 ipsa animum ad obiurgationem
 est, curationem instigant, atque in-
 tant. Quid enim se contineat amicu-
 si obistendum libidini fortè sit, si in-
 cundia, si cupiditati animi rectum
 diciū perturbanti? Solon libere Cro-
 sum admonuit, Alcibiadem Socrates,
 Dionem Plato. Alios etiam ad argu-
 endum opportunos aditus mon-
 bit occasio: quam qui de amico labo-
 rer amicus, elabi, ac præterire non
 net. Cauendum est autem, ne repre-
 hendat

a Thalesio, & admonitio testes habeat,
em Crates quod enim coram multis Pythagoras
ratione familiarem quendam accepisset aspe-
ram mensis, laqueo sibi gulam fregit is, qui
ete leniter reprehensus: ex eo tempore Py-
thagoras neminem alio praesente ca-
re fecit. Amicorum enim verecun-
dum, & in arguendo, secretum, atque ho-
em virtutis habitus verecundiam gignit: qua-
e me recte dictum est illud, *Admonuit ca-*
re ne quisquam exaudiat alter. Ptole-
maeus dormitantem magister Aristoteli
sermonem adulatoribus dedit,
qui rem secus interpretati regem ve-
temeriter irritauerunt. Defatiga-
tum, inquiunt, laboribus somnus op-
ressit, committendum Aristoteli
non fuit, veram multis, iisque ex alie-
na republica praesentibus consopitum
Socratem appellaret, dormireque non
diceret. Ergo venenatum poculum est
monitus haurire, libertatisque poenas ac-
centiae quam grauissimas dedit. Ab-
sistitur ab obiurgante, & admonen-
te ostentatio, absit imperium, absit
intem-

intempestiua, nec loco ac tempore
 circumscripta correctio. Quae enim
 loco fiunt, quasi vitalia sunt, quae
 na, & in opportuna, mortifera.
 obiurgantis mores valde conducunt,
 itaque Plato vita sua se Speusippum
 castigare dicebat. Est etiam castigatio
 tis modestia laudabilis, & inter argu-
 endum sua errata vel punientis,
 pariter agnoscantis: Socrates enim
 nunquam alios obiurgabat, quin
 suis etiam confiteretur erratis.
 affecto oculo lumen splendidum
 mouere non expedit, ita impotens
 efferato, perturbato, frementi, in-
 gnanti, indomito dura castigatio
 manus afferri non debet, neque
 monendus ante amicus est, quam pe-
 turbatio illa consedit. Estque vitio-
 rationi aspergenda laus, ut acerbior
 ipsa dulcescat, minimè autem facien-
 dum tibi est, ut tui reprehensorem
 cissim reprehendas, & pungentem
 quasi repungas. Si rara obiurgatio,
 in re graui: cui enim leuibus in rebus
 datur venia, is non grauatur libertatem
 arguitur

temperandi concedit in grauibus. Et
Quæ enim monitor temperare debet nõ
quæ iracundia & contumelia modò, sed
verbis etiam odiosis. Ciuius existi-
mo, si dicas, ignorasti, quàm si iniu-
lam fecisti, nõ animaduertisti, quàm
carpiter egisti, cum fratre certare no-
n multo lenius est, quàm fratri inui-
dere desine. In admonendo morum,
ingenij habenda ratio est, animo-
rum & fortem timiditatis opinione,
modestum, temperantem, ac modestum
continentiæ, liberalem, ac splendi-
dum sordium, & auaritiæ si deterrea-
mus, ad honesta acuemus, & à turpi-
tudine depellemus. Sed hæc valent in
hortando ad virtutem, nam in re-
pugnando, obsistendoque viciis, præ-
sertim si erumpendi tempus vrgeat,
acriter nos debemus acriores. Tunc
nimis amici partes sunt, vlcus ferro se-
care, & vel cum dolore & cruciatu fa-
cere medicinam. Hæc ferè Plutar-
chus, etsi nos non verbum verbo, sed
sensu sensa reddidimus. Sed si aurea
magis, mi Antoni, quàm hæc ærea
delectant,

*Petrus Ri-
badeneira
lib. 5. de Si-
ta P. Igna-
tij cap. 11.*

delectant, versandi cum externis la-
berrimas leges te docebit Ignati⁹, quia
noster historicus magna cum fide
scribit, eas si legeris, amplius quod
fideres, nihil erit. Enim verò si is, qui
amici esse volumus, dies aliquot in
uinarum rerum contemplationis oca-
nobis authoribus sit, rebus suis prae-
rissimè consulat, Deum enim admi-
nitorem habebit, rectorem, & ducem.
Nisi enim tempus, spaciumq; sumit,
seq; à negociorum fluctibus in que-
dam secessum, portumq; recipit, quod
sibi maximè sit expediens, satis videre
non poterit. Itaq; oratio, qua exor-
tationes illæ persuadentur, quibus ani-
morum morbi curantur, saluberrima
est, nihil enim tam salutare esse po-
test, quàm admonitio illa coelestis, in-
timaq; loquutio. In externis tum ad-
ducendis, tum exercendis pater Fran-
ciscus Villanoua ita excelluit, ut cum
cum maximis, maximèq; salubribus
concionatoribus, qui nunquam con-
cionatus est, comparare non dubite-
mus. Vale.

PATRI ANDRÆ MARTINO.

de dino Thoma studiosissimè conſectando.

VALEM illum eſſe oporteat, qui Theologiam publicè interpretetur, & verbo & exemplo, mi Andrea, declaras, ſed nos auctoritatibus prætermiſſis, quæſtionem ipſam re & ratione perſequemur. Qualesſquæ Theologiæ ſacræ magiſtros & præceptores eſſe cupiamus, tibi amiciffimo dicam, qui iudicet mecum, & voluntate conſentis. Cum enim artium reginæ magiſtri vitam integerrimam, doctrinam oportere eſſe ſaniſſimam, ſic in utroque debet excellere, ut qui ſacræ Theologiæ interpretem audierit, nihil unquam omnino dediſcat, qui viderit, verum & factorum ſpecie ipſa & pulchritudine capiatur. Reprehendi non poterit, ſi ſit purus ab omni laque, ſi innocens, ſi manſuetus, ſi laudis & gloriæ contemptor, ſi denique religioſus & pius. Neque enim committere Theologus debet, ut ſcien-

scientiæ, conscientiæque diffidio-
 probissimos imitetur Phariseos. In-
 sitatis autem nemo illum potest ar-
 ere, qui diui Thomæ sectator er-
 quiq; in statuendo, ac decernendo
 latum quidem vnguem ab Angeli
 doctoris sententia, iudicioque dilu-
 dit. In quo tibi non gratulari non
 possum, qui cum eius Theologia, qua
 disputat, resque agit in vtramque
 partem, scholasque explicat, ex quo
 dicta scholastica est, per antiquos
 Societate sis doctor, meritò eum
 ptorem, à quo ars hæc est perfecti-
 complecteris, amas, ornas, hono-
 itaq; illi te dedis, vt cum eo errare
 lis, quàm cum cæteris scholasticis
 sentire. Isto enim honore, atque
 plausu multo dignior Thomas est, qui
 Plato ille, cui tantum Cicero tribue-
 vt Platonis auctoritatem, reliquorum
 Philosophorum veritati antefertet.
 Licuit olim Scoto, licuit Durando
 scriptitare nonnulla illis aduersa, quæ
 Thomas doctor, & sapiens, & sanctus
 scripsit, nam & eundem Platonem

1. Tuscul.

Diogene allatrari solitum accepimus. *Diogenes*
 Ergo enim tempore illi scripserunt, *Laërtius in*
 si se diui Thomæ exagitatores pro- *Vita Dioge-*
 nantur, veritas iacebat in tenebris, *nis Cynici.*
 diuini hominis scripta se satis
 Angustulerant: nunc luce rebus allata,
 Thomam in amore, Thomam sem-
 habemus in ore, cuius scripta, præ-
 rum quæ elucubratus est senior, &
 tura absoluit ætate, pro oraculis
 mar, studiosissimeque ab omnibus
 leguntur. Nostra vero Societas in
 coluendo, diligendoque Thoma,
 esse illis simillimos cupit, qui cum
 Thoma non modò mente, sed
 vestem consentiunt. Ergo nostri
 Theologi, & quia libet, & quia neces-
 est, (iubet enim Ignatij de hoc ipso
 lex) Thomam eorum præcepto-
 rum magistrum sequuntur, quibus
 virtutes instituimur, fidei mysteria
 docemur, res graues, magnasque
 cognoscimus, quæ eò feliciùs addis-
 cimus quo nos & faciliores, & studio-
 flores in iis cognoscendis præbueri-
 mus, quæ de Dialecticis, Physicis &

M m Meta-

Constitut.
parte 4.
c. 14.

Metaphysicis, hic idem doctor
gentissimè tradidit. Aristotelem enim
Thomas & ex obliuionis, & ex obli-
ritatis tenebris reuocauit ad lucem
sputationes, consultationes, concu-
nes, hortationes ex hoc fonte nasci-
tur. Hæreses Thomas optimè labo-
rat, gentium errores præclare con-
tat, mores corrigit, & conformat ego-
giè, cælestia diuinitus aperit, natura
mirificè exponit, sui studiosos à ma-
dacio & calumnia pulchrè defendit.
Thomistas enim & sententiæ glori-
nobilitat, & laurea prudentiæ colo-
nestat. Neque verò hæc eò dispo-
quod illos improbem, quibus
cum sancto doctore lis est, illius
Scotum exprobrem, quorum in fami-
lia subtilis hic natus scriptor est, his-
nim venia dāda est, quod pro suo
propugnent, illis tribuenda laus quod
à diuo Thoma in ea re dissentiant,
quam author ipse valere non voluit.
se enim si viueret, sine dubio renota-
ret, sententiamque retexeret. In
quo Societatis mihi esse videtur

lecta conditio, quæ ita se scriptori-
bus dedit, ut eos ratione magis, quam
impetu aliquo, & studio sequatur.
Non enim in iis, quæ ponimus, appare-
re novitas debet, quæ conflatur invidi-
æ, & volūtates alienat, non in vnum
quem scriptorem sempiterna pro-
fessio, quæ de præcipiendi ac docen-
di authoritate multum detrahit: eos e-
nim, qui in magistri verba iurarunt,
non equidem despicio, sed nescio
quomodo doctissimus quisque con-
temnit. Sic serres habet, te tua dele-
bant, me mea. Demus hæc hominum
ingeniis, voluntatibus, & naturis, nos
autem Thomæ amatores simus eò
meliores, quòd eum iustiùs, digniùsq;
reuerentur. Cuius omnia dogmata
preter vnum aut alterum teneamus,
tenuemus, defendamus. Qui secus fa-
ciunt, eos non maledictis insectemur,
sed argumentis conuincamus. De
alienis loquor, nostros enim minimè
pertinendum est, temere à diuo Tho-
ma Aquinate dissentire. Non enim
iuuenilis mihi vnquam probari po-
tuit

Mm 2 cuit

tuit audacia eorum, qui de rebus
arbitratu iudicant, & nouas, atque
auditas opiniones introducunt. Quod
Thomæ Thomistis non reclamant
bus, quorum valere debet authoritas
videbitur esse sententia, vigeat, tra-
cat, vim suam obtineat. Quæ nobis
te oculos falsas rerum imagines con-
fidentia, inanitasq; constituit, è Socie-
tatis finibus exterminanda est, am-
gantiaq; pellenda, quæ tam multa
cogit errare. Argumentari cuiq;
ceat, remq; huc illuc disputando tra-
here, eum, quo cum disceptes, vrgere,
premere, ac circumcludere, sed ita
eum, qui à Thoma dissentiat, non
sentire sentiamus. Opinionum,
sententiarum Thomas regula esto,
quam omnia dirigantur. Non equi-
dem dubito, quin probabilia seque-
tur interdum, qui contra & dicat
sentiat. Sed nos ferè cum Thomam
ciamus: & eum, qui inter sanctorum
doctorum relatus est numerum, no-
stræ causæ patronum habeamus. Quod
enim aut tanto infletur errore, vo-

Thomæ iudicio anteponat suum, aut
 sibi sit inimicus, ut in eos se laqueos
 velit induere, è quibus opiniosi pe-
 nem non facile possint explicare? Sicut
 era sanè quæ dicunt, inuidiosa etiam,
 respectuq; sunt, neq; doctrinæ novi-
 tas sine magna offensionis & iurgio-
 rum mercede contingit. Estq; diui
 Hieronymi vox illa præclara, melius
 aliquid nescire securè, quàm cum
 periculo discere. Neque alia causa est,
 cur quidam ex nostris antiquis sapi-
 entibus, illo eodem Hieronymo teste,
 rificos Philosophos hæreticorum esse
 dixerit Patriarchas. Quæ enim quis
 que finxisset, defendebat acerrimè,
 nilq; tam absurdum, tetrumq; fuit,
 quin vnum aliquem pertinacissimum
 haberet defensorem. Quem Philo-
 sophorum morem sequuti hæretici
 sunt, cum religionis & sapientiæ sum-
 ma perniciæ. Contendunt enim, ut
 nova dicant, veteribusq; repugnent.
 Equidem ut varij à nostris legantur.
 scriptores, ut multa videant, inter sen-
 tentias diiudicent, quædam ipsi per-

*Epistola ad
 Eustochiū
 de Virgini-
 tate ser-
 uanda.*

*Libro ad
 Cresiphon-
 tem aduer-
 sus Pela-
 gianos.*

M m 3 se re-

se reperiant, veteres, recentioresque cabit
 libros, scriptoresque cognoscant, quomm
 in scholis dictantur, omnia nouerint ama
 opto vehementer, cum hoc tamen ruol
 à lubricis refugiamus, solida & firma trina
 quæramus. Nihil enim absonum piam, ba
 cere debet, nil probatu, creditu gutul
 difficile, in quo tuam consuetudine tamen
 mi Andrea vehementer admira curat,
 cum incredibili eruditione veritatibosifi
 que exploratione coniunctam. No nnes
 hil enim das amicitiae, nil studio, timus
 tibusque largiris, sic Thomam dila facit
 genter euoluis, ut eorum, qui se Tho mende
 ma affeclas profitentur, popularis ocunc
 videaris, res accuratissime disputas, la fan
 boriosissime pendis & examinas, no doles
 uitatem ferè explodis, vetustatem, id miler
 est veritatem defendis acerrimè. Ita tatem
 que discipulis author esse non desinis, comm
 ne aliquo acutè conclusio moueantur, ment
 neue iter illud deferant, quod nostri nois
 nobis maiores tritissimum relique reiticia
 runt. Esto summum esse ingenium, gloria
 adolescentis, qui habitat apud nos, mal.
 mirabilemque naturam. Num male quim
 locabi-

tioreſq; abitur opera, ſi quam multorum.
 cant, q; communem videt eſſe ſententiam, e-
 nouerimſe amator ſit? in Ariſtotele, & Thoma
 tamen ſuolutatus vſitata, recepta q;ue do-
 & firmam ſyncerum ſe præbeat interpre-
 num p;am, barbatiſ credat magiſtris, refellat
 creditur gutulos, antiquitatem tueatur, ar-
 tudineſeumenta infirmet, dubitationibus oc-
 dmiroſuratur, ſcrupulos eximat, & ſe ab opi-
 veritatis ſoſſimis præſentiuictū? Nec enim
 amſ. Nones idem & ſapere & dicere poſ-
 dio, p;amus, vt Apoſtoluſ admonet, niſi
 nam el;facimus, & in iudicando, atque ſta-
 i ſe Th;uendo concordamus. Et quidem ve-
 ulariſeſcundia religioniſ cuſtoſ & alum-
 putat; ſanctitatiſ minimè patitur, vt ſe
 inas, noſoleſcentuli contumaciter efferant,
 tatem, ſenilem ſuorum magiſtrorum autho-
 imè. Itaſtatem, canoſq; deſpiciant, aliorum
 n deſiniſcommentariuſ legant, deſcribant,
 ueantur, ment, aliorum nunquam attingant,
 d noſtr; ſententiis applaudant, veteres
 reliqueſciciant & iis gradib; ad ſummam
 geniuſ; gloriã peruenire ſe poſſe arbitren-
 ud noſ; tur. In quo eoſ fallit opinio, nihil
 um maleſtimum tam aduerſum famæ eſt, quam
 locabi

Mm 4 quod

2. ad Cor-
 13. Ad Phi-
 lip. 3.

quod illi suscipiunt. In ea namq; te opti-
 pora incidimus, in quibus non mo el ma.
 antiquitatis exagitator, sed ipse etia ale, &
 fautor obruitur inuidiæ fluctibus, d
 moq; se paulò altiùs extulit, quini
 tunæ telis viuat obiectus. Quare
 tendum est, vt non modò absurda
 specta, & planè falsa, sed etiam ino
 diosa fugiamus. Etsi enim quædam
 ex coniectura pendent, de quibus
 ter magnos viros est summa diffi-
 sio, nullamque adhibent persuasio-
 di necessitatem, tamen in re dubia
 controuersa cum illis sentire
 oportet, quos fama celebrat: multi
 enim digniores Thomæ sectatores
 sunt, vt eorum doctrina longè, late
 que fluat, inque Europam, Asiam
 Africamque permanet, quàm Pytha-
 goreorum, quos ita floruisse accep-
 mus, vt nulli alij docti viderentur.
 Quàm te monachi omnes obseruent
 ament, honorent, quem ex omnium
 consurrectione & plausu solidior
 tuæ doctrinæ fructum capias, lipp
 est & consoribus notum, nec eni
 in op-

*Cic. 1. Tu-
 scul.*

optima causa concidere potest, qui
malas si veller, obrinere potuisset.
ale, & istam urbem cole, quam me-
diligis.

QVIDAM THEOLOGIE AV-
ditori.

De moralibus diligenter addiscendis.

SOCIETATIS, mi Lodoice,
doctrina, eruditioque omnis
refertur ad Deum, à quo ve-
re fonte manavit, nequideo quid
noster scholasticus proponere
debeat, cui per nostras leges esse
non licet. Episcopo, mercenarioque
doctore, cui Theologiam publicè in-
terpretanti grande stipendium quoti-
dianis persoluitur. Nam laudis & glo-
rie in tanta iudiciorum dissimilitudi-
ne, opinionum morumque peruersita-
te perexiguus est fructus, & quem pro
nihilò putare possit, vel qui religiosæ
nullis legibus teneatur. Iam enim
Caietani, & Francisci Victorie
tempora præterierunt, in quibus ho-
nor artes alebat, honor inquam ab

M m s his,

his, qui in eodem curriculo versantur. Theologiaq; laudatores & fautores multos habebat, quos hæc arastra desiderat, quæ quod inchoatum est, & impolitum non laude tanquam voce & clamore perducit ad calcem, sed nauium in pulcro quærit, & quæ sunt perfectè elaborata reprehenduntur, Quare si sapias, eum tibi finem in addiscenda arte constitue, quem sis adipisci. Laus enim, quæ incitamentum hominum studia solet, quæque virtutem nascentem corroborat, progredientem acclamatione & favore prosequitur, iam pridem obmutuit, quæ verò ex inuidentiâ & liuore nata iniuste eripit, quod aliis indigne agiatur, sola in usu est. Cuius nostra cietas semper fuit, & ut spero, erit mica. Hanc mi Lodoice ut pestem fugito, Theologiamq; puritatis magistram purè condiscito: & ab iis contumeliis, contumeliisq; defendito, quibus diuinam Theologiam quorundam leuitas deformauit. Non enim vociferandi, obtrectandi, contradicendi, dissuadendi

verfari, etiam ars ista est, sed veri exquirendi,
 et nos honorandi, cum prudentissimis
 rebusq; atque sanissimis sentiendi.
 Disputatio non solum contumelia,
 etiam iracundia vacare debet. Si
 d calceat altercando vis & acrimonia, sine
 it, & quia friget ipsa contentio, illa ampu-
 rehenditur, quæ otij consumendi causa di-
 em inhiat, nec ad rem pertinent, sed vel
 quem perrogantiæ argumenta, vel silentij at-
 incitantia infantia videntur esse remedia,
 que viri diuinitus vindicari solere. Cas-
 progrediuntur nos docet historia. Cum enim
 ore protulisset Moyses singulari pietate mo-
 uit, quæ cum sanctissimo abbate Ma-
 nata alio disputans, verbum paulò du-
 digne locutus atque liberius protulisset, incon-
 nostra Sacerdotia pœnas illico dedit: nam ma-
 o, erit in dæmon, à quo Dei permisso arre-
 estem fuerat, ventris facibus, quæ & se-
 tis magis etiam, & immundam eiectionem ha-
 iis conuulsi solent, humanoq; stercore os, fa-
 o, quibus etiamq; subinde fœdabat, sed Macharij
 ndam leuiter omnis illa dæmonis, & agi-
 vociferatio, & iniuriosa fœditas conquie-
 di, diffidit. Algere disputationem mini-
 me de-

Collat. 7.
cap. 27.

mè decet, neque ita tamen arderi
 in ea sit fumus & ignis. Pressum &
 cleatum disputatorem te esse ve
 quemque nil superuacaneum, red
 danq; delectet. Urgeatur aduersus
 resque ad viuum ressecetur, sed im
 ligant qui disputant, quatenus se
 ritas ostendet, eatenus esse labor
 dum. Verendumque erit, ne si
 per to illo, quod quærimus, ultra
 gressi fuerimus, aut nimis perit
 aut parum sagaces videamur. N
 qui diutius quam oporteat, pug
 tes, argumentantesq; persistunt,
 cedere nolunt, & se victos, pers
 que fateri non audent, quod est
 borum, aut ipso monstrata verit
 splendore caligant, quod est hebet
 & tardorū: tu sic te in disputand
 re, vt pugnae modum adhibeas,
 reatque nil tibi esse antiquius ver
 te. Quod si in illum incideris,
 nec rectè respondeat, nec quæ
 dicuntur, infirmet, vtere prud
 tia illa tua, & debilitatum, abie
 que confirma, stultè gloriante, &

ardere, non errore labentem re ipsa potius
 moderare, quàm verbis, & à senten-
 esse verba prauitate & viribus & consilio de-
 am, recte. Nemo enim tam est excors, qui
 duerfam aduersarij sui virtutem & robur.
 t, sed inuolcat eo facilius, quò se victor gef-
 enus se vult humanius. Stupidis tamen adhi-
 e laboranda tortura est, vt se victos fatean-
 t, ne finit. Opinandi mi Ludouice, atque
 vltra perfirmandi vitanda temeritas est, illa-
 peritinae seruanda, quæ sanctus Basilus
 ur. Non cuiusdam discipulos verba faciens
 t, pugna, gravissimaque præcepit,
 stunt, quia quia tibi credo esse notissima,
 perferre pertermitto. In scholis explicandis,
 d est superuentiisq; tradendis instar omnium
 e veritate tibi Sanctus Thomas ex Aquina-
 t hebetum nobilissima, ex prædicatorem,
 urandorum nobiliore familia. Quia hoc præcla-
 eas, approposito scriptore dissentiunt, eos ne morde-
 us verba linguæ conuitiis quasi dentibus,
 deris, qui refellito argumentis. Quorum al-
 quæ à re hominum est, alterum bestia-
 e prudens. Ac ne illud quidem, quod cum
 abiectione Thoma quidam perseveranter.
 té, & opus affirmant, reiiciendum cum iniuria
 est.

*Amphilo-
chius in Vi-
ta dñi Ba-
siliij.*

est. Dicant sanè quæ volent alij, non
 Dei parentem non solum à culpa
 etiam ab originis labe vindicent
 omnisque maculæ expertem
 credamus, fateamur, exclamemus
 que solum secundo populo, sed etiam
 annuente coelo hæc à nobis dici
 tremur. Societas quidem quem
 ctissimum, quem sapientissimum
 quem omnibus locis veritatis
 rem quendam appellat, huius
 sententiam de purissimæ Mariæ
 ginis conceptione & satum non
 bat, quam ille quo fuit ingenio,
 animo si hodie viueret, sine
 mutaret. Illud te etiam atque
 admoneo, perennia ut sint tua
 dia, si illum attingere scopum
 quem in Theologiæ cognitione
 etat, intueturque Societas. Non
 nim aut concionari, aut publice
 pretari, aut cum hæreticis disputare
 aut ad Christianam fidem
 crorum cultores perducere nostri
 sunt, sive legendi, audiendi, discendi,
 di, commentandi, scribendi

ar alij, one & labore remiserint. Non sub-
culpa libus solum, sed multo etiam magis
dicentibus delectari te velim, quorum
rem fructu disputationibus profunt, con-
nemus. Altera, estq; turpissimum
sed etiam nescire Theologos, propter qua
s dicitur Theologia condiscitur. Theologi
quem indignus nomine est, qui nodos
illius dissolvit, neque post tot anno-
ta eis autem curriculum, post tot scripta, totq;
auius huius acceptas quaestiones & sua & librario-
Mariz in manu multorum aegris animis
non potest medicina. Atque utinam qua
nio, aut moribus in Theologia disputan-
ine doceat, cane cursim a tam multis disce-
tque eorum. Mores enim non vetus illa
at tua Philosophia format & fin-
pum videtur, quam Socrates e caelo deuocasse
tione fit, & in domos introduxisse: Chri-
Non hanc Theologiae munus hoc est,
olice in ea neminem labi, errareque finit,
disputantes bonorum, malorumque consti-
m similes, officia describit, quam quisq; vi-
nostri ingredi debeat, definit, quid mor-
i, differat, quid vitale demonstrat. Quae ta-
di contra a multis, qui & verba ad popu-
lum

lum faciunt, & disputantium ex
vociferatione & clamore comple
sepè ignorantur. Quæ sit in re ista
uersitas, illius fabella declarat, quæ
perhibent in puteum ante oculos
fitum, quem non prouiderat, decu
se, cum quæ essent aliis euentura
prædicturum profiteretur. Nec
alienum, quoddam de Rhamneta à
interfecto Virgilius cecinit,

9. *Aneid.*

*Sic memorat, vocemq; premit, simulq;
superbum,*

*Rhamnetaem aggreditur, qui sorte
Exstructus toto prostrabat pectore som
Rex idem & regi Turno gratissimus
Sed non augurio potuit depellere pestem.*

Extat egregium epigramma
patri Sidonij in eum aucupem,
dum aues cupidius insequutus
suspicit, viperæ morsum non
quæ cum venenum infudisset,
nem extinxit.

*Vide An-
drea Al-
ciatum in
emblema-
tis & lib. 3.
epigram-
matum
Grecor.*

*Sic obit extento qui sidera respicit
Securus fati, quod iacet ante pedes.
Similiter mihi facere videntur
subtilia consecretantes vtilia non*

um Theologos vtrumque sequi ne-
 esse sit, ne aut in disputationibus ob-
 tutescāt, aut in confessione balbuti-
 at: quare da operam, vt omnia tibi
 comparata, & prouisa, quæ sunt
 ad intelligendum, & ad agendum,
 necessaria, ne tibi accidat quod olim
 Thalesi Milesio, quem in foueam de-
 cersum vel anicula irrisit, quæ ei ne-
 cessaria ministrabat, & cibos condie-
 bat, hero enim vitio vertit, quod no-
 turnam cœli faciem, astraq; intentius
 spectans præsens periculum non ani-
 maduertisset. Quod noster Tullius
 nec nescio cuius versiculo illo re-
 prehendit.

Diogenes
 Laertius in
 vita Thale-
 tis.

Quid est ante pedes nemo spectat, cœli scru-
 tantur plagas.

2. de diui.

Nihil enim tam dedecet, quàm ho-
 minem Theologum & eum Theolo-
 gum, qui speculetur accerrimè de que-
 rum naturis acutissimè disputet, à
 moralibus controuersiis imparatum,
 consulentibus ac percontantibus re-
 spondere non posse, hæc igitur Socie-
 tatis Theologus discat in primis, quæ

Nn

verò

verò ex iure pontificio & ex legibus
ad hanc rem pertinent, cognita
beat, explorata, comperta, ut scilicet
confessionibus & consultationibus
expedire possit, & plurimorum
re conscientias, qui est omni è Theologia
logia fructus vberimus. Quadrage-
nium illud quod Societas in D. Tho-
mæ libris euoluendis, tractatibus
intelligendis ponere iubet, concio-
natoriis sententiis nec confusum
nec conteri decet. Nam in Theologia
curriculo & studio versantibus illa
esse prima debent, vel sola potius,
quæ Thoma auctore traduntur. hec
enim spinosiora assiduitatem per-
uerantiamque desiderant. Con-
his nixa fundamentis crescere
peruenire potest ad summum. Quam-
ante quintum Theologiæ annum
attingi non debet. Tu siue quinto
siue sexto anno ad concionem adiu-
ges animum, sine rectorum iussu
molire nihil. Nam si sponte in ea in-
dia incubueris, frustra fortasse labo-
rabis, quæque furto abstuleris, reddes
atque

que restitues? nihil salubre, nihil
iam suaue, quin idem coctum sit,
maturum. Multa tibi ad concio-
andum tempestiua erunt, illa si ex-
ectas, fructum feres? Linum & hor-
reum, dicit scriptura, læsum est, cum
horribilis illa grando cecidisset, eò quod *Exodi. c. 9.*
ardens esset virens, & linum iam follicu-
lus germinaret, triticum autem & far non
erant læsa, quia serotina erant. Vbi te-
nus ad concionem inuitabit, atque
deus pertrahet moderator, cura ut
scribas, & ex illorum numero sis, qui
sue volunt, quæq; conantur, efficiunt.
Multa Theologiæ arcana egregio
concionatore disputante cognosci-
mus: qui tamen mutus & silens docet,
et meliora. paucis contenta esse na-
turam, temporis ne minimam faci-
endam esse iacturam, Theologos de-
dere vilem amictum, mores facilli-
mos, charitatem, humanitatemque
perpetuam. Quidquid aduersum
christum attulerit, modicè ferre, quos à
nobis viderimus auersos cum iis ami-
cissime colloqui, nec animi alienioris
Nn 2 indi-

indicia præ nobis ferre, vt Thomæ
discipulos, & Societatis filios po-
mus agnoscere. Noster enim
& pater vt Theologiæ tam magister
quàm discipulis opinionem, id est
temeritatem eriperet, Thomam præ-
finiuit, quinetiam fore sperauit, vt
qui sapientissimi, sanctissimi que do-
ctoris sententiis deditus esset, me-
tem ab erroribus, voluntatem & an-
imum à flagitio vindicaret. Quod
præstare licet, qui cùm sanctorum
patrum, & diui Thomæ, quem tam legi-
timè, lectione pectus implet
illa non omittunt, quæ nobis etiam
sapere declarant, legum & institutio-
um obseruationem, corporis & animæ
sanctitatem, mirabilem sanctimoniam,
nostri contemptum, præclaram
abstinentiam, taciturnitatem, mo-
destiam, precandi assiduitatem, lacry-
mas, ieiunia, verbera, corporis crucia-
menta, sine quibus specie Theologi-
re fures improbissimi erimus, qui
alienas fortunas inuadimus, oleum
& operam perdimus, Societatis sume-

us profundimus, quibus illa non
parcit, ut suos literis & virtute perpo-
nat, cuius utriusque rei mira vicini-
tas est, & præclara consensio. Studia
animi probitatis domicilia sunt, vir-
tus alumna studiorum, hæc ut velis ho-
nestè vivere, ut possis illa perficiunt.
ut consultoribus respondeas, discen-
da Theologia est, ut Theologiæ præ-
ceptis decretisque pareas, cole, com-
plectereque virtutem. scire quæ recta
sunt, quæ vera, quæ certa, quæ pro-
babilia, quæ falsa, quæ dubia, quæ ho-
nesta, quæ turpia nisi literis simus
exculti non possumus, ad eorum præ-
ceptorum, quæ cognita, perspectaq;
sunt, rationem & normam actiones
 nostras, sensusque dirigere perfectæ
virtutis est, hominisque & vera vi-
dentis, & quæ diuina sint lege præscri-
pta facientis. è libris & literis fortitu-
dinis documenta sumuntur contra
dolorem, temperantiæ aduersus libi-
dinem, constantiæ contra metum,
vitæ honestas impedit, quo min⁹ nos
recta ratione vitiosa natura detor-

N n 3 queat.

queat. Cognita, perspectaq; scientia
leuamur superstitione, emergimus
erroribus, opinionum prauitates
exuimus, non conturbamur igno-
tione rerum, ex qua ipsa horribiles
istunt saepe formidines, denique me-
rati melius erimus, cum didicerimus
quid immensa illa bonitas requirat
nobis, seruata quæ delapsa de coelo
fidei regula, ad quam omnia rerum
iudicia conformentur. Ne autē Sal-
monis, Origenis, Tertulliani, Hosii
magis sapientium, quàm sanctorum
exemplo labamur, virtus cum literis
sociata prouidebit, & mortis commis-
sio diuturna non illius tantum, qui
tanquam Tantalus saxum semper im-
pendet, sed eius etiam, qui quotidie
morimur, cauemusq; ne umbris, de-
litiis, otio, languore, desidia, animi
inficiamus, & opinionibus, maloque
more delinitum molliamus. Et omni-
no velim te cum alta cogitas, & graui-
simis istis studiis inhæres, minuere
opinionem scientiæ, mentem, ani-
mumque demittere, vnamq; putare

scien-
gimus
uitate
ar igne
ribiles
que me
dicerim
requira
e coelo
a rerum
auté Sal
i, Holi
actorum
m licen
s comm
um, qui
mper in
quotid
bris, de
animum
maloque
Et omni
& grani
inuere
em, ani
putat
cē

perissimam doctrinam, pietatem in
Deum, erga homines misericordiā, &
nam ardentem charitatē, qua Deus,
ob id ipsum quia Deus est, summē di-
gitur, homines autē propter Deum.
meminiscere Societatis te esse schola-
ticum, & ex illo grege esse, vnde pi-
tatores illi sumuntur, qui homines
apiunt, neque maris vel monstra, vel
procillas extimescunt. Vale.

QVIDAM PERPETVÒ ÆGRO-
ranti.

*Ut vel in tam afflictā valetudine sit ho-
minibus fructuosus.*

QVI & agrotarent, & vno eo-
demque tempore benè vale-
rent, Alfonsē charissime, per-
multos in Societate cognoui. Nam
vel infirmo vel agro corpore valebat
animus, vigeat, sanus erat, nec in-
morbi diuturnitate deprimi poterat,
& iacere. Vt enim ea omittam, quæ
quia in illis fuerunt, qui Christum ne-
scierunt, admirabilia non iudico, non
dare, non ingemiscere, non vultum.

N n 4 muta-

mutare, non commoti, debilitati, et
 etiq; animi significationem dare,
 quo inanis Ethnicorum ostenta
 fuit, tantam ex morbo quidam ex
 stris vtilitatem perceperunt, ut fe
 lateris dolori, stranguriæ, torturæ,
 dagræ magnam gratiam habere me
 ritò debeāt, propter quæ Deo immen
 tali pergrati, hominibus mirabiles
 titerunt. Nihil est enim principium
 Deo, qui omnem hunc mundum
 nihilo constituit, constitutumq;
 bernet & regit, quod in terris fiat
 ceptius, quàm quod æquis animis
 leratur, nihil quod homines vehemē
 tius admirentur. Euenitq; per sape
 cam morbus salutem afferat, quam
 nulla vnquam valetudo dare potu
 set. Quæ tamen optabilis cum omni
 bus, tùm maximè religiosis esse debet
 hominibus, qui legum suarum nisi
 ma valetudine vtantur, obseruatores
 & custodes esse vix possunt. Nihil
 enim aliud, nisi cauemus, ac provide
 mus, hominis in religiosorū cœtu
 uentis ægrotatio est, longinqua præ
 fertim

litati, quàm officij intermissio, cessatio,
dare, & tarditatis occasio, languoris
ostentatio, insipitium, inertia diuersorium, & vi-
am ex mollioris officina. Sed morborum
sunt genera, alterum breue, sed
periculosum tamen, horribile, vehe-
mens, acerbū, crudele, metuendum;
alterum lene quidem & remissum,
sed tamen diuturnum, longinquum,
adherens, pertinax. Illud mortis pro-
fundum, iniquitate non solum viros religiosos
in officio continet, sed facinorosos et-
iam & tetros metu ipso coërcet: hoc
arditate, lentitudineq; ipsa populari-
us ferè prodest, quos à vitiis abstra-
ere, perfectæ vitæ amatoribus incom-
modare sæpissimè solet, qui valetudi-
nis recuperandæ cura in virtutis stu-
dio languent, religionisq; officia &
munera oscitanter exercent. Quare
de hoc morborum genere tole-
rando viri grauissimi, & sanctissimi
tradiderunt, seruanda diligenter sunt,
et mali dæmonis insidias cauere possis-
mus, qui nocendi tempus nullum præ-
mittit. Nam cū morbus eiusmodi
est,

Nā s di est,

di est, ut non breui opprimere, & facere
 paulatim & sensim vitam nobis
 pere videatur. Hippocrate, Galeno
 & Auicena valere iussis, cœlestis
 taxat est medicus implorandus, qui
 tramque valetudinem si sit necesse
 donabit, sin minus illam alteram,
 multo præstantior est, nobis supple-
 ter poscentibus benignissimè largi-
 tur. Nec enim decet eum, qui se Cle-
 sti militem strenuum ac fortem pro-
 fiteatur, dolori, & morbo succumbe-
 re, eiusque depellendi & excutienti-
 cupiditate nimia flagrare. Quidquid
 & medici & rectores nostri velint, nos
 facillimos præbeamus, neque com-
 mittamus, ut nostra intemperantia
 vel collegisse morbum, vel auxilium
 videamur, sæpe enim dum aliquid pa-
 rum cautè comedimus, dū nos in ven-
 tum, solemus committimus, dum
 in legendi, scribendi, commentandi-
 que studio longiùs, quàm medicæ
 ratio sinat, progredimur, languorem
 morbumque protendimus, nosque
 ipsi vulneramus. Quid in hoc gen-
 re fac-

facere oporteat, medicorum est
scribere, agrotorum obedire. Ne-
ne si inualetudo aut medicina, aut
moderata victus ratione curari non
possit, iacere afflictos nos decet, cum
testis diuo Paulo infirmitate
confirmetur. Quàm enim pati-
ntes simus, quàm graues, quàm con-
stantes, quàm denique sapientes mor-
tis ostendit, eiusque interuentu au-
tem celestibus donis mirabiliter pos-
sumus. Nam is, cuius semper valetu-
do tentatur, tolerantiae statuit docu-
menta, ferendiq; doloris magister est
melior, vtilior & commodior, quò-
diores sunt, qui grauiter cruciari ad-
breue tempus malint, quàm morbum
perpetui diuturnum, in quo remissio-
nes multae sint. Nam doloris longinqui-
tatio non fit sine tædio, molestia,
angore, senio, canitie, morositate, &
ceteris, quæ multis partibus durior
sunt, quàm quæ vehementissimus,
ardentissimus febris dolor consue-
tæ afferre, qui aut celeriter necat,
aut breui consenescit. Ex quo etiam
effici

2. ad Corin.
cap. 12.

effici solet, vt viri sapientes mirum
 morbo timeant, quo torquentur
 rimè, quàm in morbi reliquiis, na
 doloris magnitudinem temporis
 uitas consolatur, conualescendi
 pus propter incertos casus spem habet
 & timorem, ipsa q; mora, & tarditas
 diseruciat. nam spes, quæ differtur,
 fligit animam. Cumq; bona valetudo
 vt ait Tullius, iucundior iis sit, quæ
 graui morbo recreati sunt, quàm
 nunquam agro corpore fuerunt
 etiam morbus multò asperior illis,
 quibus vitæ longitudo proponitur,
 quàm qui de vita desperant. Illa enim
 sanationis vicinitas, tanquam Tantalus
 poma, exedit animum, & intolerabili
 dolore cruciat, eoq; magis afficiuntur,
 quò illa propius absunt, quæ habere
 cupiamus. Nam qui agro corpore
 sunt, nec vnquam conualescunt, & illi
 morborum quibus afficiuntur, tole
 rabilia genera sint, tamen sibi dissi
 cent, & dolore contabescunt, sitique
 enecti mento summam aquam am
 gunt, & valetudinis quasi Syphilis
 pida

Prover. 13.

*Ad Quiri
 tes post re
 ditum.*

idem versantes, sudant, anhelant, ni-
 untur, volunt, reuoluunt, nihilque
 proficiunt. Et quia expectando cru-
 amur, atque angimur, multò erit
 non expectare, neque desiderare iu-
 andius, salubrius, atque prudentius.
 qui igitur ita affecti sunt, etiam atque
 nam videntur esse admonendi, vt
 nium, quoad eius fieri possit, inerti-
 que defugiant: quantum enim oc-
 cupationis, operæq; sument, tantum
 de fastidio, deq; mœrore, & morosi-
 tate detrahent, seq; his magnopere
 probabunt, à quibus subleuātur. Cū
 enim nihil agere non possit animus
 ille præsertim, qui in literarum & vir-
 tutis studiis ab initio est versatus æta-
 tis, censeo, vt illi omnes, quibus per
 morbum licet, occupationes habeant
 non molestas illas quidem, sed hone-
 stas tamen, & cum religiosa vita con-
 gruenter. Sunt admirabilia, quæ san-
 ctissimus ille Gregorius Romanæ &
 præsul, & doctor Ecclesiæ ægra sem-
 per & infirma valetudine fecit, dixit,
 scripsit: dux noster Ignatius effœto,
 exhau-

Ioannes
 diaconus
 in vita S.
 Gregorij,
 lib. 1. c. 8.

exhausto, imbecilloque corpore decrevit, & instituit, quæ legimus, feruamus, imitamur, habemus, quimur: eius amicissimus, & ex illis magister Ioannes Auila duodeviginti annos febrim passus, concubabatur tamen & laborabat, neque illis, qui eius opera indigerent, denegabat. Quintus Cicero Ciceronis gni frater irruentibus Gallis fortimè restitit, & hyberna summa cum laude defendit, & cum tenuissima virtute esset, ut ait Cæsar, huius scriptæ historiæ, cuius erat Cicero ipse legatus, *ne nocturnum quidem sibi tempus quietem relinquebat, ut ultro militum concursu, ac vocibus sibi parcere cogerent.* Solent qui in scholis pro morbis, & agrotationibusque declamant, morborum beneficia, & quorundam perpetuò ægrotantium officia proferre, nec verò ea fingere ipsi, sed Æliano auctore, aliisque pluribus. Primum Hieron Sicilia tyrannus prædicatur, qui primò indoctissimus, cum aliquando in morbum incidisset, & otium

Lib. 5. de
bello Gal-
lico.

Lib. 4. de
varia hi-
storia.

quod illi corporis imbecillitas dabat,
doctorem hominum sermonibus
audiendis tribuisset, literas, à quibus
erat alienus, sic amare coepit, ut ex
morbo conualefcens Simonidis, Pin-
dari, Bacchylidis studiosus auditor
erit, & quod esse consequens solet,
perdoctus euaserit. Ptolemæi secundi
disciplina illa non vulgaris ex hoc co-
muni fonte manauit, siquidem ægro-
tans illius doctrinæ principia posuit,
quam rectè valens & sanus absoluit.
Theagem scribit Plato nulla alia oc-
cupatione, quàm morbi otio Philoso-
phiæ præcepta plenè & perfectè didi-
cisse. Nam cum cum morbus à ciui-
um rerum procuratione prohibe-
ret, neque nihil agere posset, contu-
lit ad studium sapientiæ, neque so-
lum à corporis morbis, sed ab animi
egritudine & tristitia respirauit.
Quid? quod etiam interdum ex mor-
bo ipso remedia nascuntur, magnæ-
que utilitates existunt: nam Straton
similiter & commodè videtur ægrotas-
se, qui cum ex splene laboraret, reme-
diumq;

diumque ex corporis exercitatio
 & palæstra petere cogeretur, prima
 eius artis beneficio valetudinem re-
 perauit, post cum in arte processisset,
 Olympicorum victor fuit, quæ etiam
 illis temporibus summa laus. Demo-
 crates non prætermittitur, qui pug-
 & ipse strenuus cum ex pedibus lae-
 raret, venit ad certamen, seq; linea
 circumscripsit, aduersariosq; tum
 mum victores fore constituit, si se-
 tra lineam depulissent. At illi victi
 ab ægroto, & cum fortiter in loco
 fisset, coronam deportauit. Libani
 quæ de Possidonio Cicero tradit,
 dem verbis exponere. Vt intelligat
 quam multi illi sint, qui nos inerti-
 socordiaeq; cōdemnent. Id dicam, quod
 solebat narrare Pompeius, se cum Rhodum
 venisset, decedens ex Syria, audire voluisse
 Possidonium, sed cum audiuisset eum gra-
 ter esse agrum, quod vehementer eius vi-
 tus laborarent, voluisse tamē nobilissimum
 Philosophum visere, quem ut vidisset, et
 salutauisset, honorificisq; verbis prosequen-
 tus esset, molesteq; se dixisset ferre, quod

*Lib. 2. Tu-
 scul. quæst.*

um nō posset audire, at ille tu verò, inquit,
 nō committam, ut dolor corporis ef-
 ficiat, ut frustra tantus vir ad me venerit,
 neque narrabat eum grauiter & copiosè de
 ipso nihil esse bonum, nisi quòd hone-
 stum esset, cubantem disputasse. Cumq; quasi
 ei dolores admoherentur, saepe dixisse,
 nihil agis dolor, quamuis sis molestus, nun-
 quam te esse confitebor malum. Hæc Tul-
 lius. Ecclesiæ verò doctor & lumen
 Ambrosius senex multa dictauit, mor-
 tuus in vita
 neque vicinus commentarios in Psal-
 tum quadragesimum tertiū inchoa-
 uit, quos mortis interuentu consum-
 mare non potuit. D. Thomas in mo-
 nasterio Fossæ nouæ, quo se agrotans
 receperat, hospitum rogatu Cantica
 Cantorum explanauit, & vsque ad
 extremum spiritum in tradendæ salu-
 taris doctrinæ perpetuo labore per-
 mansit. Salomonis verò cantum il-
 lum eò libentiùs diuinus doctor ex-
 posuit, quò se beatorum vocibus ac
 canticis propinquiorem esse cerne-
 bat. Neque nos medicorum retra-
 here ab honesto & moderato labore

S. Pauli-
 nus in vita
 D. Ambro-
 sij.

F. Lauren-
 tius Surius
 in vita D.
 Thoma.

Oo

iudi-

iudicia debent, qui sæpe loquuntur
ad voluntatem, & cum sanare non
possunt, ne omnino nil dicant, le-
ptiones, lectiones, & meditationes
interdicunt. In quo eos, qui ita le-
tiunt, (nam plurimi sunt præclari me-
dici, atque prudentes, quibus nolumus
hæc admonitio non displicet) vehe-
menter fallit opinio. Quandoque
dem perennis morbus atque infa-
bilis vel curari, vel certè releuari
cupationibus solet. Magnopere
enim refert qualis animus in ægro
sit corpore: estque ipse mentis tra-
bitus effector valetudinis. Totum enim
(ut præclare disputatum est à Cice-
rone, quem locum meis ægrotis
verbum edisci velim) in eo est, ut tu
imperes. atque hæc cogitatio quid patro-
tia, quid fortitudine, quid magnitudinis
animi dignum sit, non solum animum com-
primit, sed ipsum etiam dolorem, negotio
quo pacto mitiorem facit. ut enim fit in
prælio ut ignavus miles, ac timidus simul ac
viderit hostem, abiecto scuto fugiat, quan-
tum possit, ob eamque causam pereat

2. Tuscul.

quoniam etiam integro corpore, cum ei,
si feterit, nil tale euenerit, sic qui doloris
ferre non possunt, abiiciunt se, atque
afflicti & exanimati iacent. Qui autem
superiores, discedunt sapissime. Quod enim
quedam animi similitudines cum
corpore: ut onera contentis corporibus faci-
feruntur: remissis opprimunt: simili-
ne animus intentione sua depellit pressum
ponderum, remissione autem sic
regitur, ut se nequeat extollere. & si verum
in omnibus officiis persequendis
est adhibenda contentio. Nil habet
Alfonse, quod addat Cassianus,
Climacus, quos scimus de vincen-
tis affectionibus mirifice philosopha-
re. vide quam acutè, quam salutariter,
quam nostris dogmatis conuenien-
ter cuncta præcipiat. Ergo viri san-
tissimi & egri & imbecilles non secus
sani, valentes, & robusti laborabant,
societatisq; ægroti in morborum in-
ducuntur balneos, rusticationes, itine-
ra, pharmaca, locorum mutationes,
conuivialitates, voluptatesq; desiderant,
neue maturius quàm deceat, senes fiant,

ea negocia me authore quærant, cum otio affinitatem & cognationem habere videantur, quæ ita dulcedine oblectent, ut etiam fructu ipso commendentur. Nam qui sacerdotes sunt, confessiones audire possunt multas, nec molestas, versari cum illis, qui in amore respondeant, longotervuallo verba ad populum facere, quædam obire domestica munera, actionis, scriptiois, meditationis effectus modus debet, nec est verendum, noxia capiti contemplatio sit, quæ nulla animi contentione fiat, quamque nullus sensuum conatus eliciat. Nam si afflictam valetudinem leuare multa solet, liber cœli suspectus, agri vitiditas, riparum amœnitas, sylvarum, nemorumque lustratio, si arborum insitiones, si peregrinatio, si pagratio, si hortorum cultura delectat, neque ægrotantibus non esse salubris reperitur: cum non mens agro, affectoque corpore refecti ac recreari poterit rerum aspectu diuinarum? præsertim ubi hæc voluntate facimus, neque expectamus dum

signo

ant, ce
 nation
 cedim
 pfo co
 cerdes
 stant
 cum illa
 longo in
 facere
 unera
 onis esse
 ndum
 quæ mul
 uamque
 at. Nam
 are me
 agri vi
 uarū, me
 i infir
 io, si ho
 grota
 : cur non
 ore refici
 pectu di
 volunta
 us dum
 signo

signo precationis dato genua cum il
 lis, qui valent, inflectamus. His enim
 legibus solutus æger est, qui mentem,
 quo modo & quando potest, erigit ad
 Deum, nec esse vlla cogitationis inten
 ze debet expressio. Satis enim habere
 debet ægrotus, si se Deo præpotenti a
 manter ostendat, illa que ex Lazari so
 rorum prudentissima vsurpet epistola
 ad humani generis vindicem & libe
 ratorem missa: *Ecce quem amas, infirma*
tor. Grauem morbum, & qui mortem,
 æque interitum minitatur, quo pacto
 terre debeamus & ipsa nos immortali
 tatis spes docet, & timor inferorum.
 Istam capitis grauedinem, quæ te dies
 noctesque vexat, & malè habet, oris
 fragilitatem, stomachi labores cibos
 nunquam concoquentis, corporis im
 becillitatem, inualetudinemque per
 petuam ita ferre, vt neque aliis grauis
 nunquam sis, neque tibi insulsus, acer
 bulque esse videaris, magnæ profectò
 sapientiæ est, & virtutis egregiæ. Ita
 que Antonius ille Madridius & sui &
 aliorum concionator eximius Socie

Ioannis
 11.8.

O o 3 tatis

tatis munera non illa esse solum dicitur
 bat, coqui, obsonatoris, ianitoris, ap-
 tui, Doctoris, Cōcionatoris, Rectoris
 Prouincialis, & cæterorum, quæ enu-
 merare magnū esset, quorū omnium
 leges tabellis describuntur: nam agra-
 torum suum esse aiebat officium, cu-
 ius leges non pratermisit Ignatius,
 quid enim ægritudinis tempore faci-
 endum sit, à nostro est legislatore pre-
 scriptum. quod si præstamus iis, qui
 rectè valentes sua quisque munera ex-
 ercent, non inuidebimus. illos enim
 perstrenuè certantes, nullumq; onus
 ac tranquillum spiritum ducentes
 valetudo ipsa sustentat, ex renibus
 ex intestinis, ex pedibus, ex lippitudi-
 ne qui laborant, qui febriculæ lentis
 igne paulatim ac sensim confici con-
 sumi q; solent, quia valetudo naturalis
 lætitiæ radix exaruit, & quia in mani-
 bus nihil est, sed omnia posita longe.
 Deum illis verbis inelamant: *Latifica
 animam serui tui*, seq; immortalis Deo
 in tanta doloris diuturnitate sacrifi-
 cant, estq; obedientiæ, & consensio-
 nis ho-

*In exami-
 ne, c. 4.
 §. 32.
 Constat.
 parte 3. c. 2.
 §. 17.*

is hostia illa gratissima. perge ita fa-
 cere, & vel in morbo valere, constan-
 ter; illius coeleste esse donum agno-
 sce, tibiq; persuade, non valere melius
 esse, neq; enim tam multorum preces
 esse, irritaq; sunt, sed quia multo me-
 ior tua sit in morbo cōditio, eum esse
 patitur bonitas diuina diuturnū. quod
 tero agitudinis ac melancholiæ, il-
 lus inquam, quæ frustra suscipitur, ne
 nomen quidem velis audire, tibi verè
 ex animo gratulor. grauis mihi cre-
 dere est, tetra, funesta, quæq; cum,
 virtute & sapientia habitare non pos-
 sit: hanc omnino exterminemus, illas
 duntaxat contractiunculas relinqua-
 mus, quas non voluntas & inuitatio
 quædam ad mœrendum, sed morbi
 & naturæ necessitas affert. Cura vt
 gratia apud Deum valeas, qui enim
 valet, is verè valet.

IACOBO PERESIO.

De fructuosi sapientis adiutoribus.

NON possum dicere Peresi o-
 ptime, quoquo modo hoc
 Oo 4 acci-

accipiatur, Societatis viros domesticos
 curâtes confessionum, & concionum
 gloria carere: & si enim se non esse
 sapientes profitentur, vel quia literas
 non didicerunt, vel quia non ostensa-
 uerunt, tamen quia sapientum adu-
 tores sunt, pro sapientibus haberi vo-
 bent. Non hic de Ioanne illo Fernan-
 des, nō de Ludouico Almeyda loqui-
 mur, qui sacrorum ordinum expe-
 tes, quod Episcopi nulli essent, à quibus
 initiari possent, in insula Iaponia
 innumerabiles in diuina lege initi-
 tuerunt, & fonte sacri baptismatis ba-
 luerunt, de te, mi Iacobe, tuique
 similibus sermo mihi est, quorum vi-
 ta non minus salutaris, fructuosaque
 est, quàm eorum, qui sacerdotes sunt,
 quiq; literata virtute hominibus pro-
 desse student. Non enim benignissi-
 mus ille parens, quos propter se & vi-
 det esse sollicitos, & sedulæ, operosæ,
 officiosæque illius virginis Marthe
 forte contentos prolis suauitate desi-
 tuit, liberisq; finit orbari, quorum
 quanta gignendorum auiditas sit, Ra-
 chelis

Luca 10.

omelia
nacionu
non elo
uia liter
a ostent
um adu
aberi de
o Ferna
da loqu
m expo
at, a qu
a lapora
ge in
inatis
tuique
orum
nos quo
otes sua
ibus pro
nignifi
& vi
peror
Martha
ate deli
uorum
as fit, Ra
chalis

chelis declarat exemplum, quæ virum
suum Iacobum his verbis quondam
appellabat: *Da mihi liberos, alioquin mor-*
iar. Tantum dolorem & ex sororis
fecunditate, & ex sua sterilitate capie-
bat! Et quidem homini ad veram
gloriam nato nil tam esse molestum,
soler, quā ita viuere, vt sibi duntaxat
vni, nō etiam aliis natus, & in hanc lu-
cem susceptus esse videatur. Par-
tus vero ille, quem mens nulla cum,
pudoris iniuria procreat, tanto est
charior, quanto purius & dignius ge-
neratur. cuius nostri homines præter
ceteros percupidi, & appetentes
sunt, nec quiescere possunt, nisi Deo,
quem intimis sensibus amare debent,
quamplurimos aggregent, Ecclesiæ-
que regnum amplificent, quod exi-
guis definiri terminis dolent. qua-
re quæ tua soboles sit mi Iacobe, qui
cum literas didiceris, laicus tamen
esse voluisti, quæque illorum, qui
in cœnobiis propter Deum humana
procurant, & quanta progenies sit,
explicandum mihi est, illudq; ponen-

Genes. 30. c.

Oo s dum

dum in primis, de quo nemo vnquam
 sapiens & sanus dubitauit, religionum
 familias cohortes quasdam etiam
 militares, quibus pietatis, probitatis
 quæ hostes oppugnantur. Christiani
 enim ditio, quæ suis est munita pro-
 fidiis vim arcet, irruentiumque inimi-
 corum propulsat impetum, illius fro-
 ta, defensaque numine, qui se in afflic-
 tibus præsto esse futurum spondens
 negauitque inferorum valuas, id est
 Cacodæmonum acies tales vnquam
 actantas fore, vt Ecclesiæ firmissimam
 arcem labefactent. Cumque monas-
 teria quasi quædam castra sint, vnde
 milites prodeunt, quò fessireuertun-
 tur: sacri eorundem homines qui
 concionari, docere, scelera expiare,
 cumque hominibus versari iubentur,
 pugnatorum imaginem gerunt: qui
 verò domestica curant, his militibus
 similes sunt, qui in castris relictis sar-
 cinas, impedimenta que custodiunt
 tuentur belli subsidia, iis, qui dimi-
 cant, portum, perfugiumque parant, in-
 columitatemque à tergo pollicetur. hos

Matth.
16.6.

illis ipsis, qui hostes fuderint, Dauide
 equamus authore. Cum enim David
 ex fortissimo milite clarissimus impe-
 rator Amalecitas secundo praelio su-
 perasset, opimaq; spolia hostibus ade-
 misset, prædam omnem ex æquo par-
 tens nihilo ditiores illos milites exire
 passus est, qui vicissent, quàm qui lan-
 guentes & fessi ad sarcinarum custo-
 diam restitissent. quin etiam ex illo
 tempore vim legis obtinuit, vt eorum
 similis esset conditio, qui gladio ho-
 stem cæderent, quique in castris re-
 manerent. A rege enim prudentissi-
 mo, militarisq; artis sciētissimo vtros-
 que pari iure retinendos, & in eadem
 rutina esse ponendos Israëlitę didice-
 runt. Parua enim sunt arma foris, ni-
 si est consilium domi. mensam sternis,
 cibos & epulas condis, etsi fames
 pro condimento est, hortum conse-
 ris, suppellectilem & curas & custodis,
 varia vitæ subsidia vndique apportas,
 stupem cogis, vicos & oppidula perlu-
 tras, vt professā ista domus alatur,
 quæ annuos fructus habere nō potest,
 neque

Reg. i. c. 30.

*Cicero i.
officior.*

neque certa vectigalia, ista nisi fas,
domi se Euangelicus interpret con-
neat necesse est, securus ut agat, con-
cionetur, admoneat, de se non labo-
ret, aliis succurrat, tu ipse laborans,
currendo, æstuando, algendoq; peti-
cis, quid igitur impedit, quo minus in
victoriæ societatem te possis offerre
concionaris, dico apertè, docēs, in-
tuis, confessiones audis, quandoque
dem te cibos coquente, & corporis in-
menta comparante, sacri operarii ani-
mi pabulum Christiano populo largi-
untur. Quare teneamus istiusmodi
administratores non modò rerum vi-
banarum, sed etiam bellicarum gloria
clarere. Decertant non gladio com-
mus, sed sagitta eminus, & telo mori-
fero, sæpeq; euenit, ut ab his capitali-
simus hostis vulneretur. Sic enim le-
gimus regem Achabum periisse: talis
etiam Abimelechi Gedeonis filij in-
ritus fuit, quem mulier ex alta turri
percussu lapidis interemit. Quid
quod ligone, veru, tridente, fuste, la-
pidibus, iisq; ferramentis, quæ nostri
fratres

*Regum 3.
cap. 22.*

Indic. c. 9.

fratres tam saepe sumunt in manus,
geri pugna commodè potest: mitto il-
lud bellandi genus, quod tibi, tuiq; or-
dinis hominibus solet esse notissimū:
nam precum suarum quasi tela criniti
monachi, capillatiq; nostri adiutores
in hostes iaculantur. Mose brachia in
celum tollente, supplicesque manus *Exod. 17.*
tendente Iudæi in acie stantes vince-
bant, simillimè vobis precatibus Chri-
stiani nostri milites victoriam conse-
quuntur. Danda igitur nostris his ca-
lonibus palma est, belliq; feliciter ad-
ministrati gloriæ pars communican-
da cum illis. Sæpenumero quòd vin-
cimus, quòd superamus, quòd viui-
mus, illorum, & sedulitati, & charitati,
& pietati acceptum ferre debemus.
Nisi enim pugnātibus nobis auxilium
atque opem tulissent, vires ad prælia
nostræ torpuissent. Ergo Ecclesiæ Chri-
stianæ vetus hæc consuetudo est iam,
inde ab Apostolorum ducta tempori-
bus ut aliis concionantibus, alij men-
sas, tricliniaq; procurent. Nam ut san-
ctus Lucas in historia commemorat, *Actor. c. 6.*
crescen-

Act. 6. c.

crescente in dies numero Christianorum, Apostoli nisi illius cibi pararent, quo corpus hoc alitur, curam depnerent, Dei verbum commodè prædicare se non posse, viderunt, eoque viros spectatæ virtutis, & in iis clarissimum Stephanum mensæ ministrum elegerunt, quorum etiam pariter erant, ut misericordiæ munera obirent, egentium inopiam subleuarent, mendicitatemque multorum pascere, & Marthæ exemplo toties hospitium Christum ipsum acciperent, quod es Christi nomine viatoribus & peregrinis mensam & lectum præpararent. Quod si is, qui Prophetam accipit, uti ex Evangelio didicimus, necedem Prophetæ accepturus est, & quitur, ut qui Evangelicum doctorem è Christianæ adhortationis gymnasio reuertentem cibo recreat, doctoris & concionatoris sit præmio decorandus. Si enim fatemur, ab adolescente Saulo priusquàm Paulus esset, quod nullum lapidem iecerat, sed eorum à quibus dilapidatio fiebat, quòd

Matt. 10.

Act. 7. c.

ridentiùs ac studiosiùs facerent, ve-
 res asseruabat, Stephanum omnium
 acerbissimè atque acerrimè esse mul-
 tum: cur non dicamus, qui concio-
 rum, confessionumque beneficio
 ex flagitiis emergunt, non de his mi-
 nus bene mereri fratres silentio do-
 mestica tractantes quàm sacerdotes
 concionantes? *Saulus plus seuebat* (in-
 quit Augustinus) *omnes adiuuando,*
quam suis manibus lapidando, in omnium
manibus erat, qui omnium vestimen-
ta seruabat. Similiter coquus, obsona-
 tor, œconomus, lignator, aquator in-
 omnium sunt ore concionatorum,
 qui omnibus concionatoribus cibum
 parare non desinunt. Neque solùm
 fratrum sedulitas, sed multo etiam,
 magis sanctitas perditis hominibus
 saluti est: Nam neque qui plantat, ali-
 quid est, neque qui rigat, sed qui in-
 crementum dat Deus, is effector
 est omnium. Qui quò à nobis reli-
 giosius colitur, eò illius erga homines
 manus est largior. Fieri que sæpe solet,
 ut oratorum suadela multorum ex
 tacitur-

Sermo. 1. de
conuersio.
S. Pauli.

1. Ad Cor.
6. 3.

taciturni, laboriosi; fratris silentii
virtute nascatur. Deus enim con-
natoribus non ita sanctis vim illam
dicendi, & acrimoniam deesse non
patitur propter illorum preces, à quibus
sanctè & augustè colitur: ita elo-
quentiam parit infantia, oratoris
victoriæ fraterculum idiotam illum
quidem, pium tamen & religiosum
authorem habuerunt, dici; illud
cris sæpè adhortatoribus potest, alij
borauerunt, & vos in labores eorum intro-
istis. Quæ cum minimè Franciscus
nesciret sanctissimæ, atq; egentissimæ
paterfamiliæ, verba illa ex Annæ Sa-
muelis Prophetæ matris cantico: *De-*
nec sterilis peperit plurimos, & quæ non
habebat filios infirmata est, sic Bonaue-
tura teste interpretabatur, ut diceret,
copiosum partum iis ventribus fore
attribuendum, qui steriles habiti es-
sent, illorumq; rursus orbitatè osten-
sum iri, qui liberos, & prolem iacta-
uissent, huiusq; admirandi spectacu-
diem illum supremum indicem fore.

*Ioan. 4. c.**Reg. 1. c. 2.**In Vita S.
Francisci.**Gen. 30. c.*

Vt enim Rachel, quos Bala pepererat,

filios

filios appellabat, & numerabat in-
uis, ita plurimi concionatores, & sa-
crarum rerum administri alienos par-
tus pro suis venditant, inaniq̃ue lāti-
tia gestiētes cū infœcundi sint, pul-
cherrimæ prolis satores se esse glori-
antur. Quanquam capillati nostri
fratres non solū hoc adiumenti no-
mine in re domestica, non tantum,
quia pij, religiosiq̃ue sunt, sed etiam
quia prudēter, salutariterq̃ue loquun-
tur, gloriosæ huius nostræ militiæ
participes esse debebunt. Etsi enim
rem familiarem tueantur, tamen alta
cupiunt spectare, & vbi se occasio tu-
lerit, dataq̃ue facultas erit, ad confes-
sionē scelerum inuitare illos debent,
quibus cum negociantur, illam imi-
tati ancillam, cuius admonitu Na-
manus ille Syrus in Samariam venit,
vbi Heliseo supplex fuit, & lepræ
curacionem, ac medicinam inuenit. *Reg. 4. c. 5.*
Non concionantur? at quos possunt,
hortantur ad conciones audiendas,
non docent? at vbi sit doctor osten-
dunt. Non medentur animi vulne-
ribus?

P p

ribus?

ribus? at authores leprosis sunt, vobis
Sacerdotibus indicent, & ne à longi-
ne refugiant, identidem rogare non
desinunt. Ergo vobis gratulandum
merito est, in quos cœlestis ille domi-
nator tam plena manu beneficia con-
gessit. Alta sine invidia, sine de-
core tenetis hæc infima. Chari sunt
liberi? sobolem propagatis, optabile
animi tranquillitas est? in illam vobis
tanquam in possessionem venire
cet quotidie, nil tam dulce, quam
res commentari cœlestes & divinas
hæc vobis facultas semper datur, De-
enim cum simplicibus sermocinatio-
nem esse solere testatur antiquitas,
quæ tam multos & anachoritas &
cœnobitas illiteratos habuit, sancti
tamen. Hoc vitæ genus sapientissimum
idiota ornauit Antonius, hoc ille,
qui vnius Dauidici versiculi auditi-
one contentus: *Dixi custodiam vias meas*
ut non delinquam in lingua mea, magi-
strum, à quo sacras literas doceri co-
perat, non amplius adiit, satis putans
sibi illud esse quod audierat, hoc Ser-
vulus

S. Athana-
sius in Vita
D. Antonij.

Psalm. 38.

Pambus
hic erat,
Vide histor.
Eccles. lib.
3. cap. 1.

nt, vbi
 e à lon-
 gare nou-
 landum
 ille dom-
 ficia con-
 ine deo
 Chari sur-
 optab
 lam volu-
 venire
 e, quam
 z diuina
 atur, Di-
 ocinatio-
 tiquit
 oritas
 r, sancti-
 ntissim
 hoc ille
 audire
 vias mali-
 ea, magi-
 oceri cu-
 is putan-
 hoc Ser-
 uulus

ulus literarum vsque eò rudis, vt
 ne legere quidem sciret, sed ita san-
 ctus, vt de eo sanctus Papa Gregorius
 meris multa mandarit. Hoc Franci-
 cus columen sanctitatis, hoc Franci-
 ci innumerabiles sectatores, quos ex
 annalibus discimus, quorum vnus
 Compluti iacet, quem tu & nomine
 refers, & factis quoad potes, imitaris:
 ex hoc ipso numero laicus ille est, qui,
 vt Hieronymus Osorius Syluensis
 Episcopus scribit, idemque suauis
 orator, quoties vox hæc AMOR vsurpa-
 tur, sui imposruebat in terram, op-
 pressisque & confopitis sensibus iace-
 bat immobilis. Nostros non nouit,
 quorum multos laudibus si nouisset,
 extolleret. Nam Bernardus, Fulgen-
 tius, Crucius, Leo, Gutterrius, Pradus,
 Philippus, Ximenius, Ontannio, Frā-
 scus Martinus non concione, quòd
 illiterati essent, sed religione, & dome-
 stica procuratione claruerunt. Multi
 signatio Azebedio duce in illo ad Bra-
 ssiam cursu gloriosam mortem pro
 Christo oppetiuerunt, neque se illo-

Lib. 4.
 Dialogo.
 cap. 14.

Hic in san-
 ctorum re-
 latus est
 numerum
 à Sixto V.
 anno 1588.

Libro con-
 tra Gual-
 terum.

*Ioannes
Sosa ab
olla, & cu-
lina, quo in
ministerio
sociis ali-
quando de-
seruierat,
ad gloria-
sam mar-
tyrij coro-
nam ascen-
tus nouum
parribus,
fratribusq;
solide vir-
tutis ac
submissio-
nis certamen inie-
cit. Mas-
seius, lib.
16. rerum
Indica-
rum.*

rum dissimiles præbuerunt, quid
eandem Brasiliam concionaturi
perabant. Atque etiam ex Salsæ
insulæ inclytis illis quinque marty-
bus vnus Franciscus Aranea fuit &
laicus, in quibus illud etiam mirabile
visum est, quòd Idibus Iulij anni 1580
interfecti pro Christi nomine sunt,
quo ipso die ab hæreticis annis ab
duodecim Ignatius, quem dixi Ara-
bedus, comitesq; nouem & triginta
cùm Brasiliam, vt dixi, peterent, mor-
tem pro Christi nomine, & eius Eccle-
sia subierunt. Misericordiam diuinam
literæ decantant, nihil isto benignius
est munere, præclarum est, de huma-
no genere bene mereri, vestra sedula-
tas perficit, vt qui Sacerdotes sunt,
pdesse hominibus possint. Nisi enim
ianuæ, triclinio, sacrarum rerum co-
stodiæ præficeremini (loquor enim
& tecum & cum tuis) ampla illa, egre-
gia, salutaria, quæ Societas suscipit,
hominum vita requireret. Consilire
& concionari in templorum seg-
gestis & gloriosum, & fructuosum

semper est visum, ab hac laude nemo
 os vnquam sanus exclusit, qui toties
 concionamini, quoties sacris præco-
 nibus necessaria ministratis. Quod
 nim multas audientibus magnus ille
 Pompeius, M. Tullio Ciceroni testi-
 monium dedit, frustra se triumphum
 de externis Romani nominis hosti-
 bus adeptum fuisse, nisi summo Ci-
 ceronis in rempublicâ merito, à quo
 gravissima Catilinæ & sociorum con-
 iuratio compressa erat, locum, vbi tri-
 umpharet, habuisset: idem operosis
 nostris fratribus dari sanè quàm verè
 potest, nō enim minus præclarum vi-
 deri debet, vt qui longè à domo decer-
 rant, habeant quò victores reuertan-
 tur, quàm patefacere prouincias, re-
 gionesq; ignotas aperire. Nam qui ex
 concionibus, confessionibus, peregri-
 nationibus fessi laboribusq; debili-
 tati redeunt, in vestra benignitate
 conquiescunt. qui ægrotant, eos ita
 cunctis, vt *non urbis delitias, non matris*
querant affectum, quæ verba Hierony-
 mi sunt cœnobarum erga malè ha-

*In Epistola
 ad Eustoch.
 de Virginit.
 seruanda.*

Pp 3 bens

bentes charitatē antiquam extollunt. libet quid idem doctor hic maximus de sanctis artificiis sentiat, expone, libet eadem ipsa verba profere, quæ de Nepotiano dicta tuis istis artibus auctoritatem, laudemq; conant. Erat, inquit, sollicitus, si niteret aliter, si parietes absq; fuligine, si panimēta, si ianitor creber in porta, vela semper ostiis, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, si in omnes ceremonias pia sollicitudo posita, non minus, non maius negligebat officium, ubicunq; eum quæres, in Ecclesia inuenires. Nobilem virum Q. Fabium miratur antiquitas, qui etiā Romana scripturae historiae est, sed magis ex pictura, quam ex literis nomen inuenit. Et Beselehel nostrum plenum sapientia & spiritu Dei scriptura testatur. Hiram quoq; filiū mulieris Tyriae, quod alter tabernaculi, alter templi suppellectilem fabricati sunt. Quomodo enim latae segetes, & vberes agri interdum culmibus, aristisq; luxuriant, ita praeclara ingenia, & mens plena virtutibus in variarum artium redundat elegantiam. Vnde & apud Graecos Philosophus ille laudatur, qui omnes, quos

In Epitaphio Nepotiani.

Exod. 31.
3. Reg. 5.

extolleretur, usque ad pallium, & annulum manus sua factum gloriatus est. Hoc idem possumus & de isto dicere, qui basilicas Ecclesiarum, & martyrum conciliabula diuersis floribus, & arborum comis, vitiumque pampinis adumbravit. Hæc ille, quæ declarant eas artes, quæ manibus exercentur, maximis hominibus indignas non esse, tibi que Societas non minus isto nomine debet, qui cum in omni literarum genere viguisses, tamē illa libenter agis, quæ corpore geruntur & viribus, tibi que mater pro pietate præmium optat à Deo, quod maximum, quodque sempiternum illis in cælo patetur, qui arrogantia & fastu caruerunt. Argiæ Sacerdotis Cleobis & Bion filij prædicantur, nam cum matris solenne, statumque sacrificium instaret, & eundi tempus vrgeret, morarenturque iumenta, veriti ne aut seriùs, quam fas esset, mater accederet, aut indigniùs, quam sacrificij ius poscebat, gradaderetur, veste posita, corporibusque oleo perunctis iugum subierunt, parentemque & tempestiuè & honestè

Cicero in
1. Tuscul.

stè satis longè ab oppido in fanum
 uexerunt: tum mater precata est
 Dea dicitur, vt liberis mercedem
 pietate redderet, quæ omnium ma-
 ma esset, quæ si in illis duobus fabula
 fuit, historia certè quidem in vobis
 Christi curram portantibus, alacriter
 quæ trahentibus. vestem ponitis, ceru-
 cem submittitis, collum, dorsum, ac
 humeros oneratis, stabulum purgati
 non illud Augiæ, cuius tamen mun-
 tities, si fabulas audire volumus, Hercu-
 laudi fuit, terrâ subigitis, corporisque
 defatigatione animum ab omni labe-
 purum, integrumque seruatis. Quo
 autem loco qui in isto labore, muni-
 reque versantur haberi debeant, et
 Romano Pontifice Gregorio VII. di-
 ce, cuius ego diplomatis quo sancti
 Benedicti celeberrimum quoddam
 in Germania monasterium approbat
 confirmat, extollit, verba notaui, quæ
 sic habet: *Nonnulli pro amore Christi con-
 uenerunt, huius feruoris, huiusque humili-
 tatis, vt eis non tam libeat haberi pro mona-
 chis, quam pro seruis monachorum, & ultra
 se obta-*

*Tritemius
 in historia
 monasterii
 Hirsaugi-
 ensis.*

num. obtulerint ad ministerium coquina, pistri-
ta ella. ni, & aliarum humanarum necessitatum,
dem. quod planè tanto maioris est meriti, quanto
m. expressius illum imitantur, qui cùm sit cœ-
s fabul. ligitur virtutum imperator, tamen homo
s. vobis. catus in hunc mundum venit, non tam mi-
alacrit. nistrari, quàm ministrare. Hucusq; Pon-
tis, cer. tificex, quæ me ita verba delectant, nihil
sum, an. v. illis iucundius legerim. hæc igitur
ourgati. causa est, cur hæc infima tantopere
a munde. noster pater Ignatius adamauerit, pri-
Hercu. mi Societatis patres tam sæpe in culi-
porisq. nam venerint, cuiusque provinciæ o-
nni labe. ptimates, ipseque generalis lances la-
s. Quo. uet, doctissimi & nobilissimi quique,
e, mune.igna comportent, focum extruant,
eant, et. egrotantibus præsto sint, & maximi
VII. d. illius Gallicani imitatores se præbe-
no sanct. ant. quid alibi fiat, nescire me fateor.,
oddam. nec enim in aliena republica curio-
probat. sum me esse delectat. De nostra fami-
aui, que. lia hoc verè affirmabo, non hominum
risti con. conditionem, sed mores & vitam ob-
e humi. seruari. honos habetur isti ordini, vita-
ro mons. que fratrum laboriosorum & à multis
& vltro. expetitur, & ab omnibus honoratur.
se obit.

P p s multi

multi viri nobiles apud nos diuina
 thæ ministeria perpetuò tractan-
 susceperunt, neque vlla ratione
 sunt à sententia deduci. quia nimium
 optabile illud esse munus existima-
 in quo summa est tranquillitas cum
 summa honestate coniuncta. itaque
 se libentissimè laboribus domesticis
 addixerunt, auremque quod est
 voluntariæ seruitutis insigne, peri-
 rauerunt, illius exemplo qui dixit

Esaie. 50. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem
 non contradico. Quæ cum ita sint, grati-
 lor tibi Peresi optime, & illis etiam
 qui isto vitæ genere delectantur. cum
 muneris Sanctissimæ virginis sancti-
 simus sponsus Iosephus antesigna-
 nus erit, & ductor, quem scimus Da-
 filio, cum esset in terris, eiusque ma-
 tri purissimæ atque integerrimæ præ-
 sto fuisse, & ad victum & cultum ne-
 cessaria ministrasse. Vale. Tibique
 persuade laboris tui Societatem nun-
 quam immemorem fore, quæ illud ex
Ecclesiastico recolit *si est tibi seruus fi-*
delis, sit tibi quasi anima tua.

Esaie. 33.

CVI.

CVIDAM MAGNO OPERARIO.

De iis iuuandis, qui morti vicini sunt.

Ntempestæ noctis vigilas morituris dedicamus animas, quæ agentibus præsto sumus, & charitatis hoc opus ex Societatis instituto exercemus. nullum enim aliud est tempus, in quo nequiores comparentur insidiæ, & à teterrimo hoste grauiora pericula hominibus intendantur. Siquidem neruos omnes diabolus in eo contendit, vt qui turpiter vixerit, sui similis in morte perseueret, qui autem minimè malus fuerit, turpissimo interitu virtutes obruat, & contamine extremum tempus ætatis. Quem in finem vitæ superioris errata suggerit, Dei arcana, & recondita consilia sensibus obicit, iudicandi seueritatem amplificat, tartarorum æterna supplicia ponit ante oculos, morbi doloribus ac tormentis abutitur ad perniciem morientis, fastidia ingenerat, metus grauissimos inuehit, nefarias cogitationes immittit,

*Concilium
Tridentinum
sessio-
ne 14. de
Sacramen-
to Extrema
Unctionis,
in ipso pro-
emio.*

mittit, patriæ, parentum, ac propinquorum desiderium renouat, vitium morem alienissimo tempore in animo imprimit, id quod Anthores ille Virgilianus ostendit,

Ænei. 10.

*Sternitur infelix alieno vulnere, celum
Aspicit, & moriens dulces reminiscitur
argos.*

Quidquid enim ad extinguendam charitatem valet, humani generis aduersarius adhibere non desinit. hæc quæ David mortis gemitibus, & interni doloribus se esse clamat circumfessum. Vt enim qui arcem expugnare vult, omnes aditus obseruat, exitus obstruit, portas claudit, curatque quantum potest, ut qui intra moenia sunt, circumclusi teneantur, sic noster ille hostis antiquus quos mors obsedit, ut eis horribiles custodias circundat, ut se commouere non possint. In hæc angustias adductus extimescit Hilari- on, Agatho exalbescit, Arsenius perturbatur, triumque maximorum videmus grauem esse timorem in morte. Sed quid tam metuendum, quam quod

Psalm. 17.

*D. Hiero-
nymus in
Vita Hila-
rionis.*

quod de illo Stephano vitæ admiran-
dæ viro Climacus narrat, sanctus
author & grauis? Hic cùm se ex mona-
sterio ad solitudinem perfectionis *Gradu 7.*
causa contulisset, multosque annos ei
vitæ dedidisset, quæ cœlestis ma-
gis & angelica, quàm humana videretur,
cùm à nullo asperitatis genere
refugisset, nullamq; voluptatem, nisi
quæ ex virtute percipitur, degustas-
set, in morbum, mortemque incidit:
discipuli & ægrotanti, & agenti ani-
mam adfuerunt. Stephanum iam
iam moriturum oculis apertis lectuli
partes omnes lustrasse Climacus nar-
rat, & quasi se rogantibus atque vr-
gentibus nunc sic respondisse, ita sa-
nè, sed ista ieiuniis expiaui, nunc ita,
nego me fecisse, mentiris, & verba das,
interdum se arguentibus illo modo
occurrebat, aio, atque annuo, sed
ploraui, & hominibus, vt ista redi-
merem, Dei amore seruiui: visus est
etiam ita loqui, verè me, ac iustè accu-
satis, nulloque alio in ista re, quàm di-
uinæ clementiæ mihi licet vti perfu-
gio.

gio. Horribile profectò auditu, & que horribilius spectaculum metendi huius, seueri, strictiq; iudicij. Quid faciemus qui molliter viuimus, quando Stephanus, & is Stephanus, quos quadraginta annos monachus fuerat, lacrymarum ingentem vim profuderat, leoni pardo cibum man porrexerat, quod sanctitatis argumentum est, ad quædam vitæ errata nebat se posse respondere? Cuius ipso exemplo admoneor, vt de confirmandis his, quibus mors imminet, non quidem aliqua præcipiam, sed libelli illius lectionem sapientibus fructuosis suadeam, quem Ioannes Polancus de adiuuandis morientibus scripsit. Dæmones enim nihil tentant, vt Christianorum illa ipsa hora vel fidem deprauent, vel spem omnino labefactent: quibus erit à fructuoso sapiente consulendum. Dubiis quidem hæsitantibusque discipulis Stephanus ille, quem dixi, accessit è vita, qui si nostris his temporibus obiisset, adessentque discipuli, scilicet cum

as cum hoste minimè certauisset.
 Pugnarent pro magistro, & cum ma-
 gistro discipuli, opem & auxiliū quàm
 diligentissimè ferrent. Hinc illa Laus
 apud Virgilium præclara laus, quòd *Ænei. 10.*
 patrem ab Æneæ ictu & à certissima
 morte defenderit. Cræsi Lydorum *Vale. Max.*
 regis filium & eum mutum præter
 consuetudinem, & naturam vocem e-
 didisse accepimus, cùm patri necem,
 videret afferri. Neque vero hæc eò
 disputo, quòd Stephani anachoritæ
 discipulos officium non præstitisse ar-
 bitrer. Qui si fortè in sui patris acerri-
 ma illa pugna tacuerunt, neque ma-
 gistrum vocibus confirmauerunt,
 quem interdum non satis animosum
 esse sentirent, patris sanctitatem, au-
 thoritatemq; reueriti tacuerunt, cum
 interim precibus, lacrymis, cilicio, ie-
 iuniis, intimoque sermone pastori suo
 in extremum adducto discrimen sub-
 venire non intermitterent. Quid enim
 morituris præstare debeamus, David
 & Rex & Propheta nos docuit qui pro
 agente animā filiolo supplex Deo opt. *2. Reg. 2. 13.*
 max.

max. fuit, plorauit, esuriuit, cineribus
 put asperxit, corpus afflixit, in terra
 cuit, nullumq; paterni amoris officium
 prætermisit. Neque verò est dubitan-
 dum, quin laborum, vigiliarum, po-
 narum, religiosæq; vitæ fructum Sa-
 phanus, quem iam sæpè nomino, co-
 perit, multa enim mi Petre acciden-
 in speciem horrenda, re, exituq; labo-
 bria: vt qui in vita relinquitur, huius-
 modi exemplis moueamur. Enim
 verò si qui morti vicinus est, animi
 succumbat, erigendus, incitandus, co-
 firmandusq; erit, vtq; omnia prospera
 ac felicia de Dei infinita bonitate &
 clementia sibi promittat, monendus.
 Quem in finem legendus ille liber
 diui Ioannis Chrysostomi de lapsis,
 Ambrosij de pœnitentia, horum enim
 præceptis adiutus etsi labi moribus
 dus incipiat, tamen illico desinet, & vt
 miles, qui terga vertebat, & sese iam
 dabat in fugam, ducis admonitu re-
 uocatus dignitatem tuebitur, fidei
 spei, & charitatis armis tectus ob-
 stet, & cùm coeli quasi lumen aliquod
 aspexit.

cinerum, nihil est, quod ut illo fruatur, non paratus sit & ferre & perpeti.
 Sin autem horribiles species oculis ob-
 versentur, si cacodæmones instent, &
 immineant, est qui vertat in fugam.
 Christus IESVS humani generis libe-
 rator & vindex, cuius cruci affixi ima-
 go morienti proponenda est, atque
 exclamandum. Hæc est illa mor-
 tis mors amice, ne timeas. Adest,
 adest qui de morte triumphavit, qui
 inferos spoliauit, quique funus fune-
 re pepulit, afflixit, profligavit. Hanc
 petram mors momordit, & dentes a-
 misit, ô charitatem inauditam, ô clem-
 entiam inexplicabilem, ô amorem
 singularem. Hic nempe ille est Io-
 nas, quem immanis bellua vorare qui-
 dem potuit, sed necare non potuit,
 quem Moses adumbravit ereptus ex
 aquis, cuius figuram Daniel prætulit,
 qui à leonibus permansit intactus,
 quem Iosephus præmonstravit edu-
 ctus è carcere, capite raso, & mortali-
 tatis crinibus amputatis. Ex hoc fon-
 te vita manavit cuius tactione mors

Q q amara

Iona. 2.

*Exod. 2. r.
Danielis
14. c.*

Genes. 41.

amara dulcescit, tristisq; ille Lethe
 fluuius hilaratur. Vt enim aqua pes-
 lens cum salubrem venam attigit, le-
 lularis efficitur, ita mors, quæ solet
 esse pestifera, posteaquam ad vitam
 accessit, vitalis est facta. Huius augu-
 ciis vincenda mors ista est, & denique
 corpus assumendum. Hic omnia col-
 custodit, hic membra, quæ morstan-
 quam altera Medæa dissipauit, re-
 discerpsit, redintegrat, colligit atque
 coniungit. Hoc iubente cuncta re-
 nascentur, & mortui reuiuiscunt. Ni-
 mirum hæc illa vitalis est arbor in Ec-
 clesiæ consita paradiso, quam Chri-
 stus vitis vera complectitur, cuius ex
 corpore sanguis vi tormentorum ex-
 pressus est, & tanquam torcularis pre-
 lo contortus, ut eo delibuti percussio-
 nis angeli gladium fugiamus. Salu-
 crux, per quam salui sumus. Ave
 benignissime IESU, mortis, Erebi
 que vexator, ad te confugimus, à te
 opem petimus, tibi nos penitus, totos
 que tradimus. Hanc is, cui tu mihi
 tre morienti præsto fueris, osculetur,
 colat

Exod. 12.

Letho-
 ua pe-
 rtigit,
 æ sole-
 d vitam
 ius aufi-
 & deno-
 minia col-
 nor stan-
 auit, &
 it acqui-
 ancta re-
 eno. Ni-
 or in le-
 m Chri-
 cuius et
 rum ex-
 laris pro-
 ercun-
 . Salu-
 is'. Au-
 , Erebi-
 rus, à te-
 us, totos
 umi Pe-
 culer, &
 colas

tolant, sumat in manus, verbisque &
 amantibus, & honorificis prosequatur.
 Fieri non posse Tullius existimat, ut *2. Tuscul.*
 ille timeat, quem nauigantem prædo-
 nes insequantur, si Deum admonen-
 tem audiat: *Eiice te de navi, præsto est qui*
excipiat vel delphinus, ut Arionem Me-
thymneum, vel Pelopis illi equi Neptuni, qui
per undas curros suspensos rapuisse dicun-
tur. Christianus verò quid timeat, vel
 eiectus è navi, id est, occisus à tyran-
 no, vel factò vitæ naufragio, cum præ-
 sto ille sit, qui *Petrum ambulantem in flu-*
diis ne mergeretur, erexit, & Paulum
tertio naufragantem de profundo pelagi
liberavit; Sanctissimam Virginem,
 moribundus appellet, custodem An-
 gelum inuocet, cœlitumque omnium
 fauorem imploret. Conandum au-
 tem maximè est uti se apud DEVM
 in gratia ponat is, cuius artus vehe-
 menter laborant, utque sacramenta per-
 cipiat, quibus scelerum dolor ex im-
 perfecto perfectus efficitur. Cùm enim
 ingemiscit qui peccauit, excitat & cre-
 bris languentem flatibus ignem, si scele-

Qq 2 ra con-

ra confessus absoluitur, si sacratissimi
CHRISTI corporis viatico abeuntem
prosequare, si à medicis desperatum
sancto vngas oleo,

*Virg. in
opuscul.*

Tandem cōcepto tenebra fulgore recedent

Licet enim admiscere versus orationi, præsertim si boni poëta sint, loco adiungantur. Quinetiam expiatorios calculos ad leuationem poenarum, quæ luendæ restant, Sacerdos adhibebit. Moneatur æger, ut animus intendat ad firmitatem, utq; mollioribus cogitationes fugiat, nec cum Amalecitarum pinguissimo illo regedicat, siccine separat amara mors: quare abesse illi debent, qui vel ipso aspectu morientis animum perturbare possint. *Quod si Ceraustes in via, coluber in semita ungulam equi mordebit, ut cadat*

Reg. I. c. 15.

Genes. 49. ascensor eius retro, cum Iacobo illo strenuo pugile ad diuinæ salutis spem, velut ad arcem confugiat. Quid autem piæ preces, quid iustorum præsentia vita excedentibus proferat, Theodori monachi ostendit historia, quam diu Gregorij Papæ ipsis verbis exponam.

Inquit

Inquietus valde Theodorus nomine puer ^{Lib. 4. dia-}
 fuit, qui in monasterium meum fratrem suum ^{log. c. 37.}
 necessitate magis, quam voluntate sequutus
 est. Cui nimirum graue erat, si quis pro salu-
 te sua aliquid loqueretur. Bona enim non so-
 lum facere, sed etiam audire nolebat. Nun-
 quam se ad sanctae conuersationis habitum
 venire, iurando, irascendo, deridendo testa-
 batur. In hac autem pestilentia, qua nuper
 huius urbis populum magna ex parte con-
 sumpsit, percussus in inguine est perductus
 ad mortem. Cumque extremum spiritum age-
 ret, conuenerunt fratres, ut egressum illius
 urando protegerent. Iam corpus eius ab ex-
 tremis parte fuerat prae mortuum, in solo tan-
 tum pectore vitalis adhuc calor anhelabat.
 Cuncti autem fratres tanto pro eo ceperunt
 exilius orare, quanto eum iam videbant
 sub celeritate discedere. Tunc repente cepit
 eisdem fratribus assistentibus clamare, atque
 cum magnis vocibus orationes eorum inter-
 rumpere dicens, recedite, recedite, ecce dra-
 coni ad deuorandum datus sum, qui propter
 vestram praesentiam deuorare me non po-
 test. Caput meum iam suo ore absorbit, da-
 te locum, ut non me amplius cruciet, sed fa-
 ciat

ciat quod facturum est, si ei ad deuorandum
 datus sum, quare propter vos moras
 tior? Tunc fratres ceperunt ei dicere, quid
 est quod loqueris frater? signum tibi sanctae
 crucis imprime, respondit ille dicens, non
 me signare, sed non possum, quia squama
 huius Draconis premor. Cumque hoc fratres
 audirent, prostrati in terram cum lacry-
 mis ceperunt pro ereptione illius
 mentius orare, & ecce subito cepit
 clamare, dicens, gratias Deo, ecce draco
 qui me ad deuorandum acceperat, fugit
 orationibus vestris expulsus stare non
 potuit, pro peccatis meis modo intercedite,
 quia conuerti paratus sum, & secularem
 vitam funditus relinquere. Homo ergo,
 sicut iam dictum est, ab extrema corporis
 parte fuerat premortuus, reseruatus ad
 vitam toto corde ad Deum conuersus est,
 postquam mutatus mente diu est flagello
 astrictus, tunc eius anima carne soluta est.
 Hac Gregorius, quae piorum erga
 morientes misericordiam excitare
 merito debent, Theodorus enim
 lorum precibus, qui lectulum cir-
 cunstabant, & mortis & inferorum
 poenas

poenas effugit. Ego similiter multos
 mis precibus, piaque opera liberatos
 spero. Vale, & morituri benedictio-
 nem ad te peruenisse crede, cuius
 officiosissimus ille Iob sæpe fuit par- *Iob. c. 29.*
 ticeps.

E I D E M,

*De illis consolandis, quos mors or-
 barit.*

ILLIS te adesse libenter, qui è
 vita migrant, & eos consolari
 solere, quorum flebilis orbi-
 tas est, gaudeo vehementer: ille enim
 verè misericors est, qui vbi iam mori-
 bundos adiuuerit, orbos consolatur.
 Ioannes ille Alexandrinus Patriar- *Ex Leon-*
 cha, cui cognomen misericordia ipsa *rio in Vita*
 dedit, ad illorum, qui in extremum *Ioannis*
 certamen venerant, lectulum assiste- *eleemosy-*
 bat, morientes armabat ad pugnam, *narj apud*
 mortuorum oculos manu claudebat, *Metaphra-*
 qui autem à morte intacti, in mendi- *sten, de*
 citate viuerent, quam mortis instar. *Vitis san-*
 homines putant, eorum inopiam sub- *ctorum,*
 leuabat. Nos igitur vbi mortuis offi- *mensis Fe-*
 cium *bruarij.*

Qq 4 cium

cium præstiterimus, viuos conseruamus: nec matrem, vxorem, sororem, filiolos, nepotulos, afflictosq; cogatos lacrymis consenescere patiamur. Summorum dolorum solatia, formæque adhibeamus ex sacris literis, doctoribusque deprompta. Est enim illud in hoc genere luctuosum & triste, vt qui vnus omnia sustineat, coniugem & liberos vtcunque sustentat, qui manibus victum quærat, qui de nubili filia collocanda cogitet, alienissimo tempore excedat è vita. Quid tam miserum, quàm seduli operificis, operosi, diligentis, industrii immaturo obitu vxorem & eam fortasse mancā ac debilem, quæ se loco mouere non possit, iacere in fletu, miserè conflictari, egere paruulos filios dissipari, in easque angustias vitæ compelli vt cibum ostiatim petere necesse sit, in quo illud est maxime timendum, ne ad mendacitatis pactum alienas arculas furacissimè perscrutentur. Quis non doleat boni viri, boni ciuis, boni patris familiæ ab im-

perio
quer
serui
fieri
dati,
impe
& gra
poter
qui c
natu
oper
nor e
enim
mum
am a
bat,
corru
batu
fortu
splen
facia
cinc
vt or
mer
Chri
bus
perio

periosis mulierculis raptari filias, tor-
queri, vexari, pulsari, quæ verò hanc
seruitutem seruire nolint, turpissimas
fieri concubinas? quæ mala bene cor-
dati, attentiq; patris vita diuturnior,
impediret. His igitur mi Petre malis,
& grauiissimis quidem malis quantum
poterimus, obsistamus? Hæc enim *Ioan. 1. c. 3.*
qui curant, non verbo & lingua sibi
naturæ lege proximos diligunt, sed
opere & veritate. Neque vero mi-
nor est opulentæ domus ærumna. Illo
enim mortuo, qui fortunatam do-
mum, qui nobilem & claram famili-
am authoritate ornabat, consilio rege-
bat, opibus sustentabat, pudicitia
corrui, virtus eliditur, ordo pertur-
batur, sanctitas maculosa redditur,
fortunæ vexantur, & rerum omnium
splendor obsolescit. Quid damni litere
faciant illis amissis, in quorum patro-
cinio nitebantur, notius est, quàm
ut oratione debeat exponi. Sæpenu-
mero qui tenuiorum studia fovebat,
Christianus Mæcenæ & pius, qui re-
bus cognoscendis ocium dabat & li-
bro, s. bro,

bros, cognitis honores ac præmium
 pollicebatur, isque erat, qui promissa
 præstare posset, insperata morte no-
 stris eripitur vel propinquis vel ami-
 cis, eoque lugendo, egendoque progre-
 solent, ut vel literis nuncium reme-
 tant, vel multo impeditiores ad studia
 reddantur. Quid ego iacturam pecu-
 niarum, quid damna prædiorum, quid
 agrorum vastitatem, quid vectigali-
 um, fructuumque diminutionem,
 quid fortunarum naufragia, comme-
 morem? quæ unius sæpe hominis im-
 maturum obitum consequuntur. Equi-
 dem huiusmodi lamentationes nullo
 non tempore cogor audire, quid agam
 quæ iam satis ima dehiscat terra mihi?
 Quo me vertam? quis mihi in tanta re-
 rum necessariorum inopia subveniet
 & manum porriget salutarem? à quo
 tam commodè alar, ac reficiar, quam
 apud Mecænatem meum laute di-
 versabar? in illo homine omnia mihi
 erant, & cum illo omnia mihi perierunt.
 O mors invida, crudelis, acerba, ter-
 ribilis, quæ me paulo ante parentibus
 orbaris,

orbaras, nunc patrono priuauisti, &
no patrono, per quem reuixisse mihi
uidebar, & à mortuis extitisse. Quid
ardas inimica, & miserrimo mihi par-
cere perseueras? Videlicet sœuitia tibi
grata est, & dira peruersitas: cum e-
nim viuere finis, cui mori esset expe-
diens, illum extinguis, in cuius anima
plurimorum vita cōsistit. Nil te lacry-
mæ mouent, nil luctus, nil hic dolor,
nil illorum indigentia, vel potius
mors, quos ille suo non fouebat solùm
& calefaciebat, sed etiam formabat,
figurabat, colorabat, & animabat am-
plexu. Angeli te perdant, & ultra
omnes tuos mortuos amandent, ita-
que sepeliant, ut emergere non queas,
aut si ita lubebit, sociam Promethei ad
Caucasi rupes affigant, vel quia fabulis
in te tam serua locus esse non potest,
a præclaro illo Tobia custode Ra-
phaele cum Asmodæo omni dirita-
te, atque immanitate teterrimo ita
in superioris Ægypti solitudine vin-
ctaris, ut ex vinculis euolare non pos-
sis. Hæc intra parietes illi ingemi-
scunt,

Tobia. 8.

scunt, quos hæc bellua cruentant.
 Quos admonere, consolari, mulcere,
 & cum sese occasio dederit, potentioribus
 ac locupletioribus commendare bemus.
 Gratissimum enim Deo est quidquid in egentem, anxium, mestum
 beneficii confertur. Quod eo diligentius
 curandum erit, quò plus dignitatis in eo
 est, qui à fortuna vulnus accepit. In consolatione
 autem vitanda acerbitas est, qua vulnera
 recrudescunt. Illa quoque amicorum Iobi & impo-
 nida, & inuisa seueritas fugienda, quorum
 fuit lingua tanquam vnguis, multum
 vlcere, multi enim religionem, charitatem,
 diuinæque laudis studium professi nil minus
 assequuntur. Tu vero vigila, ut facis, & media
 de nocte ad illos iuuandos aduola, quos illa ipsa
 hora æternus iudex euocarit. Tibique
 persuade hæc nostra erga morientes officia,
 hæc etiam illorum, qui in luctu & squallore
 versantur, solatia non minus nobis esse salubria,
 quam illis, in quos conferuntur. Choreas, ludos
 conuiuia sine nobis agitent, suas populi-

ularibus voluptates & oblectationes
elinquamus, neq; istiusmodi rerum
os communio, societasq; delectet, lu-
tus tamen, angores, lacrymas cure-
mus esse communes. Neque nos pi-
cat laborum ac molestiarum esse par-
cipes. Magnam habet mortis com-
mentatio necessitatem, quotiescunq;
nim vel morientibus præstò sumus,
el mortuorum propinquos, cognat-
os, ac necessarios consolamur, noster
obis finis venit in mentem, nosq; ad
ene moriendum bene viuendo com-
aramus. Quis enim tam sit stupidus,
am stultus & amens, qui hæc fragilia,
firmaq; non contemnat, simulatq;
de morte cogitare acerrimè cœperit?
Quæ formosa deformat, diuitias ex-
orquet è manibus, principatus adi-
me, imperia labefactat. Morte aduen-
te pulchritudo corrumpitur, frons
recta deiicitur, os pallet, cuius rubor
candor omnium ad se oculos rapie-
at, nasum macies extenuat, quem
emo videbat, quin amaret, sordescunt
andiduli dētes, quibus cedebatur,
VOX

vox illa & suavis & acuta deficit, elo-
quens lingua balbutit, brachia confi-
stunt, crura rigent, pedes glacie mor-
tifera torpent. Sequitur oculorū terra
caligo, creber anhelitus, totius cor-
poris sudor, & angustiae spiritus inter-
clusi. Hos nuncios mors horrenda pre-
mittit: sed nihilo mitiora, meliora quo-
illa sunt, quae obitum consequuntur,
mortuos despicabili lino insui, inuol-
uiq; videmus, sepeliri, oppleri que
terra, vermes existere, fluere, renasci,
misceri, carnem exedere, ossa rodere,
terram quasi esurientem pastu mem-
brorum saturari. Quod si post breue
temporis interuallum corpus, quod
obrutum est terra, reuistas, membra
à membris disiecta ac diuulsa inueni-
es. Sume caput in manus, horribile vi-
de caluitium, dentes partim eductos,
partim fixos intuere, aspice, vt ille
dixit, truncos, inhonesto vulnere
nares, oculorum, ac luminum vacuum
sedem & inanem contēplare, apparet
exilis porta, illæque angustiae, per
quas cibus dentibus mansus atque
confe-

Aeneid. 6.

confectus demittebatur in ventrem,
brachiorum, manuum, femoris, tibia-
rum, ac pedum stabilimenta aut
non extant, aut alia alibi ex cætera
membrorum compagine dispersa &
dissipata iacent, quorum difficilior
collectio sit, quàm Absyrty fuerit,
quem soror sæuissima dilaceravit: ut
merito in his cadaueris reliquiis excla-
mare possimus, hæccine est illa Ieza-
bel? Quare hoc commentemur, mihi
crede, & in hoc nos ipsi speculo cer-
namus, hæc enim si facimus, & à
vitiis, & ab opinionum prauitate
pugilemus, Vale.

*Cice. pro le-
ge Mani-
lia.*

Reg. 4. c. 9.

CVIDAM DE MORTE SA-
pientis.

Tsi stultorum infinitus est nu-
merus, tamen Christi Eccle-
sia velut fœcunda mater in-
numerabiles tulit sapientes. Sapientes
nim illi sunt, & planè perfecti, quos li-
ber ille complectitur, què tu ex Lati-
no Hispanum reddidisti: qui quòd
cuiusque diei Martyres, Confessores,
Virgi-

Virgines, quorum iniri numerus potuit, diligentissimè, verissimèq; recenseat, dignissimus est, quem relegant omnes eò studiosius, quò est te interpretate intellectu, cognituq; facilius. Et nimirum hic est ille fortium virorum catalogus, quem in Regum extremo secundo Scriptura commemorat. Quàm autem veri sapientis preclara sit mors, Davidis versus ostendit, quem verum lecto martyrologio, cuius tu, vt diximus, fidelis interpret fuisti, per opportunè Ecclesia decantat.

Psal. 115.

Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Hæc est incorrupta vox de eccellente virtute iudicantis Ecclesiæ, hæc gloriosa laus, quæ virtuti retonat tanquam imago voci. Hæc solida quædam res est, eminens, expressa, tractabilis. Ex quo intelligitur sapientis non modò vitam, sed etiam mortem esse fructuosam. Equidem sanctorum hominum res ego & facta considerans facere non possum, quin nomina ipsa commutem, vitamq; mortem appellem, & mortem vitam: quæ enim

anim appellatur vita, mors est, pro-
pterea quòd ita viuant, vt sese quàm,
longissimè à corporibus disiungant,
mentemque abducant à sensibus, &
cum diuo Paulo quotidie moriantur:

Seruare enim animum à corpore, nequic- *1. ad Co-*
quam aliud est, vt Cicero dixit, quàm *rinth. 15.*
1. Tuscul.

tori discere. Huiusmodi mortem,
qui fructus consequatur, Euangelij
verba illa nos docent: *Nisi granum* *Ioan. 12.*
frumenti cadens in terra mortuum fuerit,
solum solum manet, si autem mortuum
uerit, multum fructum affert. Nam qui
ibi nulla in re obsequitur, qui non
rascitur, non inuidet, qui nil suspi-
cit, nisi quod laudabile est, vnaque
virtute contentus humana contem-
nit, huic iam profectò vt moreretur,
euenit, & in beatæ cuiusdam pacis
portu & quasi sepulchro à malis con-
quiesceret. Et quia qualis quisque est,
talis esse solet & sensus & sermo, no-
ster hic mortuus de morte cogitat, de
morte loquitur. Et quoniam nulli
exploratum est ad vesperum se esse
victurum, huius exemplo nos vigila-

Rr re, ad-

Matth. 24.

re, adesse, & in Christiana quadam
specula permanere debemus. Nam
fidelis seruus, vt Euangelistæ prædi-
cant, cū ignoret, quando Dominus
sit à nuptiis reuersurus, vigilat, perno-
ctat, excubat, vt hero redeunti præsto
sit, & fores aperiat. Ita fit, vt sapi-
ens à mortis commentatione non
recedat, à prospera fortuna adulari se
non sinat, vitæ diuturnitatem sibi
non promittat, nullum vestigium fa-
ciat, quin diem vltimum recorde-
tur. Quod philosophandi genus quàm
salutare sit, nō modò Ambrosij, Hier-
onymi, Augustini, Chrysostomi, Gre-
gorij, Bernardique doctrina tradit,
sed Socratis etiam & Platonis præ-
ceptis explicatur. Neque verum il-
lud est, insuauem mortis esse memo-
riam, omnemq; vitæ iucunditatē tol-
lere: nilque illo homine tristius, cui
quotidie cogitandum sit, iam iamque
esse moriendum. Siquidem mortis
cogitatio iis esse horribilis solet, qui
omnia ad voluptatē referunt fucilem-
que læticiam, cuius est læticiæ finis in-

morte,

dam. morte. Cum enim hora illa aduenit,
Nam omnis præterita iucunditas pro nihilo
orædi. est, tantusq; in homines timor inua-
di. nit, quanta iucunditas fuit præterita-
rno. rum voluptatum. Qui verò se à corpo-
oræto. redifungunt, qui nihil omnino cum
t sapi. stulto populo, errorumque magistro
non. contrahunt, qui cœlestia semper spe-
larise. ctant, qui in Christo suas omnes cogi-
n sibi. rationes, curasque defigunt, qui cupi-
um fa. dirates, ac libidines refrenant, accom-
corde. primunt, hi tædia vitæ deuorant, mor-
quàm. tisque desiderio commouentur. Ad
Hier. hanc spe incitati, amoreque incensi
Gre. rapiuntur, in illa æquis magis, quàm li-
adit. bentibus animis commorantur. In
præ. vita tanquam in fluctibus versari se
um il. putant, ad mortem veluti ad portum,
emo. passis velis peruehi cupiunt. Mortem
érol. expetunt, vitam perferunt: ita viuunt,
cul. ut mori velint, ita moriuntur, ut
nque. regredi nolint: vitæ propagationem
mortis. ferunt, tolerant, patiuntur, extinctio-
qui. nem lucis huius poscunt, optant, a-
lem. mant, ut ex his tenebris excedentes
is in. sempiterni luminis aspectu pfruatur.
orte.

Rr. 2 Neque

Matth. 2.

Neque sanctos viros nobis mors eni-
 pit, qui in eas oras migrant, vnde mul-
 to commodius ac melius auxiliari vo-
 bis ac subuenire queant. *Dabo operam,*
coeli ille ianitor inquit, habere vos fre-
quenter post obitum meum. Scitum est
 quid sanctus Dominicus discipulis
 moriens promiserit, quos flere vetuit,
 & mœrore confici, propterea quod
 multo illis post mortem futurus es-
 set utilior. Est enim, vt diximus, verè
 sapientis mors vita quædã, & immor-
 talitatis aditus gloriosæ. Moses & eius
 frater Aaron sic ex hac vita migraue-
 runt, vt non mori, sed obdormiscere,
 & somno cõsopiri viderentur. Nullus
 morbus, nulla ægritudo, nullus fuit
 angor in morte. Discipulus ille, quem
 Christus IESVS & diligebat, & diligit,
 in summa senectute lōga ad populum
 de Christiana doctrina concione ha-
 bita sine morbo, sine dolore membra
 in sepulchro tanquã in lecto colloca-
 uit, illis longam salutẽ dixit, quibus sa-
 luti fuerat, itaq; ex hac vita discessit, vt
 qui ex loco migrat in locum. Verum
 enim

10.

34.

on

iphra-

2 Vita

annis

Petrus

miani

erm. 2.

S. Ioan-

Euan-

elista.

enim est illud, quod fluxit ex ore Dei, mulierem fortem, id est, sanctam animam in die nouissimo esse risuram. Verè fructuosa sapientis mors, quæ æternæ vitæ ianua est, nosq; corporū reliquiis locupletat. Tunc sanctis nos animis pleno ore commédamus, aras excitamus, templa erigimus, festosq; dies dedicamus. Mors enim metum, nobis eripit, quem anceps vitæ cursus iniicere solet, & bonorum nos hæredes facit. Illis quidem, quos in beatorum numerum relatos esse scimus, religiosum cultum adhibemus, sin autem nihil tale decreuit Ecclesia, honorem illum mortuo vel amico, vel propinquo, vel socio, vel benefico duntaxat habemus, quem ratio ipsa præscribit. Eius enim, quem vidimus, cuius vitam admirati sumus, quemque in cælum ascendisse credimus, dicta, facta, resq; omnes meminimus, narramus, exponimus. Fieri q; sæpe solet, ut sapiens Samsonis exemplo multo plures virtutis hostes moriens interimat, quam viuens occiderit. Quò autem,

Rr 3 minùs

Iudi. 1

Matth. 2.

minùs gloriæ appetentes erimus, et
 nos magis immortalis ille Deus hono-
 rabit in morte. Declarauit hoc nuper
 cuiusdam nostri mors, quâ tibi iisdem
 verbis narrabo, quibus est à nostro
 quodam scriptore mandata literis. Hoc
 ipso anno (inquit) pridie idus Februarii
 cessit è vita Franciscus Perez beati Xaverii
 comes antiquus, cuius ea fuit sanctitatis opi-
 nio, vulgo ut sanctus appellaretur, quin
 Franciscus ipse Xaverius dicere solitus est,
 nulli rei se ita inuidere, ut huius patris hu-
 militati. Administrauit omnia serè huius
 prouincia collegia, cumq; affecta iam atate
 (erat enim septuagenarius) crebris egrota-
 tionibus quateretur, dum ab vrbe S. Tho-
 me in hanc secedit, ingrauescente in iti-
 nere morbo Negapatani consumitur. Iussit
 pater corpus suum eodem, quo inopes corda
 sepulchro, sed tamen totius comitatu no-
 bilitatis in sacello maximo perhonorificè
 sepultum est. Eius funus Franciscanorum
 patrum familia curauit, statim autem ut
 funebris campanarum pulsus auditus est,
 populus, ut aliquid reliquiarum causa pra-
 riperet, aduolauit, inter humandum corpus
 tantu

is, et
hono-
uper.
idem
nostro
is. Ho-
uarias
Kaney
tis opi-
, quin
us est,
ris hu-
huius
tate
grota-
Thre-
in iti-
fuisse
condi-
u no-
rifica-
orum
m ut
s est,
pra-
xpue
ntus

clam excitatus est clamor, turbasq; demortui
pedes osculari conantiū, ut deposito feretro
lacrymis fuerit, pietatiq; cedendū. Affirma-
uit nobilis in primis vir, apud quem ille
decessit, statim atque animam senex effla-
uit, triginta se vidisse forfices supra caput
cadentium reliquiarum loco capillos: iisq;
alium euulsis nudo ad tumulum elatum
effuditio: alij etiam barbam vellere, un-
gues praeindere, alij vestimenta diripe-
re tanta auiditate ceperunt, ut perbea-
tus sibi videretur, qui ex eo funere non
ianis rediret. Hector ac Rodericus Sella,
Damianusq; Pais viri nobiles intimam pa-
tris occupauere subuculam, Rodericus ne hac
quidem contentus linteum abstulit è cubi-
culari lecto tanto pietatis studio, ac si quid
de beati cuiuspiam reliquiis abstulisset. Qui-
dam cum rosarium praeipuisset, statim affu-
it, qui pro eo tabulam magni precij, & no-
naginta aureos offerret. Ethnici multi la-
crymarum copia prosequuti sunt funus,
ut ne Christianorum quidem lacrymis ce-
deret: aiebantq; si quis eius vita vir, aut pa-
ter ipse inter ethnicos obisset, futurum fu-
isse, ut ad eum ei populus consecraret, & in

Matth. 2.

Pagodum, hoc est deorum suorum numero collocaret. Haftenus ille. Et hic quidem si caelo fruitur, quod piè credendum est, ad Confessorum pertinet numerus, Rodolphi autem Aquæ viuæ præclari martyris non mortem, quæ iam satis est cognita, neq; sepulturæ honorem, sed extremæ vitæ quædam prædicare libet, quæ clara per se mors ipsa pro Christi nomine appetita multò efficit clariora. In his etiam narrandis nostri scriptoris verbis utar. Rodolphus toto illo biennio, quo apud regem fuit, postremo præsertim anno, quo sine comitibus conversatus, antiquorū patrum similem vitam egit. Victus ei erat aridus, & perexiguus, statis diebus inter hebdomadam abstinebat à cibis, sæpe voluntarias pœnas, ut Deum propitium regi redderet, ultro subibat. Studia eius non libris, aut chartis, sed aut orando Deo, aut perdiscenda lingua Persica consumebat. Et quāquam precationi plurimum erat addictus, tamen extremo illo tempore, quo inter barbaros fuit, ei rei multò se dicauit ardentius. Nocturna & diurna spatia orando continuabat, nec enim pedem efferre fori-

idem confueuerat, nisi interdum adeundi ^{reli-}
 causa: saepeq; euenit, ut cum se primis ^{exig}
 rebus coniecisset in preces, in eodem ma- ^{vic}
 gistro, in quo primum stetisset, reperi- ^{cora}
 tur. Labores, agrotationes, incommoda, ^{feru}
 inter barbaros pertulit, nec pauca fue-
 runt lenia, sed ea tamen diuina solatia, ac
 dulcedines compensabant. Ferunt
 solitum dicere se extremis illis tempo-
 ribus inter ethnicos moram magnam ex-
 esse tranquillitatem, & pacem, ac tum
 ex animi vixisse sententia. Ut plane
 dubitet, quin cum Dominus ad eam
 gloriam, quam ei seruauerat, ex-
 iret. Siquidem ex Mogoris regno ea vir-
 tutum decora reportauit, ut non ex aliqua
 barbarie, sed ex quadam quasi officina vir-
 tutis redisse videretur. Vides quem fe-
 cundum, & quantum sapientis mors?
 non enim vitae laudes tam diligenter
 diligemus, tam studiosè disceremus,
 ut opere miraremur, nisi illas prae-
 ara mors, tamquam regis sigillo, cuius
 solari non possit autoritas, config-
 illet, roborasset, muniuisset. Ergo
 Francis Borgiae vitae clarissimae
 Rr 5 con-

DE RECTA INSTITUTIONE,

LIBER.

Cuiusdam egregio praeceptori, de institutionis fructu puerilis.

QUIDEM temporis, illius, quo vna fuimus, sermones, & colloquia reminiscor, nec illos obliuisci possum, quæ de muneris utilitate, & fructu exclamans, & lætitia exultans his verbis affirmabat: Puerilis institutio mundi renouanda est, hæc gymnasia Dei castra sunt: hic bonorum omnium semina latent: hic deo solum, fundamentumq; reipublicæ, quod multi non vident interstitium terræ, esse enim lynceos oportet, quorum hæc sint oculis subiiungenda. Hæc meæ vigiliæ erūt, hic labor, hoc opus, quid enim melius esse potest, quam agnos pascere, quos qui curant, suū amorē Deo probant & hominibus

Matth. 23.

nibus? quid utilius, quàm teneratempl
que flexibiles puerorum animos, ex
legantiam sermonis informare, & mult
ligionis, ac sanctitatis præceptum
buere? funes ceciderunt mihi in præ
claris: suadebo discipulis (perfunctam e
Dei est, & rerum omnium prosperis, ali
uentus) quas literas à me condiscens, t
carum literarum infirmam gloriam, tura
esse, nisi perpetuo erga summum De
um amore, & studio fulciatur. Alio
lescentes à falla cibus, obliquis, & mi
diosis itineribus, quantum in me fuit
rit, conabor auertere, quæ sunt incur
da oculis specie quadam voluptatis
obiecta, vtab illis se contineant idem
tidem admonebo: viam virtutis sim
plicem, rectam, apertam, principio
difficilem, exitu salutarem, sancto
rum hominum signatam, impressam
que vestigiis, vt ingredi velint, hort
bor, nec erit vt spero, docendi, & ad
monendi inanis hic labor. His ver
bis & te ipse excitabas, & alios in ean
dem istam curam, vt alacrius incum
berent, permouebas. Est enim magna
exem-

templi vis, magna item orationis,
 ex ore tuo ardens, & inflammata
 multorum & aures, & animos ve-
 cebat: verum te augurem, & conie-
 cturam fuisse monstravit euentus:
 nam enim cunque te in partem ver-
 tis, aliquid videbis, cuius te non pœ-
 neat: temporum illorum inopiam,
 ætatis fortunæ fœlicitatis spe tolerabas, quæ
 tanta iam est, vt istam messem, vel ma-
 gni concionatores tibi inuideant.
 Proceres Ecclesiis quam plurimos
 institutio dedit, monachos claustra
 non capiunt, omnium scientiarum
 doctores, qui sint vel esse possint,
 Societatis gymnasiis Dei benefi-
 cio prodierunt, causæ multis in locis
 nostris discipulis iudicantur, regi-
 strantur, vrbium senatores non
 paucos, numeramus ex his, qui no-
 tos quondam libenter audierunt,
 summis honoribus, quid inimici
 timeant, quid amici sperent, & augu-
 rentur, vides. Neque tamē potentiam
 somniamus, cum id vitæ susce-
 ptæ ratio minimē patiatur: tantū
 propter

Matth. 2.

propter fructuosos labores Societatis
 nostræ gratiam aliquam, & auctori-
 tatem apud magistratus, quorum
 ipsa magistra fuerit, pollicemur, quæ
 utatur pro salute bonorum, ut ille-
 xit, contra amentiam perditorum.
 Omnes enim omnium ordines educa-
 tio hæc nostra complectitur, hinc præ-
 fecti urbium, præsides provinci-
 rum, domitores hostium, quæstiones
 criminum, iudices causarum: hinc
 medici morborum, hinc pastores homi-
 ni- ouium, sed animarum, hinc rerum
 publicarum moderatores, hinc regum
 consiliarij, hinc principum familia-
 res atque intimi, hinc Episcopi, hinc
 Cardinales existunt, hinc denique
 summus ille Antistes Ecclesiæ caput
 nascitur: de cuius educatione Roma
 non taceat, id quod Gregorij septimi
 electionis noua illa, & inusitata for-
 ma significat, quam ex Platina &
 Blondo didicimus, quæ sic habet.

Nos sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardines,
 clerici, acolythi, subdiaconi, presbyteri, præ-
 sentibus episcopis, abbatibus, multisque
 ecclesiæ

ecclesiastici, tum laici ordinis eligimus hodie
 io. Calendas Maij in basilica sancti Petri
 vincula, anno salutis. M. Lxxij. in ve-
 ar, qui Christi vicarium Hildebrandum ar-
 tilledi- diaconū, virum multa doctrina, magna
 orum. pietatis, prudentia, iustitia, constantia, reli-
 s educ- gnis, modestum, sobrium, continentē, do-
 ine pre- nam suam honestè gubernantem, pauperi-
 quincia- bus hospitalem, in gremio sancta matris
 sitores? ecclesia liberè à teneris annis educatum:
 : hinc- nem quidem cum ea potestate Ecclesiæ
 res non- dei præesse volumus, qua Petrus manda-
 rerum- dei quondam præfuit. His verbis
 e regum- enunciatus est Pontifex Hildebran-
 familia- us, qui se Gregorium septimum
 oi, hinc- appellari voluit, itaque vixit, ut
 nique- unic insolitæ electionis gloriæ, hisque
 caput- laustis principiis optimè respōderit.
 Roma- Nec dubito quin tale quid vel nos,
 eptimi- vel nostri sint visuri nepotes, qua-
 ta for- de Alexandro scribunt historici,
 tina & qui Homerum, cuius perstudiosus
 et. a pueritia fuerat, etiam vir diligentis-
 dinale- me lectitabat, & cū esset dormiturus
 eri, præ- sub puluino locabat. Romanum Pon-
 ijs, tum- tificem Eugeniū III. diuus Bernardus,
 ecclesi- qui

Matth. 23.

qui eius adolescentis rector admoni-
torq; fuerat, præceptis & consiliis
uare non destitit, quæ orbis ille Chri-
stiani moderator, & princeps libenter
audiebat: ut quid præceptoris vox
possit, admonitioque noscamus.
Nā qui magister est omnium, & eum
locum tenet, infra quem sunt omnes
dominatus, eius, qui se docuerat, cum
monachus abbati aliquando parue-
rat, accipit, obseruatque consilia.
O grauissimam præceptoris autori-
tatem! cui celsitudinem illam, quam nihil
potest esse sublimius, vel oraturo sup-
pliciter, vel liberiùs admonituro
nua non clauditur: monet, instruit,
hortatur Bernardus Eugenium, ne-
que sumus ille Christiani pater imper-
rij aures vacuas attentasq; non præbet.
Res utinam eat, quo pede coepit, vi-
geat societatis hæc disciplina, confir-
metur hic vsus, qui sanctissimè viuunt,
qui optimè erudiant, minimè desunt,
qui literas voce, virtutes vita ipsa
perdoceant: plurimi numerètur: non
dubito quin si habeat Bernardos Ec-
clesia

Memoriae prodidum est, Sturmium
virum non modò genere, sed etiam
virtute, scientiaque nobilem eorum
beneficiorum authorẽ fuisse Germanis,
quae verè appellantur bona. Cùm e-
nim Germaniam à literis, & pietate ali-
enam, variisque bellis, & seditionibus
agitaram vidisset, nec Germanæ iu-
ventutis indolem improbasset, quæ
quales magistros haberet, talis fere ef-
ferret, morum, doctrinae & pietatis offi-
cinas, idest, scholas optavit erigere,
nece defuit volutati facultas. Nam fauẽ-
re Carolo illo magno in vastas solitudi-
nes penetrauit, Fuldẽsequẽ cœnobii
bonis auspiciis ædificauit. in eo
quadringentos monachos docuit, ex
quibus multi, quæ erant eruditione, &
sapientia, ex Græco sermone in lati-
num multa vertentes gymnasium at-
que aedes insigni bibliotheca nobilita-
runt. Ne autem studiorum studioso-
rumque moles tanta concideret, Ca-
roli Imperatoris, & Bonifacij Mo-
guntini Archiepiscopi liberalitas sum-

Ss

ma

ma prouidit: monasteriū enim quod
 à Fulda fluuio nomen acceperat, a-
 gris, possessionibus, p̄diis, pecuniis, re-
 ctigalibusq; amplissimis uterque lo-
 cupletauerunt. Difficile explicatu est,
 quantos & quales viros schola Fulda-
 sis enutriuerit, ex qua velut sapientia,
 eruditionis, ac optimorum morum
 poenu tot Episcopi, Archiepiscopi, &
 Cardinales, mundo exhausto quo-
 dammodo doctorum virorū ingenis
 prodierint. Ex hoc Gymnasio summi
 Pontifices, Ecclesiarum præsules, hinc
 summum Imperium senatores, & con-
 siliarios, hinc cæteri principes rerum
 suarum tutores, & curatores petebant.
 Hæc tibi, ut spero molesta non erunt,
 declarant enim quantæ sit utilitas &
 fructus religiosa institutio, quàm pro-
 fuerit illa domus, in qua doctrinæ
 studia viguerunt, virtus floruit, & sa-
 pientia vtriusq; particeps triumphauit.
 Nec verò eadem Germania à no-
 stris hominibus non similiter adiuua-
 tur, quæ multò miserabilior ostensa
 natio est nostra, patrumque nostro-
 rum

in memoria, quàm olim Sturmio, collegiisq; nostrorum ita reficitur, ut statum pristinum breui recuperatura esse videatur. Multi (miserum me) multi, inquam, ab Ecclesia Romana defecerunt, sed hæc noua gymnasia sperant salutis per eruditos adolescentes omnino reuocandæ. Nam Septentrionis frigora, quibus sanctitas congelaret, præceptorum, quasi veterum flatu leniore, ac tepidiore remittuntur: nixq; iuuenili ardore dissoluitur. Plurimi enim adolescentes, ut ex verissima historia manu scripta perdidici, quæ tibi ignota non est, illis diebus, quibus per matrem Ecclesiâ carnis vesci non licet, solo pane contenti cubant, Danieleque, & Danielis socios illos imitati, qui cibos lege prohibitos ne primoribus quidem labris gustauerunt, suauissimè & abundantissimè se esse pastos arbitrantur: multi parètes impietatis auctores, suasoresq; repudiant, & reiiciunt, sibiq; patres esse negant, quibus ipsi filij non sint. Non defuit, qui qua-

tuor ipsos dies ab omni se cibo contineret, vt contubernaliū quorundam vetita comedendi licentiam flagitiosam, & nefariam suo exemplo refrenaret. Sed & alius rem est aggressus non infacetam: cū enim domus suæ torrerī carnes videret illo in die, quo catholicis hominibus tali genere ciborū solet interdici, coqui ipse functus officio ad ignē accessit, cinerēq; obsonium ita condiuit, vt prorsus inutile redderet: fuit qui socij libros heresi infectos in flammam coniiceret: fuit qui sororem febris iactatam sanaret non Galēi Hippocratis v̄e medicamentis vsus, sed admonita sorore, vt sanctissimam Dei matrem oratione Dominica, & salutatione Angelica, sibi propitiā faceret, confessionis, & Eucharistiæ Sacramenta perciperet, quæ vbi mulier effecit, & animi est, & corporis morbo liberata. Sed nihil æquē præclarū, atque hoc, quod iam tibi referam iisdē verbis, quibus scriptū legi: sic enim fiet, vt fidē mihi habearas maiorem. Cū enim ad meas manus

nus

us literę annuę prouincię Rhēni
 peruenissent, mirabileque pueri ex-
 emplum legissem, partem illam de-
 scribendam curavi, quę sic habet: *Præ-*
ceptores nostri discipulorum opera plurimos
externos ad confessionem, communionem,
pietatem adducunt, cuius unicum exem-
plum, ne longior sim, proponam. Erat vir
quidam etate iam confecta, qui una cum la-
trix nutricis (ut aiunt) hæresim suserat, ad
conuertendum puer, qui in eius domo
habebatur, sæpius est aggressus: sed erroris
infirmum corroboratum animum non
flexit: nec tamen desperatione fractus ab
incepto destitit. Die quadam vehe-
mentius & diutius cum decrepito sene dis-
ceptat: tum senex, iam annos quinquaginta
hanc fidem tenui, eam ne iam demum com-
mutabo vitam honestiorem ea, qua Papisti-
ce vestri sacerdotes utuntur? Cur quorum
legem detestor, eorum legem amplectar? ita
senex à puero discessit, sed media hora
post diuina sine dubio vi aliqua concitatus,
lacrimis perfusus ad puerum accedit,
Catholicam fidem sua perfidia multò ve-
ram videri ait, hanc igitur nunc com-
plecti.

plecti sibi constitutum esse: gaudet puer
 gratulatur, sed quo fidei iam suscepta ei la-
 men utilius accederet, peccata ut fateatur,
 monet, quod dum studiosè senex comparat,
 quin etiam ad sacram mēsam cogitat, vixit
 & ipsa vetula viri sui cōmutationem appre-
 ciens eum ne sine se errores abiiciat, rogat
 quæ errorum socia fuisset, vera quoque fidei
 sociam se esse velle. Referebat postea senex
 ubi cælesti cibo in nostro templo acceptus
 fuisset, unū sibi semper in predicantiū su-
 rum, ut vocant, concionibus vehemētè dis-
 splicuisse: quod tantis conuitiis Angelicam
 salutationem insectarentur, cum ipsa ratio
 quodāmodo clamaret, eius filij à quo tanta
 commoda caperemus, matrem quoque ho-
 norādam: vix itaq; illorum vociferationi-
 bus induci unquam potuisse, ne orationi
 Dominica Angelicā quoque orationē sub-
 iungeret, contra verò placuisse sibi sēper li-
 bellos, quos catholici plenissimos pietatis,
 & bonorū exemplorū copia refertos edidisse
 sent, huiusmodi enim libellos frequenter ei
 puer ille, vel à prandio, vel à cæna legere
 solebat, tanto verò hunc puerum postea
 amore complectebatur: ut quonam illi mo-
 do gratiarum aliquid referre posset, pluri-

ma laboraret. Hactenus epistola illa no-
 strorum, qua perlecta nemo ad hanc
 puerilem institutionem nō reddetur
 alacrior. Et quidem de terris Aquiloni
 subiectis illa dixisse, & attigisse sit satis,
 nam tibi acuto homini ex vngue
 leonem cognoscere non est difficile:
 quid India solis obeuntis? nonne per
 pueros honestis moribus institutos
 Christianorum sacra complectitur:
 vniuscūq; & veri Dei religione suscepta
 simulacrorum superstitionem, &
 inanem cultū derelinquit? nam quo-
 ties de Indis regni illius, quod Peru di-
 cimus, religiosi homines quærunt,
 vt antequam moribus pristinis, ebriosi,
 superstitiosi q; sint, veterē perpotan-
 di, & falsos deos colendi consuetudi-
 nem, vsumq; retineant, ita respondēt:
 Ista flagitiosa, impura, nefaria, quæ
 admittere solebamus, neq; iam Dei
 beneficio singulari facimus, neque si
 velimus ad ingeniū redire, per liberos
 nostros viuere ita licebit, qui vestra-
 rum præceptionū memores nostri se-
 dulos se correctores p̄bēt. Quid desi-
 deran-

derandum est amplius? res ipsa vel nobis tacentibus loquitur, vna omnium gentium curandarum ratio est, quae de Peru, deque Germania diximus, eadem de cæteris mundi partibus dicere possumus. Nouæ enim Hispaniæ lux noua, Indiæ solis Oriētis innumera- biles illi baptismi, Sinarum fausta in Christiana religione principia, Bra- siliensium salus, Galliæ pax, (vt ad Europam redeamus) Britanniæ sub- sidia, Sarmatiæ, Pañoniæque remedia, montis Libani (vt ex Europa migre- mus in Asiam) antiquus ille decor re- florens, excursions in Affricam, orbis denique totius peregrinationes hominum salutis causa susceptæ ex his ortæ principiis huc referuntur. Socie- tas enim idcirco suos filios instituit, vt ipsi instituant, & erudiant alienos. Iam illa Iaponiorum messis copiosissima, à quo alio ducta principio est? Pueri tra- ctabiles ac teneri nostris hoībus faci- lè crediderunt vera nunciantibus; pueri pueros, quod non erat diffi- cile, commouerunt: pueri, senes, quod est

est mirabile, ad Christi IESV fidem adduxerunt, Sebastianus regis Bungen-
sis filius seruire Christo maluit, quàm
Bonziis imperare, quibus pater illum
præficere cupiebat, qui pater Christi-
anus iam est, & Christianæ religionis, à
cuius patrocinio ne gentilis quidem
abhorruit, defensor acerrimus. Simo-
nis constantiæ, quæ afferri par potest
oratio? cuius prædiuitis, & maximè
nobilis paternis, nec minis, nec pro-
missis frangi animus potuit, cùm ad
eum labefactandum malus dæmon
omnes machinas admouisset. Nobu-
rangæ Iaponiorum regum poten-
tissimi quidam ex filiis Christianum
se fieri postulauit. Neq; qui illum ge-
nuerat à regno Dei, idest, ab Ecclesiæ
gremio Catholice longè abesse vide-
batur. Bonzios enim gentis illius sa-
cerdotes sanctitatis, qua carent, simu-
latores intus, & in cute nouerat, deorū
statuas passim deiiciebat, & deturba-
bat, nostros aditu, colloquioque non
prohibebat, sibi que placere Christia-
nos indiciis ostendebat, nec tacitis,

ss s nec

*Huc Nobis
maximam
divina vis
perculit ne
saria molien-
tem, &
sibi divinos
honores as-
sumere.*

nec occultis. Ostiū, mi pater, apertum est ingens, & maximū habet campum rex Philippus, in quo eius pietas excurrat, religio triūphet, industria cognoscatur. Nam luctū, in quē ex Sebastiani Lusitanorū regis calamitoso interitu incidimus, regnorū hęc communio cōsolatur: cōiunctis enim viribus, Lusitaniaq; ad nos longo intervallo reuoluta, erimus aduersus fidei & religionis hostes firmiores, nec est dubitandum, quin Philippus auorum vestigiis ingressus Christianam firmitatem in remotissimas, crassissq; errorum tenebris obscuratas, offusasque nationes cō melioribus auspiciis, quō est ipse potentior, illaturus. Consummabit, perficiet, absoluet, quæ videt inchoata. Ultra Gangem, Oceanum, & Caucasum, quæ loca aut non habitari, aut non esse, aut nō adiri posse credebat antiquitas, vera florere incipit, & triumphare religio: Christus vnigēitus liberator, & vindex ab iis, qui turpissimi, inānissimi, superstitionis-
simiq;

simiq; fuerant, honoratur, & colitur:
vis ipsa educationis apparet, quanta-
que illorum fuerit sapientia, quam ar-
dens animus quam mens excelsa co-
gnoscutur, à quibus hæc inita primùm
ratio est, & noua acquirendi, & vetera
conseruandi: quæ enim Christiani an-
tiqui ex hac educatione commoda,
emolumenta que percipiant, lon-
gum esset, ac difficile persequi. Pri-
mùm honestæ artes, quarum pax
esse solet alumna, sublata hac institu-
tione puerili, vel in summa pace cor-
ruerent, bonos fortesque ciues res-
publica desideraret, quibus abun-
dare ciuitates illæ solent, vbi paren-
tibus non licet educationem negli-
gere filiorum. Atque vtinam lata
esset seuera lex, quæ ignominia pa-
trem afficeret in instituendis liberis
dissolutum, matrem infamia notaret
filio turpiter indulgentē: næ si ita re-
ges decreuissent, melius bonis & ar-
tibus & moribus cōsuluissent. Vt enim
medicina multò est præstantior, quæ
valetudinē cōseruat, quam q̄ corpus
morbo

morbo releuat, quæq; feбри obſiſtit ad-
 uētanti, quam quæ vulnus ſanat im-
 poſitum: ita leges, quæ improbitatem
 præcauēt, multò ſunt vtiliores, quàm
 quæ ſcelus admiſſum ſupplicio, & pœ-
 nis vlciscūtur: talis illa lex eſſet, quæ
 ciuibꝯ iuuetutis rectè educandæ ne-
 ceſſitatem imponeret: obſtaret illa
 flagitiis, non flagitia vindicaret, nec
 tam vulnus curaret acceptum, quàm
 rem publicam ab ictu, & vulnere pro-
 hiberet: qui enim filios aut optimè in-
 ſtituit, aut optimo inſtitutori cōmen-
 dat, quaſi furentes coërcet, & ligat, ne
 urbem dilacerēt, ſanguinemq; effun-
 dant non modo alienorum, ſed etiam
 propinquorum: qui verò adoleſcen-
 tiam ſine duce, rectoreq; eſſe patitur,
 & ipſe furit, & gladios porrigit furioſis.
 Agaue, vt eſt in fabulis, filium Pen-
 theum, quem demens, atque inſana
 aprū eſſe exiſtimabat, miſerrimè diſ-
 cerptum interemit: fingeant hac vi-
 ri doctiſſimi non ſine cauſa, quæ enim
 mater filios effœminat. genere vitæ
 molliſſimo, quæ cibo ſaginat, quæ ve-
 ſte

ste corrumpit, quæ in ocio languere
finit, Agaue dementior est, cui liberi
ipsi porci videntur, id quod pastus ip-
se significat, quæ dum filios ita nutrit,
seuissimè dilaniatos contrucidat. Cui
malo, vt aliqua ex parte mederi Igna-
tius posset, à suis filiis alienos liberos
voluit educari. Neque illum, vt hæc
ardua, ponderosa, molesta susciperet,
suorumque humeris imponeret, scri-
pta lex impulit, quæ nec erat, nec si es-
set, ad illum pertinebat: sed charitatis
lex sola permouit, ad quam cum diui-
nis colloquiis non modò doctus, sed
etiam factus, imbutusque esset, non
difficultatis, sed priuatæ, publicæque
utilitatis habendam esse censuit ra-
tionem. Cùm in gymnasium, cuius
mihi commissâ cura erat, ab hinc an-
nis quatuor, & viginti, vir quidam in-
troisset, gratulans magistris ita loquu-
tus est: Quam multos, Deus bone, offi-
ciosus iste labor, istaque charitas furca
liberat, & ab eo supplicio eripit,
quod rarò illi effugiunt, qui nil agere
in pueritia, nilq. sapere didicerunt! nihil
aliud

aliud habuit in prōptu bonus ille hō-
 spes, de quo nobis applauderet, neq;
 si alia deessent, fructus hic esset exigu-
 us carceris aut vacui, aut non ita re-
 dundantis, inanis patibuli, carnificis
 ociosi. Nam si adolescentes in his stu-
 diis occupantur, multo minus nego-
 cij reipublicæ moderatores in ciui-
 bus regendis, & continendis habe-
 bunt: qualia enim principia sunt, tales
 esse fines, atque exitus experimur: fru-
 ctus verò omnium vberimus, & ma-
 ximus ille est vitæ innocenter actæ, ani-
 miq; vel nil mortiferum commit-
 tentis, vel timidius peccantis, & par-
 cius: hic ille tuus mihi puer occurrit
 dignus, quem vterq; nostrum com-
 muniter amet, nam cum de illo qua-
 siuisses: quantum vtilitatis hæc ei
 attulisset Societatis disciplina, sic re-
 spondit: ego pater, vt alia omittam se-
 cretiora, illud vnum quod est ante
 oculos positum, non tacebo: quem
 enim fugit me, nisi huc venis, & me
 vobis in disciplinam dedissem, nun-
 quam non iuraturum fuisse, & milles
 quotidie

quotidie aut falsis, aut dubiis rebus iurando confirmadis grauissimè peccaturum. Ex hac vna vtilitate reliquas pater., præceptorq; cognosce, quas infinitū esset numerare, diuinū nosse, & videre. Opuerum immortalitate dignū! illa enim vidit, quæ qui animaduertunt, verè sapiūt, à vulgoq; dissentiūt: periuria enim, quæ iurandi temeritas, & consuetudo parit, nostris discipulis vitare facile est, iurare, execrari, imprecari, ac diris deuouere non solitis. Hoc etiam melior nostrorum discipulorū conditio est, quòd Christianæ legis præcepta, fidei mysteria, & catechismum ab illis ignorari non patimur, crebris eos confessionibus expiamus, sacerdoti culpas aperiendi rationem, modumque tradimus: vt sit imploranda diuina illa maiestas pro ipsorum captu doceamus, Virgini & matri rosas illas, quæ & verno florent, & hyemali tempore offerre, rei sacræ adesse, deque sempiterna illa vita cogitare, & laborare condiscunt: quæ & maxima sunt &

& quæ sit non difficilia: nemo enim tam integra fama est, quin hæc vel habeat, vel certè gustet à nobis: literas virtute duce arripere facile est, ne dū discere. qui eleganter scribant, qui perbelle dicant, qui vel à plebe digno notentur., non paucos numeramus: qui verò eloquentiam adipisci non potest, quæ se ita longè à terra extulit, vt facillè contingi non queat. Latini sermonis intelligentia contentus, nec sibi ipse displicet, nec quæ sunt ampla non obtinet. Est etiam nostri laboris fructus ille non parvus, quòd quæ cum lacte nutricis virtus fugitur, & firmis hæret *nixa* radicibus, & transmitti solet ad posteros. Nam vt Iosephus grauis scriptor affirmat, primus noster parens Adamus Caini parricidio illo immanissimo cautiore factus filium illum tertium., quem ex Eua vxore suscepit, diligenter educauit, nec malè locata opa est: euasit enim sanctus & pius, virtutisq; hæreditas ad nepotes agnatosq; peruenit: qui enim Setho Caini, Abelisq; fratre

*Lib. 1. de
antiqu. Iud.
c. 2.*

fratre generis originem traxere, & virtutes summo studio coluerunt, & siderum scientiā inuenerunt: bellica vero laus, sine qua pax esse non potest (nam bellum idcirco gerimus, ut in pace viuamus) præclaræ institutionis est tota. Itaque Israëlítico illi regi non tam Goliæ proceritas, & immanis statuta terrori fuit, quàm armorum exercitatio à puero, veritusq; est, ne in exercitatum, imbellemque Dauidem, Palæstinus gigas vinceret, qui ab initio ætatis bellare didicisset: illeq; Numanus apud Virgilium, ut Troianos, quibus cum decertabat, tardiores redderet, Rutulorum fortitudinem ab ipsis incunabulis, & à puerili educatione sic repetit.

(git?

Aeneid. 9.

*Quis Deus Italiam, qua vos dementia ade-
Non hic Atrida, nec sandi fictor Vlysses:*

*Durum à stirpe genus, natos ad flumina
primum*

*Deferimus, saeuoq; gelu duramus & undis,
Venatu inuigilant pueri, syluasq; fatigant,
Flectere ludus equos, & spicula tendere*

cornu.

Ts

St

*At patiens operū paruoq̃, assueta iuuenis,
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida
bello,*

*Omne autē ferro teritur, versaq̃ iuuenem
Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatq̃ vigorem,
Caniciem galea premimus, semperq̃ recēta
Cōnectare inuat prędas, & viuere raptō.*

Ex his poëtę clarissimi versibus quid pueritia bene instituta possit, intelligere facile est, reliquas enim vitę partes quasi fundat & continet: nec enim frugalis esse adolescentia non potest quam pueritia est temperans antegressa, virilis ætas non dura, fortis, robusta, quę adolescentiam pugnacem, & lacertosam consequatur: extrema verò pars vitę qui fieri potest, vt dissonet atque dissentiat ita initio similis est exitus, primęque vitę rudimentis senilis virtus, dignitasque respondet. Adolescentes enim iuxta viam suam, etiam cum senuerint, non recedet ab ea. Quamobrem eum cursum teneamus, quę à nostro in Societate tirocinio ex obediētia suscepimus

mus: neque pueros relinquamus, etiam si nos vires nostræ reliquerint: pacis enim constituendæ hic est fons, & belli sapienter administrandi, literæ, religio, virtus, fortunæ, sanctitas, felicitas, florens ciuitatum status, secundæ res, & ad voluntatem fluentes non petuntur aliunde, quàm ex hoc seminario bonorum omnium: vitæ verò ianua cœlestis illis maximè patet, qui à prima ætate in viam virtutis ingressi, vel regredi nunquam voluerunt, vel post breuē declinationē (est enim bonæ consuetudinis tanta vis, ut neminem multo tempore ab illis artibus cessare sinat, in quibus se ab initio ætatis exercuit) eundem cursum repetierunt, & vsque ad extremum spiritum, quæ à magistris didicerant constantissimè seruauerunt. Si enim magnus ille Isocrates discipulos docere maluit, quàm rem publicam gubernare, iuuentutemq; ne in summa quidem senectute deseruit, multò iustius nos iuuentutis educationem aliis muneribus præferemus: cum præsertim in his

Tt 2 illa

illa insint, in illis hæc nostra non sint: hæc tractantes illa quodam modo tractemus, in illis occupati iuvenes magnæ expectationis ex nostro sinu dimittamus, qui pro ingenij acie & indolis ac naturæ præstantia tales euadere potuissent, quales hæc tempora desiderant ærumnosa, misera, turbulenta. Sit ergo mea mihi Sparta curæ, ut tua tibi prouincia est, persuadeo enim mihi multos ex nostris auditoribus non vni familiæ, sed Ecclesiæ vniuersæ erudiri, non sibi solum institui, sed aliis etiam educari, non informari philosophos, qui sibi sapiant duntaxat, sed patriæ perfugium, portumque constitui: non eos versari nobiscum, qui neminem lædere satis putent, sed qui opitulari studeant, & prodesse quamplurimis, ut minimè mirandum sit Ruthardum monachum, illum inquam Ruthardum, qui sancti Bonificij martyrium heroico versu cecinit, gymnasium, in quo domesticos, & externos docebat, omnibus, & diuitiis, & honoribus prætulisse, episcopatuque

negle-

*Triche. in
historia
monasterij
Hirsauget-
ensis.*

neglexisse, quem ei Ludouicus Imperator offerebat. Nulla enim rectio est, quæ cum fructus dulcedine compareretur, id quod arborum fructuosarum similitudo illa declarat, quæ ut est in libro Iudicum, regnare noluerunt. Hortum excolamus, in quo ficus est bis in anno fructifera, oliua inuenitur, à qua oleas, oleumque accipimus, quorum alteris vescimur, altero viuimus, vitis enascitur, è qua uinæ leguntur, sine quibus nec hominum conuiuia, nec diuini altaris sacrificia esse potuissent. Vale

DE LIBRORVM DELECTV

Epistola.

Cuidam viro primario rescripta.

Etus querela ista est Terentij vel omissi, vel reiecti, tibi-
que communis doctissime ac
nobilissime Alfonse cum multis, qui
grauiter, & iniquo animo ferunt, ut
pulchro hoc latinitatis authore iuuen-
tus careat. Primum nescire me fate-
or, quæ sit elegantiae iactura Cicerone

*Huius epi-
stola mēso
facta est in
fine lib. 1.*

Tt 3 stante

stante metuenda. Nam illud mihi dabis neque volubilem orationem atque perpetuam, neque vberem plenamq; historiam Terentiana lectione confici posse. Quotidianus (inquis) sermo purus, ac dilucidus à Terentio totus existit: falso ista, concisi enim sermonis, subtilis, & pressi sic magister est Tullius, ut amplæ orationis, id est sonantibus verbis, vberibusq; sententiis abundantis. Ciceronisq; epistolæ & illæ, quas familiares dicimus, & quæ sunt ad Atticum, in hunc finem à nostris præceptoribus explicantur. Laudatur à Cicerone Terentius, quid tum postea? ab eodem Cicerone laudatur Ennius Poëta ut temporibus illis non inuenustus, laudatur item Accius, Pacuuius, Plautus, & Næuius, quos certè nemo desiderat stante Virgilio, & Seneca permanente, quorum vtriusq; dictio Ennij, Accij, Pacuuij, & Næuij, luminibus obstruxit, & offecit. Plurimi fuerunt ex antiquis, quibus Terentius tanti non erat. Nam Volcatius postremum locum inter
Comi-

*Lib. de imi-
tatio.*

Comicos tenere affirmat, vim ei & a-
crimoniam defuisse Iulius Cæsar aie-
bat, Varro furtivas hominis esse co-
mœdias suspicatur, ex nouis & recen-
tibus Bartholomæus Ricius non ine-
legans scriptor de Terentio quàm
infimè sentit: multi, quos nominare
possem, Poëtam istum, flocci, terun-
tiq̃ue non faciunt, neque de huius
exilio loquendi princeps magnopere
laborat Italia: grandiloquos autor
iste non facit, ergo de eo in exili-
um pulso grandis grauisq̃ue esse que-
rela non potest. Equidem iis assen-
tior, qui eum esse elegantem asse-
uerant. Sunt enim multi flores in
illo, qui, vt legi possint, purgandus
aperiendusq̃ue, locus est partim
cœno oblitus, partim spinis & ve-
pribus impeditus. Quàm multa
in illo horrida, & vetusta, sic enim
loquebantur antiqui, quàm multa
poëticè dicta, nilq̃ue Latini sermo-
nis puritatem iuuantia, quam quæ-
rimus: quàm non pauca dictu fœ-
da, immunda, pudenda, tetra! At

Tt 4 est

est elegans: sed ego sermonis lepiditatem isto pretio non emam. Melle venena condiuit, quò libentiùs mortiferum poculum iuuentus hauriret. Itaque ignaram incallidamq; pueritiam deprauat, & perdit, moreq; improbißimi lenonis pudicitiam expugnat, virgineumq; florem tanquam subita tempestas, & turbo peruertit. Cùm enim in literarum studia ingressis, iste se liber ad intelligendum omnium primus ostendat, sit profectò ut in ipso limine offendant pueri, libidinosasq; sententias sugant cum ipso lacte nutricis. Nutrix enim Grammatica est, quam esse verecundam oportebat, & cautam, nec impudenter garrere cum pueris, quibus vbera præbet & mammas. Itaque miror pudoris & pudicitie præcepta curæ esse mulierculis, eadem à præceptoribus negligi, quæque domestici admonitores seuerè astringunt, ea dissolutos quosdam magistros cum extrema iuuentutis pernicië laxare. Siquidem puerorum animos non illa solùm effœ-

minant

minant, quæ Terentius amatoria scripsit, sed illa etiam, quæ magistri partim incautè, partim leuiter addunt, & turpiter. Nihil enim quorundam explanationibus tetrius, quas tibi urbano quidem, verecundo tamen reprobari lætor & gaudeo. Etsi quodam loco tecum ipse pugnabas, qui amantem esse Virgilium in quarto illo, amantem vique esse Terentium fatebaris, neutrum tamè tibi amentem videri, quod sanè constanter affirmari non potest. Est enim summa spurci amoris infamia, nemoque non amens amator impurus. Ergo Societas Horatium, Martialem, Iuuenalem purgat & Persium: quæ in Ouidio sunt vel obscœna, vel amatoria relinquit. Valerium Catullum nunquam attingit, quasdam Virgilij Eclogas, & Didonis amores tacet: similis est delectus in orationibus Tullianis. Cùm enim res venereas magnus ille orator exprobrat, excitat, reprehendit, relinquitur intactus à nostris, ne non tam prohibere, quam admonere videantur. Idemque

T t Tul-

*In Vita Ci-
ceronis.*

*Plin. lib.
24. natura,
historia c.
vlt.*

*Tuscul.
quest. lib. 3.*

Tullius, quod te non fugit, multis in
locis poëtas insectatur, vitæque esse
emendatricem comœdiam negat, &
vicem dolet puerorum, qui poëtas
magnam sapientiæ, doctrinæque spe-
ciem præ se ferentes audire cogantur.
& discere. Neque alia fuit causa cur
à Cicerone filio Cicero pater Gorgias
libros dimitti voluerit teste Plutar-
cho, nisi quòd ad potum & volupta-
tes adolescentem alliceret. Atque
hoc fortasse magistro didicit strenue
bibere, qui mortuo patre binos con-
gios simul solebat haurire. Quæ de
voluptatibus Epicurus disputauit,
illa omnia Tullius censet tollenda
esse de libro, qui erat de summo bo-
no, vel totum librum potius abiici-
endum. Huius Epicuri discipulos
Alcæum, & Philiscum, quòd multa-
rum flagitiosarumque libidinum au-
tores essent adolescentibus, Roma-
ni ex vrbe eiecerunt, eadem causa
Messenij non vnum aut alterum Epi-
curi discipulum, sed Epicureos omnes
expulerunt. Plato ex illa ciuitate, quam
in suis

in suis ipse libris ædificat, optimisq̃ue
temperat institutis, & legibus poëtas
relegauit. Verat etiam Aristoteles ne
turpe quicquam vel legant, vel audi-
ant pueri, neuè iamborum, & comœ-
diarum ant dicacitatem discant, aut
venere capiantur. Si enim adole-
scentia ipsa per se tam est ad vitia
procliuvis, atque propensa, vt nulla
satis firma esse custodia videatur:
cum primum poëtæ accesserint quos
non virtutis nervos incident? quam
non constantiam labefactabunt? Sic
sua satis flamma puerulis, pellanturq̃;
libri illi qui perennes sunt libidinis
suasores. Si nemo impellat, feruntur
in vitia præcipites, si libri omnes cõpli-
centur, vtuntur tamen atq; ardent, si
pædagogus seuerus sit, sollicitus, cau-
tus, vigilans, delicias, & corporis
accusabiles voluptates nihilominus
concupiscunt. Quid igitur incen-
dio ligna addimus? & turpium inter-
pretatione poëtarum ignem quasi
stabello ventilamus? Nostrum est, in-
quis, cauere ne quid lasciuè dicatur à
pueris

*Ælianum.
lib 9. de Va-
ria historia.*

pueris, neuè scriptoris dicta ad vitium
 refecentur.. Fuerit satis quædam teti-
 gisse, alia inuoluisse, nõnulla tacuisse.
 Scopulos magne Alfonse vitare posse-
 mus alibi, inque promontoriis qui-
 busdā flectendis quid nostra posset
 industria, tentaremus'. Sed Terentia-
 num mare totum est scopulosum, in-
 festum, perturbatum: in eo Sirenes, &
 monstra.. Semel aut iterum si liber
 iste peccasset, facilis curatio esset, nūc
 in tanta amorum licentia medicinæ
 locus est nullus'. Totus est enim liber
 impurus, nullaque ferè pars est non
 infecta labe: vt q̄ verbū verbo sit red-
 diturus Latino vernaculum, aut per-
 fricanda ei frons sit, aut vbique menti-
 endum.. Vtrumque turpe, & religio-
 sis magistris indecorum, quibus esse
 charissima veritas debet, & pudor sa-
 cro sanctus'. Quare nil affers, cur Te-
 rentium, vt est, sic enarrare pueris de-
 beamus'. Nam quod ais, à paruulis
 pueris amores attendi non solere, ve-
 hementer erras'. Nil enim in hoc ge-
 nere discipulis esse potest obscurum,
 nostra.

nostraque nobis deprauata natura
nullo hæc doctore tradit, atque indi-
cat, nilq; tam esse opertum, velatum-
que potest, quin pueri intelligant, at-
que ipsis vestigiis odorentur. Impu-
ritas enim non modo hæret in lacten-
tium puerorum & puellarum cunas
affixa, sed etiam in matrum aluos, vbi
foetus ipsi coalescunt, penetrauit. Cur
igitur non omnia præcauemus? cur
nostrum Martiale mordere sinimus?
(sic enim nobiscum agis) cur cædes
narramus & iurgia? Alia Alfonse faci-
noris, alia libidinis ratio est: sensus ti-
llat liber obscœnus, mordax, & sa-
uus offendit aures & animum. Super-
bia, auaritia, gulæ, inuidentiæ non
tam facilis contagio est, quàm libidi-
nis & amorum. Adde quædam re tur-
pia, dici tamen honestè posse, & suis
nominibus appellari, alia vicissim re
honestæ iure & merito à verecundo
magistro præteriri. Itaque Martiali
dentes reliquimus, obscœnitates ab-
stulimus, vt & pudori consuleremus,
& auditorum vel honestæ, vel certè
non

non improbandæ vel voluptati, vel curiositati seruiremus. At præcipio multa Terentius sapienter, serius interdum admonitor est, humanæque vitæ simulacrum ponit ante oculos, sed ita cum amoribus cohærent, implicitaque sunt omnia, ut vix illa pueri, vix adolescentes internoscant, vix alterum sine altero sumant. Vt mihi quæ ex Terentio sumi remedia possunt, periculis ipsis prope paria videantur. Hæc enim ætas, ut bene Lactantius, prius irretiri, & in laqueos potest cadere, quam cauere. Quotumquemque reperias, qui Daui similes fugiat? qui Gnathones vitet? & eas fœminas, quas adumbrat Thais, præmonitus à Terentio repellat? Fore prædixit Esaias: ut Emmanuel butyrum, & mel comederet, bonum eligeret, malum reprobareret. Sed nostri pueri matrem Euam, non puerum IESVM imitantur, quam pomi species ipsa decepit, nam carminum suauitate allekti, & poetarum cantu deliniti mortiferas amant voluptates,

*Lib. de falsa relig.
c. 20.*

voluptates. Quamobrem Terentium plenum, atque integrum à nobis exigere desine, quem omnino interpretari, neque nobis decorum, est, neque nostris discipulis salutare. Domus enim ista, quam venditas ruinosa est, ut ille dixit, male materiata, pestilens, insalubris, cuius in omnibus ferè cubiculis serpentes apparent, qui pueris interitum inhalabunt, quòd eorum sit morsus venenatus & pestifer. Ut enim ille apud eundem istum Terentium Cherea, ad inferendum virgini stuprum, est factus audacior tabulam iutuens, in qua inerat pictura hæc, Iouem quo pacto Danaæ misisse aiunt, quondam in gremium imbrem aureum: ita Terentij versus innumerabiles pueros, adolescentes, viros ad libidinem incitauerunt, molliculisq; iuuenibus facè prætulerunt, quæ enim pictura impudētior, quā poësis Terentiana: quæ tabula turpior, quā eiusdem Eunuch? quæ flamme perniciosiores, quā huius comici fabule? quæ profectò causa

Lib. conf. 1.
cap. 16.

causa diuum Augustinum impulit, ut Terentij lenocinia damnaret, cuius verba subiiciam. Et tamen o flumentareum! iactantur in te filij hominum cum mercedibus, ut hæc discant, & magna res agitur, cum hoc agitur publicè in foro, in conspectu legum super mercedem salaria decernentium: & saxa tua percutis, & sonas dicens, hinc verba discuntur, hinc adquiritur eloquentia rebus persuadendis, sententiisq; explicandis maximè necessaria. Ita verò non cognosceremus verba hæc imbrem aureum, & gremium, & fucum, & templum cæli, & alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem proponētem sibi Iouem ad exemplum stupri, dum spectat tabulam quandam pictam in pariete. Et paulò inferius. Et vide quemadmodum se cōcit ad libidinem quasi cælesti magisterio, at quem Deum, inquit, qui templum cæli summa sonitu cōcutit: Ego homuncio id nō facerem? ego verò illud sponte feci ac libens, non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur: non accuso verba quasi

vasa electa atque pretiosa, sed vinum erroris, quod in eis nobis propinabatur ab ebriis doctoribus, & nisi biberemus, cadebamus, nec appellare ad aliquem indicem sobrium licebat. Hæc Augustinus: quid summus ille Ecclesiæ & doctor & Papa Gregorius: nonne Desiderium episcopum gravissime & seuerissime increpat, quod grammaticæ magister fabulas doceret, & nugas poetarum? Quam graue (inquit) episcopis canere & nefarium sit, quod nec laico religioso conveniat, ipse considera. Qui poetarum commenta non illa quidem obscœna, sed falsa & inania tam acriter reprehendit, de amoribus tacuisset? Ergo Societas huiusmodi fabulas sine discipulorum fructu narrare non solet, semperque aliquid altum spectat in illis, quæ verò sunt amatoria, quæ impudica, quæ turpia reticeret, nilque ex impuris narrationibus morale decerpit: sed eas omnino præmittit. Neque enim colligunt ex spinis vuas, nosti reliqua. Terentiana materia tibi homini Christiano non placet, artem tamen prædicas, facien-

V u dæq;

Ex Registro
lib. 9. ca. 48

Mat. 7. 6.

daeque comœdiæ Terentij normam
 rectissimam esse arbitraris: hui, tam
 cito scribenda comœdia est? non ita in-
 geniosi ac celeres pueri sunt Hispani
 præsertim, ut aliquid pangant Plauti-
 num, & falsum, aliquid Terentio, id est
 Latino Menandro dignum mediten-
 tur. Scriptio comœdiæ viri est maturi,
 grauis, exercitati, & cui per me Teren-
 tium adire liceat. Ut enim quondam
 Salomonis Canticum ante annum
 ætatis trigesimum Hebræi non lege-
 bant, ne ætas simplex, & parum pro-
 uida, ad malumque propensa sermo-
 nis in speciem amatorii grauissima,
 & diuinissima sensa non premens hæ-
 reret in literæ, quæ, Apostolo teste, oc-
 cidit, mortiferaque est: ita scriptores
 illi, quorum utilitas facile apparere
 non solet, temerè attingi non debent,
 neque passim explicari. Equidem non
 tantum Terentij argumenta vitupe-
 ro, sed etiam cum Fabio Quintiliano
 quedam in ipsa arte desidero. Sæpe
 enim diffluit, serpitque longius tam-
 quam vitis erratica, quàm necesse sit fer-
 ro, &

*2. Ad Co-
 rint. 3. cap.*

Lib. 10. c. 1.

ro, & falce coërcere. Itaque Quintilianus plus gratiæ habiturum fuisse dicit, si intra Trimetros constitisset: censetq; Latinos, in comoedia claudicare, quod nullus extet scriptor antiquus omnibus numeris absolutus: & præ Græca lepiditate vix leuem vmbra hanc esse Romanorum. Ego nisi magnus hic Rhetor obsisteret, tibi artem laudant vel assentirer, vel certe concederem, solaque argumenti, & materiæ vituperatione contentus essem: sed Quintiliani iudicio quis anteponat suum? Societatis & prudentiam, & humanitatem requirere te dicis, quæ temporis cedere non vult, & eorum preces repudiat, qui Terentium efflagitant, quibus si morē gerere Societas vellet, noster in instituēda iuventute labor posset sine exceptione laudari. Agam tecum mansuete, tuæque orationis iracundiam non vlcisca. Manda hęc memoriæ quædicam, neque vulgi more temere & impetu quodam de rebus statue quid sentias. Non enim sine causa

Vu 2 ab Igna-

ab Ignatio nostro lata lex est de Terentio relegando, potius quàm relegendo. Omnes illos scriptores quorum aut doctrina suspecta est, aut sermo lasciuus, à suis gymnasiis Societas nostra depellit, ne labè pudicitia contrahat, ne religio polluat. Quo circa Erasmo, & Terentio locus esse non potest, quorum alter in fide parum videtur esse syncerus, alter castitatis est hostis eò perniciosior, quò plures habet amatores. Scrupulum hunc esse dictitatus, & timorem minimè necessarium, insolensque fastidium: nostram docendi rationem singularem appellas præcipuam, arrogantem, à via publica deflectentem: simulque sanctorum patrum Augustini & Gregorij testimonia, quæ iam protulimus, & leges sacras, quas iã testabor, nescire te & ignorare demonstras, quas mater Ecclesia sancit: quæ etsi nullæ vnquam fuissent, tamen quid ipsa natura pudoris inprimis amans atque appetens velit & poscat, animaduertere debuisses. Lacedæmonij poetam Archilochum

chum elegantē illum quidem & acutum, maledicum tamen ē ciuitate, & vr̄bis mānibus expulerunt, neque solum pudori, sed honori etiam fameque aliorum consulendum esse censerūt. Mitto quam plurimas ciuitates, atque rei publicas, in quibus diligenter curatum est, ne pueris quicquam veniret in mentem, quod pudorem viciaret. Quæ prisci illi salutariter constituebant natura duce, nullo ex Apostolis, & Christi præconibus admonente. Sed Ecclesia, quam iustitiæ sol ille cælestis illuminat, de librorum delectu multa grauissimè, sanctissimeque constituit: vnum eligam ex multis Lateranensis Concilij decretum libros ex scholis exterminans, qui moribus aliqua ex parte nocere posse videantur, cui sanè concilio academiarum rectores non obtemperant, quicumque lasciuos poetas in gramaticorum exedris consistere patiuntur. Cum magister Ioannes Auila, cuius libri non modo leguntur; sed etiam ab optimis quibusque ad verbum ediscuntur, in

*Concilium
Lateranense
Slt. sub
Leone X.
Sessio. 9.
Diuus etiam
Isidorus
lib. 3. de sententis, siue
de summo bono. c. 13. &
habetur. c.
ideo. 37. dist.
11. &
quoddam*

V u 3 qua-

*provinciale
Trenirſe,
cuius mirū
eſt decre-
tum de hac
re.*

*Nicephor.
Eccleſ. hiſt.
lib. 12. ca.
34.*

quadam vrbe ad moderatores publi-
ci gymnaſij verba faceret, poetarum-
que turpium enarrationem grauissi-
mis verbis infectaretur, Lateranenſe
hoc Conciliū teſtatus eſt, vt maiorem
autoritatem haberet oratio: quo audi-
to, qui ſtudiis præerant, vehemente-
re obſtupuerunt, concilij enim decre-
tum illud penitus ignorabant. Ve-
tus etiam Eccleſia Græcorum in qua-
dam provinciali ſynodo Heliodoro
Trienſi epiſcopo optionem dedit, vt
vel amatorios quosdā libros, quos ado-
leſcens ſcripſerat, igni combure-
ret, vel epiſcopatū relinqueret, ſed cū
Heliodorus poematis ſui iacturā face-
re nollet, priuatus pontificatu eſt, &
notatus infamia. Stultus ſanè Helio-
dorus, & Græculus, cuius valde diſ-
ſimilis Syluius Æneas fuit, ille inquit
Syluius, qui ſummus electus Pontifex
Pium ſe ſecundū voluit appellari. Hic
ſenſu ætateque adoleſcens librum de
amore ſcripſerat, qui cum ei excidiſ-
ſet è manibus, legebatur tamen ab ho-
minibus multò libentiùs & ſtudio-
ſius,

sius, quàm illa, quæ vir & sapiens cùm
 multa tũ præclara conscripserat, & in
 aspectum lucemque protulerat: cui
 malo vt aliqua ex parte mederetur,
 penitentis animi, & dolore tabescen-
 tis clara dedit indicia, & cãtate palino-
 dię signa perspicua patefecit: his enim
 verbis homines ab amatorij opus-
 culi lectione deterret. *Seni (inquit)*
magis quam iuueni credite, nec priuatũ ho-
minem pluris quàm Pontificẽ facite, Aene-
am reiicite, Pium approbate. Neque verò
 hæc talem ac tantũ pontificem fecis-
 se mirandum est, quando illi versus
 Horatio dolori sunt, quibus luserat in *Lib. 1. ep. 1.*
 ætate florescente, vinaq; & venerem
 decantarat, ergo commutatavolunta-
 te in epistolis philophũ agit grauem &
 serium, eaq; se profitetur esse scriptu-
 rum, quæ depromere possit, & diuul-
 gare. Imperator Adrianus Voconij
 Hispani poëtæ, quem viuum vnice
 amauerat, mortui sepulchro epi-
 taphium inscripsit, quo vt affirmat
 Apuleius, delere maculam con-
 tendit, quæ Voconio inhæserat ex
 Vu 4 quo-

*1. Oratione
Apologia.*

*Lascivus
Versu, men
repudicus
eras, dixit
Adrianus
poeta non
malus, qua
tamen futi-
lis excusa-
tio est.*

quorundam versuum scriptione lasciviorum. Adeò turpe est literis impudica mandare. Ex his Alfonse fontibus lex illa manavit, & fluxit nostri patris Ignatii, cuius vi exulat Terentius, lascivique versus procul à nostris scholis amandantur. Habita etià magistrorum ratio est, quos religiosos & sacros minimè decebat immunda tractare. Nam si monachis ius civile discantibus in publico gymnasio sacris interdici solet, estque Apostolicæ sedis edictum vehemens & grave hac ipsa dere, quòd in religiosos viros literę ille minimè convenire videantur, instituti que sanctitas profanam respuat disciplinam: quo supplicio multandos censebimus religiosos præceptores, qui Terentij nugas, qui Ovidianos amores, qui Catulli sordes, qui Martialis teterrimas obscœnitates explanant, & eorum mores corrumpunt, quos corrigere, & conformare deberent: quamobrem putere tibi Terentius incipiat, quo more à mercenariis præceptoribus exponi consuevit. Nam

Socie-

Societatis patres tantum abest, ut quae sunt in Terentio pulchra caeant discipulos, ut ea ipsi ultro & sponte dicant, utenda, usurpanda, imitanda proponant. Discunt, mihi crede, qui in nostras scholas ventitant sine Terentio Terentium, nilque impurum hauriunt, sed liquida omnia, expressa, & munda potant ac bibunt. Terentium nemo alius accusat, auertit, horret, nisi qui noster sit, vide quid dicas homo erudite, sunt enim multi, quos possem nominare, sed vno ero contentus. Martinus enim ille Aspilicueta Nauarrus vir summus eiiciendum est scholis hunc censet, cuius te mouere debet autoritas. Ergo clarissime Alfonso patere nostros doctores esse verendos, cum praesertim damni nil literae Latinae faciant Terentio vel praetermisso, vel certè circunciso. Et quia autoritate vales, persuade magnis istis hominibus, quorum ad nos querelas detulisti, nil tam iuuentuti prodesse, quàm quod facimus: nil tam est republica Christiana esse, nil tam cum

Vu s san-

*In Enchiridio, siue
Manuali
confessario.
c. 23. nu. 30.
§ in cap.
Quando de
consecrati,
dist. 1. m. 19.*

sanctorum patrum sensu, Ecclesiasticisq; sanctionibus congruere, quam ut libri purgentur, qui purgari possunt, penitus abiiciantur, qui esse videntur insanabiles. Optat Societas ut religio, sanctitas, pudor, pudicitia in ciuitatibus permaneant, quod consiliū æquè placere principibus debet, ac nostris hominibus. Nam si alij ædificant, alij labefactāt, res publica laborabit, & graue vulnus accipiet, fitq; perturbatio illius non dissimilis, quæ orta ex

Genes. c. 11.

confusione linguarū hominū mentes animosq; distraxit. Vale, & eloquia

Psal. 11.

Domini eloquia esse casta, considera.

DE LITERATA VIRTUTE Epistola.

Ad gymnasia Societatis.

DVO sunt, quæ beatas, & florentes ciuitates efficiunt, virtus & sapientia, cuius vtriusque ad piscendæ occasio si vnquam adolescentibus fuit, hoc profectò tempore eam vos occasionem habetis, ut & pectus eruditione complere, & animum

mū virtutis pręceptis possitis imbuere. Nil enim aliud ista sibi gymnasia gratuita volunt, in quę quotidie ventitatis, vbi religiosorum magistrorum vocibus, oratione, monitis, pręceptis, deque re & literaria, & Christiana mirabilibus documentis vestraures singulis penę horis solent personare. Nam institutio adolescentię, quę literas cum honestate coniungit, longę omnium pręstantissima censetur atq; optima. Mentem enim illuminat, & voluntatę inflamat, inq; cælum dux est, quam qui sequuntur, nunquam aberrabunt. Stylphonem Megaricum & ebriosum, & mulierosum fuisse natura grauissimi scriptores memorię tradiderunt: se tamę ita edomuit, compressitq; doctrina, vt nemo vnquam vino captum illum aspexerit, nemo libidinis in eo vestigium animaduernerit. Ex quo intelligitur quantum ad honestā, predicabilemque viuendi rationem afferat egregia disciplina momenti: quę virum, Christianę tū veritatis, tum puritatis

Cic. lib. de
Fato.

*Ibidem.**2. Tuscul.*

tatis ignarum, & ad vicia illa propensum, quæ sua tam multos dulcedine alliciunt, & scabie titillant, sobrium & continentem perpetuò conseruauit. Non est dissimile, quod de Socrate legimus, quem cum Zopyrus Physionomon, qui se profitebatur mores, naturasque hominum ex oculorum frontis, corporisque totius animaduersione, notationeque perdiscere, stupidum sibi videri, bardumque dixisset, mulierosumque etiam addidisset, in hoc ultimo Alcibiades cachinnum sustulit, & hominis iudicium, artemque derisit, qui illa in Socratem vicia colligeret, quæ nemo agnosceret: sed Zopyrum Socrates ipse subleuauit, cum illa sibi inesse, sed ratione à se deiecta ac depulsa fateretur. Etenim proximè & secundum cælestem illum medicum verè salutis effectorem in voluntate, studio, industria, ac disciplina positum est, ut vicia tollantur funditus quæ nostri constitutio corporis ferat, profeminetque natura, tamque absit adolescens à turpitudine, ut quemadmodum

modum in Socrate illo, quem suspexit antiquitas, vel ipsa rideatur, exhibeturque suspicio. Nam cum duæ sint peccandi causæ, & quasi radices error, & voluptas, quorum alter in mente est, altera involuntate, utranque extirpat, euellitque doctrina. Ignorantia, & animi stupore ne in flagitia prolambamur, literæ prouident, quæ mentis nebulas scelerum faatrices veritatis luce dispellunt. Mens enim studiis alitur, & ut bene quidam:

Ingenio mores conuenienter eunt.

Quò autem minus corporis blandimentis atque lenociniis deliniri se, & corrumpi animus sinat, illa impedit voluptas, quam literæ synceram ac liquidam parere solent. Itaque cum libris pernoctamus, & scientiæ suauitate ac dulcitudine allecti, atque inuitati nec dapes, nec ludos, nec oblectamenta illa requirimus, quibus ut frui possimus, aut literarum studia relinquenda sunt, aut virtus deferenda. Tanta enim ex rerum cognitione voluptas existit, ut ab illis, qui ea perfruuntur,

tur, neq; tædiū, neq; vigiliæ, neq; labor., neq; acerbitas vlla ſentiat, Quid autem delectatio delectationi præſtet, illud argumento eſt, quòd cæterarum voluptatum, etiam qui eis plurimum tribuunt, ſatietatem quandam eſſe conſentunt.: huius tamen, quam literę gignunt, vt quiſq; pcepit, hauſitq; plurimū, ita eā auidiſſimè concupiſcit. Exemplo eſſe Chryſippus poteſt, q̄ literas ita amabat vehemēter, vt legentem illum cibi, potionisq; obliuio caperet. Quoties C. Gallum lux noctu aliquid deſcribere ingreſſum, quoties nox oppreſſit cum coepiſſet manē! Quā delectabatur cum defectiones ſolis & lunæ multo ante prædiceret! Et hic quidem, vt ait Tullius, mori videbatur in ſtudio dimittendi cæli atque terræ: ſed Archimedes in eodem mortuus ſtudio eſt: ita enim deſcriptiones, lineas, diſſiſſionesq; dilexit, vt à puluere & radio nec eum felicitas abſtraxerit, nec calamitas, cuiuſeſſe vis maior ſolet, auocarit, nec extrema perniciēs auerterit.

Omon.

*Cic. lib. de
ſenectute.*

*Plutar. in
vita Mar-
celi.*

O monstrū, prodigiūq; naturæ! Arde-
bant oīa, vrbs florētissima, opulētissi-
maq; totius Græciæ diripiebatur, vi-
ctoris gladius sēquiebat, audacia impu-
nē volitabat, ciues vulgo necabantur,
omnia clamoribus, & lamentis perso-
nabant: & tamen in studia intētus, atq;
infixus Archimedes, quid ageretur, &
quod ei periculū immineret, nesciebat:
& cū oculi augeant dolorem, nec
auertere à miseris cogitationem si-
nāt: tamen ita Archimedes hærebat in
lineis, vt prius gladiū corpore recepif-
se dicatur, quā vrbs ruinam, vasti-
tatemq; sensisse. Vt minime mirandū
sit poëtas, qui ceteros deos Veneris
imperio subdidissent, in Minervā ta-
men, & studiorum præsides Musas nil
Veneri nil eius filio Cupidini iuris ef-
se finxisse. Quis enim fœminas vnquā
tam perditè amauit, quam literas ar-
denter Archimedes? in tam occupata,
arreptaq; mente quis esse libidinis
sensus posset? Quare illud eorun-
dem poëtarum commentum rideri
non

non debet, qui Iasonem, & ceteros Argonautas in eam insulam delatos, quam Sirenes incolerent, Orphei lyra perniciosum earundem Sirenum cantum, tanquam clauum clauo pepulisse fictis fabulis prodiderunt. Nam qui toto, ut aiunt, pectore literas amant, præ illa dulcedine, quæ ex ipsarum quasi concentu existit, Sirenum, id est viciosarum voluptatum suauitatem, & cantum paruipendunt. Quæ sunt enim (ut sapienter apud Ciceronem Cato disputat) epularum, aut ludorum, aut scortorum voluptates cum studiorum voluptatibus comparandæ? Est enim solertiæ oblectatio suauissimus pastus animorum. Veniat vobis in mentem Augustinus, veniat Ambrosius, veniat vterque Gregorius, veniat Hieronymus, & reliqui sancti doctores: quæ regna, quas opes eorum studiis, & delectationibus antepone-
tis? neque solum illa grauissima, & maxima mentem insatiabili gaudio complent, sed ista etiam vestra leuio-
ra & minora delectant. Ut enim disse-
rendi

tendi artem præteream, quæ iis esse
iucundissima solet, quos natura dispu-
tatores finxit acerrimos, ut nil de phi-
losophia dicā, quæ suis illecebris tam
multos, tamque præclaros amatores
excitavit, ut de medicina taceam, cu-
ius non modò curatio salutifera est,
sed etiam dulcis, & iucunda cognitio,
ut iuris scientiam prætermittam, qua
nil aut fructu lætius, aut aspectu pul-
chrius videri multis solet, ut diuinam
Theologiam fileri patiar, cui qui stu-
det, si & eximio ingenio est, & diligen-
tiam adhibet (tardis enim mentibus
hæc scientiarū regina non facilè com-
mittitur) incredibili gaudio afficiatur,
oportet: sed ut hæc ampla missa facia-
mus, quàm vester dulcis Virgilius est!
quàm Tullij oratio suavis, quàm nu-
merosa, quàm plena! disputant libri
isti multa de moribus, loquuntur mira
de cœlo, de rerum naturis inaudita,
pertractant. Quid ego Senecæ tra-
gædias, quid Cæsaris, Liuij, Salustij,
Curtijque historias, quid Horatij can-
tilenas proferam? quibus ipsa fit pueri-

X x

lis

lis doctrina iucundior. Quo igitur gaudio exultare vos necesse est istis quotidie audiendis, commemorandis, repetendis? Neque hic solus ex literarum studiis voluptatis est fructus, & occupationis egregiæ, qui Theophrasto tanti erat, ut octogenarius unus horæ cessationem, & iacturam, quam in literis non posuisset, lacrymis expiaret. Sed Theophrastum flere sinamus, & suas nimium amare literulas, nos verò libros non modò, quia dulces, sed etiam quia sunt valde salutare, amemus. Nam docti, & literati in virtutis decus & dignitatem clarioribus oculis intuentur: siquidem doctrina oculos circumdat melius quàm Iuno, quæ ut est in fabulis Argum centum oculis prædicitum bonis cuiusdam custodiæ præfecit, quem tamen Argum Mercurius, ut eadem fabulæ dicunt, interemit. Vigilat draco ille pestifer, tempusque observat, ut simulatque despexerimus, impetum faciat: sed tamen quæ in libris legimus, caliginem ab animo tanquam

quam ab oculis dispellunt, vt insidi-
 antis mali dæmonis versutiam, atque
 artes videamus. Accedit veterator il-
 le, & sapientem in specula ac vigilia,
 perstantem, vt Mercurius alter, can-
 tus suauitate demulcet, & ea volupta-
 tum genera proponit, pollicetur,
 spondet, quibus virtus consopita con-
 niueat, sapiens calcitrat, respuit, negat
 esse tanti, cauetque ne mentis quasi lu-
 minibus gloriæ & fortunæ officiat
 altitudo. Neque solum oculos libri,
 literæque contribuunt, arma enim,
 præbent ad hostes occidendos, corpus-
 que ab iniuria tuendum. Nil est enim
 virtute literata valentius, quæ inimi-
 corum gladios retundit, vrbes expu-
 gnat, muros quatit, bella conficit,
 prouincias & regna deuincit: Diabo-
 li telis scripturæ clypeum opponit,
 atque obicit: hanc enim resistendi
 & reluctandi rationem veritatis ma-
 gister docuit, qui illis verbis inimi-
 cum elusit, scriptum est: Non in sola pa-
 ne viuit homo: vos igitur quotiescun-
 que dæmō petet, his ei armis obsistite,
 X x 2 & gla-

Matt. c. 4.

*Ad Ephes.
6. cap.*

& gladium spiritus assumite, quod est
verbum Dei. nil tam esse arduum po-
test, quò non docta virtus ascendat, ni-
hil tam remotum, quò non sapientia
ex probitate, & bonis artibus apta per-
uadat, nihil tam munitum, & septum,
quod sanctis sit, eruditisque homini-
bus interclusum. Esse autè hoc verum,
Iaponiorum, vt quæ sunt nimis anti-
qua præteream, insula docet: nec
enim remotissimæ illius regionis in-
colæ antè religioni, & veritati Chri-
stianæ credūt, & nostra sacra comple-
ctuntur, quam eorum rationes atque
argumenta nostræ Societatis patres
infirmarunt, omnesque illorum dubi-
tationes sustulerunt. Ita fit, vt literatos
esse illos oporteat, qui gentem illam
ad Christi fidem conentur adducere:
Valent enim ingenio Iaponij, rogant,
urgent, inquirunt, plurima, eaque ab-
ditissima percontātur, quæ causa san-
ctos illos Ecclesiæ doctores impulit, vt
sapientiam cum religione coniunge-
rent, scientia enim, vt bene Lactanti-
us, non modo religioni non nocet, sed
etiam

etiam plurimum prodest. Si is qui eam didicerit, sit (nam hæc eius sunt verba) virtutibus instructior, & veritate sapientior. Ergo hoc eodem Lactantio teste, multi sacræ fidei præcones ab Ethnicis hominibus reiiciebantur, quod aut omnino rudes essent, aut certè parum docti: nil enim nisi expolitū ac disertū probare poterant: nec quicquam in eorum animis inhærebat, nisi quod aures blandiori sono permulceret: nil verum putabant, nisi idem auditu suaue esset, nil credibile, nisi quod animos voluptate perfunderet. Et quia nemo ex illis sapientibus, quibus ignota fides erat, rem veritate, sed ornatu ponderabat, diuinæ legis doctor, qui indisertus, infansque esset, humanioribusque literis minimè tinctus, frustra laborabat. Et alio loco idem hic autor sic ait. *Non defugi hunc laborem, ut implem materiam, quam Cyprianus non exequutus est in ea oratione, qua Demetrianum (sicut ipse ait) oblatrantem, atque obstrepentem veritati redarguere conatur: qua materia non est usus, ut debuit. Non*

Lib. 5. de
iustitia. c. 1.

Ibid. c. 4.

Xx 3 enim

enim Scripturae testimoniis, quam ille utique vanam, fictam, commenticiam putabat, sed argumentis, & ratione fuerat refellendus. Nam cum ageret contra hominem veri-

Sanctus martyr & tatis ignarum, dilatis paulisper diuinis lectionibus formare hunc à principio tanquam rudem debuit, eiq; paulatim lucis principia monstrare, ne toto lumine obiecto caligaret: nam sicut infans solidi ac fortis cibi capere vim non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis, ac mollitudine alitur, donec firmatis viribus vesci fortioribus possit: ita & huic oportebat, quia nondum poterat

Hoc tamen desideravit, in libro contra Demetrianum, nec à sententia Lactantij D. Hieronymus distat in epistola ad Magnum oratorem Romanum, quam lege, quia perbellum est.

capere diuina, prius humana testimonia offerri, id est philosophorum, & historicorum, ut suis potissimum refutaretur autoribus. Ex his Lactantij verbis intelligi potest, operam non male consumi in istis studiis: in quibus vos occupari nunc video: multimoda enim eruditione opus est, ut & Christianos in officio continere possimus, & infideles ad Christi legem adducamus. Itaque rex ille Babylonius cum à Daniele non modo somnij interpretationem didicisset, verumetiam somnium ipsum,

quod

quod è mente exciderat, penitus recognouisset, Deum illum, quem Daniel coleret, verum Deum esse, & regum Dominum clarissima est voce confessus. Quid enim non sanctitas erudita perficiat, vincat, conuertat, & mutet? sine literis autem vsque adeò virtus debilis, & manca est, vt quidquid increpuerit, latebras, & solitudinem quærat, celebritatem fugiat, hominum cõgressus, & colloquia non religionis, aut silëtij, sed timoris causa sepe declinet: qui verò in Nauarro, Soto, Syluestro, & aliis scriptorib⁹ nō volutati confessiones audiūt, qui diuinæ Theologiæ aut inscij aut à libris imparati concionantur, non modò errant, sed alios etiam in errorem inducunt. Veterum quorundam deliramenta, vobis nota esse existimo, qui Deum corporatum esse credebant, quorum stulta pertinacia non leues procellas excitauit. Quoties viri optimi illi quidem, sed non satis eruditi sententiam rogati, atq; de maximis rebus consulti vel ineptissimè pñciosissimèq; respō-

Xx 4 dent,

dent, vel hærent, titubant, neque habent quo se vertat! Quamobrem cum doctrina virtutem sociemus, hæc enim ut optima velimus, efficit, illa volentes adiuuat, consiliis sapientissimis instruit, arma denique porrigit, quibus aut bellum inferamus, aut illatum defendamus.

Sed hæc enucleare delectat, nec est satis dicere generatim; exposuimus quæ tandem illa sint commoda, quæ præsidia literarum, quid præstaret, tribueretque scientia virtuti: sequitur: ut de illis rebus disputemus, quas vicissim scientiæ virtus largiatur: quarum cognitio non modo iucunda vobis erit, sed etiam salutaris: tria autem potissimum esse reperio munera & dona virtutis, otium, acumen, sanctitatem: tempus enim, quod ponamus in literis, vna dat virtus, ingenium ad res cognoscendas eodem manat ex fonte, sanctitas, quæ Christianam sapietiam à philosophica illa distinguit, ab hac ipsa Christiana virtute petenda est, quæ tria dum persequor, diligenter

atten-

attendite. De otio nemini vnquam
in mentem venit dubitare, sola enim
virtus quotidianis occupationibus, in-
numeris vel curarum, negotiorūque
impedimentis, vel delectationum, ac
voluptatum blandimentis eripere,
tempus solet ad literas cognoscendas:
cumq; breuissima nostra sit vita, tamē
viuendi spaciū virtus profert, ac pro-
rogat, diuturnitatemque quasi archi-
tectatur, atque efficit. Etenim virtus li-
bidinem comprimit, luxuriam rese-
cat, iracundiam tenet, vinolentiam
tollit, gulam coërcet, voluptatesque
exterminat, quæ sunt vitæ venena lon-
gioris, neminemque diu viuere pati-
untur. Somnum verò vitæ dimidium
à nobis exigentem, quem Aristo Chi-
us iure, ac merito publicanum appel-
labat, cui annorum tanquam agrorum
vectigal pensitamus, præclare sobrie-
tas circuncidit. Nam in cibo & potio-
ne continentes nos esse virtus cogit, ex
quo vigilantia nascitur, quæ multum
de somno detrahit, id est de mortis
imagine: nam ex sobrietate ficcitas ex-

Xx s istit,

istit, quæ valetudinem tuetur, & producit vitam. Itaque Plato inter mortuum & dormientem, aut nil, aut parum interesse dicit, monetque, ut nocte homines surgant, propterea quod vigilantia non mediocriter telum sit ad res gerendas, & consilium maximis de rebus capiendum. Cui illud est affine Virgilij Latinorum poetarum maximi.

Aenci. 9.

*Cetera per terras omnes animalia somno
Laxabant curas, & corda oblita laborum,
Ductores Teucrum primi, & delecta iuuentus,
Consilium summis regni de rebus habebant.*

Idemque Plato suæ Academiae oleis, & vili pane contentus fuisse dicitur, & à conquisitis epulis opiparisque conuiujs refugisse. Nam tenuem victum somnus ille consequitur, quo & valetudinis detrimenta, incommodaque vitentur, & somniculosæ oscitantisque vitæ damna repellantur. Quid enim aliud causæ fuisse putatis, ut viri illi sanctissimi, atque etiam doctissimi & ecclesias, quibus præessent sanctissime gubernarent, & nobis suis posteris

steris tam multa, tamque aurea scri-
pta relinquerent? Nimirum vitæ pro-
pagationem à temperantia petendam
arbitrabantur., neque eos aut spes,
aut opinio fefellit. Cùm enim episco-
pi essent, & rerum maximarum pro-
curatione distinerentur, tamen quia
temperantissimi fuerunt, otio in tam
multis, tantisque negociis abundare
potuerunt: magna igitur continen-
tiæ vis est, quæ innumerabilibus curis
pontificum vitæ comitantibus satiffa-
cere solita est, & cùm officium plenè
præstiterit, otium nanciscitur litera-
rum. Nota est morientis Theophra-
stiquerela de vitæ breuitate, qua na-
turam accusauit, quòd vitam coruis
quàm longissimam daret, quorum nil
intererat, hominibus autem ratione
utentibus breuem lucis huius vsuram,
impertiret: fore enim existimabat,
ut si nostra esset vita diuturnior, omni-
bus artibus perfectè erudiremur., nil-
que esset in rerum cognitione tam
abditum, & secretum, quod non stu-
diosorū diligētia patefacere, atq; ape-
rire

*Cicero in
3. Tuscul.*

rire pōtuisset. Sed Christianis nostris
hæc Theophrasti vel accusatio, vel
querela tanti non est, falso enim natu-
ram arguerit, qui ei vitæ brevioris cul-
pam assignarit: siquidem hominum
scelera atque flagitia longissimam
mortalium vitam angustarunt, hisque
terminis, quibus nunc constringimur,
definierunt, neq; vitæ longitudinem
annorum spacio, sed virtute & rectè
factis metiendam putamus: satis enim
diu vixit, qui piè sancteque vixit, etsi
moriatur adolescens. Ac ne illud qui-
dem probamus, quod sibi idem Theo-
phrastus persuasit, qui non dubitabat,
quin si hominum vita longinquior es-
set, in rerum omnium cognitione vi-
geremus, atque omnia mente lustra-
remus. Habet enim quæque ars com-
plexum infinitum, estque fundi tanta
capacitas, vt ne immenso quidem tem-
pore ab hominibus exhauriri possit:
sed parcamus Theophrasto vitæ coele-
stis æternitatem nescienti, & hanc vir-
tuti gratiam habeamus, cuius ope, &
vita præsens mirabiliter ampliatur, &
ad coele-

ad cœlestem immortalitatem perue-
nitur. Sunt enim permulta propagan-
dæ, dilatandæque vitæ sanctis homini-
bus medicamenta. Non enim amor
indulgēt vitioso & turpi, q̄ & studio-
rum, & vitæ pestis est capitalis, mentis
aciem præstinguens, tenebrasque ho-
minibus offundens, & caliginem sem-
piternam. Quod enim ille tempus po-
nat in literis, qui potet, ludat, amet,
omnia querelis, suspiriis, cōpleat, cor-
dis stupore, & pectoris vulnus o-
stendat, suarum cupiditatum seruum
se esse profiteatur, leuitatem cantu, &
lyra demonstrat? quid tam esse cū
vitæ, tum sapientiæ inimicum, aduer-
sumque potest? mentem enim, quam
totam literæ efflagitant, libido eripit,
efficitque, vt qui eandem studiorum,
incudem dies, noctesque tundere, &
quater debeat, à literis, librisque ab-
horreat, langueat quotidie magis in
studio scientiarum, curis cōficiatur,
valetudinem affligat, vitam in sumum
discrimen adducat, improbissimis de-
sideriis contabescat: tandiu enim dum
volu-

voluptas dominatur, cuius superbum atque agreste imperium est, nil se, suaque progenie dignum humanus animus agit, nil sapit, qui ita affectus est: nil ratione consequitur, meminisse, intelligere, monentibus auscultare, videre planè qualis, aut ubi sit, & sentire non potest. Sanctitas verò qua virtute est, impudicitiam, libidinem, atque venereas voluptates à gymnasiis ex terminat, ab adolescentum cubiculis eiicit, procul amandat à sensibus, & continentiam scientiarum alumnam intromittit. Nam à venere, & vino, vel Horatio teste, fugiendum illi est, qui absolvere studia velit, & ad metam pervenire contendat: fieri enim non potest, ut libidinosus, ebriosus, asotus, petulans, & vitiis inquinatus adolescens processus faciat in literis, & dicendi, intelligendiue, vel mediocritate laudetur. Nec enim perfectio solum, sed etiam ipsa mediocritas perennes vigilias requirit, sedulita-

In arte poetica.

litemque desiderat non vulgarem. An vos aliam causam esse arbitramini, cur in tantis doctrinae præmiis, tanta multorum cum suauitate, tum auiditate discendi, tanta literatorum gloria, tantoque honore tam pauci sint, semperque fuerint, qui verè sapientes haberi possent? Omittendæ videlicet sunt (vt Cicero dicit) omnes voluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam pene omnium familiarium deferendus: quæ res homines à labore, studioque deterret, non quò aut ingenia deficiant, aut doctrina puerilis. Ergo cum literis, disciplinisque tam multa aduersentur, virtute opus est, quæ sapientiæ hostes vertat in fugam: voluptate delinimur? præsto est sobrietas, quæ conuiuia comessationesque prohibet, accedit castitas libidinum, & amorum expultrix, instat seueritas cantus, symphoniasque repellens, atque reiiciens, nugis locum nullum relinquens: cessat

Pro M. Cælio.

cessare pigritia iubet? adest sedulitas,
 quæ nos dormire non finit, nec ab
 studiis patitur auocari: difficultas à la-
 bore deterret? erigit & exsuscitat ani-
 mum confidentia, perficitq; ut quid-
 quid acciderit, simus armati: interpel-
 lant amici, & intempestiuè accedunt?
 at illos à se excutit prudens & fortis in-
 dustria, cui téporis iactura dolori est,
 qua instimulante nullum otiosum spi-
 ritum, tranquillumque ducimus: an-
 gore conficimur, librosque præ tristi-
 tia deponimus? fortitudo succurrit,
 ægritudinisque leuationem ab hone-
 stis studiis, & literis docet esse sumen-
 dam, librisque tanquam baculis fulciri
 illos posse confirmat, qui ruunt, & pro-
 pter doloris magnitudinem non pos-
 sunt coherere. De otio hæc sint satis,
 de acumine pauca dicamus, deque
 ingenij acie, quam virtus exacuit, cos
 enim ingenij probitas est: itaque verè
 mihi videor esse dicturus non modo
 rectè agendi, sed acutè etiam intelli-
 gendi multumque in literis videndi
 ducem & magistram esse virtutem.

Nam

Nam cum vitæ sanctitas Deum nobis
placatum propitiumq; reddat, sint-
que cum omnia, tū illa maximè, quæ
rationis, intelligentiæq; lumen desi-
derant, ab immortali Deo peten-
da, atque optanda suppliciter: cui esse
dubium potest, quin quò propiores
Deo simus, eò clarius oīa videamus?
Seruus tuus sum ego, inquit vates ille
regalis, da mihi intellectum, vt sciam
testimonia tua. Nam vt D. Ambrosi. *in expositio*
interpretatur., intelligentia spiritale *Psal. 118.*
donum est, idcirco quod Dei est, à
Domino postulatur: vis enim est hæc
diuina, qua res tantas efficimus, tam
multa meminimus, intelligimus, agi-
mus, cōmentamur: quanto autē lon-
gius animum à corpore abducimus,
tanto propinquiore Deo sumus. Itaq;
sanctis hominibus non modo quæ in-
fra lunam, quæq; supra sunt posita co-
gnoscere, & plane videre, verum etiā
in diuinæ nature recōditā, abstrusam
admirabilēq; intelligentiā penetrare
licuit: scio equidem, & cum Prophe-
tis Euangelistisq; plenissimo ore con-
fiteor

Y y

fiteor

fiteor diuina mysteria à nobis no-
 tēui quidē ex parte posse cōtingi, nisi
 diuinitus ostendantur: illis tamen pa-
 refacta esse non ambigo, qui se pu-
 ros ab omni labe conseruarunt, ve-
 ram religionem & pietatem sanctissi-
 mē coluerunt, hancq; sibi directam
 viam ad plenam perfectamq; sapien-
 tiam munierunt. Neque solum ad res
 diuinas, & cælestes cognoscendas vir-
 tute opus est (quippe in maleuolam
 animam non introibit sapientia, nec
 habitabit in corpore subdito peccatis)
 sed etiam ad illa intelligenda, quo-
 rum magistra sit, præceprixq; natura.
 Nullum enim tam esse perspicax in-
 genium potest, quod viciis dominan-
 tibus non hallucinetur, & in varios
 errores prolabatur. Nā de rebus perin-
 de vtaffecti sumus, iudicamus. Hinc
 opinionū portenta, hinc sectarum di-
 uortia, hinc hæreticorum turbulenta
 dissidia fluxerunt, quæ enim quisque
 appetebat, sic ad ea præcepta mentia
 ferebatur, vt cū flagitiosissima tur-
 pissimaq; essent, tamē sancta esse opi-
 naretur,

Sapient. 1.

naretur, & crederet. nā facile quę volu-
mus, credimus, nec cupiditatē ratio-
ni, sed rationem cupiditati, & libidini
parere cogimus. Ergo morum corrup-
telam tanta mentis est cœcitas conse-
quuta, vt nefariis sceleribus non im-
punitas modo, sed etiam diuinitas
tributa sæpe sit, si quidem amorem
illum, quo homines turpissimas vo-
luptates inflammato animo concu-
piscunt, Deum summum poëta
Cæcilius appellauit, de hoc ipso
librum scripsit Alcæus, quorun-
dam tota poësis amatoria est, poëtas
commemoro, quos nugari sæpe dele-
ctat, nihilo sanior, mihi credite prisca
illa philosophia fuit, quæ se vitæ
emendatricem esse profitebatur, ,
cui magis loqui, & scribere honeste,
ac magni ficē, quam facere libuit. Cor-
distamen ac linguæ dissidium sempi-
ternum non fuit. Sæpe enim hæc duo
consenserunt, vt & turpiter philoso-
phi viuerent, & impudenter loque-
rentur. Vt enim Epicureos omittam,
qui sapiētes omnia voluptatis causa fa-

cere dicebant, ipsiq; in amore, & voluptatibus vitam omnē collocabant, neque ab hac orationis & vitæ turpitudine refugiebant, Stoici, qui omnia ad virtutem referebant, nihilque humanis affectibus, ac sensibus concedebant, tamen amandi licentiam sapienti dederunt, multiq; alij philosophi extiterunt, qui autore Platone (quem non iniuria, neque invito Cicerone, cui hæc turpiora displicent, Dicearchus reprehendit) huic amori auctoritatem tribuerent. Hæretici & sæpe aliàs, & nostra hac etate illam religionem sequuntur, & laudant, quæ nec opera à Christianis exigit, nec corporis castigationem imponit, nec vultum peccantibus negocium exhibet, quo nil fingi potest amentius, nil absurdius, nil Evangelio magis adversum. Quid enim tam non cum fide solū, sed etiam cum natura ipsa, & ratione pugnat, quam quod Lutherus affirmat? Sed selerum offusa caligo incredibilē hanc turpissimo homini, atque impurissimo cæcitatem attulit.

4. Tusc.

attulit. Nam qui sobrij, qui temperantes, qui verecundi, qui casti, qui denique Christianę legis cultores sunt, prudentissimè & loquuntur, & sentiunt, latetemq; eruunt, atq; extrahunt veritatem. Hęc enim, quę à corpore existunt, plurimū valere solent ad mentem vel acuendam, vel etiam obtundendam. Ex quo efficitur, ut temperatione corporis valde proficiamus in literis, compressis illis partibus, quę nimio cibo, & portione immoderata exultare, immodiceq; iactari solent. Saluber enim, & moderatus cultus, & victus, ut Socrates in Platonis Politia disputat, animi partē illam, quę mentis, & consilij est, agitat, exsuscitat, erigit: corpore enim nec inopia enecto, nec satietate affluenti obstupefacto, quorum utrumque perstringere aciem mētis solet, siue deest nature quicquam, siue redundat, atque effluit, ratio elucere solet, & se vegetam ad intelligendum aciemq; præbere. Atque hoc etiam apparet in bestiis, ex quibus ut quęq; continentissima est, atq;

Lib. 9. c. 12.

parcissima, ita maximè reliquis antecellit. Athenæus nobilis scriptor in primis Porphyriionem auem quacunque in domo versetur, matrū familias pudicitiam custodire narrat, cuius etiam in adulteriis tam mira præsensio est, ut si tale quid agnouerit, statim hero significet, seque ipsa præ moestitia, & dolore suspendat. Hanc auem idē scriptor affirmat, non prius cibum capere solitam, quàm locum reperit, ubi paulisper excurrat, quasi Socratis more obsonare velit deambulando famem: cuius etiam tanta mundities est, ut cibum non nisi lora desumat: erit igitur vobis Porphyrio castitatis, frugalitatis & munditiæ documentum. Democritus causam exponit, cur ante lucem, galli identidem cantant, nosq; ad quotidianas artes, atq; operas cantu exsuscitent, confecto enim, & in omne corpus distributo cibo, qui quàm sit modicus, temperatusq; & videmus, & scimus, cantat subinde gallus gallinaceus somno & quiete celeriter satiatus. Quod si tanta

vis

vis est ad habitum mentis in iis, quæ à corpore existunt, illudq; temperare virtus solet, nemo dubitare iam poterit, quin à virtute ingenium vel tribuatur, vel certè mirabiliter augeatur: sitque frugalitatis magna vis ad industriæ aculeos erigendos. Id quod Horatij versus illi demonstrant.

Lib. 2. ser.
Saty. 2.

*Quæ virtus, & quanta bonis sit vivere paruo
Discite non inter lances, mensasq; nitentes,
Cum stupet insanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falsis animus meliora recusat:*

*Verum hic impransi mecum disquirite, cur
hoc?*

(omnis

*Dicam si potero, malè verum examinat
Corruptus iudex.*

Ad sanctitatem veniamus, quæ tertia erat ex iis rebus, quas à virtute literæ mutuantur: nec erimus in hac explicanda parte longiores. Nemo enim non videt, quem ex virtutis commercio fructum literæ capiant. Quidquid enim in sapientia pulchritudinis, decoris, luminis, & vitæ est, id totum accipit à virtute. Nam ut color cerni sine luce non potest, ita li-

Y y 4 teratæ

terate & eruditæ mētis omnis illa species viciis tanquam tenebris obscurata ex omniū oculis euanescit. Expers enim doctrina virtutis statua quædam marmorea est, in quam Davidis illa conueniunt: Aures habet, & non audit, oculos, & non videbit, & cætera, quæ grauissimè sanctissimeque persequitur, Quid enim scientia sine charitate possit, & Christiana iustitia, qua sancti efficimur, & ab illo rerum omnium laudandarum largitore & parète coopramur? Quæ etiam causa est, ut neque Græcis ingenium, neque Romanis industriam, neque Chaldeis Astrologiam, neque Ægyptiis, Persis, atque Indis reconditum quoddam sapientiæ genus inuideamus, quorum literis veræ virtutis lumina defuerunt. Damus antiquis hominibus eloquentiam, tribuimus philosophiam, largimur industriam, literatam virtutem non damus, quæ erat veræ pietatis cultoribus reservata: qui eò esse meliores solent, quo plura ex libris didicerunt. Ex hoc genere & numero sancti fuerunt

Eccle-

Ecclesiæ doctores, qui diuinæ sapien-
tiæ se totos dediderunt, humanæ quo-
ad licuit studuerunt, veterem philo-
sophiam correxerunt, & vbicunque
pedem ponerent, virtutum maxima-
rum impressa vestigia reliquerunt.
Horum vos imitatores, discipulosq;
præbentes ex veterum oratorum elo-
quentia illa reiicite, & refecate, quæ
puritati Christianæ videbuntur ad-
uersa. Nam mentiendi excidenda li-
centia est, quam diuinis legibus inter-
dictam Quintilianus, & antiqui Re-
thores oratori dederunt. Amputanda
procacitas, lingua coërcenda, nec qui
à nobis dissentiant, probris continuo
sunt, & maledictis lacerandi: pellen-
da etiam arrogantia est: has enim si ex
facultate dicendi maculas delemus,
non modò suum ius eloquentia reti-
nebit, sed suum etiam splendorem &
decus recuperabit: vestra sit sancta po-
ësis, & casta: intelligatur Dialecticam
non vociferandi, aut pertinaciter ab-
nuendi, sed veri inquirendi artem
esse & rectè disputandi; regnet philo-
sophia

Y y 5

sophia

sophia non modò errorum, in quos antiqui inciderunt, sed etiam morum emendatrix: neque sit satis niuem, ut est: sic etiam videri candidam (quæ tamen Anaxagoræ atra semper est visa.) sed detur opera, ut vita sit niue candidior. Medicinam qui discet, se etiam ipse curet, atque intus & in cute cognoscat: qui se ad iuris scientiam contulerunt, eo animo esse debent, ut controuersias dirimere, quam litium actiones constituere malint, aliisque potius consulere, quam inaurari cupiant, & bonis affluere. Diuinæ verò tractatio Theologiæ optimum & amplissimum quemque desiderat: neque enim idem apud omnes potest, tum valet multum, cum est & animum nacta purissimum, atque integerrimum, & idoneam complexa naturam. Trinitatem, Diuinitatē, Patrem immensum sua vi coherentem, generatum à Patre Filium ante omnia secula & ab omni æternitate, Spiritum sanctum, à Patre & Filio procedentem, Christi filij Dei vnigeniti & ortum, & obitum,

tum, & ad vitam reditum, Mariam matrem, & eandem Virginem, sacrosanctam Eucharistiam, & ea mysteria Theologia loquitur, quorum est inexplicabilis magnitudo. Carpo insigni Theologo magnus ille Dionysius Areopagita miræ sanctitatis testimonium dedit, eumque propter mentis puritatem ad diuinas res contuendas fuisse dicit aptissimum. Quem utinam Theologi imitarentur, neque illos tam sæpe cæcaret ambitio, dissensio turbaret, inuidia conficeret. ceteræ veniunt contradicentium non eruendæ veritatis studio, sed libidine reclamandi: ut non opinionum, & iudiciorum, sed voluntatum atque animorum discordia esse videatur. Euellite, euellite ex animis vestris tumorem, & arrogantiam, & ad diuinam hanc Philosophiam addiscendam, mentis candorem adhibete, purisque sensibus, & moribus ad Theologiæ sacrarium accedite. Theologus enim in ratione vitæ peccans hoc turpior est, quod in ea, re, cuius

*In episto. ad
Demophi.
monachos.*

re, cuius magister esse vult, offendit, & labitur: artemque vitæ professus, ut quidam peracutè dixit, delinquit in

Cic. 2. Tu.

vita. Itaque ipsa se sæpe læsa Theologia solet vlcisci: ut enim de illis taceam, qui vel quòd sanctissimas religiones polluisent, vel à fide Catholica defecissent, debitas poenas soluerunt, improbitas ipsa simulationis artificio cæcata quàm est grauis, quàm horribilis, quàm periculosa, quàm tetra! quæ licet homines fugiat, tamen præpotenti illi Deo, atque omnia speculanti ignorata esse non potest. Ego libros, membranas, & chartas hominis eruditi illius quidem, viciosi tamen & impuri flammæ atque incendij commodissimam puto esse materiã. Cassius Parmensis, si Horatio credimus tam multa scripsit, ut suis ipse libris capsis, & scriniis fuerit ambustus: corpora enim mortuorum antiqui cremabāt: multorumque ex Christianis si non corpora, quæ manent in sepulchro, at animum apud inferos scripta ipsa comburunt: neque non corpus ardebit

*Lib. 1. Ser.
mo. Saty. 10*

ardebit, postquam mundus fuerit iudicatus. Non hic Aristotelem, non Ciceronem, non Virgilium, non ex hæreticis aliquem ab inferis excitabo, id quod Rhetores in scholis facere solent: non illos, quorum infrugifera, & infructuosa sapientia fuit, & studendi labor inanis, mortuos querentes, & lamentantes inducam, non exclamantes faciam, horasq; quas in literis collocauerunt, execrantes: non est opus fictione personarum: historiâ enim verâ, probatam, grauē proferre possumus illius doctoris, quem Lutetia Parisiorum ferebat in oculis, amabat, colebat, obseruabat. Qui cum in grauē morbum incidisset, & à medicis omnia tentantibus releuari non potuisset, sacris omnibus procuratis excelsit è vita. Quam autem esset omnibus charus ipsa superemi diei celebritas indicauit: nam ad eius exequias honestandas omnium ordinum homines conuenerunt, quibus funus prosequentibus mortui corpus in templum illatum est, in quo erat effossa iam, & aperta

*Ex historia
Doctoris
Francisci
de Puteo,
qui prima-
rie Carthæ
sua præse-
ctus fuit.*

aperta sepultura. Cùm autem sacri homines funebres hymnos Ecclesiæ more, atque instituto concinerent, & preces illas, quas defunctorum vigilias appellamus, flebilib⁹ numeris, ac modulis decantarent: cantorq; ad illa verba ex Iob libro sumpta: Responde mihi, peruenisset, mortuus caput extulit, & ex feretro ipso cunctis & audientibus, & obstupescantibus ita est loquutus, iusto Dei iudicio accusatus sum: quæ ubi dixit, caput in lecto reposuit: hac mortui audita voce omnes, q̄ aderant, mente & totis artub⁹ contremuerunt, sepulturæque honorem cautè & prudenter in proximam lucem distulerunt, quorsum enim monstra illa eruptura essent, videre cupiebāt. Postero die cùm multò plures rei inaudite fama comoti ad spectaculum concurrissent, repetitisque exequiis cantor eadem illa verba: Responde mihi, tandem pronunciasset, mortuus caput item attollens, iudicatū se esse clamavit, qua finita voce in funebri puluino resedit. Nemo non cohorrescit, admiratur,

ratur, stupet, sed quia nondū satis explicata res erat, omniū consensu tertia expectata vox est, quæ ambiguitatem tolleret, quæque damnatus ne, an absolutus esset ostēderet. Die tertio cū dimidiatis similiter exequiis, ad illud lugubre carmē, cuius principium est: Responde mihi, ventum esset, mortuus voce contenta, iusto Dei iudicio se esse damnatū affirmavit: quæ mortui confessio omnium animos perculit & perturbavit. Vita enim mortui veniebat in mentē, cum qua horribile mortis genus minimē cōgruere videbatur. Ergo omnes per terrefacti sibi metuerē, solitudines cogitare, Deū inclamare, deliberare, ambigere, & hæsitare incipiūt. Mortuus ex templo, & sacris illis ædib⁹, quas trina illa voce funestarat, extractus sine cātu, sine pompa, sine imaginibus inhumatus proiicitur, nec enim fas erat illius mortē honorari, cuius vita esset condemnata. Apparuit non ita animo, ac vita constitutū esse doctorem illum, vt ratio postulabat, quam erat immortalī Deo redditurus.

diturus. Disciplinam non legem vitæ
sed ostentationem scientiæ putauisse,
neque alios monentem sibi obtem-
perasse, & suis decretis paruissè. Nam
appensus in statera inuentus est mi-
nus habens. Hoc inauditum, horribi-

Danie. c. 5. leque portentum, ac visum meruen-
dum sancto Brunoni, qui rem specta-
rat, causam attulit Carthusiæ fundan-
dæ, quæ iam annos quingentos vnis
moribus, & iisdem legibus viuit, nil-
que de prima asperitate detraxit: sed
talis persistit, & permanet, qualem
Bruno constituit. Quod quamti sit,
vel ex Cicerone discimus, qui Lacedæ-
moniorum in legum, & officij perpe-
tuitate cōstantiam verbis ornauit am-
plissimis. Et quidem Parisiensi illi do-
In oratione
pro Flacco. ctori faciendum non fuit, vt literas à
virtute seiungeret, improbæ enim
mentes à cælestis regni communi-
one prohibentur, tamen si literas
auide arripuerint, & ad summam sci-
entiæ laudem, gloriamque peruene-
rint. Dicere enim quàm facere ma-
luerunt: qui autem præstat vtrumq;, vt
& bene

& bene dicat, & rectè viuat, eius vitæ consentanea mors est, & in cælo vita immortalis. Quare nunquam satis laudari virtus literata poterit, quæ studia ipsa mirifice cohonestat. Virum enim virtute præditum, & à literis, scientiaq; instructū nil vnquā poenitebit. Dat huic religio pietatē, charitas ardorem, castitas mundiciē, constantia firmitatem. Hunc eundem facit mansuetudo lenem, iustitia bonum, misericordia beneficium, benignitas liberalem, cautio prudentem, sobrietas vigilantem, tolerantia patientem, fortitudo magnanimum, temperantia modestum, assiduitas doctum, sedulitas officiosum, recta animi affectio sanctum, literæ sapientem. Vera enim sapientia, cuius parens sanctus est Spiritus, ex virtute & literis efflorescit. Hanc Salomon regnis omnibus antepōnit, in ea adipiscenda omnes corporis cruciatus parui ducere necesse est, huius cōparatione aurū, argentū, gemmæ, pretiosi lapides, margaritæ, tabulæ, si-

*Prover. 8.
Sapient. 7.*

Zz

gna &

gna, & qd quid illud est, quod mundus
 admiratur, & suspicit, luti instar, obti-
 nebit. Hanc Prisca Philosophia adum-
 brauit, Apostolorum sanctitas expressit,
 martyrum constantia retinuit, virgi-
 num integritas conseruauit, omnique
 amputata & circuncisa verborum & re-
 rum inanitate magni Ecclesiae docto-
 res coluerunt. Hæc monachos in solitu-
 dine comitatur, hæc concionatorum
 magistra est, hæc artium omnium præ-
 claros magistros instituit, hæc viros &
 foeminas ad virtutem excitat, deliciisq;
 spretis secum viuere, vel cum Deo poti-
 us cogit habitare. Ad hoc virtutis &
 doctrinae commercium respexisse mihi
 videtur ille q. dixit: Bonitatem, & disci-
 plinam, & scientiam doce me, quæ præca-
 tio charissimi adolescentes, vobis sem-
 per esse debet in ore, ut à Deo Opt.
 Max. egregium hoc & admirabile be-
 neficium & donum literarum
 virtutis impetrare
 possitis.

Psalm. 118:

IN.

INDEX CAPI-

TVLORVM, QVÆ

IN HIS QVINQVE LIBRIS

Epistolaribus continentur: singulae e-

nim Epistolae singula capita sunt

rerum maxime necessari-

arum

LIBRI Primi & Capita & Epistolae
sic habent.

Cuidam rudimentorum praeceptorum perpe- I.

tuo de muneris praestantia, quod in spe-
ciem humile est. fol. 1

Cuidam magno Rhetori de studio utilis elo- II.
quentia. 14

Cuidam bono poeta de optima faciendorum III.

versuum ad imitationem veterum ra-
tione. 68

Cuidam honorato viro de iis, quae nostris IV.

latinitatis magistris obici vulgo so-
lent. 90

Eidem de eadem re. 94 V.

Patri Iacobo Auellaneda de utilitate VI.

seminarij. 107

ZZ 2

Cui-

- VII. *Cuidam religioso, summaque expectatio-
nis adolescenti de latinitatis seminario
à nostris fratribus adamando.* 119

LIBRI Secundi vel Capita vel Epi-
stolæ.

- I. *Cuidam magistro de virtute tradenda.* 142
II. *Eidem de commemorandis exemplis, de quibus
illis omnibus, quæ discipulorum animos
ad virtutem excitare solent.* 160
III. *Patri Petro Alvarado de sanctissima Virgi-
nis amandis sodalitatibus, & religiosissi-
mè frequentandis.* 175
IV. *Cuidam magistro de pueris castigandis.* 183
V. *Cuidam bono magistro de iis, qui nostros
audierunt, & à virtute desciscunt, cuius
amatores antea fuerant.* 195
VI. *Eidem de eadem re, de quibus iis qui à nostris ma-
gistris eruditi pessimè viuunt.* 207
VII. *Cuidam magistro de generosis discipulis ap-
tè regendis.* 219
VIII. *Cuidam generosissimo, gratissimog, Socie-
tatis discipulo.* 232

LIBRI Tertij & Capitula, & Epi-
stolæ.

- I. *Cuidam magno concionatori de prudentia
illius, qui verba facit ad populum.* 240
Patri

Patri Francisco Ribera de studio sacrae scrip- II.
turae. 248

Eidem de ineptis concionibus fugiendis. 256 III.

Cuidam nouo concionatori, de profanis scri- IV.
ptoribus parcè è suggesto nominādis. 266

Eidē de auditoribus à concionatore docen- V.
dis, deq; voce doctrina accommodan-
da. 277

Hieronymo Binūcio de materia cōcionis. 288 VI.

Eidem de inutiliter concionantibus. 295 VII.

Hieronymo Anglo de oblectanti necessi- VIII.
tate. 304

Eidem de inepta delectandi ratione fugi- IX.
enda. 314

Eidem de vera oblectandi ratione. 327 X.

Patri Ioanni Ramires de concionis sali- XI.
bus 340

Antonio Prospero de actionis dignitate. 347 XII.

LIBRI Quarti Epistolę quę etiam
 Capitulorum instar habent.

Ludouico Pio de affectibus permouendis. 355 I.

Cuidam spectatę virtutis viro de conciona- II.
torum moribus sanctissimis, & vita mi-

rabili, sine quibus moueri vix potest

auditor. 365

Eidem de eadem re. 382 III.

Zz 3

Fran-

- IV. *Francisco Bathico de iis, qui appositè dicunt
ad permouendum.* 391
- V. *Eidem de spectaculis concionum.* 411
- VI. *Cuidam de obiurgatione lenienda.* 419
- VII. *Ad quosdam diuini verbi precones de con-
cionandi auiditate coercenda.* 440
- VIII. *Hortatur quendam ut concionetur.* 467
- L** **IBRI** *Quinti Epistolæ, siue Capi-
ta hæc sunt quæ sequuntur.*
- I. *Cuidam de confessionibus alacriter audi-
endis.* 488
- II. *Eidem de congressu cum externis.* 513
- III. *Patri Andreæ Martino de diuo Thoma stu-
diosissimè consecrando.* 543
- IV. *Cuidam Theologia auditori de moralibus
diligenter addiscendis.* 553
- V. *Cuidam perpetuò agrotanti ut vel intam
afflictæ valetudine sit hominibus fru-
ctuosus.* 567
- VI. *Iacobo Peresio de fructuosi sapientis adiuto-
ribus.* 583
- VII. *Cuidam magno operario de iis iuuandis,
qui morti vicini sunt.* 603
- VIII. *Eidem de illis consolandis, quos mors orba-
rit.* 615
- IX. *Cuidam de morte sapientis.* 623

LIBER

LIBER adiunctus de recta institutione inscriptus hęc Epistolarum Capita complectitur.

*Cuidam egregio praeceptori de institutionis I.
fructu puerilis* 536

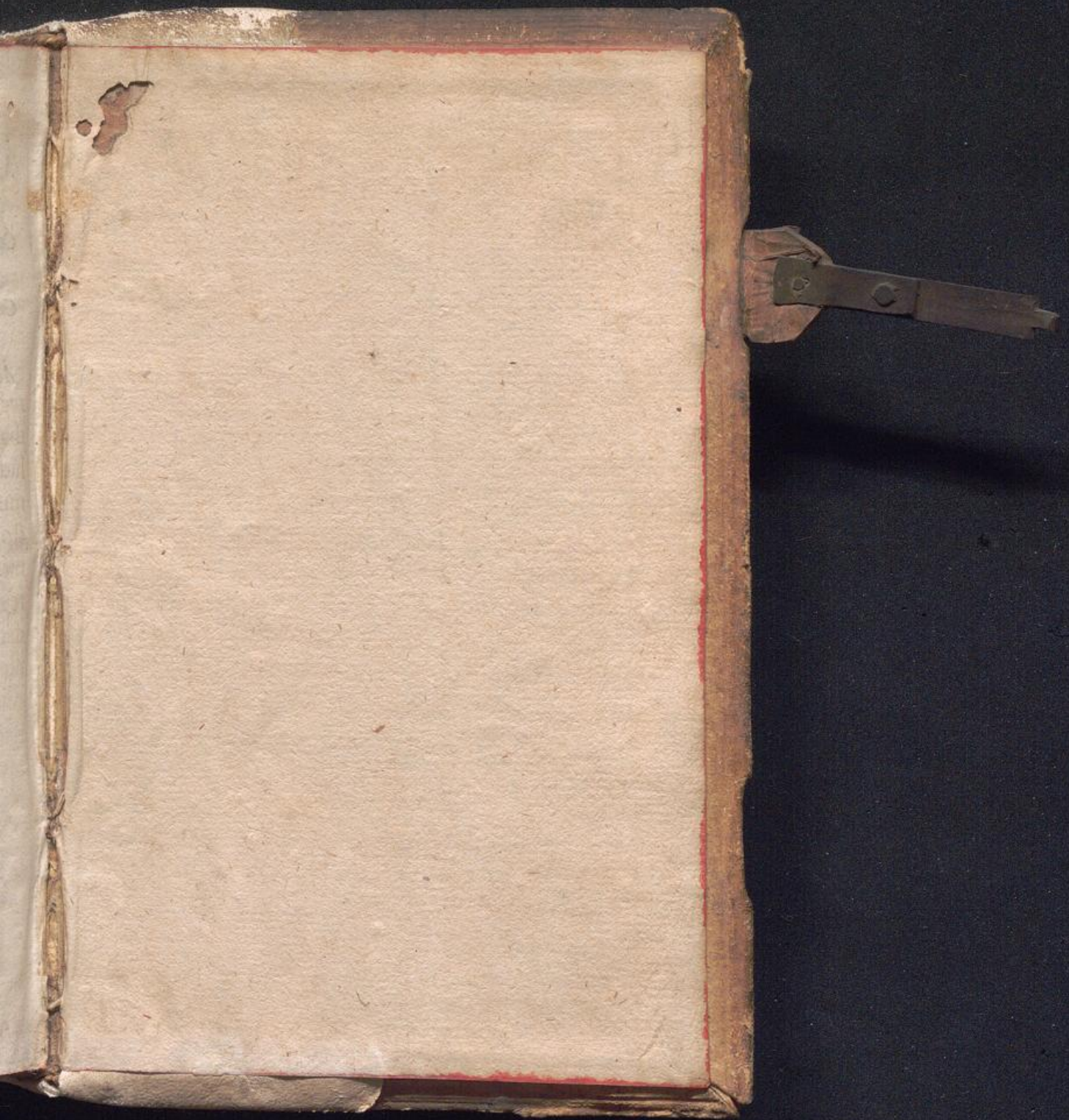
*Cuidam viro primario de librorum deletionis II.
ctu.* 661

*Ad gymnasia Societatis de literata vir- III.
tute.* 682

coll. Soc. Juv. Paderb.

F I N I S.

Handwritten notes in the top right corner of the page, possibly indicating a date or reference.

Handwritten text on the left side of the page, likely a title or description of the manuscript's content.

Th
2971

Bonifatij
Sapiens
Fructuosus
N.V.
12